

Received
17/5/58

భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

సంపాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద్

మే 1958

సంపుటము 35 :

: సంచిక 5

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

మే 1958

వంతెన	శ్రీ సి. నారాయణరెడ్డి	...	1
మధ్యపాచ్యరాజ్యాలు :			
వాని విశేషాలు	శ్రీ పి. వి. ప్రసాదరావు	...	3
పర్యవసానం	శ్రీ ఆర్. యం. చిదంబరం	...	8
శాకుంతల చతుర్థాంకము :			
పినపీఠభద్రుని రచన	శ్రీ ప. గోపీచంద్	...	18
అశోకప్రశస్తి	శ్రీ కల్లూరు వేంకటనారాయణరావు	...	23
చీకటితెరలు	శ్రీ అందే నారాయణస్వామి	...	25
నత్యభామాస్వరూపము	"రాజేశ్వరి"	...	31
నత్యవతుడు	శ్రీ కొత్త నత్యనారాయణ చౌదరి	...	36
గాథానప్తశతీ -	శ్రీ టి. పి. యన్.		
ఆంధ్రానునాదాలు	రామచంద్రాచార్య	...	41
పసులకావరి	"శంఢిల"	...	47
ఆంధ్రేశంలో పూర్వ			
కాలంనాటి చేతిపనులు	శ్రీ కామయ్యపి నత్యనారాయణవర్మ	...	53
రాగబంధం	శ్రీ కొండముది శ్రీరామచంద్రమూర్తి	...	58
శ్రీనాథుని రచనలో భక్తి			
శృంగారభావ శబలత	శ్రీ చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి	...	69
విషాదం పొంగి పొర్లింది	శ్రీ జనస్వామి కోదండరామశాస్త్రి	...	77
వాల్మీకికోకిల	శ్రీ శనగన నరసింహస్వామి	...	86
తెలుగు కన్నడసాహిత్యాల			
బౌద్ధవ్యం	శ్రీ కె. సుబ్బరామప్ప	...	88
కలగూరగంప		...	94
గ్రంథవిమర్శనము		...	96

వంతెన

శ్రీ సి. నారాయణరెడ్డి

గత ధరాగర్భమును ద్రవ్యచు
రతనముల్ జతసేయుచుండగ;
వర్తమానము నాకు విద్యు
ద్వల్లి వలె మిరుమిట్లు గొల్పెను.

ఎంత జవనాశ్వమునకైనను
ఎప్పుడో ఒక్కప్పుడైనను
నాగ పుచ్చము బోలెడు కళాం
చలము సోకక వేడి పుట్టదు.

కొన్ని నాళ్లుగ 'నిన్న'పై నా
కున్న ప్రేమ మ్మిమ్మడించెను.
'నేటి'పై నా చూపులేదను
మాట కేవల తర్క విషయము.

గతమె మరకతముల్ ఫలించిన
కప్ర శాద్వలమనుచు కొందరు.
కొందరేమో వర్తమానమె
కుందనపు మాగాణి యందురు.

ఒక రకమ్ముగ నేను ఈ రెం
టికి అతీతముగా మెలంగితి.
కాదు—రెంటిని కలిపి కుట్టెడు
సూది కానగలేక క్రుంగితి.

గతమనెడు వజ్రంపుగోదల
కట్టడముపై నిట్టనిలువున
శిరసు నెత్తిన స్వర్ణమయ గో
పురము సుమ్మి వర్తమానము.

అంత కడవెడు పాలిపై ఒ
క్కింత మీగడ పేరినట్లుగ;
మనకు మిగులును గతములోపలి
మంచి—అదియే సంప్రదాయము.

సంప్రదాయము స్తన్యమట్టుల
జాతి నాడులలో చొరంబడి.
తైళవ స్థితినుండి బ్రహ్మ
జ్ఞాన వధవికి చేరవేయును.

సంప్రదాయము స్తబ్ధమగుచో
జాతి రోగగ్రస్తమై చను.
లోని నెత్తురు గడ్డకట్టిన
మేని జీవ చెడకుండునా మరి?

క్రొత్త నీటిని జేర్చుకొని తర
గెత్తు నదివలె; ఎట్టి జాతియు
ముందు కేగిన యంతకాలము
మూడు పూవులు ఆరుకాయలు!

నా క్రొత్త కావ్యం నుండి

మధ్యప్రాచ్యరాజ్యాలు: వాని విశేషాలు

శ్రీ పి. వి. ప్రసాదరావు

ఈనాడు ప్రపంచ రాజకీయవాతావరణంలో మధ్యప్రాచ్యరాజ్యాలు వహిస్తున్న పాత్ర అన్నివిధాలా విశిష్టమైనది. దానికి ఈ క్రింది కారణాలు కనిపిస్తున్నవి.

1. మధ్యప్రాచ్యం ఆర్థిక, శాస్త్రీయ, మతవిషయమైన ప్రాధాన్యం గలది. ప్రపంచరాజ్యాలలో ఆర్థికభాగం ఈ మధ్యప్రాచ్యంలోని మానెగమలమీద ఆధారపడింది. తత్కారణంగా మధ్యప్రాచ్యరాజ్యాలలో ఆరేబియా, ఇరాక్ రాజ్యాలు ముఖ్యంగా కొట్టకొలది ధనం సంపాదిస్తున్నవి.

శాస్త్రీయంగా ఈ ప్రాంతం పశ్చిమ యూరపును, సిరియాను, ఆఫ్రికాను కలుపుతున్నది. అంతర్రాజీయ విమానాలన్నీ రాదాపు మధ్యప్రాచ్యంమీదుగానే పోతవి.

మతవిషయకంగా ఆలోచిస్తే, క్రైస్తవమతం, జాతీయమతం, ఇస్లాం మతాలు ఈ ప్రాంతంలోనే ఉద్భవించివి.

2. కమ్యూనిజానికి, ప్రజాస్వామ్యానికి ఈ ప్రదేశంలో నిరంతర ఘర్షణ జరుగుతున్నది. అదే పార్శ్వార్థి రాజ్యాలకు, రష్యాకు జగురుతున్న ప్రచ్ఛన్నయుద్ధం.

3. ఇజ్రాయిల్, అరబ్ రాజ్యాల మధ్య కలహాలు. ఇవే మధ్యప్రాచ్యంలో యుద్ధానికి దారితీస్తున్నవి. ఈ యుద్ధమే మూడవ ప్రపంచయుద్ధం కావచ్చును.

4. అరబ్లకు అరబ్లకు మధ్య పుర్వీలు గలవు. ఇన్ని పుర్వీలు ఉన్నా విదేశాలతో వ్యవహరించవలసి వచ్చేటప్పటికీ అన్నీ ఏకం ఆవుతవి.

5. పశ్చిమరాజ్యాలలో పశ్చిమరాజ్యాలకే ఘర్షణ ఉన్నది. ఈ ఘర్షణ అరేబియా, ఇరాక్ లలో మానె కొలువిషయంలో చిటన్, అమెరికాలమధ్య కనిపిస్తున్నది.

పైగా, అమెరికా ఐసెన్హోవర్ పథకం ఈ మధ్యప్రాచ్యరాజ్యాలలో ఆధిపత్యం సంపాదించు

కొనటం నిమిత్తం ఏర్పడింది. ఈ అంశం మాత్రం ఎన్నటికీ విస్మరించరాదు.

ప్రపంచ కాంతిభద్రతలవృష్టి మధ్యప్రాచ్య రాజ్యాల కాంతిభద్రతలను పరిరక్షించవలసి ఉన్నదని, కనుక వాని స్వేచ్ఛాస్వాతంత్ర్యాలకు ఏ చోటా-ముఖ్యంగా రష్యా-దాడులనుంచి ఆయివా ధింగం గలిగే సంహించేదిలేదని ఐసెన్హోవర్ పథకం స్పష్టం చెస్తున్నది. అంతే దాని ఆంతర్యం మధ్యప్రాచ్యంమీద ఆధిపత్యం చెలాయించటమేనని చెప్పకొనవచ్చు. దీనికి అనుగుణంగా రష్యారూప మధ్యప్రాచ్యంలో పలుకుబడికోసం విశ్వప్రయత్నాలు చెస్తున్నది. ఈ ప్రయత్నాలమూలంగా రష్యాకు సుముఖంగా తయారయిన రాజ్యాలు ఈజిప్టు, సిరియా, ఎమెన్.

ఫ్రాన్సుకు మధ్యప్రాచ్యంలో పలుకుబడి పూర్తిగా తగ్గిందనే అసలు లేదనే, చెప్పాలి. ఈమధ్య ట్యునీషియా వ్యవహారంతో ఇది బాగా స్పష్టం అయి వది. ఆఫ్రికాలో ఫ్రెంచివారితో పోట్లాడటానికి నామ కొన్ని అరబ్ రాజ్యాలు ఆఫ్రికాను నైనికులకు, విముక్తికే నైనికులకు—గొరిల్లాయుద్ధంలో మహత్తరమైన శిక్షణ ఇస్తున్నవి.

కనుక ఈ అన్ని అంశాల కారణంగా మధ్యప్రాచ్యంలో రాజకీయవాతావరణం ఏదిగా ఉన్నదీ, ఆ ప్రాంతంలోని రాజ్యాలు ప్రపంచ రాజకీయాలలో ఏలాంటి పాత్ర వహించనున్నదీ, సులభంగా అర్థం చేసుకోవచ్చును.

వస్తుకే ఈ రాజ్యాలకు నైనిక బలం స్వల్పం. కాకపోతే ఒక్క ఇజ్రాయిల్ విషయంలో ఆలా గాదు. ఇక ఈ రాజ్యాలలో ముఖ్యమైనవాని సంబంధించిన విశేషాలను ఈ దిగువ వివరిస్తాను.

ఈ జివ్వి

మగ్గప్రాచ్య రాజకీయాలలో ఈజిప్టు వహిస్తున్న పాత్ర చరిత్రప్రసిద్ధమైనది. అరబ్ జాతీయవాదసాధానికి పునాదిరాయి ఈజిప్టులోనే వేయబడినది.

మగ్గప్రాచ్యంలో పాశ్చాత్య రాజ్యాలపట్ల ద్వేషం, అయిష్టత ప్రబలటానికి దోహదం గల్గించింది ఈజిప్టుమీద (టిలన్, ఫ్రాన్సు, ఇజ్రాయీల్ దేశాలు) 1956 అక్టోబరులో జరిగిన దండయాత్రయే. ఈ దండయాత్ర కారణంగా పాశ్చాత్యరాజ్యాలపట్ల విముఖత్వం, రహస్యపట్ల సుముఖత్వం ఏర్పడినవి. ఇవి మగ్గప్రాచ్యచరిత్రలోనేగాక ప్రపంచచరిత్రలో ప్రధానమైన ఘట్టం.

ఈ దండయాత్రలో ఈజిప్టు చాలా చెబ్బివ్వబడింది. కొన్ని మరల అప్పుడే కోలుకొంటున్నది. అరబ్ రాజ్యాలన్నిటికన్నా ఈజిప్టు నైస్యమే పెద్దది అన్న విధాల. నైస్యబలం లక్ష ఉన్నది. ఇది అల్లీరియాకు గూడ ఆమగ్గ ఆయుధసహాయం చేసింది. ఈజిప్టు జనాభా 22,900,000.

అరబ్ రాజకీయరథాన్ని ఎదురుతున్న వ్యక్తులలో ఈజిప్టు అగ్రముఖుడు నాజర్ ప్రధానంగా చెప్పుకోదగిన వ్యక్తి. దేశాన్ని అనేకవిధాల ముందుకు పడిపెట్టుచూడు.

మగ్గప్రాచ్యంలో అరబ్ రాజ్యాధిపత్యంకోసం అటు సామ్రాటరాజు, ఇటు నాజర్ విశ్వప్రయత్నాలను గావిస్తున్నారు. మగ్గప్రాచ్యంలో ఆధిపత్యంకోసం అమెరికా రహస్యలు పోటీపడుతున్నట్లే, అరబ్ రాజ్యాలమీద ఆధిపత్యంకోసం అరేబియా, ఈజిప్టులు పోటీపడుతున్నవి. ఈ రెండూగూడ అరబ్లమగ్గ చీలికలు పూర్తిపూర్తిగా ప్రయత్నిస్తున్నవి. ఈ ప్రయత్నాలన్నీంటిలో, ఈ పోటీలలో ఎవరు విజయం పొందుతారో గమనించవలసిఉన్నది. అరేబియా అమెరికామీద ఆధారపడితే, ఈజిప్టు రహస్యమీద ఆధారపడి ఉన్నది. అంతే లేదా.

కొన్ని విస్తృత అరేబియాకన్నా ఈజిప్టు ఎక్స్టెన్సివ్ బలవత్తిరిమైన దేశం. ఇదిమాత్రం వాస్తవం. నూయజ్ వ్యవహారంలో ఈజిప్టు గ్రేకోన్న చరిత్రలన ఈజిప్టుకు కొత్తలం, కొత్త ధైర్యం వచ్చినవి. ఈ

విషయం అధారంగా ఈజిప్టుకు మగ్గప్రాచ్యంలో హోదా వచ్చినది.

ఆసియా ఆఫ్రికా జాతుల మహాసభను ఈ మగ్గప్రాచ్యంలో ఏర్పాటుచేసి కర్నల్ నాజర్ ఆయాజాతులకు నాయకత్వం వహిస్తున్నట్లు, ఆయాజాతుల సమస్యలను పరిష్కారము చేయటానికి, సామ్రాజ్యవాద శక్తులను ప్రతిఘటించటానికి కృషి చేస్తున్నట్లు లోకానికి తెలియబడుచున్నాడు. దీనితోగూడా నాజర్ ఘనత అరబ్ రాజ్యాలలో—ముఖ్యముగా మగ్గప్రాచ్యంలో పెరిగిపోయినది.

ఇజ్రాయీల్

ఇది 1948 లో పాలస్తీనా స్థానములో ఏర్పడినది. దీనికి అమెరికా సహాయం అత్యధికం. అరబ్ రాజ్యాలవారికి ఇజ్రాయీల్ అంటే గిట్టదు. పాలస్తీనా నుంచి లక్షలాది అరబ్లను వెళ్ళగొట్టడంతో ప్రపంచములోని యూదులందరికి ఇది ఆశ్రయంగా తియ్యదు కావటంతో, అరబ్ కాండిడిమల సమస్య ఇంతకాలం గడిచినా అపరిష్కృతంగానే ఉండిపోవటంతో, అరబ్ రాజ్యాలకు, ఇజ్రాయీల్ కు మగ్గ స్పర్ధలు ఉన్నవి. మగ్గప్రాచ్యంలో యుద్ధం అంటూ వస్తే మూడు వంతులు ఈ రెంటి స్పర్ధల మాలముగానే వస్తుంది.

ఈ రెంటి స్పర్ధల వాధారం చేసికొనే పశ్చిమ రాజ్యాలు, రహస్య ఎప్పటికయినా దురాక్రమణకు దిగుతవి. అందుకని అరబ్ రాజ్యాలు, ఇజ్రాయీల్ — ఈ రెంటిమగ్గ కాళ్ళితి కాంతిరక్షణ సంఘాలు, దురాక్రమణకు పూనుకొనుండా ఉండగలందులకు ఒప్పందాలు జరగాలి. అప్పటికిగాని కాంతిధిద్రవలకు ప్రమాదము రాకుండా ఉండదు.

ఇజ్రాయీల్ కు అవకాశం మూడు ప్రక్కలా 600 మైళ్ళ పొడవున సరిహద్దులలో సిరియా, జోర్దాన్ ఈజిప్టు రాజ్యాలు ఉన్నవి. ఏ మాత్రం కాన, వ్యవహారము చెడినవా ఇజ్రాయీల్ కి ప్రమాదం తప్పదు. ఈ ప్రమాదందృష్ట్యానే ఇజ్రాయీల్ అమెరికాతో సన్నిహిత సంబంధాలు పెట్టుకొన్నది.

ఈ అరబ్ ఇజ్రాయీల్ తగాదాలను కాళ్ళితి పరిష్కారం చేయటానికి దిక్కురాజ్యసమితి గట్టి ప్రయత్నాలు చేయాలి. లేకపోతే ఎప్పటికప్పుడు ప్రమాదమే.

మద్యప్రాచ్యరాజ్యాలు : వాని విశేషాలు

ఇటాలియన్ రాజ్యం కొద్దిజే ఆయినా మంచి బలవంతులైనది. ఇచ్చటి ప్రజలలో మంచి సైనికబలం, గుండెబలం, శక్తిసామర్థ్యాలు గలవు. అందుకనే కొద్ది రోజుల వ్యవధిలోనే ఇటాలియన్ 2 లక్షల మందిని సైన్యంలో చేర్చగలడు. మద్యప్రాచ్య రాజ్యాలన్నిటిలోకి దీని సైన్యం (50,000) శక్తివంతమైనది. మంచి విమానబలం గూడా ఉన్నది. ఇందులో 100 వరకు జెట్ విమానాలు గలవు. నౌకాబలం గూడా బలమైనది.

ఈ దేశంలో, మిగతా మద్యప్రాచ్యదేశాలలో ఎక్కడా లేని ఆరోగ్యకేంద్రాలు గలవు. ఇప్పుడిప్పుడే సినిమా పరిశ్రమగూడా అభివృద్ధిలో ఉన్నది.

రాజ్యంలో ఆరేళ్లు 1 లక్ష 50 వేలు. మొత్తం జనాభా 17,50,000. ఇందులో ముఖ్యమైన నగరాలు మూడు గలవు. 1 టెల్ అబీష్. ఆ మెరి కాకు మ్యాయార్కు నగరం ఎలాంటివో ఇది ఇటాలియన్ నకు అలాంటిది. 2. హాయిఫా. ఇది బ్రహ్మాండమైన రేవు పట్టణం. 3. జెమాసలెం.

లెబనాన్

లెబనాన్ 1949 లో ఏర్పడినట్టిది. ఇప్పటి ఆధిక సంఖ్యాకులైన ముస్లిములమీద క్రైస్తవుల ఆధిపత్యం ఉన్నది. ఇక్కడ ఆరేళ్ల జాతీయవాది శక్తుల ప్రభావం గూడా లేకపోలేదు.

లెబనాన్ కి సిరియాకు చాలా కాలం నుంచి స్పర్ధలు ఉన్నవి. లెబనాన్ కి పడమర సిరియా, దక్షిణ ఇటాలియన్ సరిహద్దులుగా ఉన్నవి. సిరియా ఏజెంట్లు లెబనాన్ సరిహద్దులు దాటి లెబనాన్ ప్రజలలో ఏవో తోక్త్యం కల్పించుకుంటున్నారనీ, సిరియాలోనుండి లెబనాన్ లోకి దొంగతనంగా ఆయుధాలు తేరవేయటం జరుగుతున్నదనీ, సిరియాలో గుండా లెబనాన్ లోకి వచ్చే దిగుమతుల విషయంలో, ఇచ్చటి నుంచి సిరియా గుండా వెళ్లే ఎరువుతుల విషయంలో సిరియా ఆవశంకరంగా తోక్త్యం కల్పించుకొంటున్నదనీ ఈ రెండు దేశాలమధ్య స్పర్ధలు ఉన్నవి. ఇవి ఇప్పట్లో తీరేవిగావు. ఇవి అలా ఉండగా సరిహద్దుల విషయంలోనూ తికాదాలు ఉన్నవి. కనుక వీని అన్నింటి మూలంగా సిరియాకు లెబనాన్ కు ఎప్పుడూ ఘర్షణ ఉంటూనే ఉన్నది.

కాని ఎన్ని ఉన్నా యుద్ధంమూలం రాదు. ఎందువలన అంటే సిరియావంటి పెద్దరాజ్యంమీదకి లెబనాన్ దండెత్తటంలేదు. అంటే గాకుండా పెద్ద రాజ్యాలు ఏమీ గూడా లెబనాన్ వంటి చిన్న రాజ్యం మీద సిరియా దండెత్తటాన్ని సహించవు.

ఇక సైన్యం సంగతి.

సైనిక బలం 8,800. జనసంఖ్య 1,400,000.

ఎమెన్, ఏడెన్

ఎమెన్, ఏడెన్ ఈ రెండు ఆరేబియాలో ఎజ్జనముద్రంనుండి పర్షియన్ సింధుకాళవైపుగా ఉన్నవి. ఈ రెండరిగల ఆర్థిక, సైనిక ప్రాముఖ్యం బ్రహ్మాండమైనది.

ఎమెన్ స్యుకెంత్రిరాజ్యం. ఇది ఈజిప్టుకుట మిలో తీరినట్టిది. ఇది రష్యా సహాయం పొందుతూ ఉంటుంది. ఆరేబియాలో మాదిరిగా ఇక్కడ చూపి చానిసల వ్యాపారం వివరీతంగా ఉన్నది.

ఈ స్యుకెంత్రిరాజ్యం రాజా ఈజిప్టు మద్దతుతో, ప్రక్కనే ఉన్న బ్రిటిషు పాలితప్రాంతమైన ఏడెన్ తో సరిహద్దు తికాదాలను త్రివ్యుకొంటున్నాడు. ఏడెన్ చాలాతీవ్ర స్థానంలో ఉన్నది.

ఎమెన్ జనాభా 4,500,000.

సిరియా

సిరియావ్యవహారం ఈమధ్య చాలా గందరగోళంగా పరిణమించింది. సిరియాలో కమ్యూనిస్టు భావాలు గల అధికారులు కొందరు ఉన్నతపదవులలోనికి తీసికొనిరావడంతో సిరియా కమ్యూనిస్టు రాజ్యం అయిందని విదేశాలు గోలవెట్టివవి. సిరియా సరిహద్దునే గల బర్క్ సిరియాలో జరిగిన పరిణామాలకు అలజడి కెందటం, అమెరికాగూడా ఆందోళనపడటం, క్రమంగా సిరియా, బర్క్ లు కౌన్సిలుజరువుకోవటం, ఈ సమస్య ఐక్యరాజ్యసమితికి వెళ్లిటం, రష్యా సిరియా ప్రక్కన నిలబడటం—ఇవన్నీ మరువరాని ఘట్టాలు.

అసలు సిరియాకు, బర్క్ కి అవాదిగా కొన్ని స్పర్ధలు గలవు. 1939 లో సిరియా కొంత ఒత్తిడి కారణంగా బర్క్ కి అల్లెగాండ్రట్టా అనే ప్రాంతాన్ని ఇచ్చింది. దాన్ని మరల సిరియా ఇమ్మడి అడుగు తుందని, సిరియాను స్థావరంగా చేసికొని తనమీదకి

రహస్య ఎప్పడైనా దండెత్తవచ్చునని టర్కీ భయం. ఆభయమే ద్వయం గా సరిగమించింది.

ఇక మరోవిషయం.

సిరియాలోనే కమ్యూనిస్టులకు వ్యతిరేకమైన ప్రాంతం ఒకటి ఉన్నది. దానిపేరు ఆలెప్పా. ఇది సరిగా టర్కీ సరిహద్దునే ఉన్నది. ఈ ప్రజలు ఎప్పటికైనా టర్కీ ముద్దుతునో తిరుగుబాటు లేవదీస్తారని, అంతేగాక, టర్కీ ఈ ప్రాంతాన్ని విశేషముగాకొంటుందని సిరియాభయం. కాని ఇది పాపాసంతోనాడివలన, ఎందుకంటే రహస్య టర్కీ దర్శన పొందినది.

సిరియా 1945 లో స్వాతంత్ర్యం పొందింది. దీని ముఖ్యపట్టణం డమాస్కస్. ఈ నగరం బ్రహ్మాండమైన, సుందరిమైన ధవనాలతో కలకలలాడుతూ ఉంటుంది. ఆరేబియా తిర్వాతి మహమ్మదీయులతో ఇక్కడే బాగా పాతుకుపోయినట్లు కనిపిస్తున్నది.

సిరియాలో ప్రజలు 4 మిలియనులు. సైనికబలం 65 వేలు. సిరియాకు, రహస్య ఆర్థిక సైనిక సహాయం చాలా ఉన్నది.

ఆమెరికాను సహాయం ఆడిగితే అంగీకార మొగ్గుగాని వరకులు పెట్టిందని, కాని రహస్య ఏ వరకులు పెట్టకుండా సహాయం చేసిందని సిరియా ప్రధాని స్పష్టంచేశాడు.

ఆరేబియా

మగ్గరిప్రాచ్యంలో ఈజిప్టుతర్వాత చెప్పుకోవలసిన రాజ్యం ఆరేబియా. ఆరేబియా ఆమెరికాకు నూతనగనులను కల్గేటట్లు ఉన్న ఏడాదికి 250,000,000 చాలర్లు సంపాదించుకొంటున్నది. ఈ మొత్తం రాజకుటుంబానికి చేరవలసిందే. ఆకుటుంబం రాజకీయపు పెత్తులతోసం ఈ గవన్నీ ఆర్థికంగా ఖరీదుపెడుతుంది.

ఆరేబియా ఒకప్రక్క ఆమెరికాతో స్నేహంగా ఉంటూ, దానితో సంబంధ బాంధవ్యాలను నిల్పుకొంటూ వేరొకప్రక్క సిరియామీద, సిరియామీదనే గాదు, ఏ అరబ్ రాజ్యంమీదనయినా - దురాక్రమణ జరిగితే సహించునని చెప్పుతున్నది. అరబ్ రాజ్యాలలో చీటికలు రాకుండా చూడటానికి, అరబ్ రాజ్యాల

మీద ఆధిపత్యం చేలాంచుటానికి ఆరేబియా రాజు విశ్వప్రయత్నాలు చేస్తున్నాడు.

ఆరేబియాలో ఈజిప్టు ప్రాచ్యం తగ్గించాలనే తాపత్రయంతో ఆరేబియాకు ఆమెరికా ఆర్థిక సహాయం చేస్తున్నది. ఆరేబియా నైస్వానికి ఆమెరికా తీక్షణ ఇస్తున్నది.

ఆరేబియా జనసంఖ్య 8, 000,000 అందరూ అరబ్ లు. అరబ్ జాతీయవాదానికి జీవంపోస్తున్న రాజ్యాలలో ఈ ఆరేబియా ఒకటి. మగ్గరిప్రాచ్య రాజకీయాలలో ఆరేబియా వహిస్తున్న పాత్ర ప్రధానమైనది, ప్రముఖమైనది.

జోర్డాన్

జోర్డాన్ రాజుపేరు హుస్సేన్. ఇతని వియ్యపు 21 సంవత్సరాలు. ఇతను 1953, మే 2 వ తేదీన సింహాసనం అధిష్టించాడు.

జోర్డాన్ ఆమెరికా సహాయంమీద ఆధారపడిన రాజ్యం. జోర్డాన్ కు ప్రతి సంవత్సరం డిటన్ 125 లక్షల పానులు సహాయం ఇచ్చేది. క్రితం మార్చిలో జోర్డాన్ సంధి రద్దుకొనటంతో డిటన్ ఆ సహాయాన్ని ఆపుచేసింది. అప్పుడు ఈ సహాయాన్ని తాము ఇస్తామని ఆరేబియా, సిరియా, ఈజిప్టులు అన్నవి. కాని సిరియా, ఈజిప్టులు తమ వాటా చెల్లించవందున జోర్డాన్ లో లోటు బడ్జెటు ఏర్పడింది. ఆర్థిక సంబంధమైన సోమతమ గల్గించటానికి ఆమెరికా దీనికి కొట్టడాల్సి ఇస్తున్నది.

ఈ సహాయం అలా ఉండగా హుస్సేన్ ను పదవీమ్యకుని చేయాలని కొన్నివర్గాలు ప్రయత్నిస్తున్నవి. పాశ్చాత్యరాజ్యాలకు వ్యతిరేకంగా ఇతడు సిరియా ఈజిప్టు మాటులలో జేరాలని ఆ వర్గాల ఆభిమతి. ఎప్పటికైనా ఈజిప్టు, సిరియాల ముద్రచే జోర్డాన్ లో విప్లవం బయలుదేరుతుందని, అలాంటి విప్లవం గనుక జరిగితే, ఇజ్రాయిల్, ఇరాక్ లు తిరుగుదాడులు లేవదీస్తవని అనుకొంటున్నాడు. ఏదీ ఎలా అయినా, జోర్డాన్ ధనివ్యక్తు అయోమయస్థితిలో ఉన్నదనే చెప్పాలి.

జోర్డాన్ రాజధాని అమ్మాన్. మొత్తం రాజ్యం జనాభా 14,00,000. సైనికబలం 28,000. రాజు హుస్సేన్ తన తల్లి సలహామీదనే వ్యవహారాలన్ని

మధ్యప్రాచ్యరాజ్యాలు : వాని విశేషాలు

టిని పడుపుకుంటాడు. ఇతని సోదరుడు మహమ్మద్. ఇతను ప్రస్తుతం బ్రిటన్ లో విద్యాభ్యాసం చేస్తున్నాడు.

జూన్ 1946 లో స్వతంత్రరాజ్యం అయింది.

ఇరాక్

సిరియా, టర్కీ, ఇరాన్, ఆరేబియన్ సముద్రం ఉన్నది ఇరాక్. ఇది అరబ్ దేశమే అయినా, బ్రిటన్, తుర్కీ పాశ్చాత్యరాజ్యాలు సహాయాన్ని పొందుతూ, వాని ప్రభావానికి లోబడినది. అంతే గాక వాని అందరినీ మధ్యప్రాచ్యంలోని అరబ్ రాజ్యాధిపాద అధిపత్యం చెలాయించాలని చూస్తున్నది. అందుకుగాను ఏర్పడినట్టిదే బాగ్దాదు ఒడంబడిక. ఇరాన్, టర్కీ, బ్రిటన్, పాకిస్తాన్ లతో కలిసి ఇరాక్ బాగ్దాద్ ఒడంబడికను రూపొందించుకొన్నది. ఇరాక్ బాగ్దాద్ ఒడంబడికకు పట్టుకొమ్మగా ఉన్నది. బాగ్దాద్ ఇరాక్ రాజధాని నగరం.

మధ్యప్రాచ్యం అంతటికీ కలిసి రష్యాకు వ్యతిరేకంగా, ఆగ్నేయ ఆసియా రక్షణవ్యవస్థకుంటే వ్యవస్థను ఏర్పాటుచేయాలని మొదట్లో బ్రిటన్, అమెరికాలు నిర్వహణత్వము చేసి విఫలమయ్యింది. అందుకని ఇరాక్, ఇరాన్, టర్కీ, బ్రిటన్, పాకిస్తాన్ లతో కలిసి బాగ్దాదుకుటుంబిని ఏర్పాటుచేసింది.

ఈ బాగ్దాదు కుటుంబిని భిక్షం చేయటానికి ఆరేబియా, ఈజిప్టులు ప్రయత్నాలు చేస్తున్నవి. చేసినవి. ఆ ప్రయత్నాల ఫలితమే డిమాస్కస్ ఒడంబడిక. ఈ ఒడంబడికకు మూలం ఈజిప్టు. ఆరేబియా ఈ బాగ్దాద్ కుటుంబిని భిక్షం చేయటానికి, తనకు నూనె కొల్లెవీద వస్తున్న కోట్లకొలది సవాన్ని ఖర్చుపెట్టింది.

ఇరాక్ లో మంచి నూనె గమలు ఉన్నవి. ఈ నూనె సిరియాలోనుండా నూనె గొట్టాలద్వారా మధ్యధరా సముద్రంలోకి వెళ్లి అప్పటినుంచి బాంకం మీదుగా విదేశాలకు వెళుతున్నది. ఇరాక్ లో నూనె బ్యాపారాన్ని అధికంగా చేసికొంటున్న రాజ్యం బ్రిటన్. ఆరేబియాలో అమెరికా తన పలుకుబడిని హెచ్చించుకోవాలని చూస్తుంటే, ఇరాక్ లో బ్రిటన్

తన పలుకుబడిని హెచ్చించుకోవాలని చూస్తున్నది. ఈ విధంగా తెండు పాశ్చాత్యరాజ్యాలకు ఈ నూనె మూలంగా తగవులాటలు ఏర్పడినవి. కానీ ఇది లోపల లోపల సాగుతున్నట్టిదే. ఎప్పుడో అగ్నిపర్యటం బద్దలవుతుంది.

నూనె మూలంగా వస్తున్న సవాన్ని ఇరాక్ ఒక్కటే సద్వినియోగం చేస్తున్నది. వెతుకెడి ప్రధాని అయిన నూర్ అను సతీను ఈ సవాన్ని సద్వినియోగం చేయాలని ఆభిలషించి అభివృద్ధి మండ్లి అను ఒక సంస్థను నెలకొల్పాడు. అందులో ఒక డిటిమెన్షన్, ఒక అమెరికా దేశీయుడు, ఏడుగురు ఇరాక్ పౌరులు ఉన్నారు. ఈ మండలి అస్సర్యావ జైలంలో బ్రహ్మాండమైన పుండ్లీర్మాణ కౌర్మకమాలు జరిగినవి. జరుగుతున్నవి.

ట్రైగేన్ వదిలి వరదలవలసి ఇరాక్ ముఖ్యపట్టణమైన బాగ్దాద్ నగరానికి ప్రతీసంవత్సరం ప్రమాదం జరుగుతున్నది. ఈ ప్రమాదంలో నగరానికి కొన్ని కోట్ల రూపాయలు నష్టం వస్తున్నది. ఆ నష్టం రాకుండా చేయడానికి ఈ మండలి కొన్ని కోట్లు ఖర్చుపెట్టి ఒక దామును నిర్మించింది. ఇలాంటి పనులు ఇంకా ఎన్నో చేయబడినవి. నీటి పారుదల పథకాలకు చాలా పెట్టు ఖర్చుపెట్టడం జరిగింది.

బాగ్దాద్ నగరంలో బ్రహ్మాండమైన మ్యూజియం ఉన్నది. ఇందులో 5000 సంవత్సరాలనాటి వాగరికత విశేషాలను తెలియజేసే మహత్తర వస్తుసంపద ఎంతో ఉన్నది.

బాగ్దాద్ నగరం ట్రైగేన్ వదిలి ఒడ్డున మహాసాధారణ కలకల లాడుతుంటుంది.

ఇజ్రాయల్ తిర్యక్త మధ్యప్రాచ్యంలో ఉత్తేజకరమైనరాజ్యం ఈ ఇరాక్ అని చెప్పాలి.

ఇరాక్ జనాభా 4,800,000. నైనికలం 60 కేలు. ఇరాక్ నైనికలం లో 100 విమానాలు ఉన్నవి బ్రిటన్, అమెరికాల నుంచి ఇరాక్ తెల్ ఫైటర్ విమానాలుగూడ కొంటున్నది.

ప ర్య వ సా నం

శ్రీ ఆర్. యం. చిదంబరం

రెండోసారి కళింక చూడలేకపోయాను. అనుకోకుండా ఎదురుపడింది. ఆమె కళ్ళలో ఎలాంటి భావాలు మిళిలిస్తే వున్నాయో వూహించే కత్తిలేను. చేతులారా, వికసిస్తున్న పువ్వును గ్రుంచివేసి 'అయ్యో!' అంటూ సానుభూతి చూపటం హాస్యాస్పదం. ఆమెలో అనూయ - క్షేపం - ఆలక్ష్యక - చీకటి వెలుగులు - ఎన్నో భావాలు నల్లటి తెరలోంచి చూడవచ్చు. అనూయకత్తిం మత్రం లేదు.

బొటంవేలు చుట్టూ కళి పల్కటి గుడ్డను చుకుతోంది. ఆ పొడుగాటి తెల్లని కేళు ఆ కేక కోడల్లా ఎన్నోపార్లు నా వేళ్ళతో దోబూములాడాయి. కాని అందులో తియ్యదనం - వేడి - మంచుమిడుపుల చల్లదనం వీటిలేవు గాలివీచని మిట్టమధ్యాన్ని పు రోజులా వుంది.

అవును - ఒక వాడు నేనుచేసిన నిర్ణయం మనోవిధంగా వుంటే ఆ స్వర్గలో ప్రతి ఆణువులోనూ అంతరిమైన అనురాగం ప్రవహించేది.

కాని అలా జరగలేదు.

తాత్కాలికంగా జనించిన ఉద్రేకంలో - ఇతరులు సృష్టించిన మడిచుండుంలో చిక్కుకుని నిజానిజాల, భవిష్యత్తును గమనించక చేసిన నిర్ణయం - కాలక్రమేణ తన ఫలితం చూపింది. కట్టకట్టడం పూర్తయింది. డాక్టర్ సావంత్ చిరునవ్వు నివ్వలేదాడు. 'కళి!... నేను అర్థంబుకేసాకటి చూడటానికి వెడుతున్నాను. వచ్చేసరికి అరగంటవుతుంది...ఓ - కే - సారీ! మీరు అయిదారు రోజులవరకూ వచ్చి మందు వేసుకోండి - అతుక్కుంటే సరిపరి - లేకపోతే కత్తిరించెదాం.' అనేసి విడిపోయాడు.

పరిస్థితులన్నీ ఒక్కసారి అనుకూలిస్తాయి. ప్రతికూలిస్తాయి. ఏవాదూ లేనిది అవాదు క్రికెట్ ఆటలో బొటంవేలు చిలికిపోవటం, అది పెట్టిక

అవుతుంటేమో నన్ను భయంతో డాక్టరు దగ్గరకు రావటం జరిగింది. కళిని ఎన్నో ప్రశ్నలు అడిగాలని వుంది. అయిదు సంవత్సరాల క్రితం ఆమె జీవితానికి చిమ్రుపెట్టాను. ఆ తరువాతి ఆ మంటలు ఎలా ఆన్సుకున్నదీ వాకు తెలియదు.

ఆమె బాగా ఎదిగింది. ఓ చీకటిముడ్డను రెండు భాగాలుగా చీల్చివేసి రెండుజలు - ఓబడలోంచి 'ఇదుగో పడేసా'తోసంటూ తెరిచున్న మద్రాసు కదింబలూలధంస. మడుటిపొది చుక్కలబొట్టు పరిగ్గా అమరలేదు. వా కళ్ళకు "పారలాక్స్ ఎరర్" వుండేమో మరి. నిరంతర పొందిర్యవర్షణ జరుగుతున్నట్లుగా వుంది.

'కళి!... నవ్వు! నవ్వు!...' అంటూ ఆగిపోయాను. నీరు మంచుగడ్డక మారివట్టు కంఠంలో ఏకో అడ్డుపడింది.

'సారీ!...మిరింకా తెలుసుకో వలసివది వున్నట్లయితే డాక్టరుగారు వచ్చేదాకా ఆగండి. మీ సంతోహాలకు ఆయన సమాధానం చెప్తారు' అంటూ స్వచ్ఛమయిన హిందీలో కొరడా డెక్కుకునిపించి తనపనిలో నిమగ్నరాలయింది. అంతటి బాధలోనూ నవ్వుకున్నాను—ఈ స్వల్పకాలంలో కళి తెలుసుకూడా మర్చిపోయిందా?

తల వంచుకుని బయటకొచ్చేరాను...

అందరూ అద్భుతం వామిద వాలిందన్నారు. కళి మృదులనైవల వరకూ దరువుతుంది. ఆమెనవ్విలే ఒక్క పెదవులూ, కన్నూ కావు—కీరంంలో ప్రతి ఆణువు పిచ్చికారితో వసంతం చిమ్మినట్లు నవ్వుతుంది. ఎరటియగ్గలో వున్న చంద్రుణ్ణి వదలుకుని ఎక్కడో ఆకాశంలో ఎవరికీ అందిన దూరంలోవున్న చంద్రుడికోసం పరుగెత్తటం వెలితన మనిపించింది. నిండు పాలకుంఠలాంటి యౌవనం. ఆమెను చూడగానే పరభాషలో నన్ను నేను మర్చిపోయాను. పెర్లి

మాపుల తిలకం పూర్తయి అందరూ లేచారు. నేను మాత్రం సిద్ధివాడిలా అలా చూస్తూ కూర్చున్నాను. 49 ఇంకా ఆక్కడే సిద్ధతో తలవంచుచున్నాను. న్నట్లు భను, అందరూ గొల్లుతున్నారు. అమ్మాయి వచ్చిందా అని పట్నెరయ అడగలేదు.

కాని—పెళ్లి నిర్వహణ ముందు కొన్ని అడ్డంకులు తలెత్తాయి.

అందులో కొన్ని 49 వర్షము. ఆమె పుట్టగానే తల్లిని మింగివేసిందట—ఆ కుటుంబంలో ఎవరో ఆత్మహత్య చేసుకున్నారుట—అంతేకాక ఆమెకు విధవాయోగం వుందని భరివ్యక్తులోకి తొంగి చూడగలిగిన జ్యోతిష్కుల హెచ్చరిక—ఇలా నలు చైత్రులా గోతులు వున్నప్పుడు మా పెళ్లి ఎలా జరుగుతుంది?...కాని తెలించి నిలబడ్డాను. హిమాలయా పర్వతాన్ని చిటికెడవేలుమీద ఆడించటంలాంటిదది! చివరకు వా పంథిం తెగింది.

అదలు చూడవలసివచ్చింది ఎలా పుట్టాడున్న ప్రశ్నకు సమాధానం లభిస్తుందనుకోను. ఆ సరిహద్దుల వంక పోవడంకూడా ప్రమాదకరం. నువ్వకుండా బయలుదేరినవాడినిమాసి ఛాందసత్వం ఏయంటుంది? 'వా మాట విన్నావా?... చూడు! నీ కొరికి గానా పెంకు నువ్వుకుంది...లారీని డీకోలోయావు.' అంటుంది. అయితే నుంచి ఎదురులో వెళ్లివారికి కష్టం లేదుకట్టలుగతాయో! విద్యుత్తులు కపటం గానే ఆ సమ్యక్తాల నిలవ నిర్వహిస్తుంది.

తెలు పెళ్లి—అందరం సిద్ధంగా వున్నాం—రెండేడలల్లి బయలుదేరటమే తరువాయి. ఆకాశం కొంచెంగా మల్లరంపు పూసుకుంది. వర్షం వస్తుందిన్న భయం ఒకవంక వుండనే వుంది. మా అమ్మ ఏదో మర్చిపోయి తీసుకురావాలికి లోపలకుపోయింది. అయిదు గిమిహల తరువాతి పెద్దకోక వినిపించింది. అది మా అమ్మగొంతు. అందరం లోపలకు పరుగెత్తం—నూతిష్కమండే విజయగర్వంతో బారెకు త్రాచు గరిగరి పాకుతూ వెళ్లిపోయింది. పంథి అర్థమైంది—అమ్మ ప్రాణాలు నిలుపుకునేటందుకు వృధాగా పోరటం పాగించింది. వైద్యుడు వచ్చి కొనుగెట్టలా చూర్చించి విధిపడయాడు.

అంతే పూర్తయింది. కళ్ళెప్పుడు ఏకధారగా వెలుగుతున్న కన్నీటిని ఏకారణంతోనూ, ఏ పూర

డింపుతోనూ అవుకోలేకపోయాను. 'ఎందుకూ దొంగ ఏకుపు?... నేను ముందే చెప్పాను. విన్నావా? నీవ్వార్ధంకోసం అమ్మను చంపుకున్నావు. వా బతుకు భస్మంచేశావు నీ మొహంమాస్తేనే ఏకు జవ్వలవాటి పాపం అంటుమరి వడలకు! అంటూ వాన్న పరిశీతులు సృష్టించిన విషపు వాతావరణానికి నేనే కారణమని దుమ్మెత్తిపోశారు. ఆ క్షణంలో వానుండేను ఎక్కడో పోలేశాను. వెదికి తీసుకురావాలి. ఎక్కడుందో ఏమో మరి. ఆ మర్నాడు వాన్న గాదు తినుకీ సంబంధం వద్దని లక్ష కాంక్షలు చూపిస్తూ చెప్పేవారు. అప్పుడో అడుగు నే నునే ధైర్యంకాని, సమర్థ నీతు మొరటుజాతు కాని కపటకే పూకున్నాను. ఆ తరువాతి రెండు నెలలకు వాన్న బొంబాయి వచ్చేశాను. 49 కింక పెళ్లికాదని వాకు తెలుసు.

49 అందరి ఎక్కుత్రం. హృదయంలో ఏదో ఆశలు చూపిరారమ్మని అహ్వనించి కూత్యంలోకి పోవచ్చి ఆక్కడ కార్యక్రమంగా బంధించి వేసింది. అప్పుట్నుంచి జీరితిం యంత్రంగా గడచిపోతోంది. ఎన్నో నెరుగు వ్యర్థం చేశాయి. కోయిలలు ఆకాశాన్ని చీల్చుకుపోయే గీతం ఆలాపించాయి. రానుచిలకలు ముద్దుముద్దుగా, తియ్యగియ్యగా మాట్లాడాయి. ఇంద్ర భనుస్సులు కనిపిస్తూ, మానుషపుతూప్రేన్నాయి. కాని చలించలేని జెలు శీతకోలపు మంచువాసలా వర్షి పూకుంది...49 జీరితం యాపరహితంగా చేశాను. అంటే ఆమెకు పెళ్లిచేసు! రావాలమకు నేనాడు తన కుటుంబంలో ఎవరో ప్రధానీకృతిని పోగొట్టుకోవా లన్నమాట.

ఇప్పుడు ప్వాతంత్ర్యపు గొడుగు ఎండవాసల నుంచి రక్షిస్తోంది. 49ని సమాధానపరచి ఎలాగైనా పెళ్లిచేసుకోవాలని విశ్చయించుకున్నా. ఆ మర్నాడుదానం సిగ్గుపడుతూ నే సావంత్ దీప్యెప్పరికెక్కాను. విన్న రాత్రి వచ్చి మళ్ళీ తెల్లారసరికి హాజరుకావటం అసంబద్ధంగానే వుంటుంది మరి. అతిసు దడుపుకున్న 'భర్తయ్యా' దీవాలని సంచిత పేరెలు మీదించి వివ్రుతూ 'ఏరటి సంగతి?' అవశీగాకు. 49 ఎక్కడా కనిపించలేదు.

'రాత్రంతా నిద్రపట్టలేను' (రాత్రి పడుకున్నా వాకు తెల్లవారటం తప్పించి మరేమీ తెలియదు.)

'బాధ సహించలేకపోతున్నా! (ఓ చెయ్యి తెగిటి పారేపీవా నొప్పి వుందని మొండికీరం.)

'சிறு ரெட்டா நன்னிலத்து நல்லி மறு
நன்னிலத்தினால் தான். வெள்ளி கண்ணி. அந்த
கறையு.' (Tரு. Tரு...இது நாதி உதவியை
(மாண்புமிகு அரசாங்கம்.)

ಕಾಂತ್ ಕಾಲಿ ದಿಕ್ಕಿಲೆನಾ ಪದ್ಧತಿ ನೆ ಕಟ್ಟು
ಬಿಟ್ಟು, ಮುರುಕಾಣಿ ಕೊಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೊಡುಕೊಂಡು
ಕೊಡುಕೊಂಡು.

‘ఇంతటిన్న దమయంతి బాధించేవారినిమిత్తున్న
ఒక్కరిని చూడడు.’ అన్నాడు సామంత్. ఇంతలో
మరో ఇద్దరు పేదలలు వచ్చారు. వాళ్ళును గురువంద
లలో నిలుపు పరచాడు. ॥ యింతవచ్చినందున,
నక్షత్రనిషింపయ్యా! అమె ఎవరని తెలుసుకోవాలి.
అక్కడక్కడా చెబుచున్నట్లు ముక్కలన్నిటిని
వాగ్రుద్ధిగావించి ముక్కుభూగలది పెట్టి పట్టాదయన్న
తిరుగుచెయ్యటం అంత సులభమేమింది గదా.
సామంత్ ని అడిగితే ఏమవుంటాడో! బొంబాయిలో
కలిపించే ప్రతి నల్గురికేమోతూ వాళ్ళనులించి
అలాంటివూ గలం నిర్ధారణమంటున్న పిచ్చి
వాదమవుంటాడు.

ಪ್ರಶ್ನೆ: 'ನೀನು ಏನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ?'
ಉತ್ತರ: 'ನೀನು ಏನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ?'

‘అయి నిన్ను ప్రేమించి నావనినది. మళ్ళీ ఎప్పుడు
ఇది చెప్పగోరాలి!’

అదిగా వీరూ బొక్కనాని ఇతరులు కనుప
కుండా అప్పులో కాచుకుంటే అదిమీదా అప్పుకే
మంది.

‘జాబ్బర్! నీకు మరోలా ఆనాకోదించావుంటే
నీ జీవమంతా నీ ఆశకు కల వినియోగం అయిపోతుంది.

‘‘മിസ്സി, ടിബറ്റിലെ മനുഷ്യന്മാർക്ക് ഈ തേയൽപ്പിള്ളി
പ്രയോജനപ്പെടാത്തതല്ലേ?’’

అతివ ఉదయించు నీటి తప్పు అకోలామాని
దగ్గర జేర్చెదాడు.

‘మీ దివ్యచరిత్రంబిక్కడు. అమె మరణిల్ల.
మరణిల్ల. తెలుసుకొని! అదికొడుగులో! బాహ్య
ప్రకారము. అయినా ఏమిమీరే? ఇంగ్లీషు
తెలుసుకొని!’

உத்தரவிட்டிருக்கிறது. அதற்குரிய நடவடிக்கை எடுக்கப்பட்டு வருகிறது.

అదిగో భరితమయ్య, ఒక్కక్కర్యమే కూడా నుంచి ఒక్కరూగి మరొకరకూకొచ్చు. కాని ఇది నిజం. అంతా భారతదేశం అనిభవించు-అంతా భారతదేశం అనిభవించి అభివృద్ధి అభివృద్ధి అభివృద్ధి!

ಕೂಡಲೆಗೆ ಬಂದಾಗಲೇ ಈ ಸಂದರ್ಭವು ಸಂಭವಿಸಿತ್ತು
ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬಂತು. ಈ ಸಂದರ್ಭವು ಸಂಭವಿಸಿತ್ತು.

[illegible]

శివరాత్రి, శివరాత్రి కాలము సంక్రమించినట్లుగా
కానీకలో ఉన్నప్పుడు అతడు మహానాటకమును
చెప్పి వెళ్ళి కత్తికి కేసును చిత్తు అతడును
కొత్తగా చెప్పి అతడు నైవేద్యమును భజించి
మరి మిగిలిన కాలము నయినాగోయినాగో నాటక
చిత్తుకే చెప్పి, చెప్పినాటకం అతడు 'మి
నాట' చెప్పి చెప్పినా కాలం ఎక్కువగాను.
అంతేకాదుగా, శివరాత్రి అప్పుడప్పుడు
నాటా రామంకేనాను, అది చెప్పినాగోయినాను.
చిత్తు అప్పుడే (నాటకం) కాదు శివరాత్రి
నాటకం అతడు చెప్పినా అక్కడను కాలము.
శివరాత్రి అప్పుడు చెప్పినాను.

பெரியபுத்தூர் திருமுருகேசுவரர் கோயிலில் உள்ள
மூலவர்ணம் வட்டமானது. அதன் வட்டத்தின்
வட்டத்தின் மீது 108 பித்தர் அமைக்கப்பட்டுள்ளன.

‘ಇಂತಹವನು ಮಂತ್ರಾರ್ಥವೆಂಬುದು ಬಿಟ್ಟು
ಕಾಶನು ಕಾಶವೆಂಬುದಾಗಿತ್ತು. ಇಂತಹ ಕಾಶವೆಂಬ
ತೀರ್ಥವೆಂಬುದಾಗಿತ್ತು. (ವಿಷಯವೆಂಬುದು. ಇದಿ
ವೆಂಬುದಾಗಿತ್ತು. ಅಂತಹ ಮಂತ್ರಾರ್ಥವೆಂಬುದು. ಅಂತಹ
ವೆಂಬುದಾಗಿತ್ತು. ಅಂತಹ ಮಂತ್ರಾರ್ಥವೆಂಬುದು.

“மேலும், இது சிவசுந்தரி.”

పక్కనే దీని పేరుంటు గట్టిగా మోలికాదు. ఆ
వాతావరణంనూ నీ కంపమే తింది.

‘అపరాధిని విడుదల చేయకు’ అని పిలిచినానో
 తెలుగులో నుండి కొనసాగించుచు వెళ్ళి వెళ్ళిపోవును. పిరి
 మాటలు, బిగ్గిరలు, ద్రామాలు, కలలు, నాటకాలు వీరి కోరిక
 కాదు. వీరి కోరిక ఏమిటో? ఏమిటో? ఏమిటో? ఏమిటో? ఏమిటో?

కూర్చుంది. కనుక నోటినులు - దావాలు - అవసరం లేకుండా ఆ సొమ్ము యిచ్చేనునని అడుగుతున్నాను. అన్నట్లు ఆ లిప్తులో 'గాత్రి షిక్తాకు' అంటుంటున్న పోయినాను. అంటూ విరగబడినవ్యటం మొదలు పెట్టాడు. 'అలాగే... ఫీట్ బాంక్ కి చెక్ రాసుకుంటావా? లేక లాంటి... ఎదైనా ఫరవాలేదు... అది సరేకానీ ఆ ష్రాంక్ డి క్యామల వుంది చూచావా?' అంటూ మొదలు పెట్టాడు. ఆలోచిస్తే పదినిమిషాలకాక పారి పోయింది.

'హాలో! మిస్టర్ శివరావు! ఎలావుంది? బాగా తిన్నారా?' అంటూ వోవర్సు వచ్చింది. తిలెత్తి చూశాను. ఎవరో శరీరంమీదగా టాంకులు వదిపించి వచ్చింది. అహంతం ఎత్తి వయస్సరా జలపాతంలోకి విడిచివేసిన అనుభూతి. ౪౪!..... తెల్లటి దుస్తుల్లో ఇంకా—ఇంకా—అలంకారాల కరీతంగా వుంది ఆ తెలుపుదనం హృదయంలో ఉన్నదీ లేనదీ తెలుసుకోటం చాలా కష్టం.

'ఓ. కె. సింగర్! ఇప్పుడు చాలా నయం. ఒక్క విషయం చెప్పాను వింటున్నా—మీరలా ఎదురుగా నిలబడితే చాలు—మంచు నిండువులు మునుపన్నట్లుగా వుంటుంది... అన్నట్లు మామగ్రుడ్డి పరివయంచేస్తాను. ఇతను సుందరమూర్తి. వట్టి అమానుషుడు. తెలవన్నీ పాలని, బల్లలన్నీ దీగినీ వమ్మేరకం. జీవితంలో జరుగుతుంటే ఏవిటో తెలియను. అపజయమంటే అసలు తెలియదు'. అంటూ వాగసాగాడు. ౪౪ వీటి మాట్లాడకుండా వచ్చుతూ అతను చెప్పేదంతో వింటూ నిలబడింది. సహనం ఆమెలో కరణుపొంది వుండాలి. పెద్దదిగా ఇంజనీర్నిస్తూ 'బాధగావుందా?' అనిదిసింది.

'మంచి చెప్పాను. మీరున్నంతవరకూ ఆ మాట కర్థం లేదు.'

ఆమె వెళ్ళిపోతూంటే కన్నార్పకుండా చూస్తూ శివరావు ప్రశ్నించాడు.

ఆ అమ్మాయి యెవరో తెలుసా?

'తెలుస్తూనే వుంది. తెల్లదుస్తులో వున్న ఓ పాలరాతి విగ్రహం.'

శివరావు పకపకవ్వారు. దాంట్లో అపరేషన్ చేయబడినవోట నొప్పి వుట్టిందిగామోలు. బాధగా మారిగాడు.

'మత్స్య కారీయగం'లో వుటవలసినవాడిని. ఆమె తెలుగుదేశపు చందమామ. నక్షత్రాల్లోవున్న తిగుకు తెగుకులన్నీ వున్నాయి. ఒక్క చిరువత్సవంవందంటే అవధివుత్సవ మనాననంతో సుప్తమంటుంది.'

'చూడు శివరావు! నీ వర్తనలన్నీ ఓ కాగితం మీద రాసి తిగువారే యిస్తువు కాని—చదివి సంతోషిస్తా.''

'ఇంతకూ నేను చెప్పేది మత్స్య పూర్తిగా వివరేదు. ఆ అమ్మాయికి పెళ్ళి నిశ్చయమైంది.'

సుందెలో రాయిపడింది. 'చచ్చాంబో—' అన్నాడు.

'చాలా కాలంకంటలు పెళ్ళికి ఓ నోటామందు పెళ్ళికోడుకు తాలూకు వారెవరో చదివారే అందుక్కరణం ఆ అమ్మాయి బాతిక మేనన్నారట. పెళ్ళి రచ్చైంది. వగుకు వట్టి రణటయ్యుండాలి. (చాకిపళ్ళి నుత్తని చెలికిచ్చినా తినలేదు. 'తినుకువాయవా! అది వివం!') అన్నాడుట పెద్దయ. దూరంగా విసిరేశాడు. ఆ పరిస్థితుల్లో చెప్పేతే ఆ అమ్మాయిని పొలికొడదులో ఎదుకుపోయి బొంబాయిలో వారిపోడును'

ఇంతలో ౪౪ అక్కడకు రావటంతో సంభాషణ ఆగిపోయింది.

'మీరు ఎప్పుడూ మాట్లాడకుండా... గాయం మా చేవరకూ బాగ్రతిగా వుండాలి... విన్నరాత్రి పాలు వర్షన్నారట! ఏరిటి కారణం? ఇక్కడ మీ కచ్చే ఆహారమే తిక్కుక. అదికూడా వద్దని పత్యాగ్రహంచేస్తే బ్లడ్ సన్క్యరేషన్ పరిగ్గావుండును.' అనేసి లెంపరెదర్ చాన్సులో గురుపెట్టి వెళ్ళి పోయింది.

'అయితే శివరావు!... ఇప్పుడు నిన్ను అవగించేదెవరు? నీ కింకా పెళ్ళికాలేదు. మంచి వుద్యోగం వుంటేవుంటుంది. ఎందుకు పెళ్ళి చేసుకోకుండు? అయినా నా వెరికొని తిరిగివస్తానంటే యీ పాటికి పూర్తయ్యేవుంటుంది.'

'అది సరేకానీ 'తిరిగిం' అన్నమాటకు నానా ర్థాలు చాలా వున్నాయి కనుక దాన్ని వురసించారించుకోవలసింది... నిజం చెప్తున్నాను. ఈ వర్తనల మేమిటా నా కంటిగా నమ్మకంలేదు. వాళ్ళు జీవి

తంలా పరవస్థ క్రింది, అంటే తమ అభిరుచులకు పరి
దిష్ట, తమతో సహకరించగలిగిన వ్యక్తిని పెళ్ళి చేసు
కుంటారని నాకు నమ్మకంలేదు. రోజుల విషయాలు
తెలుసుకోగలరు కానీ తమ జీవితాలు నిర్ణయించు
కోలేరు.'

మరో ప్రేమంటుకు ప్రమాదించివట్టుగా వుంది.
మొగ్గులు దాకర్లు, పట్టులు, పట్టు పరుగెత్తారు.

'అది నేను వాప్సకోను.'

'అవు, ఇది ప్రేమించింది నన్ను కాదు. మరో
కరింది.'

శివరావు తీరే అంతి-అకాశింబం చూపించి
'అనుగో-ఏరిటో సుంద్రంగా, పలకలుగా మెరు
స్తోంది.' అని నిశ్చయించేసి చూపిస్తాడు. ఆమెతో
రెవరిని ప్రశ్నించేలోగా 'అనుగో! అప్పుడే నిలవ
తియ్యాడు' అన్నాడు. అటు తిరిగి చూసేసరికి
జానియర్ దాకర్లతో మాట్లాడుతూ సావంత్
కనిపించాడు—ఇది మరాఠీపిల్లని సావంత్ ఎందు
కన్నాడో ఇప్పుడే కొద్దిగా అర్థమవుతుంది. శివరావు
తెప్పకుపోయాడు.

'నీకళ్ళలోవున్న వేలాది ప్రశ్నలు నేను చదవ
గలను. ఇది ఓమరాతీ దాకరును ఎలా ప్రేమించిందని-
ప్రేమకు అలాంటి రేదాలులేవు. అంతేకాదు -
వార్షిద్దరికి పెళ్ళివుంటుందని నేననుకుంటున్నా.
ఈ సంగతి నేనెలా గ్రహించానన్న అనుమానం నీకు
రాకుండా వుండదు. నేను సగం మతులో వున్నప్పుడు
వాళ్ళ ప్రేమకలాపాలు నా చెవుల్లోంచి దూకుకు
పోయి మెదడులో గిరిగింతలు పెట్టేవి. అతిసు అద్భుత
మందుకు.'

శివరావు ఆయాసంతో ఆగిపోయాడు. మరొక
తప్పుగానే నీరువచ్చేటట్టి వేసేదాకా అతిని ధోంజికి
అంతంటావుండదు. 'నరేలే!...తరువాత మాట్లాడు
కుండాం. మళ్ళీ రెండురోజుల్లో వస్తా,' అనేసి
బయటకువచ్చేవాడు. మాటవరసకు అలాగన్నా నే కానీ
రావటం వాకెంతమాత్రం యిస్తుండేదు. అతిను కొత్త
కొత్త సమస్యలు సృష్టించి పద్యవ్రాసాంలాంటి విసిరి
బలపరీక్ష చేసుకోమంటాడు. ఇరికల్ వాడు వదిలి
బయటకురాగానే గడియారం అయిదు కొట్టింది.
నా చేతిగడియారం ఇంకా అయిదుకు అయిదు నిమిషా

లుండంది. ఒక్క నిమిషం పోయాక అవతల వాళ్ళలో
వున్న గడియారం అయిదు కొట్టింది. నాకు నివృత్తి
చ్చింది. మమథ్యుల హృదయాలకు మల్లే రెండు
గడియారాలు కూడా సరైనకాలాన్ని చూపించవు.
జీవంలేకపోయినా ఈ విరుద్ధభావాల మధ్య యుద్ధం
తప్పదు. దిటానికి తీవ్ర లభ్యంకాదు. కనక నాలుగు
మెట్లు దిగేసరికి ఇది ఎదుగు గావచ్చింది. మాహృదయాల
మధ్య దూరం కొన్ని వేల మెట్రెస్ అమె నాకు
అనుకుదూరంలో వుంది. అక్కడేవహారేను.

'మాడుకో!.....మనిషివ్వు నాకు ఏదో పొర
పాటుచేయక మానడు. ఒక నాడు నేను నీకు అన్యాయం
చేశానంటే అది పరిస్థితుల ఒత్తిడివల్ల - అందుకు
నేనెంతగానో బాధపడుతున్నా, నువ్వుమీది ప్రేచాలు.'

'ప్రేమించటానికి నేనెవర్ని? అయినా ప్రమాట
కర్తంలేదు. మీరు వానిషయంలో చేసింది వుపకారమే
కానీ అపకారం కాదు. నేను అందిరికి మల్లే బతికి
వుంటే ఈ తప్పు ప్రేమజేడికాదు - రోజులకు నేన
చెయ్యటం వాకెంతో అపదంగావుంది...మిమ్మల్ని
నేనుకోరేది ఒక్కటే. దయవుంచి నన్ను బాపెట్ట
కండి - నాకురించి ఎలాంటి శ్రద్ధతీసుకోవద్దు. జరిగిన
దంతా మర్చిపోండి.' అనేసి వెళ్ళిపోయింది. నాకుజం
మీది బరువైన చెయ్యిపడటంలో వెంకి తిరిగి
చూశాను. సావంత్! అతిసు మానసభాషణ విశే
వుంటాడు - అయినా అతినికేది అర్థమైవుండదు.

'పదండి! అలా వీధి వేపు వెడదాం-'
అన్నాడు.

చలనంలేకుండా వెంటదించాను. ఇది మాటలు
విప్పరింగ్ కాలరీలో ధ్వనులమాదిరి పడేసరికి విని
పించాయి.

బతుకు ఎరటి మెరపురీకాదు నిలబడుంది.
అయిదు నిమిషాల్లో నేనం అందుకుంది. ఏదో చిన్ని
గాయానికి చీల్చికోసం వెళ్ళివందుకు సావంత్
నవ్వింతగా అదిరించి గొరివిస్తూ దునుకోను.
పెద్ద పెద్ద మేడలు వెంకి కదలిపోతున్నాయి.
మెరైన్ డ్రైవ్ వచ్చింది. సముద్రంవుంది కానీతీరం
లేదు. అందుకు బదులు నాడుగాటి గట్టవుంది.
సావంత్ కాదు ఓమూల విలిపి ఫిషింగ్ రాడో
తీసుకుని బయలుదేరాడు. అలావడుస్తూ

గట్టు చివరకు చేరుకుని ఓరాతిమీద కూర్చున్నాను. సముద్రపు తీరం ఏదో ఆపురూపమైన వస్తువుదొరికి వండుకుగామెలు సంతోషంతో ఎగిరి పడుతున్నాయి. నావక్కనే వున్న మహమ్మదీయులకు ప్రార్థనలు వల్లరున్నాను. ఓ గుజరాతీ దంపతులు అస్తమిస్తున్న మూడ్యుడికోసం కొనుక్కూచున్నారు. సావంత్ వీలై వంతెనపై గాలించిపోతు. ఒక్కడుగు కిందకు చేసి మరో రాతిమీద నిలబడ్డాడు. అతనికొళ్ళెరు తిరిగి చేతులపై వీటిప్రవాహం చుట్టు ముడుగున్నాయి. అంగ్లంలో ఆలాపించిన 'టెక్నిక్' గీతం నెమ్మదిగా పాడుతూ ఆలోచనలో వున్న వాడిలా కనిపించాడు. ఏ ఆశయ సిద్ధికోసం నిద్రాహారాలు మానుకుని ఈ జలప్రవాహం మేలుకుని వుండో తెలుసుకోవాలి! ప్రయత్నిస్తూ—దాహ్య ప్రపంచానికి, నాకు మధ్య ఎల్ల తెలియమకుని—కీలకావులకు కీలకు దూరంగా ఇంకా దూరంగా అక్కడే వుండిపోవాలని పించింది. గోల్డ్ ఫీల్డ్ వస్తించి 'నైట్ డాన్స్' జ్ఞప్తికివచ్చింది. హిల్స్ పొగడిన టెబెల్ దేశపు స్వర్గంలోకి విసిరి వేయబడ్డాను. ఆ ప్రవాహం ఒక్కపారిగా మీదపడి నన్ను ముంచివేసినా నాకు తెలియదు. ఆ సముద్రంలో యాదబానికి ఎవరోవ్యక్తి ఒక్కపారి దుమికినరికి నిద్రలోంచి మెలకువ వచ్చింది. సావంత్ నెమ్మదిగా దూరం రివైండ్ చేసి పెనది విరిచాడు. మళ్ళీ మరోదినగా బలం కొలదీ విసిరాడు.

'చేప చిక్కుకో లేదా?' అవడిగాను.

'లేదు...ఒక్కవారు చిన్న చేప కూడా దొరకదు.ఒక్కొక్కప్పుడు మరోకరు తిన్నకు పోతాడు. ఎంగ్లంక్ అంటే నాకు శ్రద్ధ తగ్గుతుంది! చేప నే మాటకెక్కి అవ్వయిస్తుం దీమోనని చూశాను.

తెండునిమిషాలు మళ్ళీ నిశ్చలం-ఒకరి మనసు మరోకరి! తెలుసు కాని అభిప్రాయాలు ఎలా వ్యక్తిం చెయ్యాలన్నది సమస్య.

'మిస్టర్ మూర్టీ!...మీరు అపార్థం చెసుకోవద్దు. కి కి మీరింత శ్రమ తేలువా?'

ఆలోచించి సమాధానం యివ్వటానికి అవధి లేదు.

'అవును—తెలుసు' అన్నాను.

'ఎలా?' అవడిగాను. అతని మాటల్లో మాన్యురు గమనించాను. విజాన్ని చెప్పటమా? మానటమా? ఏదో

సినిమాలో నిజం చెప్పమంటారా? అబద్ధం చెప్ప మంటారా? అన్నమాటలు జ్ఞాపకాని కొచ్చాయి. నిజంచెబితే, కిలరావన్నట్టు అతనికి కికి మధ్య ప్రేమ వుంటే నాథ కొంత తుఫాను పృథంబక తప్పదు. ఏదో అబద్ధం చెప్పి తప్పించటానికి ప్రయత్నిస్తే వృధా అవుతుంది. అబద్ధం అడబానికైనా మంచి వేస్తు వుండాలి. ఏమాత్రం లోపంవున్నా నూనెలేని దీపంలా తపస్వరూపం చూపిస్తుంది. అయినాను నాక్కోల్లో కథను వ్యక్తంచేశాను. సావంత్ విన్నాడు. ఏదీ సమాధానం చెప్పలేదు. మరో అరగంటకు వెళ్ళి తిరిగం - చేపమాత్రం అతని గాలంలో చిక్కుకో లేను.

అవాటినుండి మామైతి బరిపింది. తంతు అది వాగాలు నన్ను 'ఇరాన్'లో బాల్ డాన్సు చూడటానికి తీసికొళ్ళాడు. వన్నోకమాటు బాల్ డాన్సు నేర్చుకోమని బలవంత పెడితే ఆపుకోలేవంతి వచ్చొచ్చింది. ఓనాకు మలబార్ హిల్స్ తీసుకువెళ్ళి ఫోటోలు తీశాడు. మరోనాకు 'ఎలెఫెంటా' గుహలు చూశాం. అతని జీవితవిధానం చూస్తే ప్రితి మంతుడని, కేవలం ఈ ప్రాక్టీసు మీద ఆధారపడటం లేదని అర్థమైంది:

'మెట్రో'లో ఏదో అంగ్ల చిత్రానికి టికెట్ బుక్ చేసి తనకోసం కాసుకుని వుండెనున్న సావంత్ కనిపించక బోయేసరికి ఆకా ధంగం కలిగింది. మా మొదలు పెట్టేకాదు. ఇంక అతిమరావలం వుండని ఫోన్ చేశాను. అతనికి మాడుకోజాలుగా జ్వరం గా వుందిని, వచ్చి చూడవలసిందని జవాబు వచ్చింది.

సాయంత్రం నేనువెళ్ళేసరికి ఎవరో లేడీ డాక్టరు ఇద్దరు ముగ్గురు వేషంట్లను చూస్తోంది. సావంత్ వైవ వున్నాడని వెళ్ళి కలుసుకోమంది. గదిలో అతి నొక్కడే మంచంమీద పడుకుని వున్నాడు. ఈ మాడు కోజాల్లో ఆతను నెలకోజలపాలు వ్యాధి నాస్త్రంలో చిక్కి కెల్లమైవమనిషిలా కనిపించాడు. సావంత్ నన్ను చూసి వచ్చాడు.

'డాక్టర్ ! మీరే వేషంబయ్యారు.' అన్నాను దగ్గరగా మాన్యుంటూ. ఆ లేడీ డాక్టరు పెంపరీదర్ చూడటానికి వచ్చింది.

'ఈమె డాక్టరు కోర్ధి - మేం యిద్దరం ఒకే పారి ఎం. డి. డి. యస్. పట్టా వుయ్యుకున్నాం. నా ద్యూటి ప్రస్తుతం తినుచేస్తోంది.'

అమెతంక చూశాను. రబ్బరుముక్క సాగిడి నట్లు మొనామంత చిరునవ్వు వ్యాపించివుంది. నయనము తిరిగి పంపిస్తారని కెక్కువ వుండదు. ప్రపంచంలో ముఖంగా తెలుగుకోలేని విషయాల్లో స్త్రీ నయనము ఒకటి. క్రిందినుండి పూను పిలవగానే అమె వెళ్ళిపోయింది.

‘మిస్టర్ మూర్తి! మిమ్మల్ని చాలాకాలంగా ఆదిగా లనుకుంటున్నా. ఇది వాటిరించి ఏమైనా చెప్పించా?’

‘అంటే?’

‘మరిం లేదు.. మేం యిద్దరం వివాహం చేసుకున్నట్లు కానీ.. మరేదైనా’ వాకేం తోడవడలేదు.

‘అది నిజంకావచ్చును ఎందుకలా చెబుతుంది?’

‘స్త్రీ మనసు దండలమైంది. అమెను నేను ప్రేమించినట్లు చెబితే అంతగా భావపడుతుంది. ఎన్నో ప్రేమలు నిరాశలో ఆగివుంటాయి. కానీ జరిగిన వాటివిషయాన్ని చెప్పిందితే మాత్రం పసిందలేదు. కోరినవి యింకానే యిచ్చిపోయింది. అరిత మళ్ళీ మొదలుపెట్టాడు.

‘మీరు నన్ను అపార్థం చేసుకోవారు. చేసుకున్నాను కదా నిజం చెప్తున్నాను. ఒకప్పుడు మేం ఇద్దరం ప్రేమించుకున్నాం. అమె ఇదివరకు వాడినప్పటికీ తన వున్న సంగతికూడా మీకు తెలుసు. ఎన్నిడిగితే స్త్రీ తన మనస్సులో ఇయ్యోగవంతు మాత్రమే బహిష్కరించి చేస్తుంది! చూపండి డాక్టర్!...మనిషి సంగ జరిగినదానివల్ల-సంగ జరుగుతుందని ప్రాసించి ధియవడుతున్నందువల్ల మనసు పాడుచేసుకుంటాడు. అమె మీ విషయం వాతో ఎప్పుడూ ప్రస్తావించలేదు. అందు కదాకానే లేదుకూడా. మీరు రెస్టు తీసుకోండి. తిరువారి కలుసుకుంటాం’ అని వెలపు తీసుకుని వైదపడ్డాను.

పాతంత్ పెద్ద సమస్యలో ఇబ్బందుకున్నాడు. అరిన మాటలు, ప్రవర్తన బాగ్నరిగా పరిశీలించి నిూద వాలో చేసే కొన్ని వ్యయంవిధాలు కల్పించుకున్నాను. దుబావు చేయలేను కదా అని ప్రార్థనగా పరైవరని నేనూ నమ్మను. అందరించాలు చూసి అరిను కలిసి ప్రేమించివుంటాడు. అమె పొందరాని అనుభవించి వుంటాడేమో నన్నది ప్రాసించలేని విషయం-

కానీ అందుకు అటంకాలే ఎక్కువ. వ్యూహికే చెందిన అమ్మాయి పెళ్ళి చేసుకోటం అరినికి దునించక పోవచ్చు లేక ఎన్నగా వుండటం యిష్టంలేకేమో! నీకులకు నేనచేయటం తిక్కినమని ఇది యిదివరకే చెప్పింది నుండేలో ప్రతి అనుభవూ అర్పించలేని స్త్రీని ఎవరూ ప్రేమించలేదు. ఈవాదం విరిచి వాదించాలా ధృనించినా పరిస్థిమారం మాత్రం కాదు. వారాన్ని తెలిపేయడానికొచ్చి, కత్తిరించటానికొచ్చి కొంత ప్రేమ అవుపడం. వీటిధనించిన వ్యాధయాన్ని విడిచియటానికి దూరాన్నుంచి పగునుకల్పిని యుగిపిస్తే చాలు. ఇదితం లభిస్తుంది. కొంతకాలానికి అమె అంటే అపవ్యాం కలిగివుంటుంది. అయితే ఇద్దరికీ వివాహమైంది ఎందుకు చెప్పటం? అది కేవలం అరిని మీది పగ తీర్చుకోటానికి చేసే ప్రచారం. పాతంత్ జ్వరతీరితలో లేవపక్షంలో యాభింగంగా విషమర్పి చెప్పేవాడు కాదు. అరిని వ్యాధయం వెలుగు ప్రవేశించలేని సుహూంటిడి. వాన్ని తెలవటానికి తాళాలు ఎక్కడో ఇసుకలో పడివుంటాయి. నదికి తీసుకురావాలి.

రెండు రోజులవరకూ పాతంత్ ను కలుసుకోలేదు. అరిన్ని సురించి ఆలోచించటం కూడా నాకుకున్నాను. మూడోవారు మధ్యాహ్నం దుర్గా పర్వంగ చూం నుండి తెలిఫోన్ కాల్ వచ్చింది. ఎవరో డాక్టరు కిరణావు దనిపోయాడని వచ్చి చూడవలసిందని చెప్పాడు. వాని దిగర వెలపు తీసుకుని వెళ్ళేసరికి రెండు గంటలయింది. అపలేవన తిరువారి బాగానే కోలుకుంటున్నాడట-కానీ మధ్య మధ్య ఎవరివటా విషమండా బయటకు వెళ్ళి ఆకాళంకేసి చూస్తూ నిలబడే వాడట. ఉన్నట్టుండి పన్నెండు గంటలకు భాగ ఎక్కువై దనిపోయాడట. చిరికిగణంలో తెలిఫోన్ సంబరచ్చి విషయం తెలియజేయన్నాడు. అరిని తిరిదిండులు నుండేలా వారుకుని పేడుతున్నాడు.

‘ఈ వుత్తిరం మీకిమ్మన్నాను’ అంటూ ఓ కవరం దించాడు. కవపారిగా అరిని మృతికేరం వంక చూశాను. అరినికి వానూ ఇన్న పరివయం పెద్దది కాకపోయినా అరిసంటే వాకోవిప్రమైన అభిమానం, ప్రేమా వున్నాయి. ఆ వుత్తిరంలో ఏయందో చదవబుద్ధి చేసిందికాదు. నిజాన్ని ఎదుర్కోటం వాకు ధయంగావుంది. తీరానే ఆ వుత్తిరం చదివితే

అందులో ఎలాంటి వార్తలుంటాయో! తిన్నగా దిప్పె స్పృహ! వెళ్ళాను. ఏమీ తెలకానంత తళం వేలా దులూపుంది. పక్కనున్న వారి నడిగితే వుదయం పూజా వెళ్ళాడని తెలిసింది.

ఆ మర్నాడుదయం భారీగావున్న ఫుడ్ ఫ్లార్ గదిలోకి ఎవరో అత్యుయి వచ్చిందని తెలిసింది. ఈ పాటికి మీరు పూహించే వుంటారు. అఫీసునుండి వచ్చాక తిన్నగా అక్కడకు వెళ్ళాను. తెలుపు చేసుంది. కిటికీలోంచి వంగడంపూమానే అద్దంయందు నిలబడి తెల దువ్వుకుంటున్న శిశునిపించింది. ఎంతి పాడవున్నా జాన్! వానితో వందలూంది (ప్రియర్ని కట్టి వేయ గలదు. జాల్మనీ చివరి వరకు వెళ్ళి రెండునిమిషాల పాటు ఏదో చూస్తున్నట్లు పటించి తిరిగివస్తూంటే శిశు నువ్వుందగ్గర నిలబడుంది.

‘అలా దొంగలా చూసి వెళ్ళటం చేసి? లోపలకు రండి! అంది. అత్యుయివోయీ లోపలకు వెళ్ళాను. కళ్ళలో ఎంతోపం వుందని చూశాను. పెంపులు దిగించి వత్తుతూ క్లుచిట్టించింది. గదంత చూశాను. శిశు పూ వెలిగించి కాఫీ నీళ్ళు తిట్టింది. రెండుయూకు పెట్టెలు—వన్య యూనిఫారంలో వత్తుతూంది. ఇంకా ఎవరవరితో పాటూ గోడమీదున్నాయి. అత్యుయి వరకు వాకు పరిచితులకాదు. చిన్న బుక్ రెడియోలోంచి ఏదో పాశ్చాత్య సంగీతం కొద్దిగా వినిపిస్తోంది పదినిమిషాల్లో టి పెట్టు టిపాయ్మోద వుంచింది. తిప్పే స్వయంగా కాఫీ కలిపిచ్చింది. వాచే తులోకి రాగానే వారి కిందపడి ముక్కలై లయగావం చేసింది.

చాక్కమీద కొంత కాఫీ తోరికింది.

శిశు కొంచెం కంగారుపడింది.

‘ఇది నూదా దుక్కకు మీ వసుకుంటా!’ అంటూ వక్రలానికే ప్రయత్నించింది. అదో హెచ్చరిక లాంటిది.

‘లేదు శిశు!...ఆ అభిప్రాయాలు ఏవాడో నన్ను వదులుకున్నాయి.’

తిరువతి రెండు నిమిషాలను నిశ్శబ్దం మింగి వేసింది.

డాక్టర్ పావంత్ దిప్పెస్పృహ వదిలే వరకు వైస గదిలో వుండేవాన్ని. ఆయనకు వాకు మన

స్పృహలు రావటం మూలాన ఇక్కడకు మారబలసి వచ్చింది. అదృష్టవశాత్తూ మీకు దగ్గరగా వచ్చేవాను. ఆవాడు ఎండుకలగన్నా వని పశ్చాత్తాప పడని ఊగంలేదు. అంటూ ఏదో చెప్పకుపోయింది. ఈ స్వల్పకాలంలో శిశు పూహించలేవంతగా మారి పోయింది. ఓ కౌగిలినిదాన లలుపు తెలుపు గీతలుగీస్తే ఎలా వుంటుందో అలా వుండి ఆమె జీవితం.

ఆ తిరువతి వాల్మగెనుకోజాల్లో శిశు వాకు మధ్య అనురాగం తిరిగి చివరివ్వుట్టించింది హతా మ్నగా శివరావు వుత్తరం విషయంజ్ఞాపకానికి రాగానే దానికోసం వెదిక పాగాను. అరిగంట వాడమావాన్ని పరీక్షించి బతుకుగా అరిచేతిలో వారింది. కవన చించి దదివాను.

‘డియర్ మూర్తి!

చివరి పలకరింపు—మన బతుకు నువకు ముందే తెలుసులే! నీలో చిన్న పలకాయచ్చి మరీ ఆకాశం లోకి ఎగిరిపోదామని యీ వుత్తరం రాస్తున్నా. శిశు వాకు చిన్నప్పట్నుంచి తెలుసు. ఆమె నిన్ను ప్రేమించవచ్చు—కాని మోస పోకు. ఆమె ప్రేమలో వాకు సమ్యకంలేదు. శిశు నిన్ను ప్రేమించిందంటే అత్యుయిపడతావా?...అత్తే! అలాంటి చేతి లేదు. నీలాంటి మందబుద్ధికి మేక ఇవ్వటం వ్యయంకాదు. పూరికే అన్నామ అంతే. గోతిలో మాత్రం పనికి బుద్ధిగా నడచుకో.’

వుత్తరం ముడిచి ఓ వుత్తరంలో రుద్రవరచి కిటికీ లోంచి బయటకు చూశాను. పసుపుచ్చని బాట్నీకోడు వారగా ఆగింది. రెండు నిమిషాల్లో డాక్టర్ పావంత్ వా గదిలోకి రావటం అత్యుయిని కలిగించింది. అతిని గడ్డం బాగా పెరిగింది. కళ్ళకింద ఎల్లటిగీతలు కని పించాయి. అతిని వసకాతే బాట్నీ డ్రైవులు వచ్చాడు. ‘మిస్టర్ మూర్తి! దయవుంచి అతినికి ఆయిదు రూపాయ తివ్వగలరా?’ అడిగాడు. చిట్టిచ్చి అతిన్ని పంపి చేశాను.

‘డిలక్స్’ తిప్పించి మకోరకంకాల్చని పావంత్ ‘చార్ మివార్’ వెలిగించి మేఘాలు పుష్పించాడు.

‘మీకు నన్ను చూస్తే అసహ్యంగా వుంది కదూ!...ఎవరెవరమీదనుంచి అల్పమీదకు ఒక్క పారీగా చూడయాలనుకుంటే ఏమవుతుంది?’

‘ఏ ఒక్కరిని కలిగించినానుంచి నాకేవా పరిణామం కంటే పెళ్ళిలేం. వెళ్లితే నువ్వో లోకానికి వెళ్ళిపోతావ్!’

‘అలా ఎందుకంటావో? ... నా విషయంలో జరిగినట్టు కాస్తా చేతులు విరగవచ్చు.’

‘డాక్టర్ ! ఎందుకీ పాపపు కథలూ, చిక్కు ప్రశ్నలూనా? జరిగిన సంగతి చెప్పండి.’

‘నా బతుకులో రెండో అధ్యాయం ప్రారంభమైంది. ఇంతకాలంగా నేను చేసినదింతా వలన-నా ప్రాణ్ణి నీగ్గాలేదు. అప్పుల మగ్గ చిక్కుకున్నాను. ఓ పెద్ద అపవిత్రంలాంటి సభా చిట్టలంటే జాగ్రత్తగా పాసు చేసుకుని వెళ్ళటం అవసరం. లేకపోతే ఏ పాపాకాటు చేస్తుంది. ఏ పెద్దపుట్ నగం కొరికి వదిలేస్తుంది. పోనీ-మింగివేస్తా మింగుడు.’

నేనీయీ సమాధానం చెప్పలేదు. కొంతసేపు తూకుకున్నాక మళ్ళీ మొదలుపెట్టి చివరకు తిరిగి వెయ్యి రూపాయలు కొనాలన్నాను. నేనా పాపం చేస్తానని అతిమా నమ్మివుండెను. నా అతి క్షతిను వెల్లడించాను.

‘ఇక ఎక్కడుంటా? తెలుసా?’ అడిగాడు పెళ్ళిటానికి లేనూ. ‘నీవే మూడో ఎంబరు గదిలోవుంది.’ అన్నాను. నీవే వున్న సమీపంలోంచి కొంచెం వెలుతురు అతికి ఇళ్ళల్లో చూసిపట్టబడింది. విపరీతంగా బూట్ల చప్పుడు చెసుకుంటూ పైకి వెళ్ళాడు. నేనెరిగి వెంటపడినట్లుం చూస్తూవుంది. పావుగంటగా దిగి వెళ్ళిపోయాడు. కొంత వాగ్వివాదం-పెనుకులాట జరిగి వుండాలి. నెమ్మదిగా పైకి వెళ్ళాడు. ఇక ఏడుస్తూ కూర్చుని వుంది. మొదట్లో తెల్లటి దర్జంలాంటి పెరిసలు గీతలార క్షుణ్ణిర గొంగియాస్తోంది. నన్ను చూడగా నే నవ్వటానికి ప్రయత్నించింది.

‘నా మెళ్ళో వున్న డెస్క్ పానింత్ నావుట్టిన లోకాకు బహూకరించింది. బలవంతాన లాక్కు పోయాడు. అది ఒకండుకు మంచిదీ—’ అంది. రెండు లోకాలు గడిచాయి.

గీతలో ‘ఒమర్ ఖయ్యాం’ పిక్చర్ చూద్దామని మాపక్కనున్న కృష్ణమూర్తితో వెళ్ళాను. మే మెదలు పెట్టేసరికి ఇంకాడా వచ్చింది. సగం చిత్రం చూడక వెళ్ళిపోయామంది. కృష్ణమూర్తి ఏమనుకుంటాడోనని కొంచెం తలపటాయించినా చివరకరిసి

మీమాటలచెప్పుకుని బతుకుతోచ్చాను. దర్జాగారికి తలకాదే పోయింది గామాయి సమీపంలో వెళ్ళిపోక వెళ్ళకుంది.

‘ఏం ఇక!... కర్నూల్ జైల్ లోనా వచ్చేతా?’ అడిగాను.

‘కాదు ఒమర్ ఖయ్యాం ఫీలాసఫీ అంటే నే నాకు వచ్చును.’

‘అయితే ఎందుకు వచ్చావు?... నీ జానకి లోతుగా ఆలోచిస్తే అతిని ఫీలాసఫీ ఏరైనదనిపిస్తుంది. నువ్వీ తీరిందటం శుభంయటం కొన మంటాడు. అందులో తిప్పేయండి? శివు ఏం జరుగుతుందో తెలియదు. నీవ్న జరిగిన దానితో మనకు సంబంధం లేదు. మనకులోవున్న అభిప్రాయాన్ని ముహూమీద చెప్పేయమంటాడు.’

‘అందినూ అతిన్నానునీ ప్రపంచం నూటే విటి?’

‘అందుకని ఏడుస్తూ కూర్చుంటే శుభం పొందరు తుందంటావా?’

ఇక మాట్లాడలేదు.

మంచికీ—చెతుకీ మగ్గ పల్కటి లేచా(తమే అడ్డం—ఒక్కోపారి—అర్ధరాత్రి చీకటిలో—అది కొద్దా చిరిగిపోతుంది. అంతవరకూ ఆకాశంలో అంద ముండా తిగుతున్న మును ఒక్కోపారి వెలమిపడడే ముక్కలైపోతుంది. ఆముక్కల్ని ఏరి అతికి రంకు తూసి కొత్త మనసు తియ్యబడే తీరిక, ఒకరి ఎవరికీ వుండదు. పీసెకొత్త అదిగా వాటిపోగానే రబ్బరు తెయ్యమ పగిలిపోయింట్టు, ఆలోచనల ఒత్తిడి—అనుభ వాల భయంకర నిర్భయం—‘అన్ కాన్ డన్స్ మైండ్’ లో ఇరుపరేఖల్లా ఒక దానిమీదొకటి పేర్చబడి నప్పుడు స్థలం చాలా ‘సిద్ధి’మ పులగొడతాయి. ఇది ప్రతి వ్యక్తి మెదడులోనూ జరిగే నిత్య సంఘర్షణ. ఏడ్వేర్ ప్రాణిని నిద్రాంతలాన్ని జ్ఞాపికి వచ్చాయి. అలా ఎక్కడికి నవించిపోకున్నా మో తెలియదు. గమ్య స్థానం చురించిన ప్రశ్న ఎవరికీ కలగలేదు. జహంగీర్ హాల్ — రాజాభాయ్ బజార్ — మెర్కంటైల్ టెలిగ్రాఫ్ — పి. టి. అఫీసు అన్నీ వెళ్ళి జరిగి పోయాయి. ఫ్లోరా ఫౌంటెన్ దగ్గరకు వచ్చాక ఎటు వెళ్ళాలన్న ప్రశ్న వుదయించింది.

‘నావెంట రండి’ అంది 99 నారికి సగిరివకు
కున్న ముంపులుల పరిచేసుకుంటూ—తిన్నగా మెరన్
డ్రైవ్ అగ్రం చేసుకుని రాతిమీద, కూర్చున్నాం—99కి
నానూ మృగ్య దూరంలేదు. అదీచోట సావంత్ నా
భంభా దివ్వాడు.

మరొకరైలే 99వంక కన్నెర్లయినా చూడరు-
కాని అదో జబ్బులాంటిది-పెద్ద సప్త్యలాంటిది. ఎన్ని
అడ్డంకులు కలిగించినా అగని ప్రవాహంలాంటిది.
అలా ఎదుర్కొన్నాం పే ఎరటి సులూచిత్రప్త్య శీలమీద
పడివుంది. ఒక రకం వ్యక్తి దాన్ని తన మొరటుచేతితో
తీసి కట్టలు పూడి, సొందర్యం అంతరించి, 1న్నీరు
కాల్వలుకట్టేలు దాన్ని అగ్రూణించి ఎరిపి పోతే
స్తాడు. మరొకం వ్యక్తి దాన్ని చేతిలో తీసుకుని
గట్టిగా ఏడుస్తూ ‘అయ్యో! పుచ్చమా!’ అని అగ్రో
శిమ గజం లోతున గొయ్యి తివ్వ దాన్ని సమాధి
చేస్తాడు. దీగ్లంతా అసాధారణ వ్యక్తులు. నాలో
అలాంటి భావాలేవీలేవు. దాని మృదుత్వం, నాగను
చెడతలండా ముద్దు పెట్టుకుని వాడిపోయేదాకా చూస్తూ
కూర్చుంటాను. అంతే! ఏంక మైన హాసీ తలపెట్టను.

‘99!... ఆలోచనకు అంతుంచెను. ఆలో
చిస్తూ కూర్చుంటే ఏ నిర్ణయానికి రాలేం. నామాట
విను. మనస్థిరం వివాహం చేసుకుందాం-గడచినదంతా
వీడకల.’

99 నావంక ఏదైతేపట్టు చూసి తలవంచుకుని
కూర్చుంది. ఆమె 199లో అవంతివిక్రయం సంప్రదిం
గడకున్నట్టుచివించింది. ఆ రాత్రింతా తీయని అను
భూతులతో నిద్ర పట్టలేదు. కృష్ణయూర్తి ముందుగానే
వెళ్ళి నాకురించి కొంత ప్రచారంచేశాడు. కాని మేం
ఎవర్నీ లక్ష్యపెట్టలేదు. ఆరాత్రి పన్నెండు గంటల
దాకా మాట్లాడుతూ కూర్చున్నాం-నా క్కొవలసింది
అందవంచాలు. డబ్బు—హోదా—కీర్తి ప్రతిష్ఠలు
కావు—అర్థంచేసుకోగలిగిన హృదయం—అదే చింతకు
లభించింది. కిర్రాపు పుత్తరం ఎన్ను మార్చలేదు.

ఆ మర్నాడు విద్రలేచేసరికి ఎనిమిదైంది. 99
అప్పటికే యిస్తాడైంది.

‘అన్నట్లు చేప్పటం మరిచాను. నేను ఎక్కుగా
వుండకూడనివి నిశ్చయించుకున్నాను’ అంది.

‘కాని నా హృదయానికి మాత్రం ఎక్కుగా
వుందా’ అన్నాను. నీకుతో తలవంచుకుంది.

లొమ్మిది గంటలకు నాచేర తెల్లగాం వచ్చింది. అది
జబ్బులోపూర్వ స్తేషన్మూస్తే ఇచ్చిం తెల్లగాం.

‘దాకర సావంత్’ అమెవ్యక్తి రైలుకింద పడి
చనిపోయాడని, అతని కోరికమీద నాకు చైరివ్యటం
జరిగిందని దాని తాత్పర్యం—99కి చూపించాను. ఆమె
కుప్పలా కూలిపోయింది—మడిచేతో మరుటిమీదనున్న
అర్థ చంద్రాకారపు బొట్టు తెరిపి చేసుకుంది. అయో
మయ పరిస్థితిలో పడ్డాను-మరో అయిదు నిమిషాలకు
బొట్టుమేన్ పుత్తరం అందించాడు. అది సావంత్
వ్రాసింది.

‘మిస్టర్ మూర్తి!

ఈ పుత్తరం అంచేసరికి నీ కెక్కడుంటావో
తెలియదు. విర్భయం గామితో ఒక్కసంగతి తెలు
కున్నాను. ఎక్కుకోర్పుకు (రైలునింగ్ అవుతున్న
ప్పడే 99తో నాకు పేనుమైంది. తరువాత ఏదాదికి
ఆమెను—(కంగాను పవకండి—మీకి వార్త వీకుల
పడ్డట్టే వుంటుంది) వివాహం చేసుకున్నాను. తరు
వాత మామృగ్య అభిప్రాయభేదాలు కలిగాయి.
దాంతో 99 నన్ను విడిచి-చింది. దాక్కిన కోర్కెను
రిజిస్టర్ మారేడి చేసుకుందామనుకున్నాను. అది పొసగ
లేదు. నాకీవితి పతనం ఆరంభమైంది. అంతం కాతో
తూంది. ఇంక అదృష్టం మోశే!—

99 మొహంమీదకు ఆ పుత్తరాన్ని విసరికోట్టి
కిందకు వచ్చేకాను. నాలో అణగివున్న శిర్తులు
మేల్కొన్నాయి. తీసి గుడ్డతో గొంతుకు కోసిపట్టు
ఆమె ఎంతటి పన్నాగం పన్నింది! సహించలేక
పోయాను—ఆ విషయలో తాళం చేసుకుని అభీషుకు
వెళ్ళి రాత్రి ఎనిమిదిగంటలకు తిరిగి వచ్చాను. మేడ
మీదికు వశ్యేసరికి 99గది తిలపు తాళంచేసి వుంది.

ఎందుకో ఆమె తిరిగి రాదనిపించింది.

ఒకటి—రెండూ—మూడూ—అలా రోజులు
దొర్లిపోయాయి. 99 తిరిగి రా లేదు. రాదుకూడా—
మళ్ళీ ఎక్కడో కొత్తిగా జన్మించి తీవరిం ప్రారం
భిస్తుంది. ఒక్కవిషయం మాత్రం నిశ్చయంగా చెప్ప
గలను. ఆమె ఎన్నడూ అత్యుపాధ్యై చేసుకోదు.
ఎవ్వడో, ఎక్కడో అకస్మాత్తుగా తిలుక్కుకుని
మొగుస్తుంది. ఆరోజుకోసం ఎదురుచూస్తూ కూర్చో
వలసిందే!

శాకుంతల చతుర్థాంకము: పినవీరభద్రుని రచన

శ్రీ ప. గోపీచంద్

శ్రీ వాఘవి కాలము పురాణ ప్రబంధ కాలములను సంధికాలము. (The Age of Transition) విచిత్రయుధుల పురాణేతిహాస లక్షణములును, దిరువాతి ప్రబంధము లక్షణములు కొన్నియు నీ సంధికాలము నందలి కావ్యములయందు వెలకొనియున్నవి. ప్రఖ్యాతియుఁ గొంతి గ్రహించి (తన స్వీకరణము), కల్పనములను, తర్జనములను జేయుచు రసాభివ్యక్తికి బ్రాధాన్యము జోసఁగి రచియించుట మిత్రకావ్యస్వరూపు.

ఈ సంధికాలమునందు శ్రీవాఘవి ఎనుకొలీనుఁడైన పిల్లలమట్టి పినవీరన శృంగారకావ్యంబుల కావ్యమట్టి మిత్రకావ్యము. ఇది దిరువాతి పెక్కు ప్రబంధముల కెన్నియొరీతుల మార్గదర్శకమై యున్నది. ప్రబంధ కావ్యసామగ్రి యగు విషాదశివస్థివాదికములు, పంగిరసముగ శృంగారము, వంగుగ పీరము నీ కావ్యము వందున్నవి. విషుదివ్యాపమున భారతీతిహాసమును, గాళిదాసాభిజ్ఞానకావ్యంబుల నాటకము వాధారములయ్యును గవి స్వకపోల కల్పనాకల్పము కూడఁగలదు. కావ్యరచనమున భారతీయుకంటె, కవి చాలవలసిన గాళిదాసీయును నే యనుసరించివాఁడు.

కాళిదాసు రచించిన కావ్యంబులనాటకము దృశ్యకావ్యము. నాటక ముఖ్యలక్షణము రంగ ప్రదర్శిమైన సామాజికులకు రసస్వాదన కల్గించుట. నాటకమునందుఁ బ్రదర్శనార్హమున కథాసంవిధానము స్థలకాల వియమబద్ధము. మఱి, ప్రబంధమునందలి కథాసంవిధానమున కట్టి నియమములుండవు. ఈ కావ్యరచన మీ మార్గమున నే సాగింది. ఇట్టి యెడల నే కవి కల్పనాకల్పము చూపట్టుచున్నది.

కృతిపతి చిల్లర వెన్నకుంఠి కవిర్యోఁ జెప్పవలెను,
 "భారతి ప్రాక కథ మాలకారణముగఁ
 గాళిదాసుని నాటకరచనము గొంత
 తాత కొత్తి నభినవక్తి కహింపఁ
 గూర్చి కృతిసీయు నాకు కావ్యంబులు"—
 ఇది 'అభినవ' (కీ) యనుటలో 'నవ్యుని' (అదియే కల్పనము) నును భావము స్ఫురించుచున్నది. నైషధ్యము

వలన రెండు మూలములు కొంతవఱకు వాధారము లయ్యును గవి స్వకపోలకల్పనము కూడ మన్నట్లభివ్యక్తమగుచున్నది. ఈ కల్పన మీ కావ్యమునఁ గథాంశముల యందే కాక ఎన్ని వేళముల యందును గోచరించును. ఈ ఎన్ని వేళ కల్పన మనునది కవి స్వతంత్రకల్పనా కక్షిక గొంతి, కాళిదాసీయు నెన్ని వేళములనఁ గొంతి సంబంధించినది. గీర్వాణసాహిత్యమునందలి నాటకము ప్రబంధకృతి మునుపుట్టు జగురును. ఈ ఎన్ని వేళ కల్పనాకల్పమునకుఁ గారకమైన కవి ప్రతిభానుభవమున కీ కావ్య చతుర్థాంశము నికహాపలము.

కావ్యంబులనాటకమునందలి చతుర్థాంశము ముక్తాహారము నందలి నాయకమునీ వంటిది. పినవీరన చాలవల కీ చతుర్థాంశము ఎనుసరించి చతుర్థాంశమును రచియించెను. అందలి రెండు రసవత్తర ఘట్టములను సమీక్షించుట ప్రకృతిలక్షణము.

కలువఁకు శివంబులను ధర్మయోధికనుపు ఘట్టము రసవత్తరమును, నుదోర్తరమునె, సహృదయసౌహృదయము లార్జియలకునంతటి విషాదకేళి శివంతిమై యున్నది. ఆ విందర్శ మిది :

"వి. ఆవి ప్రపంగవళింబునం గొన్ని కులకవ్యకా ధర్మంబు లెరింగించి, యానూయా వియంబులను మున్నుగాఁ గొందఱు కృద్ధితిపన్విన జనంబులను జతురనుతులగు నిద్దెఱు శిష్యులం దోడువెటి శివంబులం దుష్యంతులారీ కనుప సమకటి" ఎ కలువని యవిర్యాద్య పుత్రికా వియోగవ్యథను, జరకాలము తన క్రామియు నందలి వనపులతోడను క్యకులతోడను గల దృఢాను బంధముచే నాశ్రమమును విడువలేక విడువలేక ధర్మపన్నధి కలుగవచ్చుట శివంబుల పొందిన పరితాపము నీ ఘట్టము చిఠించుచున్నది. అట్టి భావాశ్వాసగితుండుఁ గలువఁడు,

"సామ్యునఁ జాయఁ, జాచి, మడిఁబుట్టిన ప్రేమము చేర్చి బాష్పముల్
 గమ్మనఁ గన్ముఱం తెడిమెంబులు కన్నుల నీరు మింగుదుం
 గన్ముఱఁ దా శివంబుల మొగంబుల, న్నగులు నిండుఁ గొంత నీ

శాకుంతల చతుర్థాంకము : పినపీఠభద్రుని రచన

పమ్మని జూరించొంది, కృత్యంతరయు నిల్వక
విచ్చి పోయెను."

తొలిపది పంతుమియు, ద్వంద్వావతీతుడు పరు
గణ్యుడగుచు నీ వియోగవ్యథ తప్పలేదు. దీని నే
కవి వాచ్యముగ నిట్లు ముద్రపెను :

"ఎంచ మనీంద్రులందు విజితేంద్రియుడై
రిపవ్య కూర్మి గా
నించి కేతుంతిలం తెలిచి విప్ర్యుతి నొందిన
మోహపాశముల్
తెంచుకొనంగలేక, తియదీపులఁ జల్లెము
గాసివెళు, కి
రించిన నెవ్వఁ డింక వినిరింపఁగ నోపెడు
మోహపాశముల్."

న. ఇట్లు బంధురంబగు మోహలతాబంధంబున
పమ్మని సింధురంబు గట్టవడి ప్రకృతిజనంబు కైవిడి
కేతుంతిలాభియభుండును."

* * *

తొలిలేని కేతుంతిలను దానే కన్నుతిల్లికి
మిమ్మఁగఁ తెలిచి (కన్నుతిల్లియే యామెను నిర్ణయగా
నిడిచివైచి చెప్పెనొయినది!) మహర్షి యామె
యత్తివారింట్ల నెట్లుండవలయునో హితముఁ గలుపు
చున్నాఁడు :

"నాపయ కూర్మి కిద్దురు జవంబులపై నిడి, మాని
కన్యకా
ప్రాపితివృత్తి బంధు జనలౌ తిలియందు ఘటించి,
యిష్ట స
ల్లాపములందు నిచ్చుటఁ దలంపక నిచ్చుటఁ
త్రాగవాళ నే
గా పరతింఁత్రనై యెటుల వన్నిఁగఁ దెచ్చెదో
వాకుఁ బుత్రికా!"

"ఎటుల వన్నియఁదెచ్చెదో వాకుఁ బుత్రికా!"
యనుటలోని యాతిని కామెచైఁగల పుత్రికా
మోహ మంతయు వెల్లవిరియచున్నది. తాను బోధించిన
హితమువంతయు జాగరూకతతో నామె యాచరించి,
తన యంతిటివానిపేరు నామె యెట్లు నిజపునో
యను భావము కన్యకాని పై హెచ్చరికయందు త్యక్త
మగుచున్నది.

పిమ్మట,

"ఎన్నఁడు నామది వృత్తు నేనిలఁ బుత్రికా!
పూలు పూలు యా
పమ్మ సరోవరంబునను సంస్కరణంబొవరింప సంఠి

వ్యిష్ట మరంబ నీ క్త సరసీజముఁ జూచి,
మడుంఠికంబుం
గమ్మల నీటితోడఁ గుళికంబగుచున్న
ధివన్యభాజుమున్."

అని కొంతసేపూరకుండి చెప్పనూర్చి తిడుఁదా
నిట్లూరట నొంగుచున్నాఁడు.

"కొంతి సుఖంబుమొం గలదు కోమరి! కాకిలఁ
బర్హికా
ప్రాంతియనందు నీవు పెనుపం, బడువొందిన
మాలతీ లతా
కాంతి మనోజ్ఞమైన సహకారముఁ గన్గొను వచ్చు
దెల్ల గు
వ్యంతుఁడు మా కేతుంతిలయు సంగడి మండుటగాఁ
దలంపఁగన్."

చిరకాలము కేతుంబిల పెరిచి పెద్దసేసిని మాలతీ
లతి తిడుఁ తెంతి నేయన్న సహకారము నల్లకొని
మనోజ్ఞముగ నుండుటను గణ్యుఁడు చూచుటచే "కొంతి
సుఖము" మాటఁ గలుగువలె. ఎట్లు? కేతుంతిలా దువ్యం
తులు కూడ మాలతీలతా సహకార సామ్యమునఁ బరస్ప
రానురాగబద్ధులగుట మదిఁ దోచుటవలననే యాసుఖము
కలుగుట.

న. అని ప్రేమాతికేయంబున లతాతిరునితానం
బవలొకేంచి,

నీ. ఆలపెటుంగక తానకాలవాలములకు
వెమ్మతో నిరసొంది నీరు బోసి
క్రమవృద్ధిఁ బొందు మార్గంబు లారనీ వచ్చు
పూలు పూలుకుఁ జాలఁ బ్రోదిపేసి
ప్రేమాతికేతి ప్రియమందవమునకుఁ
జరురాకుఁ గొనగోరఁ జరుమ చెఱచి
పరిపాటి నల్లన ప్రసవోద్భయంబై
సఖులుఁ దానును మహోత్సవమొనర్చి
తిల్లియై పెంచె మిమ్ము నీ తిలిగుఁబోడి
యత్తివారింటి కరిగడు నాలతాంగి
క్షీతి గుహయలార! పుష్పతి లతికలార!
యనుమతింతుడు గాత! కన్యకయాత్రి."

అని నిండారఁబోగి వెలి కుటుకు తన యావేదన
మును గణ్యుఁడు వెలిబుచ్చును.

మరల,

"దోడు నీడయుఁబోలె నీ తోయబాడ్డి
పెరిగ నీళ్ళాళ్ళు మీలోనఁ తెచ్చుయ్యెఁ
బుకుమింటికి వినుపక పుటినింట
నునుచు కొనరాదుగా! యంచు మున్నురనుచు"
నిట్లూర్చును.

కన్నతండ్రి కొడుకును గన్నతండ్రివలె చలించును. వై పద్యమున

“పురుషు నింటికి ననుపక పుట్టినింట

నువచు కొనరాదుగా!” యనుటలో నే యాతిని

తీవ్ర నైర్యాశ్రితులయ్యెను. చలించుచున్నది. ఆమెచే నెంత బుట్టుచియున్నను, నామె లెఁదొడ్డి నే యొండె చలయునను వాంఛ యెంత యుజ్జ్వలమైనను నామె ధర్మిని పన్నిధి కలుగుటనాత్రము తిప్పకుచు! తిల్లి తోడునీడవలె లేక, కణ్వులకుమాత్రమే తిండ్రియై, యనమాయా ప్రయోగవలె జూరెను నెచ్చెలులై యంత కాలము శిఖంతల పెరిగి పెద్దయైనది. ఆమెకు దుష్ట్యంతునితో గాంధర్వనిధిని పెండ్లియివది. అట్టియెడ శిఖంతలపైఁ గణ్వుల కంత పుత్రికా స్నేహమున్నను, నామె కాలివపై నెంత పిత్తిప్రేమ మున్నను పెండ్లియైన పిమ్మట వియోగము తిప్పదు. నవోధయకు శిఖంతల కణ్వునివలెఁ బూర్ణముగ వియోగదుఃఖభార చేరిపట్ట కాలేదు. కారణ నామె నవోధ యగుటయే. క్రొత్తగఁ పెండ్లియై యతివారింటికిఁ జొరిపారినఁ బోవు తాడుగొనతి పుట్టినింటిని విడుచుచున్నందుల కొకవంక దుఃఖించుచున్నను, ధర్మసహాయవంక పోవుచున్నందులకు మఱియొకవంక పంకిలించుచుండును. అతివారింట మగఁడు తనపై నెంతటి ప్రేమ మధావర్తముఁ గురియునో యనియే యామె చింతించును. ప్రకృతియు శిఖంతల యిట్టి స్థితి యందున్నది. పాపము, పూర్ణముగ వియోగవ్యథ ననుభవించునది యొక్క కణ్వులకే. కొడుకు, ప్రయోగవదా అననాయలు!

వ. “ఎట్టకేలకు కైర్యంబు వట్టకొని శిఖంతలం జొచ్చొని యగ్నిహోత్రంబునకు దండంబు పెట్టించి, మునులకును పనుష్కారంబు చేయించి, పుణ్యలిపవ్వని జవంబులకు మొక్కించి, తిదీయాశీర్వాదంబులతోడం బానును దీవించి యనుపుటయఁ దిండ్రి పాదంబులకుఁ బ్రణామ మచరించి,

సీ. “జవకుఁ దుండెడు పనుష్టంబు వేడికఁ జూచుఁ జూచి క్రమ్యుఁడయి చూడవచ్చు
పన్నావార్త నియమితి జఁజాకరముఁ జూచుఁ, జూచి క్రమ్యుఁడయి, చూడవచ్చు
నిజ హస్త పోషితి కుజవర్తికలు నూచుఁ, జూచి క్రమ్యుఁడయి, చూడవచ్చుఁ
గుంజ కొటరకుటి క్రోడవిధులు నూచుఁ జూచి క్రమ్యుఁడయి, చూడవచ్చు
తిండ్రిఁ బాయంగలేని సంతాప జలము

న లేవారింటి కేగను హస్తజలము
గోరు వెచ్చెన పారిండ్ల కొనలుఁదిగువ

నెడపఁ దడవవ పయ్యెడఁ దుడిచి కొనుచు”న్న శిఖంతల చేష్టాదీక్షములను గని చిత్రకారునికంటె విన్నగఁ జేరించి పాపకుల మనోవయనములకొనన్ని వేళమునందలి పాత్రలకు యావ సాక్షాత్కారము నొనఁగికాదు.

సీ. “కదల వాలుకు మూఁడు పదములు క్రమ్యుఁటి తిండ్రి పాదంబు లొందల ఘటించుఁ గొంత దిక్కుఁగు కేఁగును వచ్చి కణ్వుని కనుపులోఁ దలచెనా పొగిలించు నరుగుఁ గొందొక వేగఁ దిరిగి మామలకు ‘మా యయ్య గుండీ! యని యప్పగించు గనువించుఁ బెదమర్చి, కార్యపు దెడఁబాచి ‘వేఁ బోదు’ పండుఁ గన్నులు నిండు జవకుఁ దుపలాలవము నేయి, పంయమింద్ర భామ లదలింప, వననూయ పట్టి తిరువ నిగిడి యడుగిడ నొక భంగ మిగిడి మిగిడి చూచుకొందు శిఖంతల నూపగంధి!”

అభిజనము దుస్త్యజనుకదా. వివను ధర్మిని పన్నిధికే జను సమయము సమీపించినపుడు తిండ్రి వైసను, నాత్రము వాసులవైసను, తెలులపైసను గల దృఢానుబంధభావమును బరిత్యజించి పయనించుటయే యామెకు విహితకర్మము. ఇట్టి వియోగావస్థ యందున్న పితామహుల చిత్రితవృత్తి పాపావస్థలోక మన నెట్లుండునో యట్లే చిత్రితమైనది. పాత్రల యవస్థలను వర్ణించుపట్ల సచ్చానయ్య లార్చిమానను లగువంతి రసవంతముగఁ గని పన్ని వేళములను గల్పించి, కావ్యపాత్రలకు యావసాక్షాత్కారముఁ గల్గింపఁ గలదు. కవి రచనమునందలి జీవకర్మమైన కథాభావ మిట్టి పన్ని వేళ కల్పవాశిష్యముతో నాగుచు రసాభి వ్యక్తికి వోపాదకారి యగుచున్నది.

ఇట్టి కవికాశిష్యమే వేటొక ఘట్టమునందును గలదు.

శిఖంతలను ధర్మినిపన్నిధికే గొని తెచ్చియింప నూయా ప్రయోగవలకును, రాజావకును జరిగిన సంభాషణ పన్ని వేళ మిట్టి కల్పవా రాయణీయకముతోడను, పాత్రల యవస్థా చేష్టా వియావధానైపుణితోడను, రస మూర్తితోడను విరిచితి మొంది.

దుర్వాసా కావముచే మువ్వంకుండు శిఖంతలను విస్మరించెను. ఎదుటి తాపనకవ్యక లాఠిఁడు శిఖంతలను పేక్షించివాడని పల్కుటకు వెఱంగొంది—

కాకుంతుల చతుర్థాంకము : పినవీరభద్రుని రచన

“అవిది నమ్మాటలకు నదహ్యంబు నొంది
యెఱుంగుచే మన్ననాఁడు బెల్లూరికి లేచి
కర్ణములు మాసికొని, కిరఁగంప మొదల
తొలఁచి పారపారపార యందుఁ బలికి పలికి

యని కన్యకను దాను కన్యకను దెలియఁబడి
పెండ్లియాడినచో యని దండ్రవంశము నశించుటలు
శింపందా, యమయ నిట్లనెను.

“వధువ నే మున్ను ధర్మశాస్త్రంబు లవ్వ
కొమినీరతి కలుషంబుగా నెఱుంగ నె
యవ్వనతి మాత్రమే కాశ్యపాశ్రమజాత
యరియ సంగార కల్పితయై ప్రతిమ”

యని ఫీతిల్లును. కాశ్యపముత పామావ్యయా?
“అంగార కల్పితయై ప్రతిమ” యని తా నెఱిగియు
నామెను వలచువా? వంచించువా? ఇట్లు శిశుంజలిను
బరభామినిగ భావించి,

“నా హృదయంబు పరవధూసుఖంబునకు
విముఖంబుగాని సముఖంబుకొ”దని పల్కు రాజు
మాటల కచ్చెగవంది, యపనియూ ప్రియంవదలు,
“అహ! లెస్స; విచారమే మొదల నీవాశేల కేవలహా
తాహంబొప్పగవచ్చి, యాశ్రమము నిర్వృణోచ్చి,
యిచ్చల న
హ్నాహ్నపీతి శిశుంజలింబలంచి గాంధర్వశ్రేయాలక్ష్మిను
న్యూహంబై ప్రకౌరమంజయును వాత్సక్ విస్మయిం
బొందెనె?”

యని మాటిగఁ బుచ్చించిరి. తమకత్యంతప్రేమ
ప్రకరియను తమ నెచ్చెరి యట్లు భిర్నిరవస్థురి
యగుట వారికిఁ గ్రోధహేతువైవది. ధర్మపాలకుఁడగు
రాజే యధర్మపవర్తకుఁడగుటఁ జూచి, తొల్లియాతఁ
డామెను పెండ్లియాడుటను జ్ఞప్తి కలయించిరి. రాజుల
సహజ విర్లక్ష్య స్వభావమును గర్హించి, శిశుంజలి యా
దీర్ఘకాలము జరిపిది విప్రయోగిని ప్రతిమ పామణ
ములు ద్రవించునట్లువర్తించి, యట్లయిన రాజుచిత్రిము
పరివర్తన మొందు నెమో యని తలఁచిరి. అమె ప్రతి
ధాంజ మెంతి కలిపియో చూడుఁడు:

“నలఁ గలనైవఁ జెన్నెఱివేటి పోషింపఁ
దలకుఁ జేరఁగ నీగుఁ జైలధార
ఋతుమతియైనచో నేహునదికి నైవ
మైవాడ నొల్లదు మజ్జవంబు

మానీ కందూరి ముమ్మన మెనఁగట్ట దు
ద్యాసించి వేటొక్క వల్కలంబు
ప్రాగుండ్లంబు పల్కంబువులు గాని
మాతిముట్లగు కందమాల్గలము
లెన్నిదివసంబులో నీవు తిన్నఁరాని
వాఁటనుండియు నీ శిశుంజలి, నృపాల!
నేఁటి దాఁగను వదిపె విద్విద నిదఁ

“దీక్షితర మైన విరహ విరక్తతంబు” ఈతరి మింతి
కలిప మైనదిని ‘వీర’బ్ధమే నూచించుచున్నది. ఇంతి
వర్ణించినను రాజు లొంగవా?

“పరమ పవిత్రత యగు నీ, తిరుణీయణిఁబాఱు
నెట్టిచైర్యముఁగలిగఁ
తిరునఁ దివయంతివచ్చిన, వరివరి! ఎఱుంగవిది నెల్లు
బాలుఁ యాడెన్?” అని నీవాట్లువెచ్చి, ధర్మ
ప్రపంగము వలననైన వారఁడు లోఁగు నేమోయని,

“రుగవరియుఁ బుత్రివరియును గులవరియును
నైవభామను విశును నవ్యాను కౌరి
కిహపరంబులు లేవని యెఱు సమిద్ధి
ధర్మశాస్త్రంబు లెఱుంగవా . ధరణీవాధ” .యని
మందిరించి యపుడును ప్రయోజనము లేక తుదకు
పుత్రిమోహమై యాతనిని వశ మొనర్చు కొను నేమో
యని,

“అద్దములోని నీడవలె వాక్యతియింకొక లే
మాత్రయం
విదము గాక నీకుఁ బ్రతిరింబయివోలె
జలంబునున్న నీ
పెద్దకుమారు, ధూవర, యభిన్న మతిన్ మొగ
మెత్తి చూడుమా!

ముద్దియ నీపయిం గలగు మోహము, భిక్తియఁ
గావనయ్యెదన్”. అని వేఁడుకొనిరి. కాని శత్రుఁడగు
రాజు,

“.....కటకలంబి,” మిర లాడువారలు.
మిఠోడ నిట్టిటనుట యం క్తంబుగాదు. ఆశ్రమంబునకు
నేఁడు శైవల యెల్లి యెల్లుంబ వచ్చి కన్యమహా
మనోంధుం గని తిరాదెను మార్గంబున నడచెదం గాని
పొం”దని దిగ్గవ లేచి యెట్లు లైవవారి బాఠినుండితప్పించు
కొన నెంచివాఁడు. కాని యాకొక వాణి సర్వియు
నెఱిగించెను. అపుడు ప్రియంవద కువీరియై

"..... శివునికి లాంగులి
పాపితమైన యుంగరముఁ జతుర్థన నూడిచి,
మీఁదపైచి, యో
పాపపురాజ! యెట్టిదియు బారిక
(వేలికి వచ్చెనే? శివునూ,
యీ ప్రజ లేగరిం బరిచి లేగద మాగరి నన్ను"

ప్రతి నిధిలోని వారిల యవస్థాక్రమ మిట్లుండెను.
సీ. విష్ణునూ, కాంతులై వినువాగు కొందఱు
జగతీసు నెడఁ జాల నెరులు వదిలి
'మహనీయమతి పెర్యంబు చేసిరిని నీ'
వది రమాత్యులు, మాత్యులైనవాగు
ప్రపతి నేమియు నన నేర కూరక వృద్ధు
లను బంధువులఁ జెల్లెట్టానీ కొనిరి
యాజుడి వోము లయ్యెను గదా తన కందు
తన శివునికిల వెక్కి వెక్కి యేడ్చె
సంకుళియక భామాదయంబు చేరి
నెరిసింధివ కాపజంబై ప్రపతి
మేనకొనుతి మీఁద నెల్లాన మొదవఁ
గ్రమ్మకొనియున్న చిమ్మచీరలులు విరిసె.
అంతఁ దనకును శివునికిలకును నగును జరిగిన
ప్రణయకథన మంతయు స్మృతికి రాఁగా, మార్పిల్లి,
తెలివొంది దుచ్యంతుఁడు

అల్ల నలన తెలిసి, దైర్యంబు నూఁది
రక్కఁ గూర్చుండి, తిలయూచి, ముక్కు మీఁద
(వేలు ఘటియించి, మిగుల, గ్రోవ్వేడి యొదివ
దట్టముగ దీర్చివిశ్వాస ధార వలపె"నె.

ఇది యప్పటి యాతలి యవస్థా వర్ణనము.
ఎదియో స్వప్నమున జరిగినట్లను, విశ్వసింపరాని విష
యము ప్రత్యక్షముగ జరిగినట్లను, నవ్యవస్థచే
విస్మృతి సంఘటనము స్మృతి పథమునఁ జరించు
నట్లను రాజాం కనుభూతి మగుచుండెను. అట్టి యవస్థ
యం దాతఁడు

సీ. "అత్యంత కుపితాత్ములై తిదిమిక్కు చూ
చు ప్రియంబదను ననినూయఁజూచి,
కన్నులు మున్నులు కాలువలై పల్లి
గోనఁజేయు మేనకొ తనయఁజూచి,
యవయవశ్రీఁ దన యచ్చొ లిపట్లున్న
కులదీపకరుండై కొడుకుఁ జూచి,

వామాక్షిర ప్రమాణదీపంబువకుఁ జేరి
గిరివున్న ముద్రయంగరముఁ జూచి,
ద్రవ్వలెన్నెను మంత్రవిరింబుఁ జూచి,
'పెర్మముడిగిరి' వనెను మిత్రములఁ జూచి,
పలుఁదెలుఁకుల వాడెను ప్రజలఁజూచి,
తన యవస్థాప్రకారంబుఁ దలఁచి చూచి" కను
ముగ గతిప్రతిమెల్ల స్మృతి పథమున గోదరింపఁ దన
కును, శివునికిలకును మున్ను జరిగిన యాద్యాహా
దంతయును సమ్యులకు వినిచి, శుద్ధికు శివునికిలను బరి
గ్రహించినాఁడు.

ఇట్లు రాజ్యవిధి, యుందిరి కృష్ణులు, దుర్వాహా
శివుఁడై సంభ్రహశ్చ్యాయులతో జోలాంకాశన
చేతిస్కందెను రాజా, తిర తిమ్మ పేక్షింప బారియుఁ
దెమ్మును దెలియని స్థితియందున్న శివునికిల తిమకూరిమి
సఖి వారిఁదెలిమానించినం గులకుఁ గునీతిలైయున్న యవ
నూయాప్రియంబదలు, క ధేరులు నీ సర్వవృత్తంతిము
వాటకమునందువలె జరుగుచుండఁ గాయదున్న
సమ్యులు నీ సన్ని వేళమునఁ బాఠకుల మనోవియనము
లకు పాక్షాత్కిరించుచున్నాఁడు. యథాభావ రసావస్థి
నముగ నీ సన్ని వేళమునెల్లు చ్చిరించుటయే పింపిరి
కవిలెల్పిర్యము.

పై రెండు సన్ని వేళములు కవి కల్పవా శిల్పము
నకుఁ, బ్రాతిచిత్రణమునకు, ఎత్తపావిరూపణ నైతి
జీకఁ, గథాకథనచాతుర్యమునకు, రసస్ఫూర్తి
దృష్టాంతములుగ నున్నవి.

ఈతని కథాకథనము రసవత్తరమును, సులోతి
రమునై చిత్రలేఖకుని రూపచిత్రణమువలె భావుకుల
మనశ్చేతనావులకుఁ బ్రాతివ్యరూపములను పాక్షాత్కి
రింపఁజేయును. వాటకము రంగ ప్రదర్శితమగుచువును
పాత్రలు జననికాంతరముననుండి యాకస్మికముగ
పామాజకుల యెదుట విలయనటలు, కవి, పాత్రుల
వేత్తవైతన యవస్థలను వర్ణించుతిజీకఁ గల్పవా శిల్పము
ప్రదర్శిత మగును. ఈ మార్గముచే తిరువాతి ప్రబంధ
కాలమునందిరి నును, వసు చిత్రణము లనుసరించివి.
ఇట్టి కవితా శిల్పముండుట వలన వే పింపిరస శృంగార
కాంకురిల కావ్యము సుప్రసిద్ధమై, భావి ప్రబంధము
లకు మార్గదర్శిగను, వివిధకవిప్రదీప కాంకురిల
కావ్యములకు గ్రంథతారగను బ్రకాశించుచున్నది.

అ శో క ప్ర శస్తి

శ్రీ కల్లూరు వేంకటనారాయణరావు

ఏ సార్వభౌము సహీన శాసన శిలా
 సింహాలి స్వాతంత్ర్య చిహ్నమయ్యె,
 నే మహామహు ఘనప్రేమపాలనఁ బంచ
 శీలముల్ దొలికలిసేలఁ బర్వ,
 నేవీర్తవలన నమేష్ట సత్కృతుల బ్రా
 హ్మణ పౌఢ నిర్గింధిగణము లొందె,
 నే ధన్యజన్ము నద్భోధాంబు ధార మ
 హాయాన నిర్మరికాదిఁ బాలెన్,

జగముజను లేనియడుగుల జాడ లరయ
 సాగి రతఁడె; నమ్యగ్ధర్మ సారమూర్తి!
 బలి, దధీది, విద్యాధరేశ్వర, శిష్యింద్ర
 మూన్యతాచార సుకృతి! యశోకవృంతి!

శతకోటి సాన్నములయతుల పెచ్చమునకై
 దానంబు నిచ్చె వదాన్యుఁ డెవఁడు?
 కొల్వని యాటవికులను శిక్షింపక
 ననుగులఁజేసె ధర్మాత్ముఁడెవఁడు?
 గాంధారముగ బెన్నగరిగాఁగ నేపాల
 మోమె నర్చెదలలాముఁ డెవఁడు
 బ్రాహ్మణ నిర్గింధి పౌఢమతంబులఁ
 దుల్యంబులుగ బ్రోచె గల్యుఁడెవఁడు

న్యఃకథ మన్యంబు ననని, విశాలహృదయుఁ
డెవఁడు? తన ధర్మకాయం బహీన మగుచు
నిగుడ, నిపుడుఁ బురాన్మరణీయుఁ డెవఁడు?
సూన్యతాచార సుకృతి! యశోకన్యపతి!

ఏవురుఁ బతు లుండియే, సభ వలు వొల్వ
స్థిరచిత్తయా ద్రాపదీపురంధ్ర
నడవి నీడేలేవి యిడుముఁ బాసినపతి
నను రక్తిఁగను దమయంతిరాణి
సాధ్యని దన్ను బజారున నిడు హరి
శృంగదుపైఁచినతల్లి చంద్రమతియు
వరపతి, బర దేశిగరితనా జితిఁ బేర్వఁ
జిచ్చుజికిన గుణస్థిత, నీత

మూడు మూర్తులఁ దనయొడిఁ గూడిమూడు
సుతులుగా మార్పు, నాయనసూయదేవి
పుట్టినట్టి యీపూజ్యార్థ భూమి వెల్లె
సూన్యతాచార సుకృతి! యశోకన్యపతి!

‘శ్రీ మదకోక చరిత్ర’మునకి

చీకటితెరలు

శ్రీ అందే నారాయణస్వామి

1

రాధ విషన్ కుడుతూవుంది. రాధ తిమ్మడు పదిహేనేళ్ళవాడు విషక్ ప్రక్క కూర్చుని నూదిగో చొక్కాకు కావాలి తీస్తున్నాడు. లలిత చెట్లో యెడో నుద్ద పట్టకవచ్చి "అక్కా నువ్వు చూపించిన పువ్వు కుట్టడం పరిగా కుదరలేదు" అంటూ చెతిలోవున్న నుద్ద రాధకు చూపించింది.

రాధ కుడుతూవున్న విషను ఆపి ఆ పువ్వుం కుట్టకలసివిన విధానం మరీయొకతూరి పెప్పి నుద్దమీద పెప్పియతో నుద్దులుపెట్టి యిచ్చింది.

"నువ్వు కుడిలే అంతి కాగా వుంటుంది మాకు కుదరజేం అక్కా!" అంది నుద్ద తీసుకుంటూ లలిత.

"ఇదో బ్రహ్మాండమా! నేర్చుకుంటే మీకు వస్తుంది" అంది రాధ.

"రెండు కోజలవించి తిప్పలుపడుతున్నా కుదరటంలేదు."

"ఒకటిపట్టి నేర్చుకోవాలి మరి! తొందరపడితే యెట్లా?"

లలిత విషన్ దగ్గరిగా చాపమీద కూర్చుని నుద్ద మీద రాధ పెట్టి యిచ్చిన నుద్దులప్రకారం పువ్వు కుడుతూ, "విషన్ నేర్చుకుంటే యెన్నాళ్ళలో వస్తుంది అక్కా?" అని అడిగింది.

"నీ కందుకమ్మ విషను. నీకు యెటువంటి వుద్యోగస్తుడు, యెటువంటి ధనంతుడు ధర్మగా రానున్నాడో!" అంది రాధ.

"నేర్చుకుంటే తప్పా అక్కా! నుద్ద కత్తిరించి చొక్కాలు అని కుట్టాలని వాకెంతో సరదా!" అంది లలిత.

"అయితే నేర్చుకో. కేపు నీధర్మకు చొక్కాలు,

నీకు పుట్టేనీలలకు బాగులు, గొనులు సాంఠంగా నే కుట్టాకోవచ్చు" అంది రాధ.

"నేర్చుకుంటే యెన్నాళ్ళలోవస్తుంది అక్కా!" అని అడిగింది లలిత.

"అది నేర్చుకు నేవాళ్ళ కిద్దనబట్టి వుంటుంది. చొక్కాలు గొనులు ఒకమాదిరిగా కుట్టడంవరకు అయిదారు మాసాల్లో రావచ్చు." అంది రాధ.

రాధ ఆ బజారులో కాపురంపెట్టి అయిదారు మాసాలైంది. ఆమెది యేమ్రాగో, ఆమె స్థితిగతు లేమిటో అక్కడి వాళ్లకు తెలియవు. రాధ వయస్సు దాదాపు యిరవై రెండేళ్ళుంటుంది. తమ్ముడూ, తనూ తిప్ప యింకెవరూ లేదు. రాధ, ఆ బజారులో గది అద్దకు తీసుకుని విషనుకుట్టడం మొదలు పెట్టింది. చొక్కాలు, గొనులూ అని కుట్టడమే కాకుండా అల్లకం పనిలోనూ చీరలకు పరికేసేలకు పువ్వులూ, లలితా రంగు రంగు దారాలతో అందంగా కుట్టడం లోనూ మంచి నేర్పరి. ఆ నీధిలో కొందరు ఆడపిల్లలు ఆమె దగ్గర కుట్ట పని, మొదలైనవి నేర్చుకుంటున్నారు. ఆ నేర్చుకో నేవాళ్లలో లలిత ఒకరై.

రాధనుకురించి యిరుగు పొరుగు అమ్మలక్కల్లో ఆ నేక పూచోగానాలు బయలుదేరినవి. రాధను మొగుడు వదిలేస్తే యీ పూగువచ్చి విషను కుట్టకుం టుందిని కొందరు, కాదు రాధే మొగుటి వదిలేసి యెవళ్ళో తీసుకుని లేచివచ్చిందని ఆ లేవతీసుకవచ్చిన వాడు రాత్రిని కచ్చిపోతూవుంటూ ఉనికొందరూ, ఇట్లా పుకార్లు బయలుదేరినవి. ఆ నీధి చివర వెంకమ్మ అనే విరింతువు వున్నది. ఆమెకు వేరే పనిలేదు. ఇటువంటి వార్తలు గాలికంటే వేగంగా మోగుకుని యింటింటికీ వెళ్లి అందచెయ్యడమే ఆమె పని. ఒక కోజాన వెంకమ్మకు ఆమె సమవుట్టి అయిన కేవమ్మకు, నీళ్ళాటికెచ్చి దగ్గర రాధనుకురించి వాద ప్రతివాదాలతో మాటలు ముదిరి జాట్లు, జాట్లు పట్టుకోబోయాడు. అయితే రాధకచ్చిన కొత్తిలో వెంకమతే పి నుద్ద పట్టక వెళ్లి "యెనుగో అమ్మాయ్! రవిక కుడిలే యెంత తీసుకుంటావో?" అని అడిగింది.

“మాడతాయి” అంది రాధ.

“అయ్యో! యిదం రోద్యం! నీదగ్గర వూళ్ళో లేని గారా! బహుశా రవి కుడిచే చేత తీసుకుంటావుంటే మాడతాలంటావు!” అని దీర్ఘాలు తీసింది వెళ్ళుచు.

“సరే! అలాగే యివ్వు అవ్వా,” అంటూ రాధ నుద్ద తీసుకుని వెళ్ళుచుకు రవి కుడిచే చేతి వదిలింది.

దుర్నాడు వెళ్ళుచు రవి కోసం వెళ్ళి చేసిన గోల అంత ఇంత కాదు. రవి కి దిగవైందినీ, నుద్దకాడేరా తనీ అందుకే చేతు కుడిచేతిని ఒప్పుకున్నాననీ తిసుకులాడి అభరకు కుట్టకుచీ చేత యివ్వుకుండానే వెళ్ళిపోయింది. అప్పుటినుంచీ రాధంటే వెళ్ళుచుకు అరికొలికుంట నెత్తి కెక్కుకుంది.

2

రాధకు తనదగ్గర చేస్తుకునే పిల్లలంతా ఒక యెత్తు. లలిత ఒక యెత్తు. వాల్లిద్దరికీ అంతిమైతి కుదిరింది. లలిత యింటిదగ్గర గొంతులో మెరుగులు యేం చేసుకుంటుందో అంతే ఎవ్వడూ రాధ దగ్గరేవుంటుంది. ఆరోజున లలిత రాధ దగ్గర కూర్చుని చీరకు లలిత కుడుతూ అని సరిగా కుడుతపో వదిం వల్ల సరి మతి కువుతున్నది.

అప్పుడు కుధ్యోక్తుం పన్నెండు కావచ్చింది. రాధ మిషన్ కుట్టడం ఆపి వసా రాలో నించి లోనిది వెళ్ళి “లలితా!” అని పిలిచింది.

లలిత “ఎదులుక్కా?” అంటూ చేతిలో వీర ఆక్కడ పెట్టి లోనిది వెళ్ళింది.

“భోజనం చేద్దాంరా లలిత. ఆ పిట్టమీద కూర్చో. ఇవాళ్ళ యేమైందిమకున్నావు రవికలు కుట్టించుకుని ఒకమె దెబ్బలు యి వ్వు కుండా పాలు పోసింది. కూచాడు యెన్నోనింతో కీరాన్నం కండ్లచే ఆక్కా అని పోడు పెడుతున్నాడు అందువల్ల యివాళ్ళ కీరాన్నం కండాను. ఇద్దరిం భోం చేద్దాంరా” అంది రాధ. లలిత మోమాటపడుతూ “యెందుకులే ఆక్కా” అంది.

“అట్లాకాదు భోం చేసుకోరప్పడు” అంటూ రాధ రెండుపళ్ళో కీరాన్నం వదిలించింది. తిప్పనిసరి ఆయినందువలన లలిత ఆ పూట ఆక్కడే భోజనం చేసింది.

తిర్వాలి నాలుగురోజులకు రాధ పెండ్లి బట్టలు తొందరగా వుండినవల్ల రాత్రిపూట లాలిగడనల పెట్టుకుని మిషను కుడుతూవున్నది అప్పుడు లలితెరిల్లి రాగా రాధ కుడుతూవున్న మిషను ఆపి “లలితకోసం వచ్చావా పిన్నీ? లలిత యింతానే యింటికి వచ్చిందే!” అంది.

“లలితకోసంకాదు అమ్మయ్! నీతో మాట్లాడ రామని వచ్చాను.” అంది ఆమె.

“అయితే ఆ పెట్టెమీద కూర్చో పిన్నీ” అని రాధ ఆమె ఆమె ఆక్కడవున్న నుదులుకేసుకునే పెట్టెమీద కూర్చుని “లలితకు యెన్నోనింతో నుంచి సమ్యంగాలకోసం వెసుకుతావుంటే యెక్కడా కొరకటంలేదు అమ్మయ్. ఇప్పుడు విజయవాడినించి ఓ నుంచి సమ్యంగంవచ్చింది. అతిగాడికి ఏవో వుద్యోగములు. రెండుతందల వీరిం కొద్దిగా పాలంకూడా వున్నదట. కుర్రవాడు తేలివాడే. ఈ మగ్గునే భార్య చనిపోయిందిట. కుర్రవాడు నుంచి బుద్ధిమంతుడట. వాళ్ళ భార్య తిరుతిరు ఎంతో అశోక్త్యం గా వుంటే వాళ్ళుట. భార్య చనిపోవడంతో అతిడు అన్నం నీళ్ళూ మాని చింతిపడుతూవుంటే పేష్టానులు అతిగిస్తూ దారికితీసుకువచ్చారట. ఈ సంగతులన్నీ తెలిసింది. ఈ సమ్యంగంపోతే మర్యా నుంచి సమ్యంగాలు కొరకవు. రెండో పెళ్ళయితే మూతిమే? నిక్షేపంలాంటి సమ్యంగం. ఇంటిపనులుచేసేటందుకు కాపీమనిషులు. ఎంతసుఖం అమకున్నావు అమ్మయ్. యింతంతా నీకు ఎందుకు చెపుతున్నావంటే మా లలితగాని రెండో పెళ్ళిని సందేహిస్తుండేమా. నువ్వుకొస్తా సచ్చ చెపుతా చని నీతో చెప్పవచ్చామ్మయ్” అంది.

“అయ్యో! అంతంటే ఇంకేంకావాలి పిన్నీ! నుంచి సమ్యంగముయితే యెందుకు వదిలిపెట్టడం. లలితతో నేనుకూడా చెపుతారే” అంది రాధ.

“మాకానా అమ్మయ్! అరిని! యెంతో నుంది పిల్లల్ని యిస్తామనిపెట్టున్నారట. యెంతనుంది వస్తేనేం పిల్ల అరిని! వచ్చవద్దు! అందులో రాగా చదువుకున్న వాడాయ్! అయినా రూపంలో మన లలితకు వంక పెట్టేదెవరు? ఆ సమ్యంగం గవక కుడిచేతే మన లలిత అద్వివకుంతురాదే! నువ్వుకొస్తా చెప్పవచ్చా” అని చెప్పి ఆమె వెళ్ళిపోయింది.

నున్నాడు వుదయాకే వాడుకప్రకారం లిలి వచ్చింది. లిలి వచ్చేసరికి కుట్టుపని చేయకుంటున్న ఓ యిద్దరుఆకాశ్మయలు వచ్చి కుట్టుకుంటున్నాడు. రాధ బాళ్ళిందరికి ఉద్దమిద పెప్పియతో లలిలా, పుష్పాలు, దీక్షిస్తు గీపియచ్చి తాను మిషన్ దగ్గర కూర్చుని కుట్టుపం ప్రారంభించింది. కాసేపు కుట్టుకుని మొదలువచ్చి యిద్దరమ్మయిలా చెళ్ళిపోయాగారు. లిలి ఒక్క తే కుడుతూ "అక్కా! ఆకులకు ఆకుపచ్చ దారంతో కుట్టును. కాదలకు పసుపు పచ్చ దారంతో కుడు తున్నాను." అంది.

"అలా తే కుట్టు" అంది రాధ.

కాసేపు అగి రాధ "నీ కేసో సమ్మంగం వచ్చిందటగా లలితా?" అని అడిగింది.

"అవును అక్కా" అంది లలిత.

"నువ్వొంక వరుణ్ణి చూడలేదా?" అని అడిగింది రాధ.

"చూడలేదు అక్కా" అంది లలిత.

"నీకు చూసినదకుండా యెలా చెప్తారులే! రెండో పెళ్లి విన్నాను. కుర్రవాడు తేలికాడేంబ. మనం చూడవలసింది కుర్రవాడి వరుణ్ణు, ఆరోగ్యం. రెండో పెళ్లియితేనేం? మంచి సమ్మంగం అయితేవరి మొదలుగా పెళ్లిచేసుకున్నవాళ్ళి మాత్రం యేం తరగ పెడుతున్నాను? భార్యకు వావా బాగులు పెట్టడం లేదు? నేను మొటి పెళ్లివాణ్ణి చేసుకుని ఏం బాము కున్నాను? తా జీవితం తీసి కేహలకు గురైంది" అని చెప్పింది రాధ.

ఈ కదలికతో వెదకటి స్వప్నాలు రాధ కిల్లిల్లో మొదలుజొచ్చింది. తిను యుక్తవయస్సు రాగానే తిరిగిల్లి పిరిండ్రి సహాయంతో తిను సమ్మంధాలు వెదకడం మొదలుపెట్టింది. అసలు బాళ్ళిది కంటూరు. బాళ్ళి రిల్లికిండులకు ముగ్గురు సంతానం. ఇద్దరు ఆడ పిల్లలు, ఒక మగపిల్లవాడు. తాను రెండోది. తన అక్కకు తండ్రి వుండగానే వివాహమైంది. తండ్రి కొద్ది అమీవా పనిచేసి యేమీ మిగల్చకుండా చెళ్ళి పోయాగారు.

తిను యెన్నో సమ్మంధాలు చూశారు. ఆఖరకు తేవారిలో వచ్చిన సమ్మంగం ఒకటి కుదరగా తిను వివాహంచేశారు. తరుణు దిడువుకున్నావాడు. కొద్ది

గొప్ప అవకాశా వున్నది. జీవితంలో పెళ్ళింటే ఆనందాన్నిచ్చే దేమింది? తినుసంతానం! మేరలేదు. తానే గృహస్థురాలు అయిపోతున్నది. ధర్మతో (నేను జీవితం గడపవచ్చును. ఇక ఆ ఇంటికి యజమానురాలు తానె. కలగజోయే సంతానం, వాళ్ళ పెద్దవాల్లయితే మళ్ళీ వాళ్ళికు పెళ్ళిం. కొద్దితో, అల్లుళ్ళతో ఇల్లంతా కలకలలాడుతుంది. నోవతోబలా గంపంతి సంతారం. ఇవన్నీతిలమకుని పొంగిపొయ్యేది. ఏవేవో గారిమేరలు నిర్ణయకుని అందవడేది. పెళ్లి కాగానే తిను కాపరాని సంతానం. ఎన్నో ఆలిలతో, ఎన్నో కొర్రెలతో అర్ధివారింట్లో ఆకుల పెట్టింది. తినుధర్మ ప్రతిపదిగ్గర కొప్పుతేవాడు. చూల్చుగ్గరనించి కుడిచి యిత్తుకలసి వచ్చేది. ఆకుల ఆశీసుమంచి వచ్చేసరికి గడగలాడుతూ యెదురుచెళ్ళి అన్నీ అందివ్వారి. ఏది కాస్త ఆలస్యమైనా మండిపడేవాడు. ఒకవచ్చాసేను. ఒక సరిసమీలేదు. ముఖం యెప్పడూ భుమిభుమ లాడుతూ వుండేది. భార్యధర్మల ముగ్గు అనురాగం, ప్రేమ ఏమీలేవు. తిను వాషీదానిలా చూసేవాడు. తిను వుట్టింటి సరిసవ తివాలో దారుగారి ఇల్లువుండేది. ఆకుల అంత ఉన్నోగి అయివా ఆశీసుమంచి యింటికి రాగానే భార్య ధర్మం యెదురు బట్టిగా చెరో కుర్చీలో కూర్చుని ఎప్పుడూ పేలుతూ యెంతో అనందంగా వుండేవాళ్ళు. వాళ్ళి ఒకళ్ళి మీద ఒకళ్ళి యెంతో అనురాగంగా వుండేవాళ్ళి. భార్య అరికారి! ముల్లగుచ్చుకుందింటే ఆకుల గడ గడలాడేవాడు. దాంపత్య జీవితమంటే తాను అంత ముఖప్రదమంగా వుంటుందనుకున్నది. తాను చెల్విన కొద్దితో తినుధర్మ రాత్రిళ్ళి యింటివద్ద పడుకునే వాడే కానీ తిర్వతి తిర్వతి రాత్రిళ్ళి యింటివద్ద పడుకోవడం చూచివేశాడు. తాను ఒకరోజువ తినుఅర్ధి గారితో జంకుతూ మీ అచ్చాయి రాత్రిళ్ళియింటి వద్ద పడుకోవడంలేదని చెప్పింది.

అందుకు ఆమె "వాడు ఆశీసు పమమిద ఎక్కడికో చెల్లితూ వుంటాడు. ఆ పనులన్నీ తాను కొని నీకు యెదురుగా కూర్చోవాలంటావా?" అంది.

తాను యిక కూడుకట్టాడలేదు. ఆమెకు కొడుకు సంతి యేమీ పెట్టదు. ఆమెకు ఒకకూతురు వున్నది. ఆ పూళ్ళోనే యిచ్చారు. కూతుర్నీ, కూతురు పిల్లనీ నివులాదిమే పనిచేతుంది. కానీ కొడుకు

పంకజి కుతరానూ పట్టడు. ఒకరోజున తాను యిరువురు పొరుగువాళ్ళతో కలిసి నీలిమామ పల్లింది. తనతోవచ్చిన పొరుగుంటానికి వెంటిలలో తమ ముందువరదలో కూర్చున్న ఏ అమ్మాయిని తనకుమాసిస్తూ "అదిగో మీ సవరి" అని చెప్పింది. అప్పుడు తనకు అంతా ఆర్తమయింది. తనల్లో తనను సరిగా చూడకపోవడానికి రాత్రిళ్ళి యింటికి రాకపోవడానికి కారణం యిదా అనుకున్నది. అప్పటికి తానువచ్చి ఆరు మాసాలేమా అయింది. పెళ్ళికి ముందునుంచే ఆరిట్టి పెట్టుకొని వుండాలి. అయితే ఆరిట్టి పెట్టుకున్నాడు మళ్ళా పెళ్ళిండుకు చెనుకోవాలి? తన తిప్పలు పెళ్ళిచాలున కన్నీళ్ళు ముఖానికి సంగులుగా మర్యాదకోసం పెళ్ళి చెనుకొని వుండాలి. అని తనలోతాను తలపోసుకుని విచారపడ్డది.

తర్వాత ఒకరోజున తాను పంచలో కూర్చుని వియ్యం బాగుచేస్తున్నది. తనఅత్తి ఆవలిల కూర్చుని కూతురు పిల్లకు అన్నం తినిపిస్తున్నది. ఇంకొకరి తన వుట్టింటి వూరివించి ఒక యువకుడు వచ్చి "మీ అమ్మ పూల దవనం పంపింది" అంటూ ఒక కాగితంపాటం తనకు యిచ్చి వెళ్ళిపోయాడు. ఆవారి ఆదివారం రావడంవల్ల తనల్లో యింటివద్దనే వున్నాడు. ఆ అబ్బాయి పూల అని తెచ్చివచ్చడంయూనీ "ఆ మనిషి యెవరు?" అని ప్రశ్నించాడు. తాను "నూ యిరువురు పొరుగు అబ్బాయి" అని చెప్పింది.

"ఒకవో! అదా! వాళ్ళయిల్లు మీ యింటికి యెంతదూరం? అతిడు మీయింటికి తిరుగు వస్తుండే వాడా?" అని నుచ్చి నుచ్చి తనను ఆరాలు తీశాడు. అతిడల్లా ప్రశ్నిస్తూ వుంటే భార్యను ప్రేమించలేని వాళ్ళకు అనుమానాలు జన్మిస్తే కామోను అనుకున్నది. ఆయన అనుమానానికి తిగ్గులు ఆ అబ్బాయి తరువారి వెండుపాల్లు "మీ అమ్మ ఏ యోగక్షేమాలు కనుక్కు రమ్మంది" అంటూ వచ్చాడు. ఆ అబ్బాయి తరువ వ్యాపారం మీది తెవారివస్తూ వుండడంవల్ల తన తల్లి ఆ అబ్బాయిలో చెప్పి వుండవచ్చు.

తర్వాత ఒకరోజున రాత్రి దాదాపు పదికొండు గంటలకు ఆయన తలుపు తిట్టగా నిద్రలో వుండడంవల్ల తాను ఆలస్యంగా తలుపు తీసింది. అప్పటికి భోజనాల వేళ వాటి పోవడంవల్ల ఆ వేళకు యిక రావనుకుని తలుపులు వేసుకుని ఒళ్ళు మరచి నిద్రపోతున్నది. తన

అత్తి అవలిలి గదిలో పడుకున్నది. నిద్రలో ఆయన కేళలు వివపవక పోవడంవల్ల ఆలస్యంగా తలుపు తీసి వుండవచ్చు. అందుకాయన ముందేనుకొని "భోపల యెవరితో కలుసుకున్నావు? గొడ్డివారిరుండా వాణ్ణి పంపడంలో ఆలస్యమయిందా?" అన్నాడు.

అప్పుడు తనకు దుఃఖం ముందుకొచ్చింది. ఏమి పనాధానం చెప్పాలో తోచలేదు. ఆ రోజునుంచి ఆయన తనతో మాట్లాడడం మానివేశాడు. భోషంకో అది చెయ్యకునీ యిది చెయ్యకునీ ఆ చెప్పడం కూడా లేదు. ఇక యేమి చూసుకుని తానక్కడ వుండాలి? సరిగా చూడక పోగా పైగా యీ అవసానులు ఒకటి. తన కక్కడ వుండడానికి మనస్సులేందలేదు. కొడుకు కోడలు సరిగా వుంటున్నారా లేదా అని తన అత్తికు యివన్నీ యేమీ పట్టవు. తన కూతురేమీ తానేమీ. ఒక రోజున తన అత్తితో చెప్పి తన వుట్టింటికి వచ్చి వేసింది. తన తల్లితో జరిగిన విషయా లన్నీ చెప్పింది తన తల్లి "యెట్లయినా ఒకటితో అక్కడే వుండాలి గాని యిట్లా రావచ్చువా?" అని కోప్పడి "నేను తీసుక వెళ్ళి దిగిదిచివస్తూ రమ్మ"న్నది.

అప్పుడు తాను "ఆయనకు అవసరం లేంది అక్కడవడి వుండడం దీనికమ్మా? ఆయనకు కావలసి వచ్చి యెప్పుడు తీసుకువెళ్ళి తే అప్పుడు వెళ్ళడానికి సిద్ధంగా వున్నావని" తన తల్లికి చెప్పింది.

తర్వాత తన పిరితండ్రి సఖ్యత కుదిర్చాలని తెవారివల్ల తే చెప్పకుండా లేచి పోయింది. మళ్ళా యిక్కడకు యెలా వస్తుంది? అని వాళ్ళు తనను గురించి యేవో నించా వాక్యాలు మాట్లాడారట.

తల్లి అక్కడ వునుకులూ, ద్రకాలూ చేసుకుని జీవిస్తూవుంది. తాను ఒక పంతులమ్మ దగ్గర కుట్టు మిషను వేర్చుకుని, యీ వూళ్ళో తనకు తెలివిన వాళ్ళు ఒకట్టువుండంచేత యిక్కడకు వచ్చి తనతిమ్మజ్జి పెట్టుకుని మిషను కుట్టుకుని జీవిస్తున్నది.

3

లలితసమ్మంధం స్థిరపడ్డది. ముహూర్తం కూడా నిశ్చయమయింది. పెళ్ళి విజయవాడలో వరుడిగృహంలో జరిగేటట్లు నిర్ణయించుకోవడంవల్ల పెళ్ళిళ్ళ కద్దసంగా లలిత కొళ్ళకు పారాణి కట్టకు కొట్టుక బుగ్గన ముక్కుతో పెళ్ళి కూతురై రాధ యింటికివచ్చి పెళ్ళి రమ్మని రాధను ఆహ్వానించింది.

“ఈ కుభసముఖులూ నీతోపాటువచ్చి నీ సంతోషంలో పాలుపంచుకునే సీతిలో లేదమ్మా!” అని విచారంతో అన్నది రాధ.

లలిత యీ కరుణ చెప్పలేకపోయింది.

ఆ మర్నాడు లలితకు విజయవాడలో వివాహం జరిగింది.

తర్వాత రాధ దగ్గరికి లలితతప్ప తిరిగివచ్చి పిల్లలు వచ్చి కుటుంబం పెరుగుంటూనే వున్నారు. తోడలు గడిచిపోతున్నవి. ఒక తోజం పొట్టజవాను రాధకు ఒక పుత్తరం యిచ్చి వెళ్ళిపోయాడు. ఆ పుత్తరం చదువుకోగా విజయవాడనించి లలిత వ్రాసింది. అందులోని సారాంశం యిది.

అక్కా నిన్ను చూసి యెన్నో అయిపోయింది. ఈ సెలరోజులపట్టి నిన్ను తిలసి తోజాలేదు. ఒకసారి వచ్చిపోవలెను.

రాధ పుత్తరం చదువుకు నేంతలో ఓ పదికొడు దాటివ వ్యక్తి వచ్చాడు. తల నెరిసింది. కట్టపంచా వొక్కా, పుత్తరీయం సామాన్యమైన బట్టలు వేసు కున్నాడు. ఆ వ్యక్తిని రాధ చూసి అపొగ్గయంగా “రాధగయ్య మా వాడెప్పుడు రావడం? యిలా కూర్చో” అంది.

అతడు అక్కడవున్న పెల్లెవీడ మాట్లాడుతూ “ఈ వూరు పనివుండివచ్చి నిన్ను చూసిపోదామని వచ్చావమ్మాయ్” అన్నాడు.

“ఇంటిపద్ధతి నీవేమి లేమిటి మావా?” అడిగింది రాధ.

“నిశ్చయలేమున్నై. మీ అమ్మకు మొన్న రెండు తోజాలు జ్వరం తగిలింది. ఆస్పత్రివెళ్ళి మందు తెచ్చు కుని తాగినే నయమయింది. ఆమెకేమింది. నీమీదే చింత. పెద్ద పిల్లేమో ఆవిడమావాన్ని ఆవిడకొత్తరం చెసుకుంటావుండే. యెప్పుడూ నిన్ను గురించే విచార పడుతూ వుంటుంది. నేను యిక్కడికి వస్తానని తెలిసి అమ్మయి దగ్గరికి కొస్తవెళ్ళి రా అమ్మా” అని చెప్పింది. అయితే నీక్కడే తాగా వుంటున్నదా అమ్మా!” అని అడిగాడతడు.

“ఫరవాలేదు కుటుంబం తాగానే వస్తున్నది” అంది రాధ.

“మీవాన్నెంతకుంచినాడమ్మా! యెటువంటి దర్బాకలవాడమ్మా! ఆయనగనకవుంటే నీవు యిక్కడను వచ్చి యిట్లా తిప్పలు పడవలసి వచ్చేదా?” అన్నా డతడు.

“కర్మ యెంతరి వశం మావా!” అంది, రాధ.

“అంతేనమ్మా అంతే! చేసుకున్న సమ్మంగం కూడా అట్లా తగలదాలా! నీ దగ్గరేమైనా డబ్బులు వుయ్యో అమ్మాయ్? మీ అమ్మ అడగమంది యెంతరో తాకి చాళ్ళు తొందర చెసున్నారట.” అన్నాడతడు.

“పది రూపాయలు వున్నై యిస్తా పట్టుకట్టు. మావా అయితే మీ పార్వతి అత్తవారింటికి వెళ్ళిందా?” అని అడిగింది.

“ఆ వెళ్ళి పదిరోజు లవుతుందిమ్మాయ్! సారే అదీపిట్టిపంపేకాం. రెండో అమ్మయికి కూడా సమ్మం ధము కుదిరింది. యీ వెళ్ళి చెయ్యాలి” అన్నాడు.

“సమ్మంగం యిక్కడ కుదిరింది మావా?” అని అడిగింది.

“పోన్నాడులో అమ్మాయ్. కురవాడు చదువు కున్నవాడే. ఎక్కడా కట్నాలు కిందితెట్టి దాండాతెట్టి ఆఖరుకు అయిదువందలు కట్నాలికి వచ్చిందేనీకి తాతలు దిగివచ్చారు. అయితే మీ తమ్ముడు యేడీ అమ్మాయ్?” అని అడిగాడు.

“ఒకళ్ళు కుట్టుకూరి ఇవ్వాలివుంటే అడిగిరావ దానికి ఇప్పుడే వెళ్ళాడు” అని చెప్పింది రాధ.

అతడు కొనేపు అమాటా ఈమాటా మాట్లాడి “డబ్బు ఇవ్వమ్మాయ్ యింకొక తాను.” అని అన్నాడు.

“ఘోషం చేసి వెళ్ళుదువుగాని మావా!” అని రాధ అనగా—“అమ్మమ్మ! యిప్పుడు ఘోషంకాదు త్వరగా యిల్లు చెరుకోవాలి” అని రాధ దగ్గర పది రూపాయలు వుచ్చుకుని వెళ్ళిపోయాడు.

తర్వాత వారంతా అని పోతు జవాను తాగకు రెండు పుత్తరాలు యిచ్చి వెళ్ళాడు. ఒకటి లలిత వ్రాసింది. రెండోది ముస్తాబాదనించి తన పీఠండ్రి వ్రాసింది. లలిత వ్రాసిన పుత్తరంలోని సారాంశము యిది :

“అక్కా నీ పెల్లెవీడ యింత కిరకన్ను వేయ డము ధర్మంకాదు. రాత్తుల్లో నీవు వా కలలో నీ వుంటున్నావు. నేనుపరాధమయిపోయాను. నేను

విన్ను కలుగుకోవాలంటే మా పుట్టింటికి వచ్చివచ్చుకు
తిప్ప వీలులేదు గాన నీవు తప్పక ఒకసారి వచ్చిపోవల
యును. ఏమో వ్రాశావని అక్కర్లే లేకుండు. గాంధీ
విగ్రహంలో లక్ష్మీనిలావేకు యెదురుగావున్న యిల్లేమాది
అని వ్రాసింది.

రెండో పుత్తరం తన పిలిండ్రి తనకు వంట్లో
సరిగా వుండడం లేదని వచ్చి చూపివల్ల మనీ వ్రాశాడు.

రాధకు బయలుదేరడం తిప్పరసరి అయింది. పెం
వడ్లపూడిసింది రైల్వేకి ముస్తాబాదుకు రెండు
గంటల ప్రయాణం. దారిలో విజయవాడలో దిగి
లలితను సూడా చూసి ముస్తాబాది వెళ్ళివచ్చుంది
అనుకుంది.

ఆ సుర్నాడు రాధ చీటితో లేచి లాంటిది
పెట్టుకుని తొందరగావున్న బటలను రైలువేగదాకా
కుట్టి మిగతా సున్నలు కత్తిరించి కుట్టుమని తియ్యడీ తప్ప
గించి తాను రైల్వేకి విజయవాడలో దిగింది. రైలు
దిగి టిక్కెటు గేటువద్ద యిచ్చి వం తెంపిగాడు గా నడిచి
బండి కావాలంటే యెదురువచ్చే సుగ్రబ్బండి వాళ్ళను
తీవ్రవాళ్ళను తిప్పకుని గాంధీవిగ్రం నీడనుకు సమీపం
లోఉండడంవల్ల కారినడకన బయలుదేరి లలిత వ్రాసిన
అడ్రసు ప్రకారం వాళ్ళ యిల్లు వెనుక్కుంటూ
వెళ్ళింది. రాధ వాళ్ళయిలు సమీపించి లోపల అడుగు
పెట్టేసరికి పంపిలో కూర్చుని యేదో కుట్టుకుంటున్న
లలిత రాధను చూసి సంతోషంతో "రా! అక్క!"
అంటూ ఒక్కగంతులో రాధను యెదురువెళ్ళి "విన్ను
చూసి యెన్నాళ్ళో అయివట్టం ఎక్క" అని తనరా
లో! తీసుకొచ్చి "నాకు లోపల లేకులే అక్క
యిప్పుడే రైటికి వెళ్ళాను." అంటూ ఆహ్లాదంగా
రాధను లోనికి తీసుకొవెళ్ళింది. మ్యూజ్ లో నాలు
గైదు కుర్చీలు ఓ డ్రాయరు వేసివున్నది. గోడప
పివో చాలాపటాలు తిరిగించివున్నది. లలిత రాధను

సరాసరి పెరట్లోకి తీసుకువెళ్ళి కాళ్ళకు నీళ్ళిచ్చి ఆమె
కాళ్ళకి కడుక్కున్న తర్వాత యిది వంటగది. యిది పడక
గది అని లలిత రాధకు చూపించింది. తర్వాత యిద్దరూ
మ్యూజ్ లోకి వచ్చారు. లలిత గోడపవున్న ఓ పటాన్ని
రాధకు చూపిస్తూ "ఈ పటం చూశావా అక్క!
యెందులో వున్న పులిని లేడిని పేదలున్నవీడ కుట్టా
లని చూస్తున్నాను. నీ చలువవల్ల యిప్పుడు తాగా కుట్ట
కలుగుతున్నాను." అని చెప్పింది.

రాధ ఆ పటాన్ని చూసి "అందులోవున్న చెట్టు
మొదలైన సీరి కుట్టులోకి రాకపోయినా పులిని లేడిని
తాగాకు ట్లవచ్చు." అంది అలా ఆ పటాన్ని చూస్తూన్న
రాధ దృష్టులు ఆవలివపున్న మరో పటంమీదికి మళ్ళి
సరి. అది లలిత పెళ్ళి వాళ్ళ దింపతులు దిగిన ఫోటో.
దింపతులిద్దరూ మెళ్ళో పూలమాలలతో వున్నాను.
ఫోటో చూసేసరికి రాధకు సుండెనెనెంపింపింపింది. తిప్ప
నారి యే పులివనాలోనో అడుగుపెట్టివట్టు కంపించిపో
యింది. ఇక అక్కడ నిలవలేదు. దిరదిరా వీధిసమ్యం
వేపు నడిచిపోయింది. అక్క చేరి ఆపటంలోని రెండు
బొమ్మలూ గీయించి ఆమెచేతివే మొదలు పెట్టించారి
అని ఆలోచిస్తున్న లలిత అటు చూసేసరికి రాధ వీధి
సమ్యంలోకి వెళ్ళిపోయింది. లలిత "యొక్కడి!
అక్క!" అంటూ తాను సూడా వీధిసమ్యంలోకి
వెళ్ళింది. అప్పటికి రాధ సమ్యంలోకి రోడ్దెక్కి వెళ్ళి
పోతున్నది. లలితకు యిదేమీ అర్థంకాలేదు. మాటా
మందిరింపు లేకుండా యొక్కడి! వెళ్ళుతున్నట్టు అను
కుని "అక్క! అక్క!" అని లిగ్గరగా కేక వేసింది.

రాధ రిరిగైతా చూడకుండా వెళ్ళిపోసాగింది.
వచ్చి కావీ వెనకా కాలేదు. అక్క అట్లా యెందుకు
వెళ్ళిపోతున్నదో అర్థంకాలేదని లలిత సమ్యంలో కొయ్య
బొమ్మలా నిలబడిపోయింది!

సత్యభామా స్వరూపము

“రాజేశ్వరి”

‘స్వర్ణభామ’ అనుపదము శ్రీమదగోవింద మైవంతి నే
వామనోట్టు కట్టి వీడింటిలో అలక పులకించిన
యొక భామానుజీయో ‘సర్వభామ విధేయమగా’
అవి ధరను గడించిన యొక మదివతియో విదో యొక
సమయమున పొలములకు దీర్చుటకై ప్రగమిల్లిన
వాధుని ‘వామపాదంబున కలగంగ్రోచిన’ యొక
ధూర వాయికయో మనకు శురించును. నిజమునకు
సర్వభామ స్వరూప మిది మాత్రమే గాదు ఆ ఖండిత
వాయికాత్వంతో వివరణ సమ స్వేషమున వామ గుణ
వద్యమునకు దొక దిగ్గజమాత్రమే—ఆమె కరకుగట్టిన
పింఛని. శృంగార రసరాజ్య. శేర్పరితన మామెసాము.
ప్రజంధ వాద్యమును నేగాదు ఆంధ్ర వాద్యమును
నంతను (చరిత్రవివా) తినిచి చూచినను వీరత్వమున
అంతటి దిబ్బతనముగల స్త్రీ మూర్తి మరెవ్వరికంటె కాను
పించదు. కుభిలిలో మాత్రమే రేఖ కొంత కొంత
భాసించును. ప్రత్యక్షముగ కవివరంగమున కలిసి
బట్టినచోయినను, వీరత్వములేవను మౌనముతో
మహాభారతయుద్ధమునకు మాత్రధారణి యైనది (కావడి.
కాని ఆమెలోని వీరత్వము పరోక్షముగనే ప్రదర్శింప
బడె సర్వభామలో వియ్యది ప్రత్యక్షమైనది.

సర్వభామ పూర్వరూపము వీరశృంగారముల
సంగమస్థానము. ఆమె తిరుకాంచుకులకు కలకలంకుల
వింటుట ఎంత కైవసమైన విద్యయో కస్తూరిస్త్ర
ప్రయోగాదు లంత యలవడిన విద్యలు. సరస కర్పూర
కడకా తిరుల సమయ పాపరాధుడైన వాధుని దండెం
చుటయందంత సమర్థురాలో తిలోకపూజ్యుని
మురళీధరుని మనసు నెత్తెగి వర్తించుటయం దంత
శేర్పరి. కాని, రాను రాను కపుల దృక్పథమున ఆమె
శృంగారరసజీవితక మాత్రమే భాసించినది. దక్షి
ణాంధ్ర యగమువారికి ఆమె గర్విక, భుషిత,
ఖండితకూడ ప్రజానీపు దృష్టిలో రూఢమై పోయి
నది. ఆ శృంగార రసరాజ్య ఖండిత వాయికాత్వము
రమణీయతనే ఆపాదించినది. కావడలేము—కాని,

అది కలముమాత్రము కాదని వాక్కి చెప్పగలము.
అద్దానిది ఎట్లక, వాడక, పోతనలు ఎత్తినాపక
పోలేదు. వారి రచనలలో సర్వభామ పూర్వరూపము
చూడలేగది. అందును, ఆ పాత్రయందు చూసిన మెరు
కెలు సర్వభామకముగ పరాకాష్ఠకు పోయినది.

పోతనాధ్యుని సర్వభామలో కీర్తన మించిన
కీర్తన—ధర్మిని మించిన యొక వీరశృంగారములు
అంతగ నేకలమున ప్రదర్శింపబడినది. కాని,
సర్వభామపట్ల భాగవతకృష్ణుని వర్ణయే వేరు. ఆమె
ప్రత్యక్షముగ విరకానునితో యుద్ధము పాగించు
వరకు కీర్తనలు కామ యందున్న వీరత్వంతో
అనలే తేలియదేమో యనిపించును. ఆమె మౌనము
పులకల కెట్టివో కాని, శరీరందీర్ఘమునందు ధర్మతో
మాటతననడవను ముచ్చటగ తన కిట్టి పాదుర్ద్యములను
చెప్పకొనియుండలేదు.

విరకానునితో యుద్ధమునకై పోవుచు కృష్ణుడు
తన పోతనూర్చి యలవోకా ప్రసంగింప, సర్వభామ
మౌనము ముచ్చాంకును. తామకూడఁ గృష్ణునితో నలు
కగి తన ప్రావీణ్యమును ప్రదర్శింపజలెనని ఆమెకు
చిరకాలమునుండియు కోర్కె. అద్దానిది తిరుగు
మని మురిసినది. కాని, సరసురాలు ధర్మిని కానె చెరిత
బడి చెప్పుదు. తిడింగిరి మెరిగి ఆరితన రమ్మని పిలు
వడు—పిలువనితో ఆమె పోలేదు. అప్పుటన తన
శేర్పరియను సంధించి ధర్మిని తిరుమరావతి యొక్కతో
“దేవా! నీవు వికాటసంఘముల నుద్ధరించి చెందాడ నీ
ప్రావీణ్యమును చూడగోరుదుగదా ప్రాణే! నన్నీ వెం
టన్ గోవిదామ్మ నేను కరుణన్!” అని వివ్రమయై
వేడికొనును. ఆ వేడికొలు మరునక ధర్మితార్థ మెంత
యేని కలదు. ‘లోకమున—నీ మగడు వీరాధిపినిదని
జనులందురు. అట్టి జగత్ప్రభావములైన మీ కిట్టిపాను
ర్ద్యములు వాడును వాడును చెప్పగా వివరణపడలే గాని,
విర్రాంగియైన వాడుఁ బ్రత్యక్షముగ చూచు యోగ్యత

లేదా! వీర రివ్యువలేదు—మాధవరివ్యువలేదు. వాగుని పాకుర్చియు కమ్మలార చూచి విద్యగింతును. అంత మాత్రపు చివపు ప్రసాదంపరాదా! అనునది గ్యవి. అద్దానికె గృహుకు వీరమైనను వీరక, వివియు విస వట్లూరకున్నాడు. సర్వభామకుఁ గర్వంతరము తోప లేదు. మరల ప్రదానికనుబంగుముగ “ నీజూచి ఏతెంచి, నీ నీవినంహరికల్లఁ జెప్పదు—భవద్దీప్త ప్రతాపాన్ని తుల” అన్నది. ఈ వాక్య మొక మనోహరభావ విలసి తము. పదాదులలో గోపికలలో, ఏకురుగు పటమగింతు లలో, ఇంకను అచ్చలచ్చలనున్న ప్రయోగాండ్రలో నే యొకరియందైనను, వాయందగుంట్ల మీ కధికమైన ప్రీతి యుండునట్లును. అది చెప్పలేక, వాకవి మోమా టముఁ జెందవచ్చును. నీజమునకు హృదయమునంటిన ప్రయోగాలు మెచ్చినది విద్యయని సంభావించుట మావ్యయ. నీకు వారాక వసుతుంచినవో మీ ప్రతా పాదులు చూచి మీ హృదయమునంటిన నీవినంహరికల్ల వా యంతట నేను పోయి చెప్పకొందును ఆప్రయోజ నమునైనను వారక వసుతుంపరా దా యని భావము. అయ్యది సర్వభామ నేర్పులో విషయతాప్య పర వాచ్యమై భాసించినది.

అప్పుడైనను కృష్ణుకు రమ్మవకు, సరికదా, తన అసమ్మతి నే వెలిబుచ్చుచు యుద్ధినున—“వాయా నిర్గతి పద్మిని రేణువులుగావు, తురగ రేఖా ముఖోద్భూతి రజముగాని” అర్జునలతరంగం పారములుగావు, క్రేకు ధనుస్సుకి పాయకములుగాని, కలహంప పారిపి కాపారములుగావు, దినుజేంద్ర సంహతి కదంబకములు గాని, అని ఏమేమియో జెప్పుచు, ఆయుద్ధమైనను, పానావ్యులతోగాదు, దానవులతో కుదా, అబలవు, నీ జీవ, రంగరంగమేదో వలను వలవనును. ఆ దిగజారు మాటలకు సర్వభామ ఉచ్చాసం తన ఉత్సాహమును జూపినయలేదు. చైత్యసమాహముతోడియుద్ధమనిగదా, వన్నెతిను ధియపెల్లవ దినుజేంద్ర మరీకొంత నేర్పుతో ‘వావవులైన నేమి, మరీచైత్య సమాహములైన నేమి, నీదూత దిగ్యరాహువుల మాటవ నుండగ నేమి కంక యనినది. ఈయు క్తి ప్రయోగిలేదు. నీవుండగ వాకవి కంక యని, సర్వభామ యనునపుడు నేనున్నను, నీకు ధియమే. రావలదని కృష్ణువనలేదు. కృష్ణుడేగాదు మగదనిపించు కొన్న ఏమగదాదును, అట్లనదు. అసంద ధ్యమటది. ఆ సంద్ధిగా వసలో కృష్ణుకు తడ బకుచుండ

సర్వభామ వెంటనే కరతోయ్యములు నుకులించి మొక్క అంజలి వీరకమే, విశ్రయయై, భర్తను చూచినది. ఆమాపుటోని భక్తి, విషయసంపద, భర్తని హృదయము నేదో కలచి చైచినది. భార్యయైన నేమి, భవలైన నేమి, అభక్తివిషయములకు కల్లు బడవలసినదే. కృంగారమునకు దరింపకున్న, అరసికత్వమే జ్యోతిత మునుగాని, భక్తిగుణలకు కరుగకున్న, మానవత్వము ఎకకాదు నేవత్వమునకును, లోపమే. ఆకీలక మెగిసి పోతన, కృష్ణునిచేతిగుణ మెగిసి, ‘వీర’ యనిపించినాడు. కదవరంగ ప్రవేశమునకు భార్యయు పోతన చిత్రించిన సర్వభామ నేర్పటిది. ఆ సందర్భమున ఎట్లా ప్రేమ వాదన పోనునల పోకవలెనేను. వారి రెవలలో యుద్ధాత్మార్థము సర్వభామకు కృష్ణునితో వాగ్వాద మేలేదు. కృష్ణుడామె కింకను వాగు నెలేగినవాడు. అంతయొకాడు. తనకు యుద్ధమున జేకోడు వాకోడుగ నుండుటకే సర్వభామను వెంటనిడు కొనిపోయె నేమో ననిపించును.

భావతీయ — కృష్ణుకు సర్వభామతో చూడ గలదాదూఢుడై ప్రాగ్భోగిష ప్రాక్పాంతమునేరి, యుద్ధమునకు గడంగ రిగ్ ప్రావీణ్యవ్య, సర్వభామ లేచి, కుంభదీప్త సంరంభయై, ‘పాణింపయ్యెద చక్కగా గురిమి, సంఘటిత నీవీ బంగయై,’ తన ప్రాగ్భోగభాగంబున విలచినదట. భర్తలేచి నిలవ బడ, భార్య బహుమాన పుంస్సరముగలేచి నిలవడకుట మర్యాద. అద్దానిని పాటించుటకు కాబోలు సర్వ భామ విలచినదనుకొనినాడు కృష్ణుకు. కాని యంతిలో వామె యూరకొనియుండలేదు. తనకు వంకమాళి చేతిలోని వింటిని నెమ్మదిగ ప్పుకొంచి వది. విల్లంబులను చూచినంతమాత్రమున పోయిన నేమి యనునట్లు కృష్ణుడామె కందిచ్చినాడు. ఆ విల్లందినతోడనే సర్వభామలో మాత్మకైతి మెరసి వది. ఆహతసంకంభోత్పాహినియై వరుని యండగా పగుని చూచినది. వ్యవధాన మియలేదు. అగత్యావంతి లేతోచివేమనిచ్చుని ప్రతాపములతో వీరలోక దుర్లోకయై, చైత్యసంఘము వీరీర్వర్య మునట్లు వాణ ప్రయోగోప సంహరణారాగ్ధయ్యా విద్యలన్నియును, యధాక్రమముగ సంధించినది. క్రేకురమన్యుక్తి వారాచ మర్తన సమ్మోచితయై ఆమె నేర్పు మీర నుగము పారింప, ఆ జ్యోతిర్భి గ్యవి గర్వవముగ, విల్ల ఇంద్ర

శిశువనముగ, సరోజామృతము మేఘముగ, తాను విద్యుల్లతగ భావించెను. అప్పుడు వీరత్వముచే వింత చెలువము నందిన ఆమె చక్కదనము ద్విగుణకృతమైనది.

కృష్ణుడు ఆ ప్రావీణ్యమునకు ఆశ్చర్యచకితుడై ఎదుట వీరాగ్రణి రాద్రూపము చూచును. తక్షణమే ఆ శృంగారవనములో చక్కగా తీర్చిన చంద్రకాంత శిలామయ వేదికపై నిర్భరకాయాహలముతో ముగ్ధులు గురియు సుతాజిని లలచుకొనును. “లక్ష్మ్యవలోకముతో, వలయాకార ధమ్యము క్ష విభావాతాహతా తాతియై హేలాగిని” బోలు వనితను చూచుచు పుష్పవచయ మొనరించుచు, లేగొప్పియాడ, లలాట లేఖ చమరింప, వలసి తోలగిపోవు అలివణిని లలచు కొనును. కాన్ధముణి హడుకు తిమ్మతానె మరచి, బీజ చక్కగ బట్టు తెరచెరుగని అతివరాణాసనము స్వల్పబడినదో, చిలుకే పద్మముఁజెప్పచు అలసిపోవు అలివణి అస్త్రముంఁగియు లెప్పపిభ్యసించినదో, సరివి ముత్యములకు గూర్చులని తిరుణి వీనిపుణి సంధించినదో విశిశింములని విరిక్కించుకొనినాడు. యుద్ధరంగమున శ్రువునకు ఆమె చేలాంచలము ఘనభూమి కేతువుగను, భాగవృద్ధి మహాకోమదాయిగను, భావించ, కృష్ణుడని కంపర్యకేతువై హర్షదాయయై యుప్పినవట. నిజాంగణ ప్రావీణ్యము హృదియంగ మదై యుప్ప కృష్ణుడు రసావలోకవముతో పరసముగ పరిగ్రహజేరి “కొమ్మా! దానవ వాధునికొమ్ము ఆవహ ముంకుఁ దొలగివది, ఇచ్చెన, దిగ్విజయము కైకొమ్మా!” అని యుక్తభా విలాసిని హస్తగతి బాణాసనము నందు కొనుచు మెచ్చితినినుటలు నిందు మనముతో చూచినాడు. నే ధన్యజైతి ఎన్నట్లు పరిగ్రహము పరసా లోకవముతోనే మెక్కినది.

ఇది పోతవాద్యుడు చిత్రించిన పరిగ్రహము. విషయమునకు లోపమురాని కార్యదీక్ష, శృంగారమునకు ధింగములేని వీరత్వము, వీరము పీఠమందె సమస్తాయిలో ఎదిపినాడు. ఇందంగిరసము వీరమేకాని, యంతకు తిక్కునరాని జాజ్వల్యభోధతో శృంగార మంతిర్యాసానియై ప్రవహించింది. కావుననే పరిగ్రహము పూర్ణరూపము ప్రత్యక్షీకరింపబడింది.

ప్రబంధ పరమేశ్వరుని గ్రంథములో—నరకాసురుని బాణభూతియు తన ఫలభాగమున పోక,

కృష్ణుడు మూర్ఖుడోవును. పరిగ్రహము పరిచర్య చేయుగా నెనుకొని వనితను తానె రణమునకు బురికొల్పును. సత్యావధూటి అహవకేళి వరకునకు అపన్నమరణ వీర గుణుకగా కృష్ణుడు నిజాంగణ చాతుర్యమునకు మడి మెచ్చి, పెల్లబుకు బ్రితితో సమరస్వేద జలోజ్వలంబైన యాయుగ్మలి ఫలభాగము తుడిచి, ‘అలసితిని వింటి నిమ్మను’చు, చాటులోచనను సాధిలామగ చూచును... ఎద్దానిని గుక్కెణి నీరించి కైవస మొనర్చు కొనలేకపోయినదో, ఎయ్యది వేదాంతవేద్యుల హృదయములకు అంది యందక జారిపోయినదో, జేనికె పదాదులేల గోపికామణులు హేహవిభ్రాంతిలై ఆర్తి పక్షిలో ఎద్దానిని తానీవరకు రితికభా సమయములలో వాంఛించి పొందలేక ధమసిపోయినదో, ఆ మహత్తర తేజోమయ అమరాకరణము నీగమాత్రి మామెపై పోకినవట. ఈ కవిపటి భావ వ్యక్తీకరణ మొక్కటి చాలును శింభుదాసుని భావోన్మత్త్యము తెరిగికొనుటకు. ఇప్పట్లున నాచన పోనున కి యోదార్యము అచ్చి యుండలేను. పరీకదా, ఆ మహత్తర తిరుగును నాతిడు ఆధిరణములతోనే పరిపెల్లకొనినాడు. ఈ పందిర్యమున పోతవయు, ఆధిరణ ప్రస్తావనకు కొవింపక పోలేను. కాని “మెచ్చితి నిచ్చెన గుణవిజయము” అను విజయ్యునిలో “కోరన యాధిరణము” అను మాట వాద్య సిద్ధ్యంగమునట, ప్రాధాన్యము గుణవిజయమునకే యుద్ధింది. అది కొంతలో కొంత వయము.

పరిగ్రహముకు సంబంధించినంతవరకు, రిక్కిన కథాకథనములో పోమవాద్యుడు ఎఱువ కంటేవాసి యైనాడు. ఎఱువకృతిలో కృష్ణుడు మూర్ఖుడని “సమంచితోత్సాహ సాహసిక విభాసిని యగుభామినిని” జూచి “వేలవసితి నాహవభార వింతుక (నీవు) వహింపు” మనినాడు. నాచన మూర్ఖజేరిన కృష్ణునిచే, “చంద్రవదన! కార్ణమింది! నీవు సమరంబెకోరున వనవరము వచ్చె” ననును. ఈమడిలో అతఃపూర్వము పరిగ్రహము బరణము సేయవచ్చెన ననుటయు, కృష్ణుడు ఎప్పటికప్పుడే ఇ పేక్షించుచువచ్చి, నేడు సమయము వచ్చింది గావున భారము వహింపుమనుటయు, జరిగినట్లుతోయను.

ఎఱువ నాదనవరె పరిగ్రహముపాత్రను పోషించుట మాత్రమేగాక, పోతన ప్యరంక్రుడై చిత్రించి

వాడు. కాని, ఒక గంభముయొక్క రాసు ఎంత
కొద్దనుకొన్నను, తరువాతి దానిపై కొంతకొంత పోకక
పోదు. అట్టివి ఒకటిరెండు వాదన పోతనలమధ్య కాన
వచ్చును.

వాదన:— “అరిజానుక్ హరిజానుఁ జానుకము
లందిందిది మందార” — (కీ)

పోతన:— “పరుజానుక్, వరుజాను
సొంపవలరింపక
తోవరాగోదయా”

పైదానిలో అరిహానుఁ, రెండవదానిలో
పరుదుగను, వరుదుగను, చూచి.

వాదన:—

రింత్రీనివోదంబు రిదపురైపని చేర్చు
గోదయంబు రెగలపై గోరుకొనుట
యొద్దంబు వీడిముట్టవలయు పోలేరిలంబు
ల పుకరి యించుల పుకరివి
వారికై నొత్తి వీరలేని యెలుంగు
సింహవాదంబుచేఁ తెరివకునిక
ప్రభువు వర్తింకేఁ బరిధరింప పదిం
రైదుకాణంబుల వలరెఁబడెను

పోయగవు జ్ఞానియాపంబు జానువోల
చేసగు విలోదనంబులు వికృతిచైత్ర్య
లక్ష్మ్యమీక్షించుటయు, మొక్కలంపు గలుపు
గైకొనియే సత్యభామ సం గాఢునీను.

ఈ పద్యభావమునే పోతన తినివీరిర చక్కని రెండు
నీపములలో నుప్రము గావించుకొనివాడు.

బొమ్మ పెండ్లిండ్లకుఁ బోవనొల్లని బాల
రణరంగమువ కెల్లు రాదలంచె
మగవారిగనిన తామకునుఁ జేరెడి నింతి
పగవారి గల్వనే పగిది జాతెఁ
బసిడి యుయ్యెలలకెక్కి ధయమందు ఫీడవు
ఖగపతి ప్కంధమేకడిది నెక్కె
పఖులకోలాహలస్వనము లోర్వని కవ్య
పటపాథాంకృతుల కెప్పంగి నోరై!

నీలకంఠములకు పృథ్వీంబు నరపుదు
నలసి తోలిగి పోవు వలరుఁబోడి
యే విధమువనందె నెలమి నా రీధాది
మావములను రిపుల మావమడప.

వీరైఁజక్కగ బట్ట వెలవెలుంగని కొమ్మ
బాదాననం బెల్లు బట్టనేరై!
ప్రూకువఁ దీగఁ నూర్చుంగ చేరిన లేమ ను
మలకేక్రియగనుకోటి నూర్చు
పరివి ముత్యము గువ్వజాలని యులయే
విత్తులతి సందించె విశిరేరముఁ
జలుకకుఁ పద్యము తెప్ప చేరిని తిన్వి య
స్త్ర మంగురిము తెప్ప దధ్యసించె?

పలుకుమరివఁ తెప్ప పలుకని మురుదయే
గతిసోరై సింహగర్జనము
వనంగ మెలనె త్రిజగదభిరామ, నుధామ
చాను సత్యభామ, సత్యభామ.

పైదానిలో (వాదన గంభములో) సత్యభామ
కోరముల కెల్లారైపోయెను భావమును రెండవ
దానిలో పెల్లు చేర్చుచో యను భావమును, ద్యోతితి
ములు, ఇక వినిగిన భాగమున ఎవరితీరు వారిదే. ఒకరి
చాల వింకోకరిఁ రాలేదు. చాటికి పాత్ర పోషణనిర్ది
తాదుల పట్ల కవులకు, గల భిన్న దృక్పథములే కారణ
ములు. ఆ దృక్పథముల కొధారము వారి యాత్మీకుల.

ఎట్టవాద్యుని కవిత్వము సత్యనిష్ఠము. అది
సంఘమున మెట్టిగిది సహృదయ హాసవికారి
యగుచుకాని, బాహిరమున నిందీయోచితమును కలుగ
జేయుదు. వాదనలో రజోనుగస్వర్య అధికము.
పాండిత్య ప్రకర్షతోపాటు కొడుకమును కడిదాక
ప్రదర్శించివాడు. సత్యభామ వరికొనుదునితో పేయ
యొద్దమును వర్షించుచు ఎట్టం “విల్లం గేరువుద్రుంచి...
అక్షణము జేవరత్ని ముగ్ధోన్నతిక” అని హాహవ్య
ముగ వర్ణింప, వాదన “అరిజానుక్ హరిజాను...
దిరహాహమృతి పూరముక నురియుదుక దివ్వంగి
కేగిరిక” అని చమత్కారావహము గావించివాడు.

ఎట్టన సంఘమునముగల కవిసత్త్రిముడు. వాదన
శాక్యములెరిగిన వాగరికుడు. కావుననే మొదటి
దానిలో జేవరేవును తన జేవితో నైశ్యమునంద వాదన
వాగరకుడై కావ్యనుభూత్రమే నీయగల్గివాడు.

రాచమకాగ్నిదలు, దూత్రక్రిపలు, వర్మగోష్ఠ
పులు, యుద్ధవృషలు, వాదన రచనలో తెక్కిన
చెలుగులు. జానపదీయుల యుదంతమనివనను ఎట్టవకు
వెట్టి. గోకుల బృంహాదిన వృషములలో ఎట్టవకు

గల పల్లెయజవ తీవితవేదిత్యము లేటపడును. ఎఱ్ఱవ పౌదయము వాదవలె జీవితవేదవాస ముగిసి పరివృత్తుడగు వన్నెలకృష్ణుని వైపుగాక నవనీతి వోరుడగు నందిగోపాలునివై పే (మొగ్గినదిట).

పోతన కాలనిర్ణయముపట్ల భాగాము లెన్ని యున్నను ఎఱ్ఱవ వాదనల తరువారివాధ్యుల రిక్తము. అమృతామృత కృష్ణలీలలో తేలియాడి తనజీవితమే కృష్ణార్పితము గావించుకొనినవాడు. సాధారణముగ వాలమును బట్టినచేయి కలము బట్టటరుదు. పోతన చేయి వాలమునకు విశ్రాంతినిచ్చుచు కలమును బట్టివది... ఇంకోకమాట—రాజసభాంగణములలో, వారకామిని సంగతిములైన కవివరేణ్యుల గంటములో, భిక్షువుల కనుపాపలలో, వాట్యమాడు వాటి రాజసగరు పొలిమేరకొలల, తిరివోని పంటకేశారముల నకును, ఇయ్యకొనుటయేగాని, తెయ్యకొనుట యొడగని పోత వాణ్యుని మోల కన్నీరివీసది. అది హాళికులకేకాదు; యావద్భారతీయులకును గర్వకారణమే.

పోతన నిలగ బ్రహ్మాపాదకుడు. కృష్ణ పరమాత్ముని సువిశేషమృగ ధ్యానించి బంధులకు లేని భగవత్సాక్షాత్కారమును పొందినవాడు. తాలగోపాలునితో గంతులువైచి తినియక మురళీ గుని వేణురవామృత ధారలఁ గ్రోలుటకై గోవై, గోపిక కాకుండ పోలేడు. అట్లుని భాగవత కృష్ణుడు

వాగరకుడు కాకపోలేదు. అతడు వారబడని యంతః పురమే లేడు. ఉట్టు కొట్టుట, మొదలుకొని యుద్ధ రంగములన్నియు శోధించినాడు. చలిదిముద్దలిడు గోప కుమారుని మొదలు, విశ్వామిత్ర కళిదాస వారదులవఱకు తివ్రోపదేశము గావించినాడు. కుర్బాంగన మొదలు కొని దుక్కిలీవరకు గల 'జవానా' వంతిను యథాసంధి వయక నిర్మిరించిన పరసుడు. గొల్ల పడరుకల కస్తూర పారణమునందెంతి ప్రితియో పాంచాలి మావసంరక్షణ మన్న అంతిమక్కుత. అట్టి కృష్ణలీలను చిత్రించిన పోతన యోగభోగానైతి. అయినను, అతడు రహస్యేష పరుడైన భిక్షువ్యాది యవక తప్పదు. —తనద్రోవ తనదే కానీ, తర్కికత్వముతో పనిలేనివాడు— “తిన్నోడి నన్నోడెనా, నన్నోడి తిన్నోడెనా” అన్న ధర్మకాస్తార్థ విమర్శదక్షిణుడు, ద్రాపదిపాత్రను స్పృష్టించుటలో మాత్మర్థ్యమును మాత్రమే సమగ్ర ముగ ప్రదర్శింప గల్గినాడు. తిత్తుల్యమును శకుంతల పాత్రయు, నీతిని చేతిలో నంతకుమించి యుండ లేదు. కాని, సత్యభామ పాత్రకవి వేలలో పోతన విలక్షణకూర్చిను నవలంబించినవాడు. అది సత్యభామ అదృష్టమే గానోవు.

మొలమునై పోతవాణ్యుని తత్వమునకు, దేవదీప గ్రంథమునకు, వేదవాక్యత కుదిరి ఆంధ్ర ప్రజానీకము నకు అదిచ్చిన్న మగు కృష్ణ కథామృతధార కురిపిసది.

స త్య వ్ర తు డు

శ్రీ కొత్త సత్యనారాయణ చౌదరి

* గత పంచికరవాయి *

పిలుతు రుతభ్యుఁ డంచతనిఁ బేడు ప్రతిష్ఠలు దేశ మెల్లెడన్
వెలయఁగఁ జేయఁ బూనియు వివేకధనుండగు తండ్రి వానికిన్
వలసిన వైదికక్రియ లవారిగ నివ్వటిలంగఁజేసి యా
వల విధి చోదితంబయిన పద్ధతి వేదము నేర్పఁ జొచ్చినన్

హరిహరి ! యొక్కయక్కరమునైనను ముద్దనకైనవాఁడు బి
గ్గఱగ వచింపనేరఁ; డిది కర్మము మాకని తండ్రియన్నఁ ద
త్తఱపడి యేడ్చు; నాలెని విధానము సర్వము మూఁడునాళ్ళ పం
బరమయి తల్లిదండ్రులకు బాధ యొనర్పఁ గ్రమక్రమంబుగా

సోమరిపోతుగాఁ దిరుగఁజొచ్చిన బాలుఁడు వట్టి శుంకమై
'ఓ'మను నక్షరంబయిన నొక్కటి చక్కఁగ నుచ్చరింపలే
డే మెయి సంధ్యవార్చు ? నిక నెవ్వని దూతిన లాభమేమి ? గా
రా మది గడ్డలామె నపురా యిది శాపము కాదె వానికిన్ ?

కడుపునఁగన్న బిడ్డ పలుగాకిగ మాటియు వంశగౌరవం
బడఁచినఁ దల్లిదండ్రులకు నక్కట ! శోకముదక్క పొఖ్య మె
క్కడఁ గనిపించు ? సంతతిని గానక నోములు నోచి కన్న యీ
కొడు కిటులైన దుఃఖమునకున్ మితియున్నదె చెప్పవేటికిన్ ?

ఇది యిటులయ్యెనే యనుచు సంతయుఁ జింతిలి తల్లిదండ్రు ల
య్యదనున తీచ్చవోయి యెవరైనను నవ్వెదరేమి ! పుత్తుఁడై
పొదలెను వట్టి శుంక; యిది పూర్వముచేసిన పాపమంచు నా
పద యెటు తీటునో యని యుపాయముకోసము చూతు రెప్పుడున్

వారికే నచ్చనట్టి యిటువంటి యభాగ్యుడు లాఠివారికిన్
గారవమెట్టుగూర్చు? బయిగాఁ బదిమందికి 'లాల్లి' మై తిర
స్కారము లెన్నగాఁ బడసి చయ్యన వాఁడొకనాఁడు నెవ్వగం
గూరిన గుండెతోఁ జనియె ఘోరవనాంతరసిమలోనికిన్

అది గమనించుచుం దుదికి నచ్చట ముచ్చటఁ దీర్చఁజాలు న
భ్యుదయములేని పుత్తుఁడిక నుండియు లాభములేదు—వైగ మా
మది కొక తూలమై తగిలి మానము నర్వము మంటఁ గల్పి యా
పదఁ గడుఁగూర్చునో యని 'ముభావము' సూరి తల్లిదండ్రులున్

అడవులఁ బట్టిపోయి తుది కారఁడు స్రుక్తియు సోలి చిక్కి యొ
క్కడఁ గుదురైన యాశ్రమము నేర్పఱిచెన్ ; ఫలమూల భక్షణం
బుదుగక తాంతమూర్తి యయియుండును—గంగకుఁజోయి స్నానమున్
విడువక చేయు; నిట్లు వివేకము కొంత జనించె వానికిన్

ఒకరి 'ప్రమేయ' మెత్తఁడతఁ డొప్పులు తప్పులటంచు లాఠి వా
రికి వినిపించఁ డెన్నఁడు—భరించును గట్టము లెన్నిమైనఁ గా
తొకమున వైవతార్చనలతో నిలువెల్ల మునింగి మోక్ష సూ
చకమగు వృత్తిలో మెలఁగు; సత్యతత్తుండని పిల్చరాతనిన్

మునులును వాని వైఖరి నమూలముగా గుఱుతించి గారవం
లెనయఁగఁ జూతు రందులకు నేమియు నాతఁడు పొంగఁజేది తోఁ
చిన నదినేయు - సత్యమె విశిష్ట తపంబుగ నెంచి జీవితం
బును నడపించుచుండు; నిటు పూర్తిగ మాత్రె న్వభావ మావలన్

అందము చందముంగలుగు నంగన సంతతిలేక దుఃఖముం
బొందిన భంగి వందురి యపూర్వవిధంబున నాతఁ డట్టి భాగ్య
తిం దనరారెయున్ మహిత దివ్యకులంబునఁ బుట్టి వేదముల్
పొందిక నభ్యసించి శుభముం గనవైతి నటంచుఁ జింతిలున్.

పరిపరితరులన్ దన న్వభావముఁ గూరిచి తానె రోసి ని
ష్ఠుర పడుచుండు బెగ్గడిలి స్రుక్తియు నెవ్వగఁగూరి దీనికిన్
మరణమె శిక్షయంచు ననుమానములేక తలంచు నివ్వెఱం
బారయించునుండు; స్వాస్థ్యమది బొత్తిగఁ జిక్కదు నాఁడు నాటికిన్

చూపుల గుట్టమై వెలయుచున్ బాదుఁగేమియులేక చుక్కయుం
జేపకయున్న యావువలెనేగి యొనర్చుచు నింతకాల ముం
బాపము మూటగట్టకొని పాడియి పోయి ప్రసిద్ధ వంశమున్
రూపటఁ జేసియుంటి; నీక రోసియు లాభములేదు లేకమున్

ధనధాన్యంబులు లెస్సగాఁ గలిగియున్ దాతృత్వమేలేని జీ
వనమున్ బ్రోది యొనర్చుజేనివలె నిర్భాగ్యుండనై యింత దా
కను వ్యర్థంబుగఁ గాలముం గడపి కింక ర్తవ్యతా మూఢ బు
ద్ధిని నెంచార మొనర్చితిన్ దుదికి నార్చింకూర్చె నా జన్మమే

ఉత్తమవంశమం దుదయ మొందియు వేదము మూట బాత్తిగా
నెత్తక శాస్త్రవాసనకు నింతయు నోచక సంధ్య వార్చుటే
క్రొత్తగ నేర్చు విద్యయ్యి కూళ విధానఁ జరించి యిట్టి యా
పత్తును దెచ్చుకొంటి; నలుపాలఁ దొలంగునె పూర్వపాపముల్ ?

పెనుకటి జన్మమందు నవివేకిగనై యొక గ్రంథమేని బ్రా
హ్మణునకు దాన మీయను అమా! యది యింతగఁ జేసినేమొ ! ర
మ్మనినను వచ్చునే యెవనికైనను విద్యయుఁ గన్యయున్ ధనం
బును దొలి జన్మమందిడిని మూఢునకున్ వసుధాతలంబులో

నా చెలికాండ్రు శ్రేణివమునన్ నిఖిలాగమ మంత్రతంత్ర వి
ద్యాచదులై యనారతము తత్వమెఱింగి మెలంగ-నే నవి
ద్యా చతురుండనై యదవదల్ వడి యిట్లయి పోయితింగదా !
నోచని వాని కెట్టులు మనోరథముల్ ఫలియించు నుర్విలో ?

ఎవనికి విన్నవెంతం నిపుడెవ్వఁడు తీర్పును బాధ ? యింతగా
నవమతివై చరించి యిటులక్కట ! చిక్కులఁబడ్డదానికే
మవును ఫలంబు ? దైవగతి యన్యవిధంబున దిద్ది తీర్చగా
నెవనికిఁగాని సాధ్యమే విధి ! యిక్కఁ దప్పను ముప్పు నా కిలన్

అని యా మానిసి నెవ్వగం బొగిలి సౌఖ్యంబున్నదే లేక య
వ్వన మందున్ దన జీవయాత్ర యెటులో భారంబుగఁ గాల యా
వనమున్ జేయఁగ-వాని నుత్తమునిగా భావించి ప్రాంతీయ మా
ని నికాయం బనుకూల మార్గమును గాన్పించె బ్రయత్నించెడిన్.

నరి-యెట్లో చిరకాల మిట్లు గడవన్ సత్యవ్రతుండంచు నె
ల్లరుఁ గొండాడుచు వానిఁ గూర్చి కడు మల్లసంబుగాఁ బల్కు చుం
డును; వాఁడింకొక త్రోవ మార్పుకొనఁజేచో పెద్దగా గుండెలో
బరువున్నట్టులు బాధవొందుఁ బడవన్ బ్రారబ్ధ మెట్లున్నదో !

ఒకనాఁ డెవ్వఁడో వేటకాఁ డడవిలో నుగ్రాత్ముఁడై తీవ్ర సా
యకమున్ వేయఁగ నేటునం బెదరి యాయాసంబునం గుండి వా
నికిఁ గన్నట్టకపోయెఁ బందియొకఁ; డా నిర్భాగ్యుఁ డద్దానిఁ ద
ప్పక పట్టంగను గోరి ప్రాంతమున నా పాటుండు కాన్పించఁగా

అడిగెం బందిని నీవు చూచితివె యయ్యా ! యంచు-నా విప్రుఁ డ
ప్పుడు సందేహము పొంది మానమును సంపూర్ణంబుగాఁ బూస నా
తఁడు వల్కెన్ గరుణించి యీ యదనులోఁ దశ్యంబు రూపించి నా
యుదుకుం దీర్చవె మ్రొక్కి వేఁడెద నిదేమో యంచు నూహింతువో !

కులముననున్న వృత్తి కనుకూలముగాఁ బవల్కె మేము మా
బలమునబట్టి వన్యమృగవర్గముఁ బట్టుట సంప్రదాయమై
వెలయునుగాదె ! విప్రులు వివేకులె యెవ్వరికేది వృత్తియో
కలమున వ్రాసిపెట్టి రవుగాము లెఱింగినవారు గావుటన్

అది మదిలో నెఱింగియె మహాత్ము, వరాహముఁబట్టి కొట్టి న
మ్ముదమునఁ జూడ మాయమయిపోయె నిదేమొకొ ! నీవు చూచి యుం
డెదవని నాకుఁ దోఁచియె వడిం జనుదెంచితి నాదు విన్నవం
బిది యవధారుడేవ ! యని యెంతయు వేడియుఁ బల్కె పెండియున్

ఆకట సోలియుందురు గృహంబునఁ బిల్లలు శెల్ల; లందుఁ బెం
తఁకటి గ్రమ్ముఁగా దొడఁగఁ జెచ్చెరఁ బోవలె దాని పోకడన్
నాకిఁకఁ జెప్పివే యిది వినా గతిలేదుగదా ! యెఱింగి య
ట్టాకలఁ జెట్ట న్యాయ్యమగునా ? క్షణమేనియు నిల్వరాదిటన్

అని యా వ్యాధుఁడు వల్కుఁగాఁ దన మనం బొరటముం బొంది యి
ట్లని యా విప్రుఁడు తెల్వఁ డయ్యెను నిజం బా బోయకుం శెప్ప కు
న్నను నత్యవ్రత భంగమే యగును దానన్ బెద్ద చిక్కయ్యె; న
ట్లని నత్యంబును శెప్పినేని గలుగున్ వ్యాఘాత మా శివికిన్

ముందొక నుయ్యి-యా వెనుక, మొగ్గిన గొయ్యి; యిదెట్లు తీర్చుగాఁ
బొందిక కల్గునోయని యపూర్వ 'నమస్యగ' నాతఁడెంచి యా
పందికి రక్షనయుటయె భావ్యవధంబని విశ్వసించి బో
యం దన త్రోవ చూచుకొనవయ్య యటంచును బంపె నింటికిన్.

అది మొదలారఁ జేదియొ మహాద్భుతకర్త గడించి ప్రజ్ఞ పెం
పాదవఁగఁ బొందితి ప్రతిభయున్ గవితా మహిమంబు చక్కఁగాఁ
గుదిరి యపూర్వభోరణి యకుంతితమై వెలుఁగొంద నంతతా
భ్యుదయము జీవితంబునకు నున్నతిఁ గూర్చ మెలంగ నావలన్

పదుపురు చేరి యాతని యపారకవిత్వ మహత్వ మబ్బురం
బాదవఁగఁ జూటఁగొందు; రతఁ డోరిది పూనియు లేకమేనియున్
తెదరిక యాత్మనిగ్రహ విశిష్టత చూపుచు నాఁడు నాఁటికిన్
ముదమును బ్రోదిసిని యశిమున్ గడుఁగూర్చుచు జాతి కంతకున్

అతఁడు వదించుదాని నెవఁడైనను గాదనఁ; జేది వాని న
మృతమొ యదే ప్రపంచమును మన్నన సేయుచు; శాస్త్రవేత్తయై
హితమును గూర్చు వ్యక్తిగ మహిం గుఱుతించియు నెల్లవారు న
న్నుతి యొనరింపఁ జొచ్చిరి వినూత్న మునీశ్వరు నా కవీశ్వరున్

తల్లియుఁ దండ్రీయున్ బరమ ధన్యులమంచుఁ దలంచి పెల్లుగా
నుల్లము నెల్లవింపఁ దనయుం గని-గో విలుఁ దన్నమాటలోఁ
బొల్లొకయింతలేక నిజముం గన నయ్యెనుగాన మా తపం
బెల్ల ఫలించెనంచు నుతియింతురు దైవముఁగూర్చి నిచ్చలున్

ఇక్కడ ధర్మకూక్కు మొకయింత వచింపఁగఁబోలు—బోయ కా
యక్కఱ తీర్చునంశము రవంతయు శ్లాఘ్యము కాదు, దానిలోఁ
జక్కులు పెక్కులున్నవి; విశేషముగా నిటఁ బ్రాణి రక్షకుం
దక్కిన ధర్మ మే దయిన ధర్మము గాదనవచ్చు రూఢిగా

గాధాసప్తశతి - ఆంధ్రానువాదాలు

శ్రీ టి. పి. యన్. రామచంద్రాచార్య

బౌద్ధమత ప్రభావం వల్ల కబోలు సుమారు రెండు వేలండ్ల కిందటి వలకు అవగా కాలక్రిరాజుల కాలం వలకు ప్రాకృతిం కొంచెం పెరిగి చెలాయించింది. పాలకులు ప్రాకృతాన్ని వదిలివేశారు. పాలికులలో కూడా దానిని వదిలివేశారు, గౌరవం బయల్పడింది. కాలివాహన ఈ కారకు దెవని చార్మిరికు లింకా కొట్టుకుట్టాడుకున్నా చాలావలకు పాపిత్వ వేర్లలో చాల క్రితవాహనవే ఈ కారకువని ఒక విశ్వాసం. అతడు ప్రాకృతాభివాది. ఆ కాలంలో ప్రాకృతిం చాలా మృదువైనది. క్రింగారభావాన్ని వెలువరించటానికి కొంత భావ పనికిరాదు. ప్రాకృతిం రానివాడు, ఆ కలిత చిది చూడని వాడు అరసికుడు. చక్రవర్తి చాల క్రితవాహనవడు కూడా ప్రాకృతింలో కలిత చెప్పటం చెప్పేవాడు. రసికుడు. సహృదయుడు, సుందరుడు. సింహాశరాజుకుమారి లీలావతీదేవి ఇదిగో కోసం 'అభిషారిక'గా మన నీకానికి వచ్చిందట! ఇతడు తిర్యాక తిర్యాక గీర్వాణం కూడా కాస్త మేలు కొన్నాడు పట్టమహిషి మలయవతీదేవి దగ్గల మలయవతి చక్కని పరమరాజు. గైర్వాణిలో నుంచి విడుదల. అమె పాన్నిహిత్యంవల్ల, ఆధ్వానవి పండితుల పాపాదర్యంవల్ల, క్రమంగా చాలా క్రితవాహనవడు గైర్వాణిని కూడా బాగానే అభ్యసించి ఉంటాడు. ప్రకృతి "గాధాసప్తశతి"కి సంగ్రహమడు చక్రవర్తి. అక్కడక్కడ కొన్ని చక్రవర్తిగాణం కూడా ఇందులో ఉన్నాయి. 'చక్రవర్తి కీమూరిం పాండిత్యం ఉందా? సంపాదకుడుగా కూడా అతణ్ణి పేర్కొంటానికి విశేషంబున్నాడు కొందరు. ఈ సందర్భంలో ఇతిగులచే వ్రాయించి తమపేర్లు పెట్టకొన్న కొందలు రాజుల్ని పేర్కొంటున్నారవారు. కాని ఇక్కడ అల్లాక్కాదు. హేలవి పాండిత్యవిశ్వాసంగానికి సంబంధించిన గాథలు మనకు కొన్ని తెలుస్తూనే ఉన్నాయిగదా! కానికొడు అతడు 'చీకటాకిని' మొదటినుండి చివరివలకు వ్రాసిన కావ్యం కాదు

గదా ఇది. అతడు కవిపోషకుడు. ఆస్థానానికి వచ్చిన కవులందఱూ ఒక్కొక్క 'గాథ' చెప్తుంటే వేవాడు. చక్రవర్తి వాటిని వెంటనే జాగ్రత్తచేయిస్తూ ఉండే వాడు. 'సప్తశతి'లో సుమారు చూడువందలమంది వివిధకవుల గాథలు ఉన్నాయి. సప్తశతిలో విశేషాక మతికొన్ని గాథలు అక్కడక్కడ అలంకార కాస్త్రగ్రంథాల్లోను, పెదకోమటి నేమధూపాలుకు కూర్చిన 'సప్తశతీపారం' లోను ఉన్నాయి. ఇందలు కవులొక్కసారిగ అతిని ఆస్థానంలో ఉన్నారా? అతిని ఆస్థానంలోకివచ్చిన ప్రతికీ అతిని కొక గాథా సుమం సమర్పించి పోతుండేవాడు. అది కొన్ని వేలుంటాయి. అందులో కవయిత్రులు కూడా ఉన్నారు. వాటిలో రసవద్గాథల్ని విర్చి కూర్చాడు 'సప్తశతి'గా. నిస్సంశయంగా చాలా క్రితవాహనవడు దీనికి సంపాదకుడు. 'పాలికుడు' వ్రాయటానికి దానికి తోడ్పడి ఉంటాడేమో. 'సప్తశతి'లో అతిని గాథలే మేము. ఈ పాలికుణ్ణి మనం 'సప్తశతి' సహాయ సంగ్రహమడుగా పేర్కొనవచ్చును.

'గాథ' అనేది ఒక రకమైన ప్రాకృతిధ్వంస విశేషం. చాలా చక్కనిది. ప్రాకృతానికి జాతీయమైనది. "గాథల్ని, కేయల్ని, ప్రాథ మహిళల్ని, తింత్రి వాద్యాల్ని అనుధరించి, ఆనందించలేకపోనే అది వారికి కలికం. గాథలంటే వారికంత ఆహ్లాదమో చూడండి! దానితోడు సంస్కృత ప్రాకృతాల్లో మొదటిదానికంటే రెండోదానికే మార్గం, లాభిత్యం ఉన్నాయని, అదే కలిత కమనైనదని వారి భావం. ఆ దృష్టితోనే ఆవాడు అన్ని వేల గాథలు వెలసినవి. అదిగాక అప్పుడే వాద్యమతం నడించి పోయినా, అది లేవదీసిన సంస్కృత వ్యతిరేక ఇంకా నిలిచిపోయిందేమో! మహాకవులు కొందరు, వాద్యచ్ఛాయల్లో వారు కూడా ప్రాకృతాన్ని వదిలి సంస్కృతిం చేపట్టినా బాపవదుల్లో మాత్రం ప్రాకృతిం

బాగాపాడుకుపోయింది. కనక నే ఆపలుగాధాపప్రతిని
 నేటికి రహరము గెంతునేలేంనాటి “అంధ్రజానపద
 సాహిత్యం” అనుపదం పడుచిరిం. ఆనాటి జానపదుల
 రచితము, ‘జానకీరమ’ సంస్కృతి సంప్రదాయము
 చక్కగా చిత్రిస్తుంది సప్తశిరి. అది ఆనాటి తెలుగు
 మాగాణంలో విలసిల్లుచున్న ‘తెలుగుకావ్యం’. ‘సప్త
 శిరి’లోని తెలుగుపదాలు, వర్ణనలు ఆయా ఆచారాలు
 మొదలగు వాటినిబట్టి అది తెలుగువాటి కావ్యమే
 అనటానికి సందేహంలేదు. మరలైదువ్యాసాలు, రాజకీయ
 పరిస్థితులు, కారణాలుగా పట్టుకుంటున్నారే మరెవరూ
 (రిక్కన నువ్వు) భారతాంధ్రకంఠానికి పూనుకో
 నట్లు ‘అధికారభాష’ ప్రాచుర్యంవల్ల వారు ‘దేశీ
 భాష’లో ప్రాచుర్యం ప్రాప్తమైంది. తెలుగువాడు ప్రాచుర్యంలో ప్రాచుర్యం
 మొదటి “తెలుగుకావ్యం” “గాధాసప్తశిరి” ‘సప్త
 శిరి’లో విస్తరించబడిన ప్రాంతం ఆనాడు కాలక్రమ
 గాఢాలు పోలింపిన వికలాంధ్ర సామ్రాజ్యం. ‘సప్త
 శిరి’లో లేని “గాధావాం, గేయావాం, ప్రాథ
 మికావాం, తిండ్రివాద్యావాం” అన్న గాథ
 లోని ఆ ‘గేయాలు’ ఆనాటి తెలుగు జానపద
 గేయాలే! మొత్తానికి సప్తశిరికి ముత్యాలగురు,
 చాలాదగ్గరే అమలంబం ఉంది. అందులో
 రచయి వివిధమున్న ‘గోదావరి’ తెలుగు లది.
 ఆ కవిలూ, వ్యాసలూ ముద తెలుగుగద్య ‘కవిదాసు’ల
 లోని మన్ననలూ, కోయలు, సమరలే. నేటి నాటిక
 ప్రపంచం ఇంకా కన్ను తెరిచి కాలంలోనే ‘సప్త
 శిరి’ చక్కని స్వాభావిక కవిరి లోకాని కందిం
 చింది. ఇందులోని ప్రకృతి, ప్రాకృతిక వర్ణనలు నేటి
 ‘ప్రకృతికవులు’ తివస్సుచేసి సాధించినదగ్గరి. ‘సప్తశిరి’
 భాగ్యవినిగోలకుమాడా పోయింది.

సప్తశిరి జానపదములుంటున్న దీనికాన్ని చక్కగా
 వర్ణించింది. వారి ‘సమస్త’ కీర్తితం చాలా ముచ్చటగా
 ఉంటుంది మనకు. కల్లకపటము ఎరుగని ప్రణయశిల్పి
 ముగిసి అసాంపాదనాదులు వాళ్ళు. వాటిజానపద
 సాంఘిక చరిత్ర చాలావరకు ‘సప్తశిరి’ లో కాన
 వస్తూ ఉంటుంది. వారి ప్రేమ చాలా ‘ఆకలంకం’గా
 గోచరిస్తుంది. తన మనవికి పరవసాన సాంగత్యం కలి
 గించమని భగవంతుణ్ణి కోరుకుంటుంది సప్తశిరిలోని
 ‘సప్తశిరి’. ఆమె ‘పాదార్థం, రాజకీయం మెచ్చుకో

దగ్గరి. అలా అది ‘సప్తశిరి’ కాలపు ‘చెడిమ’ లందఱు
 ‘చెడిమ’లే అనుకోకండి. రమ్యమైన యాత్రానా,
 రమణు దూరలేక పోయినా, పెరికింకో పెద్దవిధి
 నిలువడి, మంచి వయసుకై ఆయనా పొరుగామ
 చెడిపెఆయనా చెడిపోనితెలుగులకున్నారాకాలంలో.
 సంస్కృత కావ్యవాస్తవ్యులలోకి వచ్చిన ‘ఆలౌకిక
 శృంగారం’ లాంటిది కాకుండా స్వాభావిక జానపద
 శృంగారాన్ని దేశీయ జానపదీయంగా వివరిస్తుంది సప్త
 శిరి. మన విరుద్ధకు లీవాడు చేర్చుంటున్న ‘దేశీ
 భాష’లో, భాషలోనూడా సప్తశిరిలో కనిపిస్తుంది.
 గాథా లక్ష్యక్షేత్రపైనే గీర్వాణాలంకారం కాస్తా
 పెరికిన్నాయి. అలంకార కాస్త్రంలో ‘సాగసున్న’
 మార్పిడి గాథలే అనటం అతిశయోక్తి కాదు.

సప్తశిరి తరవాతి వానికి అనుకరణలు, అను
 వాదాలు చాలా తక్కువాయి. సంస్కృతి భాషలోని
 “అమరుకం” ఒకటి సప్తశిరికి మొట్ట మొదటి అను
 కరణ తరవాతి బయటేలింది ఆచార్య గోవిందమని
 “ఆర్యా సప్తశిరి”. పేర్లు దగ్గరమండి దీన్నే అనుకరణ
 కనిపిస్తూనే ఉంది. అది గాథలు-ఇది ఆర్యులు, అది
 సప్తశిరి—ఇది సప్తశిరే, అది ప్రాకృతిం—ఇది
 సంస్కృతిం, అది పలువురి గాథలు—ఇది ఒక్కని
 ఆర్యులు, అందన్నీ తాత్పర్యము సాగమలూ—
 ఇంగు కొన్ని నుడిగడ్డి పూలు. అక్కడ పలువురి
 ‘రాజకీయం’ కేంద్రీకృతం. ఇక్కడ ఒక్కని
 రాజకీయం వికేంద్రీకృతం. కాని లబ్ధ ప్రతిష్ఠగైర్వాణి
 తన వ్యక్తియించి ఆర్యులను మాడా అనురుకతో
 పాలు ప్రతిష్ఠ వాసిగింది. సప్తశిరి, అమరుకేరి, ఆర్యా
 సప్తశిరిలూధారంగా ప్రజభాషలో వివరీలలో
 “విహారి సప్తశిరి” అనే ముక్తక కావ్యం ప్రాచుర్యం.
 ఇక తెలుగులో సప్తశిరి అనువాదాలు చూదాం:—

“మానూసు వివాహ నూత్న యౌవనమున కొలి
 వాహన సప్తశిరి”ని తెనిగించానంటున్నాడు శ్రీనాథుడు.
 కాని దురదృష్టవశాత్తూ ఏమీ అయ్యేదా మనకు లభ్యం
 కావటంలేదు. “వారణాసి మహా గోపనా” మొదలైన
 కొన్ని పద్యాలు (ధృంగంపంజరం) శ్రీనాథుని సప్త
 శిరినివాదాలుగా అనువాదంగా వివరిస్తున్నాయి.
 ఇంతింతిప్ప దీన్ని సూర్యుని వివరాలు మనకేం లభ్యం
 కాలేదు.

వెనుకనుండి వేరుధూపాలును ఒక వందగాథల్ని విచ్చేయగా దానికి "భావదీపిక" అని ఒక చక్కని వ్యాఖ్య వ్రాశాడు. అతిశయించిన గాథలు కొన్ని నేటి సప్తతి ప్రతుల్లో లేవు. ఇకొక సప్తతిసారం. వేరుధూపాలును (గాథా) సప్తతిసారానికి వ్యాఖ్య వ్రాయటం ఆవాటినుండి సప్తతిపై తెనుగువారినున్న "మనుకాం" నికి నిదర్శనం.

ఇక అనునికలలో, (శ్రీ రాజేంద్ర అవంతి కృష్ణ శిర్మగారు తెనుగు సచ్చివగాథల్ని ఎక్కువగా మొత్తం గాథలు ఆంధ్రీకరించారు. "సప్తతిసారం" అని అది పేరుకొంది.

కొనుటి వేమునిభావదీపికలో ఆ సప్తతిసారాన్ని (శ్రీ దీరుమర్తి పీఠా రామస్వామిగారు తెలిపించారు. విశ్వవిద్యాలయం ప్రచురించినా పుస్తకం. దానికి వారొక విప్రులపీఠిక కూడా సంపాదించారు. ఈ పుస్తకం ప్రచురించిన పద్మతిహాసుంది. ముందొక విప్రులపీఠిక, తిర్వాతి గాథలు కొనుటివేముని వ్యాఖ్య—దానికింది వ్యాఖ్యకు తెనుగు. గాథలన్నీ ఆయాగ్రాక రచిత తెనుగు నేతి.

స్వామి శివశంకరులు శివకావీ: 14 వాప్యం 98 గాథల్ని స్వీకరించి ఆద్యంతి శివస్తుతులతో మొత్తం వందగాథలకు తెనుగు చేశారట.

శ్రీమదాచార్య రఘుపాద చక్రవర్తిగారు అక్కడక్కడి కొన్ని గాథలు తెలిపించి 'గోల్కొండ' పత్రికలో ప్రచురించారు.

శ్రీ కే. పెం. రాఘవయ్యంగారు తమ 'అలంకార మంజరి'లో కొన్ని గాథలు తెలిపించుకొన్నారు.

శ్రీమాన్ వేదాల తిరువంగారాచార్యులుగారు, మా ఆచార్యులు (శ్రీ పంతుల డిప్యూటరా యదగౌరవులు) గారు తమ 'స్వవ్యాఖ్యానం'లో కొన్ని గాథలు తెలిపించుకొన్నారు.

అన్నిటి తరవాతి ప్రచారంలోకి వచ్చింది (శ్రీ గటి లక్ష్మీనరసింహ శాస్త్రిగారి అనువాదం. వీరు సప్తతిని సంపూర్ణంగా అనువదించారు. ముందొక ఉపోద్ఘాతం కూడా వ్రాశారు. ఇప్పటికి వీరిదొక్కరికి సంపూర్ణానువాదం.

శ్రీ అవంతి కృష్ణ శిర్మగారి పద్యాలు వాడుక లోకి వచ్చాక ఒక మోజుతో సప్తతి బాగా తెలు

గులో పాఠావ్యులకుకూడా పరిచయమైంది. వాటిని చదువుకొంటూ కొందలు "ఏకలవ్యశిష్యులు" శిర్మ గారు వదిలివేసి కొన్ని గాథలు తెలిపించుకొంటున్నారు.

శ్రీ తిరుమల రామచంద్రగారి రొకడు "సప్తతి లోని తెలుగు పదాల"నువూర్చి ఒక వ్యాసంలో సమీక్షించాడు చాలాకాలం కిందట నే.

ఇక కొన్ని అనువాదాలూ, వాటిలోని దౌచిత్య నాచికులూ చూచేముందు భాషాంతరీకరణమూర్చి ఒకమాట. ఆంధ్ర మహాభారతం మొదలు నేటికీ అక్షరాలలో అనువాదాలకొకటిలేదు. స్వేచ్ఛాను వాదాలూ, అనుసరణాను వాదాలూ, భావాను వాదాలూ, భావానువాదాలూ ఒక జేముటి చాలా రకాలుగా ఉన్నాయి. భారతాదులు భాషాంతరీకరణాలే అయినా ఆంధ్రీకృతి కర్తల సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య ప్రతిపత్తి వాటిలో విచ్చిస్తూనే ఉంటుంది.

గాథాసప్తతి అనువాదములలో చాలామంది అనువాద విషయంలో ఒకపాదపాలు చేశారనిపిస్తుంది. మొత్తం సంస్కృతాన్ని తత్సంప్రదాయాలనీ, బహిష్కరించాలనటం లేదుగాని కొంతకాలం వా తెలుగులేదని నిలుపుకోవటం అవసరం. వృత్తాలు మనకి వివాదీయాల. మన తెలుగుపాఠ్యములు—రేలుగీరి—ఆటవెలదులు. ముఖ్యంగా మూలంలో వున్న ధంకా భేదాన్ని బట్టి దానికి తగిన తెలుగుధంధస్సు తీసుకోవాలి. స్వతంత్ర రచన చేసేటప్పుడు వృత్తాలేలా వాడుకున్నా అనువదించేటప్పుడు మాత్రం కొంచెం 'కట్టుబాట్లు' పెట్టుకోవాలి. ముఖ్యంగా "గాథలు" అనువదించేటప్పుడు వృత్తాలు వాడటం మంచిదికాదు. గాథల తెలిపేపులో గీరి వెలదులే చాలా అతికి ఉంటాయి. గాథభావాన్ని చెప్పేందుకు గీరివెలదులో కిందిమీ సరిపోయేటట్టే పెన్సిల్ వ్రాస్తూ పట్టుకొచ్చి పడతావి పట్టుపడటం ఎందుకో అర్థంకాదు. సంపూర్ణంగా గాథాసప్తతి అనువదించిన (శ్రీ గట్టివాడుకూడా ఆ వృత్తాలసారితోనే పోయాడు. (శ్రీ దీరుమర్తిగారు కూడా (శ్రీ వాఘుని అడుగుజాడల్లో పోతున్నామని అక్కడక్కడ వృత్తాలనే (అని (శ్రీ వాఘుని ఆదర్శ విలసిల్లాలేకానోయి) కూర్చారు.

కొన్ని అనువాదాలూ చూపండి:—

స్వాధీనే 2 పి (పియరీ మే ప్రాపెటియే కే సమండితి ఆత్మ

దుర్గతి ప్రాప్తికరమిది (ప్రతివేదం)
సంస్థాపయిస్తా

దీనికి శ్రీ అనంత కృష్ణశిర్యగారి అనువాదం.

‘పరివ్రవాసంబు వో పెదబాటునోర్వ-
దేలు పొగుంటి చెలియ నూరాన్యుయండి
ప్రియును వలందెయ్యిఁ బండుగ వేళయ్యయ్య
దాను గై నేసికోని యాతియనిఁగంటె!...’

దీనికి శ్రీ గట్టివారి తెలిగింపు:—
మగడు తనవాడె యయ్యయ్య “మంచియిదిను”
దొరకినను మేనందొడగను తోడవులామె
అతిదరిద్రుని ప్రాప్తికరమిది (ప్రతివేదం)
ఇంటిదానియో యనఁ బ్రకర్తించుచుండె.

“ప్రాప్తి పీ తీతే” పండుగ వేళయ్యయ్య, అని
శిర్యగారి అనువాదం స్ఫుటంగా కనబడుతోంది.
“అతి దరిద్రుని ప్రాప్తికరమిది (ప్రతివేదం) ఇది
యేమిటో? రెండిటిలో శిర్యగారి అనువాదమే సుల
భంగా కనిపిస్తోంది. ఇంకోటి—

అహం లజ్జావశీ తస్య చోష్ఠస్త కాని ప్రేమాణీ
సభీజనోపి నిపుణః సేషఖ్యః కిం పాద రాగేణ.

దీనికి శిర్యగారి అనువాదం

చెలికైలు కడుజాణలు
వలపులు తలమన్నలగును వానికీ, నేనీ
గులదాన, వింక వాపద
మల లతుక వన్నె లేల పూనెదుపోవే!

దీనికి గట్టివారు

మా చెలికొని ప్రేమములు మచ్చరమన్న
నెవెమ్ములయ్యయ్యనుం
దోచును హెచ్చుచుచ్చరమతో వసమాసలు
జాగలన్నిటికొ
మా చెలికై తెల్ల, రభిమానము పిన్నును మెండు
వాకునే.
లా దరజాదుజాబయ్యగళ్ళమ్మున కీ యెలలక్క
పూయగాన్.

దీన్నే దిగుమర్చివారు:

వాగ్ కుదించి పట్టుటకు వాటముగానిది వాని
చేష్ట లే
నో గడు ముద్దరాల; పఖులో నెలజాణలు
—పక్క దుప్పటిన్

వాగులుగొన్న కాలినెలలతుక పూలెల నెట్టిపెట్టు పెన్
తాగులుగావుంన్ దంగ రాగ పరిష్కీయలేల పెచ్చెలల్!

ఇప్పుడు మూలంతో మాడింటిని సరిపోల్చి
మాడండి “ఇంక వాపదముల లతుక వన్నె లేల పూనెదు
పోవే” అన్నప్పుడు “అపగచ్చ కిం పాదరాగేణ”
అన్న పాఠాంతరం గ్రహించి ఉంటారు. మాడిల్లో
శ్రీ అనంతకృష్ణ శిర్యగారి అనువాదం మూలానుసారిగా
ముచ్చటగా ఉంది. ఇక్కడ గట్టివారు వృత్తాన్ని స్వీక
రించినా బాగానే వ్రాసుకొచ్చారు. కాని వారి
పద్యంలో “మా చెలికొని” “మా చెలికైలు” అన్న
ప్పుడు “మా” కొంచెం విరిసిగా కనిపిస్తోంది.
ఇది దిగుమర్చివారి అనువాదం మాడండి:— “సభీ
జనోపి నిపుణః” దీనికి వారి తెలిగింపు (భాష్యం)
“పఖులో నెలజాణలు పక్కదుప్పటిన్ దాగులుగొన్న
కాలినెలలతుక పూలెలనెట్టిపెట్టు పెన్తాగులు”
ఇక్కడ సభీజనుల (నెపుణిని) ఇంతగా వాద్యం
చెయ్యటం ‘రసిఃతి’ కాడిమా!

ఇంకోటి మాడండి!

తస్యచ సాభాగ్యగుణ మమహిలాసదృశం త
సాహసం మమ

జానాతి గోదాతూలో వర్షాకాలార్ధరాత్రిశ్చ

దీనికి గట్టివారు:—

వాని సాభాగ్య విధివయల్ మానవతుల
యూహాహందవి వా మహాసాహసములు
వతుల గోదావరీ ప్రవాహములకు జడి
వానతో వర్షరాత్రికి వాసి నెలుక

దీన్నే శ్రీ శే. వెం. రాఘవయ్యగారు తమ
అలంకారమంజరిలో

వలపు చెలికొని తలలంపు కలిమి సొంపు
మగువలకు గావరాని యాతెనవ పెంపు
వాన కొలువ నడిలేలలోన బొంగి
పారలు గోదావరీ వడి పూర మెలుగు!
ఇక్కడ శ్రీ దిగుమర్చివారు:—

తిమిరంపుం బడుమందవంపుఁదమి నుద్దీసిందు
నెచ్చెయ్య చె
ల్యము తిన్నెంగను భోగభాగమహిలా ప్రాప్త్యమ్ము
మత్ సాహసి
కన్య మర్నాభియదార్దరాత్రి యెలుగున్ గర్జిద్ది
వాటోప ఘనం

ఘనమగు యోగమును గాఢముగా గాఢముగా
గాఢముగా గాఢముగా

“తెలియని పాపములు” అంటే మనములో పెట్టు
కొని అందో అయ్యిందో “అపరాధములు” ఇట్లాంటిది
అని వాద్యం చెయ్యటం ప్రశంసనీయమా? “అపరాధములు
నన్నుంచి నానాపాపములు” అను అంత గంభీరంగా
అనుభవముగా అన్నట్లు చూడండి! దీనికోసం “తెలియని
పాపములు” అను అపరాధములు (ప్రాప్తయ్యును) “నానాపాపములు”
అని ఇంత గాఢముగా చెప్పటం! సరే సరే “నిండుగాఢము”
మనము చూడటానికి అంత అపరాధములు జరిగిందో కనిపి
స్తోందికదా! ఇక్కడ “అపరాధములు” అను అపరాధములు
“అపరాధములు” అని అనిపిస్తున్నట్లు—ఇట్లు చూడటం.
నిండుగాఢము, విస్తారము, అపరాధములు ఈ రెండు
జంటలను కలిపేటాడ. అది భాగ్యముగాఢముగా చెప్ప
గొట్టటమే కాకుండా పరిమితముగా చేసేసింది. ఇక్కడ
చూడటానికి గట్టి వారిఅనువాదమే ప్రతిస్రంగా ఉంది.

ఇదొకటి చూడండి:—

ఈర్ష్యావన పరిరస్యః రాత్రా

మధుకౌని పనిచాత్రియ చెతుం

ఉపనివో త్యాత్రియైవ మాతః

అతియుజస్యభావః

దీనికి గట్టివాడు:

ఆ లతా తివ్ర చెలువుచీర్నాలనుడయ్య
విచ్చివ మధుకమునును లా వెందిచెప్పుడు

కొని కొనినకు తనకు కా గొని తెచ్చి

ఇచ్చు సరస్వత్యావయ్య మార్చిపోవ

దీన్ని దిగుమర్చి వారోవృత్తింహా:—

తెక్కరిక తెలుసును ముకుతిప్పగ

బోయెకువట్టిమచ్చరి

దీక్ష మలాక్షిధర్—నిక రిప్పల

కొలికు నేని బోవనీ

కొక్క తె నిలుతుంది చమనొక్కడ—

పాపము నిర్వృతయ్యు నే

దీక్షని బోడులేక భయకానిదికీ

దిగురాకు బోడికన.

అను ఒంటరివాన్ని గూర్చి స్వామిగారు అంత
అనేకవ వెలిబుచ్చటం ఏమంత బాగుంటుందంటారు?
ఇక్కడకుడా శ్రీ గట్టివారి అనువాదమే మూలానికి
సన్నిహితంగా ఉంది. “అతియుజస్యభావః” అన్న
పదము “సరస్వత్యావయ్య” అంటే అంతబాగుండును.
దిగుమర్చి వారన్నట్లు “ముకుతిప్పగబోయెడు” బాగుంది.

అట్లాంటివాడే యీ పక్క చెప్పటం తీవ్ర. ‘అతియుజ
శబ్దమే’ ఇస్తుంది—దిగుమర్చి వారు వ్యక్తిరీతిచ
భావాన్ని ‘యుజ’ కథాన్ని అట్లా తెలిసింబుకొని అను
దిందటంలో నే ఉంది సాగను.

ఈ గాథ చూడండి:—

దండనద్యకే ముఖం తిప్పా:

సద్విశ్వాసమృతివ్య ముఖరస ప్రసాద:

సకలద్రవ్యహరణిహావ్యల మంబు

కం కస్య సద్విశ్వాసం తిప్పా:

దీనికి అవంతకృష్ణ శిర్యగారు:—

దంతురుంకు మునిపాటియో నంది

‘మూరితీయ’ మునుగియువకు సాటి

కుగులు వట్టి తిమిని కొనిరి గైకొనియెడు

సతీయ ముద్దుకేమి సాటిచెప్పుడు.

గట్టివాడు:—

దాలి నెమ్మాయు చండుగుఁబోలు: తెలువ

‘ముఖరస’ మునుగి రసముతో: బోల్కొనెను

సరస సకలద్రవ్యహరణిహావ్యల కపాల

చంబునము చేనితో సమానమో చెప్పుడు

శ్రీ. వెం. రాఘవయ్యంగారు:—

చాన నెమ్మాయు మున్నును చండుగుఁబోలు

కొమ్మ ‘కెమ్మారస’ మునుగియువకు

బాలసకలద్రవ్యహరణిహావ్యల మంబు—

నంబునకు సాటిలేదు జగంబుబోవ

మొదటి సగం తెలిసిందటంలో మున్నును ఒ
మొన్ను సరిగ్గానే తచ్చారు. ‘ముఖరస’ కథాన్ని
అట్లాగే తెచ్చుకొనేకంటే శిర్యగారువట్టు: ‘మూరి
తీయ’ మంటేనే బాగుంది. చివరి సగాన్ని తెలిసిం
చింది అవంతకృష్ణ శిర్యగారొక్కరి!.

క్రూరులే సమాగమివ్యతి తన ప్రయో ద్యుప్రహర

మృతేన

ఏవమేవ. కిమితి రిష్టసి రిప్యార్ సఖి సఖి కంఠీయం

అత్తిగారి యెదుటనున్న కొడలితో ఒక చెరికెల్లి

అంటోంది ఈమాట.

అని దీనికి “భావదీపిక” లో అవతారిక. దీనికి దిగుమర్చి

వాడు:—

చేరగవయ్యయ మునున చెల్వొనోనిభువన్నయంతి నే

నీరస ముద్రచాల్చి కిరణీయము సొప్పరికింపఁజెల్లు నే

వైరవిహార భోగమొక బాసున కేల — పర్రెధి

తార్దసం

సారమునన్ క్షిణంబయివఁ జాలుకైమించి ముఖించు

నుందిరీ!

నీతి శ్రీ. విం. రాక్షసుల్యంగారి అనువాదం:—

ఇప్పుడొక జానులోని నోయింతి నీరు
ప్రియుడు దనుచునునుమాట వింటివోక్క
విల లేలవి యారితీ కూరకొండు
కర్మకరణములను వాడు శివజను

అర్చిగారి ముండున్న కోవెల గదా. అవిప్రభుకు
బంధుపాలు గావలరి దీగమర్చి వారి కొరికా?
ఇక్కడ అయ్యంగారి అనువాదమే బాగుంది.

సంస్కృతంలో “జను” అన్న మాట తమమీద
ఉంటుంది. దీన్ని తెలుగులోకి తీసుకు రావలంబో
మని అనువాదకులు అలంబించిన పద్ధతి చూపండి:—

ఈర్ష్యకుర్చిన దహితాభ్యాం
నిర్వికారాభ్యాం మాతాభ్యాం
ఇతానాం ‘జనోజనువ’ విరికై తే కథం
నక్షియామహే.

దీనికి అనంతకృష్ణ శిర్మగాలు:

బోనులముడులు మర్చిరము నీమలేకయే
యొందినట్లులుందు రెండుకనుల
‘అతిదు నన్ను జూచు నందితీరె’నింక
చిక్కెపోక యేడుచేరు మర్చి!

గట్టివాడు:

తెలుపకీను మర్చిరమేని నిర్వికార
మైకములతో మాతులని “మాన్య
జను నన్ను పాధారణజనులను”
చూచుచున్నది చిక్కెనే సారీదనుగు.

శ్రీ ఆచార్య రఘువాం దక్రవర్తిగాలు:

ఈను మర్చిరమును కోంచెమేనితేని
ఏ వికారముగనరాని యీ యీగముల
జనువటలు గనుచుండు జనువటన్న
చిక్కెపోకెట్లులుందుమో చెప్పవర్త!

వ్యవహారంలో “ప్రజాసమాహారం” అన్న అర్థంలో
ఉంది ‘జను’ క్రియ. అంతేకాని ఇక్కడి జను శిబ్దాన్ని
ఇతర తిత్తును శిబ్దాల్లాగ నిర్ధారించి ప్రత్యయాల చేర్చు
కొని తెలుగు చెనుకోవడానికి వీలులేదు. ‘జనువులు’
చెప్పగానే ప్రతీది తెలుగుదను. “అతిదు నన్ను జూచు
నందితీరె” ఇది పర్వత తెలుగు. ఇట్లాంటి పాఠపాట్లు
గట్టివాడు చాలాచోట్ల చేశాడు. “జనుని చెప్పకొయలు
వోచి జనువటయు” “మరుత ప్రశ్నోకజనునిపె
మనసు దివిలి” “అగ్నిజనుండు కినిపంగి వేరుదా
నీవజనుడయ్యెనే” — ఇంకొకరికం తెలిగింపు
చూపండి “గ్రామమెల్లదీ కృతినీకుయ్యె” (గట్టి
వాడు). దీనికి శిర్మగారి తెనిగింపు చూపండి:— “అ
పల్లెవాడు జేయపులెపోయిరి దాని తెప్పలార్చక కను
యక” “దీనికృతినీయ”లాంటి తెనిగింపులు తెలుగు
కింపుగా ఉండవు. కనీసం యీ కాలంలోనైనా
ఇట్లాంటి తెనిగింపులు మానుకోవాలి.

ఇటు గట్టివాడుకొని అటు దిగుమర్చివాడుకొని
వృత్తాన్ని గ్రహించిపప్పుకుమాత్రం గాథల్లోని భావ
గాంభీర్యం చాలావరకు తగ్గింది. దిగుమర్చివారి
వృత్తాలు వారి ‘అలంకారిక’ని తెలుగుట్టకొన్నాయి.
ఇంకొక్క గాథ చూపండి:—

అక్కడికై మనవర్తం. ఘనపర్ణాంతరితి తిరణీకరనికరం
యది తే తే వానరం తేవానరముని నన్యరని.

దీనికి శ్రీమదాచార్య రఘువాం దక్రవర్తిగాలు :

అనవహితక ! ఘనవర్తము
ఘనపర్ణాంతరితి తిరణీకర నికరమున్
కెవరెతే వానర
మును తేవానరమేని బోలునెమరుదన్.

గట్టివాడు:—

ఓ కృతిష్టుడా! దృష్టపుటకు జొంప
ముల రిరికెయ్యు బొగిదాగ మెయిలువోలె
నలని వానర కుంజము దలవకున్న
నేను సర్వదా జలముల నెవడ గొనవో.

ఈ అనువాదాలు చూపండి:— ఇక్కడ గాథలో
‘జనుకం’ ప్రధానం. గట్టివారికది పలుబడిలేదు.
శ్రీ ఆచార్యులవారి అనువాదంలో ‘జనుకం’ నీర్ధిం
చింది. కాని అనువాదం మర్చి ‘తెలుగు నేతి’కావాల
ంటోంది. ఇట్లాంటిచోట్ల అన్నీ రావనుకోండి నుతీ.

ఇట్లా ప్రామాణికవాదాంటే ఎన్నైనా ఉదా
హరణలు దొరుకుతాయి. గాథ లనువదించి అంద
టో శ్రీ శిర్మగా రవలించించి అనువాద పద్ధతి
బాగుంది. వారు గీతి - వెలిది - కందిం ఈ మూడు
బాతుల్నే వాడారు. మూలాన్ని దగ్గజపెట్టి చూస్తే
ఎన్నిసారిగా ఉండేదోమూడా శిర్మగారి అనువాదమే.
వాడుకూడా అక్కడక్కడ చాలుకుపోక పోలేను.
గాథని యథామాతృకంగా అనువదించటానికి విందా
దక అలవెలది కూడా అక్కలేను. ఇట్లాంటిచోట్ల
అకోబరిల్ని కొన్ని చిక్కటి - తెలుగు పలుకు
బడులతో వింపుకొన్నాడు దిగు. ఆ యెత్తు చూపండి!
“చెప్పగిదివయ్య” “ఓయయ్య” “రాత్రితిల్లి” “నిదవయ్య”
ఇట్లా ఎంతోవింకుగా మనపారాకీర్తిపలు వినిపిస్తాయి
యిరి. ఇది ఇంకెవరికీ పలుబడిలేదు. “మాకురీ - మాకు
లానీ” శిబ్దాల్ని అట్లాగే తెచ్చుకోవటం ఏమంత
బాగుంటుంది? శిర్మగారి అనువాదాల్లో యీ
సంస్కృత సంతోషం వినిపించదు.

చివటి కోవెలు: గాథా ప్రవేశిలిది తెలుగు
బాతుల్లో అనువదించి ఒకపుటలో ప్రాకృతికములం
దానిచాడు. రెండవపుటలో దానికెనుదుగా ‘తెని
గింపు’ ఇస్తే బాగుంటుంది. ‘సాహిత్య అకాదమీ’
వంటిసంస్థ ఇందుకు పూనుకోవడం అవసరం.

పసులకాపరి

"శంధిం"

౧

"నూరి! కనుకే మంటావురా?"

"చిత్తిం."

"వాగ్గర్తిగా దిరగాలి."

"చిత్తిం"

"ఏం ఎల్లెయ్యో! కొడుకుని పెట్టడానికి నీ కష్టమేవా?"

చిత్తిం. బాటయ్యో. భామందులు తివ్వకుంటామంటే కొడుంటావాండో"

"అయ్యో. అలాగే. ముంద్రేవా పంకితా ముంద్రునులే. దుక్కిలెవ్వరి రామున్నీ, భీమున్నీ మేపనం. పాడి గొడ్డు గేదవీ, అవునీ మర్రించుమరావనం. వాళేకన పూడ్చి నీళ్ళు చల్లి చేప వెయ్యడంలాంటి చిలరయ్యర పను."

"చిత్తిం"

"మరి తరం చూడ?"

"తరుకే తెలియ్యంకి బాటా-మీ పాకాలకొక పకుం తేవోళ్ళిం. మీదాటంటే చూడే"

"నాలుగుగోళ్లు-అంటే బుడమలు, జొన్నలు, తెల్లతలు గూడా కొలుస్తాం. అర్లు లేనేలేకనుకో"

"కొటాటా-ఏమయ్యాండో?"

"మూతికట్టురా - ఈ గోళ్లూ కొటా రెండు పున్నాడు!"

"చిత్తిం కట్ట, కమ్మ"

"కట్ట ఇస్తాను. వాళే కర్పంలో ఆగావ దీసుకో వయ్య, పరిగూడా మీరే ఏరుకుంటారు"

"చిత్తిం-చాటుండి చూరాచా"

"ఇవారే పంకుగగా-రేపటినుంచి మర్రించు"

"చిత్తిం."

"ఏంటున్నావా నూరి. పాలికొత్తదనం అంటే పగడ్పొందిగా వుండాలి."

"చిత్తిం" తిండికొడుకులు విధిలో! భామందు కామరాజు వదిలిపో! చెల్వడం స్పష్టంగా చూసి మునీమునీగా వత్తుకొంది ఆ తొలిదనంతిసంస్కృ.

"ఒకే-యారావా."

"అయ్యో-ఏంటున్నా ఆతిండి కొడుకులు తరని- బాగానేవుంది "చిత్తిం — పొంగిలి" అంటూ చిల కుండా వ్యాఖ్యానించింది మాటకుముందు చామెతి రావది నోరువిప్పని శ్రమితి కొంతిమ్మ.

"అంటే-నీ వెళ్ళుదూ అంటే- అలా చించావో లేదో రేపటినుంచి నీ వెడవి విడులుతుంది. మ్రోరాడు చింతిట్కలాగ నివసగా వున్నాడు. చెపనంతా పరు ను చెవకపోతాడు. వాళిలి పూడుస్తాడు; కల్లెపు చిల్లతాడు; చేపలేస్తాడు; అంటూ చెబుచూ దోము తాడు; పాలు దియ్యగలకు; కొవిడితో నుంచినీళ్ళు దెస్తాడు; ఇంకా చెపనుంటావా నీవు చెప్పి మిప్పి రింగా చెయించుకోవడంలో వుంది" ఇంకా యేదవు పెనుటూనే వున్నాడు కామరాజు-

"మరి వేపిలేమండా పుట్టెకునిజలూ బోసి పుట కొక్కులా వాణ్ణి మేపురామమమన్నారా- ఎరదాగా" వెలుకొరిమాడింది ఇల్లాల.

వాటిరాత్రి పకుకునేముందు ఏకో ముఖ్య మైనపని మరచిపోయినట్లు కామరాజు మందంమీది నుంచి లేచి, అరిబాబోకున్న పెద్ద హాకికేనలాంతిరు వర్తి ఎగ్గరిప్పి, విధిగలో! తీసుకెళ్ళి, మెల్ల తాడును మెలవేసి పండినర్తిలోని తాళపుచెరితో దిగుకు పెట్టి తలుపుదీసి, దైరీ నోటుబుక్కులో ఇలాగ స్పష్టంగా వ్రాశాడు-

"చేమలంబ వామ సం|| రిం మైత్రీ కుం మి వాడు తెలికొక వుండడాని! వెలమలకుగ్రాడు దెక్క ఎల్లెయ్య కొడుకు మారయ్యను యెనిమిదిబస్తాలు, మూడుధాన్యాలు కలిపి కొలిచడానికి- కట్టకమ్మ- కల్లిం పరిగ వాడితే- మరున్నాకోవది మైనది."

2

“గుజ్జులూగ మక్క మమేనీ కైతు తానే మొరి గాడట” అలాగుంది మోపవి.”

“అదేం అలాగుంటున్నావు” మందిహాసంతో అడిగాడు కామరాజు నెత్తిమీది పచ్చగడ్డిపైపు క్రిందబడేసి రెండుపాయలుచేసి దాన్ని కొంత చూడి యావుకు, కొంత పాడిగోదకు పంచివేసి.

“అవునండీ—మీవరిసంబారా వియన్నావా— ఎరిమిదిగొడు జీతగాడున్నాడు—మనకి గడ్డిపావు మోతి, కుడితిగలుపుకోవడం తప్పలేదు.” “ఇవేలేటి కేసే—మారీగాడికి కొంత పులవంతిగిరిందట—అలా గల్పి నువ్వు కిల్లం చూసుకొని దంపచక్కల మీంచి వస్తూ ఓ మోపుకోనుకొచ్చావు.”

“ఎరే—లేచి కావడమింకదైరే”

కామరాజు లేచిపోయాంటే.

“రాబయ్య—జీతం” అంటూ ఎందులోంచి పైకొడిమారీ తిల్లి నూలి పిలుపు వివలపించి.

“అదిగో ఆ పేరేంజీవి వీధిమయ్యగింది. ఏదీపప్పురా మనిగిది వచ్చును. కొలిచి ఆరిట్టి పాగవంపండి.”

“అలా నిద్రపోకోరావే” అని ఆక్షాపించాడు కామరాజు దాన్ని.

“ఇదిగో—గ్రామమునం. ఈ నెలకూడా పోతిబుడెమలే గొలుస్తున్నా. ధోతుపులెడ కావించి తెల్లబడ్లు ఇస్తాం. తిట్టబట్టు” అన్నాడు. “నాలుగు తెల్ల దిన్నాంగారుండి బుడెములు. ఈనెలెవా తెల్ల గింజలు ఇప్పివారిమకున్నాను.” “ఓహో—నీ కొడుకుని ఎరిగ్గా తిప్పడందేతగాడుగాని తెల్ల పరి థావ్యం కొనమని నిఘానుటుకు చెప్తావు” సాధించింది కాంతమ్మ. మరి మాట్లాడలేదు నూలి. అదిలే ఆమెంటే చూడలు. తిట్టలోకి ఆగురుంచాలు గలిచి గుమ్మండాకా నెడుతూ “నూలి—కిళ్ళం ఆడుగు నువ్వుగింజ లెప్ప య్యోయ్? అన్నాడు.

“ఎన్నండీ—రాయి, రప్ప—మట్టి ఇడ్డా నొట్లకుంటే పడరుంచాలయ్యాయండి” అబద్ధ మెరు గని పరిగ్గికాలపు పేద ఇల్లాలు నూలి ఆ మాట అని కొంచుకొడ చుట్టకుదురు చుట్టకురి ఆడుక్నే తిట్ట ఎత్తిమని బుడెములు మోనుకుపోయింది.

కాంతమ్మ ఏదో మృగించిపట్టు దీపం పట్టుకుని మొరుడియందుకొచ్చి “ఏదీ—నూలి కుందమేనా?” అంది చేతిలోనిలాపుంటూ.

“పిచ్చిదానా అంత అనుమానం. ఇదంతా మాడెట్టి ఎక్కడికి పట్టుకడదామనో—” సరాగమా దాడు కామరాజు.

“అయ్యో—ఇంతకాలానికి పాటిమీద బతులు చేరారు మహాదారిలు—ఏనుగుగట్టి విస్తృతయ్యింది” తిప్పకుంటూ విప్పబంటగా లోపలికి పోయింది కాంతమ్మ. మర్నాడుపాడుట కొంచెం అలస్యంగా వచ్చివ మారీగాట్టి అరిగంటసేపు సాధించి మరి పురమా యించింది.

3

“నూరేటితిల్లికి తిట్టరా లేనేం—నూలికాపాడికి గొడ్డువాగేనేం” అన్నారందుకే” పట్టుంచెల్లి పదిం టికి తిరిగొచ్చిం పెరిమిటి కామరాజు కాళ్ళుగడు కుక్కిరి తుకుమకుంటూ గదిలో అడుగుపెట్టేస్తోలేదో గ్వజమెల్లింది కాంతమ్మ.

“ఏం జరిగిందంటే—అలా విగుతుకు పడుకు న్నావు.”

“ఏంజరిగిందా—అలా పోలోకి పడింది. ఆ రాముకి ఇమపటి ఎంతమందాన్ని తిట్టుకేరిందా— బండెడ్డును మిప్పకుంటూరి అనుకోండి—అలాగ కోక్కలు చీనుకుంటారా? లోంగరేటి అమకోండి— కావోయినా అంతా పుట్టింనాడే గడిదారా” దండే ప్పొంది కాంతమ్మ.

కామరాజు చిరాకునిలేచాడు. రెండుఅంగులలో పసుపులపాళలో వున్నాడు. రాముకు తుంటిమీద తిట్టు చీరివుంటే చెయ్యిచెయ్యి బోయ్యాడు. అదిపగ్రమంది. ఇటు అటు మనిరి “గొల్లి ఆమకున్నాను—కుర్రా డెంత పనిచేగాడు—సవారీగాని దీయించాడేమో— ముప్పంతా పేదయ్యింది” “అయ్యోగరా—గొల్లేదు బండీ—యెంపిల్లో ప్రవేశించాడు—పదిపాడు కార్తలు గడిపాడు—నేడో లేదో పరిచేలు తెల తాయ—ఇంకా కొల్లే—ఇలా కొట్టకుంటే బండెడ్డు పదిగొస్తుందా?”

కామరాజుకి కూడా కోపం ఆగలేదు. ఆపట్టునే తోటగలుపు కల్గెడు. చింతలక్రింద గడ్డిమేటి మకాం

లోవున్న పనులకౌపరినె తిరివి వినుచుకపడ్డాడు. “మూరి—మచ్చేవా రామున్నులా చిరికగొనితా. ఇదిగో—ఇప్పుడు విన్న మెవరించి చింతిబరికతో బాదిలేతో” అంటూంటే పుంతిలోంచి అటువెనుతున్న సత్రేయ్య అందుకున్నాడు “కౌపాదారి—భానుండులనాటకజోచ్చాను—ఆదిరి ప్పేమీలేదుంది. పెద్దకౌపు గారు నామీ. ములుపుతున్నాడుంది బండెదుని. ముక్కు దాడుకులొంగిందిగారు. ఆట్రెములో కొంచెం తిరిలించాయంది. ఎన్నునునాకీ చెయ్యడం మాటలా బాబూ. వాలుకు కామ్యాయ తి పవారిచేయించాలి. ఆం అంటే ఆగిపోయే బట్టు చెయ్యాలి.”

పైపాలంలో జనుములునూక జర్రి మల్లిగ్లోంచి నీలు తెగొడుతున్న పెద్దకౌపు వెంకన్న సర్రిగాడికి, మారిగాడికి మరుపు చేకాడు. లేచాలే మారిగాడిపని యేమైఉండిపోయేదో—

“అక్కలేదు బాబయ్యా. ఇయ్యోనుంచి రాముడు గారి, భీముడుగారి బండినోలులోగారి దుక్కిలోగారి పెద్దపెడిలే వన్నపింగి.” తిమయింతుకుని పడుకున్నాడు మారిగాడు.

మగడు మగడికచ్చేవైఖరిలో నె పసికట్టింది కాంతివ్య వౌత్తి నే తిరిగొచ్చావని. ఆమె మరెమీ ఆపలేదు. మారిగాడు ఆ వేళిటి భానుండులతో ఆట్రే నోరు కలుపుకోలేదు. ఏ ఏ వేళిలో యజనాదులతో యెలా మనుకునాలో ఈపసిక వాడికి మచ్చియ్యింది. తిప పరితివంలో వినువారికి కనిబలే మిగింకోసం ఎదురు తెమ్మలు చూపున్నాడు.

కోతలు, మచ్చుమార్చుకుడు అయిపోయాయి. తెరుపు కింద పంపుల్లో జపపచేలు పూతెక్కి కూరిలు పెడుతున్న రోజాలు. కాంతివ్య వృత్తివాడు రాత్రి పేటతిరడాలో ప్రయాణం గట్టించాడు కామరాజు. పెందరాకే పెరుగు అన్నందినేసి పవారి బండిలో బాగా జనుము, పరికలు పరుపులా సర్దించి మారిగాడ్లి త్వం పెట్టాడు. వాడు పని ముగించుకుని ఇంటికితోయి కూడు దినోచ్చిరికి తొమ్మిదయ్యింది. అప్పటికే అమ్మ గారు అయ్యగారు వినుకుంటూ కొరాలుమిరియాల మూడుకున్నాడు మారిగాడిపై. “పర్యలేదు బాబయ్యా పెటెంతినేపండి” అంటాడు వాడు.

“లేదంటే అయ్యు మైలిందా. రేవటిదారి పుంతి గోతులు-పాడుకువా బల్లెర్రీ” ఇంకా యేమో నలుగు తాడు కామరాజు.

“ఉంపెయ్యిందీ—బండిగట్టిప గంటలో తీర్కం కాడ వాలయ్యా” భీమాతోపత్తుంది వాడి పమాధావం. పవారిబండిలో ఇద్దరే-ఇద్దోకు-కామరాజు, కాంతివ్య సూక్ష్మన్నాడు. “పోనియ్యాలి” పుమారిచ్చాడు మారిగాడికి.

చిరికి పడిమరగా చెరువుగట్టు వాటి గొలుసు వెడల్పు దిండుపుంతలో బడింది కామరాజుగారి బండి. చారికడ్డుగా అన్నీ బల్లే మోటబట్టు, సూడుబట్టు, వాలుబట్టు. పవారిబట్టు. ఒకదానికోకటి పోటిపడి లగత్తు రున్నాయి. ఈ పెడా ఆపెడా రోవప జల్లుజల్లుగా కబుర్లు చెప్పుకుంటూ క్రరవేసుకు తిండాలుగా సాగి పోతున్నాడు జనం. మారిగాడు అదిమక్ర పొంచి అది రిస్తున్నాడు రాముణ్ణి, భీముణ్ణి. అది బాగా లొంగి వాడిచెరి చార్వీపయ్యాయి.

ఇంతలో ఏ మూలనుంచి వచ్చిందో పెద్దకౌపు గారి మువ్వలు తాపివి కొమ్ములున్న పక్కె పవారిబండి లగత్తిప గిల్లిలతో వా పేసింది వాళ్ళిబండిని. మారిగాడికి రిమ్మెత్తింది. “అమ్మగారూ! కొంచెం జాగ రండి” అని రాముకు తోక మెలేసి, “నా” అని భీముడిపై ఒకటి చరిచాడు. మరి వాటికేమి జ్ఞాపకం. అందులో రాము డికి సుక్రచ్చివుండాలి మారిగాని తర్చీకు. వోళ్ళంతా అరచేతి మంచాపత్తుజేసినవాడు దిగిలిన కొరడా చివరి చురుకులు ఛెల్లెవ దాని వెన్నుప మెడిలాయి. అంతే—మతిహోయింది వాటికి.

సరిగా కో నేటిపద్ది పుంతిమరుపు కొచ్చేపిరికి— అంటే పేటకింక పంపందారం—కామరాజుగారిబండికి అన్నీ లొక్కై పోయాయి.

“మాకానా ముడ్డికి పేపెయ్యిందల్లా బండెజేవా అన్నారందుకే. లేదంటే నూరు బల్లి ని తప్పకొచ్చాం” అని ధర్రి అంటుంటే—

“ఎంత లేదన్నా మరుపు చెయ్యడంలో సూడా పుంటుంది” అని వసిగిప కాంతివ్య గొంతు విని చూపద యాన్ని పోయగా ప్తాయపట్టు కున్నాడు మారికు.

“జాగ రికోయ్. ముందు తీగలగొయ్యి” అని చూపురించాడు కామరాజు. పివక వాలుకుకొళ్ళి పవారితో మీదబసుతున్న పెద్దకౌపుగారి పర్రేబండి ఉరకడింపై ధ్యం నిల్చిప మారిగాడికిది వివపడింది. కాదు. రోషంతో పర్రెల్లి బాదేస్తున్నాడు పెద్దకౌపు గారి పాలేరు. మారిగాడు భీముణ్ణి చైకేకాడు. మరి

వాడికిం పాతం ఎలాగ వ్రాచాడో—ఆవాపటిది సంది వ్యవస్థ వరకు. ఇక అటు లాధిం లేదని రాముడి వైపు పట్టించాడు ఆ బండివాడు తిప్పివ్రాసుని. దాని పాదము అందరే స్వత్రామ లాంటిది—యెడమియ్యి లేదు.

బండిమీద బండిచోప్పున దింపెయ్యారి బయలు దిరింది కామరాజు గారి బండిమీదికి. రాముడు, భీముడు నాలుగార్లు సవారిమీద వున్నాయి. ఉండుండి బండి యెగురుకుంటే లోపలి దింపకులు ఉత్సాహం ఆప లేక ఒళ్లుమరచి వచ్చుకుంటున్నారు.

ప్రమాదం ఆ సేది సంధించే తుణుకువరకు శివలం ఒకమాట. మరు నిమిషంలో కామరాజుగారి బండి గోతిలోవుంది. లేదు ఆ గోయ్యేదారికి మర్రిలో వుంది. ధిక్కమని కామరాజుగారు తొట్టివీడినట్లుంటే ఉండెం ముక్కలాగు క్రిందిపడ్డాడు. ఎక్కెక్కా త్రొక్కిడి. రాముడు రెండుకాళ్లు ముందుంచాడు లగ్నమో. మారిగాడు క్రుటిలో ఆపదగు రించాడు. బండిలోంచి “మారీ” అన్న కాంతియ్య గావుకే వ్వాడు. అంతే. ఆ ఆది తిలకాళ్లు విగలాగేను. వైపాతాలు వై కెగిపోగా పడివున్నాడు కామ రాజు రాముడి వాలుగు క్షణియ్యం. అంత గమనం విమయిపోయిందో—బండెగు బ్లామన్న మనిషికిన్న భీషణంగా ఏమీ కదలకుండా నిలబడిపోయింది. “ఫర్వాలే దిమ్మగారూ—కొమందులు పెట్టుడిగా తగండి” అన్నాడు పోటుగర్ మొగుడు నిలబడే పకుల కాపరి వాళ్లు నులువుకుని లేచి మల్లీ యధాప్రకారం బండిలో కేక్కి కూర్చుని “నీ యిల్లు వెయ్యిల్లు మొదలై— బ్రతికించావురా మారీ” అన్నాడు కామరాజు. ఆవు చెయ్యడం, ఆందులోనూ ఆ బాటన బండిని అడ్డంగా వుండడంలోను పెద్ద ఆ పైలవానికి యెరుక. తన యజమాని కిసుమంత్రేవా ఆపదగలుగలేదు. ఒక బండి గూడా తనును చాటలేకపోయింది. చారుగట్టి బల్లిన్నీ నిలబడిపోయా—తీర్థానికి అందిరికంటే ముందు చేరు కున్నాడు ఆలస్యంగా బయలుదేరిన కామరాజు దింపకులు మరక్షితంగా. ఇంటికిగూడా ఆలాగే వచ్చాడు మన్నాడు వాలుగు నుంచాల కొత్తవడ్లు బరాసు యిచ్చారు మారిగాడికి. “మా బాగా తయారు చేశావురా గిరిల్ని. మరీ రెండోబండికి వోటివ్వవు గదా” అని విస్తుపోకుంటాడు పెద్దకాపు. తీర్థానికి

వచ్చిన మునువాడినుండి కాంతియ్యకు, కామరాజుకు మారీకుపై తొల్లిటి అభిప్రాయాలు మారిపోయాయి— ఏమి వంతుకున్నా వాడి కింత పెట్టకుండా తినేవాడు గాదు. వాడూ దాన్ని గుహా ప్రవాదంగా అంగు మనీవాడు.

౫

“ఒరే మారీ! “ శివరాత్రి తీడిపిందోలంటాడు. మరీ ముగలువునో నావుల్లేమీ కానుకలురా?” చిక్కుడావుగ్లో పరమాన్నం ప్రవాదం పోలేకుకు చెకుమీ అడిగింది కాంతియ్య.

“అయ్యగారూ! నావుల్లి మాబాగా వ్రాసాయి గావండి లే సెమంతుబట్టి చాలాకాడికి రారిపోయింది. ఇవాళ సాయంత్రం వచ్చేటపుడేవన్నా వుంటే మంగం గట్టుకొప్పాలెండి” అన్నాడు మారీకు.

“పలా — ‘అయ్యగారిల్లి ధర్మలోగ్గింది వుంటెంల వోయేవార్లంతా వున్నావోమానే వుంటా యలే— మనకి పద్మినిబద్ధలేకుకుండామంటే బంగారం కన్నా ఆ వుయో పరి మే పోతాయి” పొగడివేసింది కాంతియ్య.

మారిగాడు రామణ్ణి, భీమణ్ణి విప్పకుని తోల గిలుపు వైపు పారిపోయాడు. కామరాజు వీధి ఆరుగు మీద వెళ్తున్న కాపుతోను, మరొకరిద్దరితోను శివ రాత్రికి భీమవరం. చామరం, తోటివల్లి తీర్థాల ముచ్చట్లు విచ్చాపాడీ చెబుకున్నాడు. కాంతియ్య యింట్లో పనిచేసానుకుంటోంది.

పదికొండు గంటలయ్యింది. వీధి ఆరుగు చివరి గూర్పున్న వెళ్తున్న ఉప్పట్టుంది దక్షిణంవైపు యానీ “అడటి - కామరాజుగారూ చూడండి మీ రాము డడేంటి లగ్నమోచ్చేస్తున్నాంది” అంటూ నే వున్నాడు రాముడు ఒక్కటిగిని ఉరకచెబుకుంటూ ఊడిపడింది. దాని తిలకాళ్లు తెగివుంది. అరుగు మీద అందమో దాని ఆగావుకి ఆర్కిర్యంపడ్డాడు. కామ రాజునుమానీ అట్టేపిరిచిన రామణ్ణి పరకాయించి వెళ్తున్నాడూ “ఏవండో - ఏదో విశేషముంది. తగండి-చికారణం లేదని ఎద్దిలాగ కెంపుకుగారు”- కామరాజు వెళ్తున్న చేతివ్రలుచ్చుకు బయలు దేరాకో లేకో తొలవైపు రాముడు మల్లీ రెండే రెండు అంగులవీని పడుకుంటేంది “లేగండి” అంటూ వెళ్తున్న కామరాజును త్వరపెట్టాడు.

రాముడు దారితీస్తుంటే వెంకన్నాల్నిద్దరు వెతుకుతూవున్నారు. తిమ్మగా లేవటి పంపుకువెలింది గిల్లి. ముమ్మల మొగలోవున్న విరగబూసిన మోరుగ చెట్టువార రెల్లుగుబ్బల మధ్యమన్న పెద్దపుటదగర లగి పోయింది. పుటకల్లింతి యారాన పడివున్నాడు మారిడు. వాడిచెతికి బాగదు యెడంలో కర్ర, కర్ర కొనన సన్ననితేల్పురు తీరయ్యేరగా అనింది. “అన్నా—కుక్కోట్టి పురుగు ముట్టుకుందండి—మరగలు గ్రహ్మితున్నాడు” అని వెంకన్న “మీరిక్కడందండి కామరాజుగారూ” అని చెప్పి రాముణ్ణి వెంటబెట్టుకుని మరి అయిదు నిమిషాలకు సవారి బండితో సిద్ధమయ్యాడు. ఈ లోపున పరిసరాన్ని పరకొయించి పుట్టమీద విడుదలపై కుటుంబం పరీక్షించి వట్టింది త్రాచే అని స్థిరీకరించుకున్నాడు కామరాజు—మారీకుకు స్వప్నవారేడు—గిలగిల రిన్ను కొడింకూడలేదు. దారికి వోటంట మరగలువూతం వస్తున్నాయి.

వెంకన్న కాపు ధైర్యమైన వాడు. వొత్తుగా పరకలు పరిచిన బండిలో గడ్డి జాగ్రత్తిగావర్తి రెండు చేతులతోను మారిగాడ్డి లేవెత్తి పడుకోబెట్టాడు. ‘సరిగా కూర్చోండి’ కామరాజును హెచ్చరించి గిల్లి లిని అడిలించాడు. మరి వాటి ఆగుర్తా ఆటంటికోలేక వాటికివ్యవస్థ తిర్చిగు అటువంటికో—ఆహూలమేహూల మీద సవారిబండిని ఇంధనభంజన యెత్తుకుని ఆరగంటేవా గాకుండా రావులపల్లె చేర్చాయి—వెంకన్న విస్తుపోయాడు వాటి ఉదాయంతో మాసి.

మారుక్కుడు సరిగా ఎదురెల్లిన ఉన్నాడు. రావులపల్లె పాము ముంత్రగాడిని గురించి వాకబుచేస్తే పాలెం చెల్లాడు చీకటితోటే అని లేలింది. “నేవేస్తా బాబూ” అని వాడిపెళ్ళించి చెప్పింది. పాము ముంత్రానికి ఆ ఎదురు వాళ్ళకి పెట్టింది సేను. శ్రద్ధగా ముంత్రం పఠించింది. బంటిగంటప్పరికి కడిలాడు మారిగాడు. చుట్టూ చూస్తున్న జనంతో బాటు వెంకన్న కాపుకి, కామరాజుకి కల్లు మెదిలాయి ఆనందంతో.

“ఇంక దీసుకల్లండి బాబూ—ధర్వాలేడు. రాతి రేకిమటుకు కునుకు రాకుండా చూడండి. త్రాచు బామే” అంది ముంత్రగాడిపెళ్ళం. మారిగాడ్డి బండిపై పడుకోబెట్టుకుని యింటికి చేరుకునేసరికి రెండుగంటలయ్యింది. మరి వాటికి గుర్తేమిటో రాముడు, ఫీయడు

మల్లి యింటికి వస్తుంటే “వెంకన్నాన్నాడు” యాకారా గిల్లితెంత సంబరం పడుతున్నాయో—వాటికెంత జ్ఞానమో—.

మరునాడు మారిగాడు చెప్పాడు జరిగినదంతో “లేవటి పంపులో మొన్ననగా కొనిన జనుం పవమీ గుందిగారుండీ—కల్లగడుతున్నాను—మోరుగుల వార చెలకలో పరకలు గీరుతున్నాయి బండెక్కు.

మరి రాముడుగాన అడమరిచి దాన్ని మట్టిండ్లో యేమో—పారవిడుపు విడుపు వుంది నల్లత్రాచు. బుడగోట్టి పడగెత్తి నెంటబడింది. రాముడు వాచెపు లగెత్తుకొచ్చింది. నేను యాకామ—కర్ర కందలేదు పాము. ఒక్కటే విడుదు విసిరాను—అజే నే చేసిన పారబాటు—కర్రకడక చేతివుంటే తలపచ్చడిచేసేసాడ్డి. గిరవాటేసిన కర్ర నురి తప్పలేదు కుమండి. పరిగా బరి మీనున్న త్రాచు పడగమీద తిగిలింది. తల చిట్టి వుంటుంది. కాని నే ఆనుకున్నంతి పని జరగలేదు. చూసుకోండి గాని రోసం. చెయ్యెత్తున లేచింది. రెండు క్షణాలలో వామిడి కొచ్చేసింది. ఇంక లాభం లేదనుకున్నా. అప్పుడే అయిపోయింది వాపాటు—అయినా ముండి ధైర్యంతో ఇటు తిరిగింటే తిరిగి తోకబటుకుని పైకెత్తాను పామును. కాని వా నోజాలు రాకులేపు—బృగుని జారిపోయింది నిలువెత్తు పాము పొరతో. అంతే—మరుక్షణంలో కాటేసింది పాదం మీద. తిర్యాతి మరి చేసే లోకంలోలేను. “బాబూ! ఇంకా ఈ లోకంలో మాకయింపెట్టి బరికాను.” పాముల ముంత్రగాడికి పారితోషికంగా చీర, బాచాదు బెట్టాడు కామరాజు పదికుంచాల తక్కు గారిచి.

ఇది జరిగిన వారం రోజులకు పట్టుబట్టి పాలెం నుంచి పాములాడ్డి తీసుకొచ్చి పట్టించాడు నల్ల త్రాచును మోరుగులపుట్టలో వుండేదాన్ని. కొందరు చంపెయ్యాలి దాన్ని విషవ్యధగన్నాను. పుట్టలో ఎంతో త్రవ్వలేగాని బయట పడచేలేదు అది. ముందు రెండు ముంత్రాబ్బు లొచ్చాయి. తిర్యాతి జేరిగొడ్డు బయటపడింది. పాములాడు దానిదర్శం వొలిచి అమ్మ కానికని పట్టుకుపోయాడు—బాగాలోకుకు త్రవ్వగా బుడలు కొడుకూ బరిమీడి పడగెత్తుకు వచ్చేసింది నల్లత్రాచు. ఇంకా మారిగాడి చేతికర్ర గానుంపల్లెన పడ్డ వుండు మా నేలేడు—వాగస్వరం పాడిబుట్టలోకి

మర్చిండునున్నాడు పాములాడు—“గరళం పిండేసి
అడించుకుంటా బాబయ్యా—బాగా మువరిపాం”
అన్నాడు వాడు—అడ్డడు రియ్యము, పాలిపంచె,
కుడిసిన వాడికిచ్చి నాగవంపి “ఎలాగైతే పగిలెద్య
కున్నావురా పాముకు కొర లూపడియించి” అన్నాడు
కొమరాజు, చంకప్ప కొత్తా నూరిడుతో.

౬

“అయ్యదామ విచ్చివవాడు అడమరవాలం” బా
రండుకే చూడండి! నూరిగాడ్డె. లేదంటే ఒక్కొక్క
కొమ్మును కొటాబస్తా వుండేదా—ఈ పాటికి ఎల్ల
వడ్డె పండిస్తూ వుండెనలసింది యమునింట పాలికొచ్చి
అది అరుసుగొద పరధ్యావంలావున్న తన పెనిమిటి
కొమరాజుకు వాలును బాటలవుంటి తూర్పునైపుకు
కొవడితో మోసుకెడుతున్న పనులకొపరి నూరిగాడ్డె
చూపించింది కొంతమ్మ.

“అందూ” అనిలేచి “ఒకే—నూరి ఇలారా.”
అని పిలిచాడు కొమరాజు.

“బులాది పరువుంది బాబూ” అన్నాడు వాడు
అగమండానె.

“అక్కడి తూనుకొడ దింపుకురారా పనుంది”
ఇంకరాక తిప్పిందిగాదు వురాడికి.

నూరిడు ముసిగా వత్తుకుంటూ వచ్చి కొమరాజు
ముంగిరిముందు తలవంచుకునే నిలబడ్డాడు. చెవుల
తిమ్మెల్లు, క్రొత్తి కట్టా, పట్టకొను మొలతాడు,
మిసమిసలాడే పిక్కిలు బూరెల్లాగున్న బుగ్గలు అదే
యావగా చూస్తోంది కొంతమ్మ. ఎప్పుడు తమ
యింట్లో చాకిరిచేసే వురాడే అయినా వాడిలో
ఆమెకు ఆ నూరివత్తిర వసంత ప్రాదుర్భావ వ
సుప్రభాతంలో కొంగ్రొత్తికొంతులు మెరుస్తున్నట్లు
తోచింది.

“నడేనా ఒక అని?”

“చిత్తిం.”

“ఎక్కడికి?”

“రావులపల్లి బాబూ!”

“పాము మంత్రిగాడికేవా?”

“చిత్తిం.”

“లేదంటే రెండు కొటాలంటాయా?”

“చిత్తిం.”

“ఒకే—అయిదు మైళ్ళు ఆ పట్టాన్నే మోసుకు
పోగలవట్టా.”

“అడు పెట్టిం జీవంగాను బాబూ. అంతదూర
మేంటిబాబూ—ఇంకోఅంతైనా మంచినీళ్లు గాకుండా
తిరిగేస్తాను.”

“రెండు కొటాలు మీ చేరా?”

“అత్తే! ఒకటి బాబు ఇచ్చిరమ్మన్నాడంది.
మరొకటి మనూరులో దండిన బావకు. ఏలాకొటా
రివాజా గాదుటండీ?”

“ఇదిగో. ఇలాగరండి” అని లోపలికి తిరిచి
ఏమో ఎసిగింది పెనిమిటితో కొంతమ్మ.

“నూరి—కొవిడిల్లకొచ్చి ఎవరిలో తెల్ల—
ఇవ్వారో పండుగగాదురా. ఇక్కడే భోంచేసి చల్ల
బడ్డాక పవారిబండి గట్టు కొండ్రెకోట తీర్చావ్.
అమ్మగా రోస్తాను. దారిలో ధాన్యం రావులపల్లిలో
దింపేసి వద్దవుగాని. వస్తే నేనూవస్తా” అబ్బాపించాడు
కొమరాజు.

నూరిగాడు కొవడి భామండుల ఇంటిలో
తెల్లకాడు. భోంచేసిబప్పుకు మర్చి యేటి ప్రసక్తి
వచ్చింది. “మా బాబు అరగరిపెన తిమ్మవైతే యీ
యేటికి కమరిం తెల్లవన్నాడుండీ” నూరిగాడు
వత్తుతూ అన్నాడు.

“జీతంమాట కేంలే.మీ బాబుతో మాట్లాడితాను
గాని మత్తవలుకు మా కమరిం వోదలగూడదు”
అన్నాడు కొంతమ్మ, కొమరాజు.

పాడుంత్రిం మూడింటికి పవారిబండి కట్టాడు.
నూరిగాడు తోలడిం అంటే ఎంత సరదా! గంట
గాకుండా రావులపల్లిలో ధాన్యం చేరేవేసి కొండ్రె
కోట నూకాలమ్మ గుడిమూడు అట్రచెకాడు బండి.
కొమరాజు, కొంతమ్మ అమ్మవారికి పళ్ళిమ్మ
కున్నాడు. పత్తిగాడికి తెలియకుండా నూకప్పుకు
ఆవాడే మొక్కను అనిచెప్పే చాటుగా ఇచ్చిపంపిన
కోడిపిల్లను అమ్మవారి కప్పగించాడు నూరయ్య. తీర్తిం
మంచి తిరిగొస్తూ దింపకులు ఎంతగానో తమలో
క్లాఫించుకున్నాడు నూరిగాడి ప్రజ్ఞ, చురుకు,
విశ్రుతి, విద్యాసం, కృతిజ్ఞత మర్చి మర్చిలయకుంది!

ఈగదపలో ఆడుగుపెట్టాను! ఏదీ ఆ ఆదరం? ఎవరున్నారీ యింట్లో?

(మీనకాంబ నిశ్చలం. రాజశేఖరం మేడమీది నుండి దిగివస్తాడు. వరుణుడు తిమ్మవైవా ముగ్గురుపడి పొలిపోయి మొహం. బాలు తెల్లపడింది. క్రమరేవులు ఉండి వున్నాయి. ఎన్నో పెరిమలు. ఆ పెరిమలమీది బరిసె మిసాలు. నీలు కోరితీ, లాల్చీకోడుక్కు వ్వాడు. కంటికి అద్దాలు. నాలుగు చేళ్ళనూ నాలుగు రేవులు ఉంగరాలు. చెరిలో వంటిల్లు.)

రాజ: ఎవరది?—ఎవరు? (ఎగరకు వస్తాడు. జగన్నాథాన్ని చూస్తాడు. అయినా అరివిలో పెద్ద మాన్చిమీ వుండదు. ఒక్క మీనం నిశ్చలం.) ఓహో! (మెల్లిగా) వచ్చా ఎన్నమాట! (పెద్దగా) నువ్వు జగన్నాథం! రా. రా. మాకో.

జగ : ఆ! నే... నే (ప్రావృత, ఎందుకో, పిలిపించావు?)

రాజ: అవునవును. మాట్లాడివలసిన పనివుంది. అయినా వచ్చి రాకముందే వ్యవహారాలు మాట్లాడాలా? కానీవు విశ్రాంతిలేకుకో. ఆ తిర్యగి, తీర్థిగా-

జగ : కాదు. నే వెళ్ళారీ. పనుంది.

రాజ: ఎవరికుండావు పనులు. నాకు లేవు? పంచాయితీలోని (పెసిడెంటు నే,—చీఫ్) లావులు తిద్దిస్తావని గవర్న మెంటు వార్షిదగ్గర వెయ్యి రూపాయలు ఎడ్వాన్సుగా వుచ్చుకున్నా నే, ఓబర్లతో సోడ్లు వేయిస్తానని (ప్రామిస్ చేసి) దా వోటిచేసింది, మరి నాకుండావు పను? సర్దుకు పోవాలి.

జగ : కాదు. నే వెళ్ళారీ. అంటు. అల్పా యిస్తున్నాడు.

రాజ: ఎవరూ—మన రఘు! రఘు వస్తున్నాడా? ఎప్పుడు, ఎక్కడినుండి?

జగ : అవును. నా బాబు వస్తున్నాడు. పరీక్ష రాసి, ఫస్టు ప్యాస్, దొరబాబులా వస్తున్నాడు. రెండేళ్ళయింది వాణ్ణి చూచి. ఎల్లావున్నాడో? కళ్ళు కాదులుకాని పోయాయి.

రాజ: పెద్ద చదువుకు పంపించావా?

జగ : అవును. ఇంటను అందరికన్నా ఫస్టు ప్యాస్ వాడు. "ఇంకా చదువుకుంటావా బాబూ?" అడిగాను. "చిట్టేదీ నాన్నా!" అన్నాడు తల వంచుకుని. పాపం, ఎంత బాధపడి అన్నాడో వాడామాట! పాపాంధ్రంగా బయటికి పొంగనే పొంగడు. నివురుగప్పిది నిష్క్ర. "నా బాధలు నే పడితాలే బాబూ! దివలు పదిమం" అని, తిరిగివ గడప తిమ్మండా అడిగి బంధువును ఆడే మ్మండా (ప్రయత్నించాను. ఎల్లా ఆ మొదటి సంవత్సరం గడిచింది? ఆ ధికవంతుడికే తెలియాలి. ఇంకా వాడూ చూస్తూ నే వున్నాడు. అబ్బానుకు కాదుగా! "నాన్నా! ఈ పాడు చదువు నాకోడు నాన్నా! నాకో పం, ను త్వం త నీ పం గా నీ న్ను నీవు అమ్మకోవడం—ఏమంతి ఆవధిం వచ్చింది నాన్నా? ఈ వార్షిక్యంలో రామా, కృష్ణ అంటూ ఓమూల మాకోవలసిన నువ్వు ఈ విధంగా, నాన్నానాన్నా!" అంటూ నా బాబు పోనాటే ఇచ్చిపోయాడు. పిచ్చి తండ్రి!!! వాణ్ణి నా ఫీవంతుకు చల్లగా చూడాలి. ఇంతలో, తండ్రి సంవత్సరంలో స్కూలర్ షిప్ కూడా వచ్చింది. నా బాబుకు, నా దొర బాబుకు.

రాజ: ఓ! అయితే తెలియలవాడన్నమాట!

జగ : తెలిసి! నా బాబు, పదికొలాలపాటు చల్లగా ఉండాలే కాని, వాడి జీవితం, తప్పక వున్నించి తీసుకుంది. తి...ప్ర...క నాకు, చెప్పితిన్న నా (బతుక్కు, ఇంతిన్నా ఏం కావాలి శేఖరంబావా?

రాజ: నిజమే. ఏంకావాలి? (రాజశేఖరం, జగన్నాథం చెరిలోవున్న పంచిన ఇంతివరకూ చూడలేదు. అప్పుడే చూస్తూ) పరేగాని, అదేమిటి? బజారనుంచి వస్తున్నావా? పంచి గింపి పట్టుకు బతులేరావు? పంచీలో ఏమన్నాయేమిటి? పళ్ళో? కొడుక్కు స్వీట్స్!

(జగన్నాథం ఈ మాట వివడంతో లాగా వాడిపోయాడు. కొద్దిగా కోపంకూడావచ్చింది. చెప్పితిన్న అభివంతు?)

జగ : స్వీట్స్!!! పళ్ళూ, ఫలహారాలూ పెటేలుంటిటి లావానే నాకు వున్నట్లయితే, ఇన్న బాధలూ,

అవమానాలు అనుభవించవలసిన దురతి నాకు పట్టిన కాదు రాజశేఖరం! నీకు తెలుసు. అర్ధశతాబ్దం అలమటింది శోభా మాకు లేదని. అయినా ఇదంతా తమాషా నీకు. ఒక ఆట. చూచి నవ్వుకోవడానికే వోకవిధమైన విశేషం. ఈ కానీ, పర్యావేషం. ఇంకెలా? నాకు పోయే అభిమానం ఏమీలేదు. ఉండవలసిన గౌరవాభిమానాలు ఏవాడో మంటగలిసిపోయాయి! ఇంకా దిగిపోయేదేమిటి? అన్నట్లు, దీనిలో ఏమందో చూడనే లేదుగదా. చూడు బాగా. ఇదిగో వియ్యం. వంతుకోడానికే వియ్యం తీసుకు పోతున్నా వంటిది. మా చెల్లెలు రచ్చిపోయినా ఆలోటు కనపించదు నీకు. వంటమనిషి ఆ ప్లావాన్ని తిరిగి చేస్తుంది. కానీ... కానీ... కానీ అడవి పోయిందేమిట, నా ఇంట్లోంచి లక్ష్మీ చెప్పే విధిపోయినట్లయింది.

రాజ : అంతే జగన్నాథం. అంతే ఒకటం బండ్లవుతాయి. పైనున్న చేయి క్రిందకు వస్తుంది. అంతే. (గదియారం ఎదిమిడిగంటలు కొడుకుంది.)

జగ : అయ్యో! అయ్యో! ఎదిమిడైపోయిందే! ఇంకోక్కడ గంటలూ వాడు వస్తున్నాడు. వెళ్లాలి. వెళ్లాలి శేఖరం. రాక, రాక, పక్షిళ్లు నీ యింటికి వచ్చినా, ఎక్కువసేపు కూచుని నీతో మాట్లాడలేకపోయాను. అది విచారంగా వుంది.

రాజ : నాకు అదే విచారంగా వుంది జగన్నాథం. ఒక పూరివాళ్ళమే అయినా, ఈ వాటికిగాని తీరుబడికేలేదు మా యింటికి రాకడానికి నీకు. రాక రాక వచ్చినవాడివి, కానీవు విక్రంతి తీసుకుని, కాస్త భోజనంచేసి, ఆ రిక్తాత మనినూ, మననూ విప్పి మాట్లాడుకుని, పాతి వైచమ్యాన్ని, గతకాలపు బాధలనూ, ఇక్కడి వదిలిపెట్టి నువ్వు వెళ్ళిపోలేక అని నాకు బాధగానేవుంది.

జగ : నిజమే?

రాజ : నాకు తెలుసు. వచ్చినప్పుడేమింది, వోకే వోక ప్రశ్న అడిగాలని నువ్వు తాపత్రయ పడుతున్నావు. ఈ దిబ్బ, ఈ బైధివం, ఈ భోగ భాగ్యాలు, ఇవన్నీ చూసేసికి "ఏదేనా ఆ

రాజశేఖరం!—కట్టకోను నువ్వలేక, పెళ్ళానికే రిండిపెట్టలేక, దాన్ని చంపుకున్నావా?" అని అర్ధరహస్యమవుతున్నావు.

జగ : రాజశేఖరం!!

రాజ : నాకు తెలుసు జగన్నాథం. నీలో ప్రతిఅనుభూతిని చూపేవృత్తి నువ్వుతోంది "ఏదే, రాజశేఖరం ప్రతి చెప్పవలసి—కానీ, అర్థదా అనుకోని జీవితాన్ని గడిపినాడు, ఇంతి నీరిని మాట్లాడుతున్నప్పుడు, ఎందుకు తను గడిపిన ఆ పాతి జీవితాన్ని మర్చిపోయి, కనీసం ఆత్ర బంధువుల మొహమైనా చూడకుండా స్వార్థపరుడైనాడూ" అని గదా?

జగ : గదిపలోకి వచ్చినవాళ్ళను వెళ్ళగొట్టావు?

రాజ : తెప్పలుగ చెలువునండిన కప్పలు పడినాయి లేదు. కాదంటావా? మనసు మంచిననుకుంటూ మది గట్టకు కూచుంటే లాభం లేదీలోకంలో. నీ ప్రయోజనా లేమిటో నువ్వు తెలుసుకుని, నాని కనుగంటగా వ్యవహరించాలి. అది ఒకళ్ళకు మంచిదా, చెడ్డదా అన్న ప్రశ్న నీకనవలసినది. నీకు మంచిదయితే మాత్రం దాన్ని వదిలకు. అనుభవం జగన్నాథం, అనుభవం!! అనుభవం నేర్చిన పాఠం వాడిది. నువ్వు చెప్పినట్లే, నేనూ అర్ధశతాబ్దం అలమటింది శోభాను రెక్కకు చాలావున్నాయి. ఆ రిక్తాత తెలుసుకున్నాను. ఇదికాదు నూరకూ అని. దిక్కారే శేఖరం, రాడీ శేఖరమయ్యాడు. రాడీ శేఖరం రాజకీయ నాయకుడయ్యాడు. ఆ రాజకీయ నాయకుడు మిడతలూ, మేడలూ కొనుక్కున్నాడు. ధూమీ, పుట్రా సంపాదించాడు. ఎలాగుచేతా, "ఒకడో అంటే ఒకడో" అనిపించుకున్నాడు. అవ్యాయం చేస్తే యేం?—అయినా ఎవరూ అవ్యాయం చెయ్యడం లేదు కనుక?

జగ : అయినా విశ్వరథం వచ్చిందిదా అని—

రాజ : విన్న దిగ్గరకు రియ్యాలంటావు? విన్న దిగ్గరకు రియ్యగానే, మేపత్తి కొడుకులూ, మేపమామ అల్లులూ, చేలుదిడిచిన పివలిండులూ, అందియా నా చుట్టూలో, నా అనుగ్రహం కోసం...

జగ : నీ అనుగ్రహాన్నాశించి నే నివృత్తికి దిక్కుడి రాలేను.

రాజ : అలా, అందరిలాగా లేరిక పడిపోకుండా నా అనుగ్రహంకోసం. పడికొత్తులు కొయ్యమందా ఈ పదిహెంకల్నిరాబా స్వల్పంగా కాలక్షేపం చేశావు కనుక నే ఈ నాను తిరిగి ఇక్కడికి రాగల అర్హత నువ్వే సంపాదించుకున్నావు. రఘుపతిని ఈ యింటి అల్లుణ్ణి చెయ్యగల గౌరవాన్ని పొందుకున్నావు.

జగ : ఏమిటి!!!

రాజ : అశ్వేరథ పదిహేను. ఇందులో అశ్వేరథ పదిహెంకల సింహ విధిగా లేదు. మీ ప్రవర్తన నా మనసుకు వచ్చింది. రఘుపతి అభివృద్ధి చెప్పేంతో ఆకర్షించింది. బుద్ధివంతుడు, యశశంతుడు, దూరవంతుడు అయిన అలంబికన్నా కొంతరిగి వస్తువు ఏమింది లోకంలో? ఇక చెప్పంటావా? వెళ్లి చిట్టు! నీటి కెరటం లాంటిది. ఒక పంజరి చెప్పాను నీను జగన్నాథం. నా నాన్న భాగ్యవంతుడు కాదు. నేనా, నా జీవిత ప్రథమంలో రీతివాళ్ళే, కానీ గారివారు మారింది. ఈ నాకు నేను లక్షాధికారిని.

ఈ చెట్టు కాళ్ళకిమీ నే నేమీ భ్రమించడం లేదు అయితే ఒకానొక కోరిక మాత్రం వాలో వుంది. ఈ చెట్టును ఎలా కాళ్ళకిం చెసుకుందామా అని. నాకు కొడుకులులేదు. ఉంటే ఈ చెట్టు ఎల్లానూ నాకు దక్కేది కాదనుకో. కారణం నీవు తెలుసుగా! వాళ్ళిప్పుడు భాగ్యవంతుని కొడుకులు. వీడవాళ్ళలాగా అనాపైసలు లేక పెట్టుకుంటూ ప్రతి వాన చివర్నూ ఎదురు చూడవలసిన ఆవరణం వాళ్ళకిమిటి చెప్పి? ఏలే. అది చేరేసరికి. అప్పడవకాస్తా భగవంతుడు నాకు అపవిత్రులను మాత్రమే ప్రసాదించాడు. మల్లిక అయినా తలగాయ పిల్ల కొడుకా; నేగీచివ గేటుదాటడు. అందుకే నేను రఘుపతిని కానికీచ్చి చేసి—

జగ : (ఆవేశపరుడూ) అక్కరలేదు. వాకీ శంఖంధం అక్కరలేదు. నీ చెట్టూ నువ్వు ఎవ్వరూ నా కక్కరలేదు. (గద్గడికంగా) నా బాబును నీయింట్లో

ప్రవేశపెట్టి వాడి జీవితం కూడా నాకోసం చెయ్యవా? ఇల్లరికత్తులుడి బాగులు. భగవాన్!

రాజ : అలా ఎందుకు అనుకుంటావు జగన్నాథం? నీదికి మారిందినుకో. నువ్వు నీరఘూ పోయినా కొలమిదకొలు చేసుకొని జీవితాన్ని అనుభవించవచ్చు. నువ్వు ఇక్కడే వుండు. నిన్ను కొదనేనాక్కేవని? రఘు నీవాడేకదా! మల్లిక నీకోడలేకదా! అయినా వాని సుగాతాల నీకు తెలియనిది కనుకనా? ఇవాలే నేనొక్కణ్ణి మిగిలాను. వాళ్ళిద్దర్నీ చూచి పంకోష పరిపంకన్నా నాకు మాత్రం ఏం కావాలి?

జగ : దోహదా. వోప్యకోను! వాడిజీవితం నాకోసం చెయ్యలేను. దనువును నాకు! - బాలురులాగే సంపాదించుకోగలిగినవాడు! వాణ్ణి నీయింట్లో పెట్టి వాడిజీవితాన్ని, స్వాతంత్ర్యాన్ని అపహరించి—క్షమించు శేఖరం, నన్ను క్షమించు.

రాజ : ఉద్యోగం! ఏం ఉద్యోగమయ్యో మీవాడు చేసిడి? ఉన్నేలుతాదా? పల్లకిలో వ్రారత తాదా? నెలనెలకూ తెచ్చుకునేది పొట్టకేదాల, నలుగురు పిల్లలు కంటికి కనబడేసరికి “భగవంతుడా! ఈజీవితం నాకెందుకు ప్రసాదించావు?” అంటూ వాడివిదపడి ఏడుస్తాడు. ఇటు తనను తాను సంపృప్తి పలుకుకోలేడు. అటు తనకల్లుకున్న అపవాదికోరికలకు సమాధానం చెప్పలేడు. ఇదేనా ఉద్యోగం? ఇదేనా ఆతిగాడు చేసే నిర్వాకం?

జగ : (ఒకమూలగా నిల్చుంటాడు. ఏం చెప్పాలో తోచదు. చూటిచూటికి భగవంతుడా, భగవంతుడా అని అనుకోంటుంటాడు)

రాజ : ఆలోచించుకో జగన్నాథం. నువ్వు, నేనూ వీడరికొన్ని అనుభవించాం. అది ఎంతటి ఘోర రాక్షసి ప్రతిఘటనగా చూసి తెలుసుకున్నాం. అయినా నువ్వు నాన్నుంచి ఏమీ వారం చేర్చుకోలేదు. ఒక్కపంజరి నేను జ్ఞాపకం చేస్తాను. వృషం తెచ్చుకోదానికి ప్రయత్నించు. ఆకోలా నివర్తరాది. నువ్వు నేనూ మనస్సులో ఏమిస్తానో, పైకి వ్రాసుకుంటూ భోజనానికి కూర్చున్నాం. లక్ష్మి ఎంత వేపటికి

రాను. వద్దేందను. కాక్కడం వచ్చింది. వంటిల్లోకి వెళ్ళాను. ఏం కనుపించిందక్కడ? పొయ్యి దగ్గరగా తిరులుగా, క్రిందికి చూస్తూ నిల్చున్న లక్ష్మి, ఆస్థానంగా తిరిగి లభించి ఆ దర్జి గంజీ చే కుసుకుసుకుని కరుకుకున్న కుక్కని! ఇక రీతితనం. పైకి కనుపించని బాధ చూపించి పుంతుగా వరదరాలను కోపివేసి రీతితనం.

జగ : శేఖరం, శేఖరం, వద్దు వద్దు. ఆ జీవితాన్ని నాకు జ్ఞాపకం చేయకు. రఘు అన్న భావంలో ఇవంతా మర్చిపోవడానికి యత్నిస్తున్నాను.

రాజ : కానీ పత్యం, పత్యంగానే పుంటుంది. యథా ర్థాన్ని కప్పిపుచ్చటం ఎంత కష్టం. నువ్వు ఇంకాచావే! ఏం చేయగలవ?—వాడి జీవితం నాకేం చేయడం తప్ప.

జగ : వాకేం చేయవల! వాణ్ణా! నేను?

రాజ : అవును. నీకు తెలివంటానే వాణ్ణి నువ్వు వాకేం చేస్తున్నావు. ఈ చివరికి గావించావో యిటుకు వెళ్ళుకోస్తున్న ఎదురలతో ప్రతివాళ్ళ దగ్గరికి వెళ్ళి “మా ఆర్థాన్ని! ఉద్యోగం యివ్వండి...మా ఆర్థాన్ని!” అంటూ ప్రార్థన పడతావా? ఒక వేళ ప్రార్థనపడ్డా విడిచించే వాడు తప్ప, అడిగించే వాడు ఒక్క గుండెను. అది కాస్త పిల్ల భోవతి కట్టకుని మంచి లాభీ వాకటి తోడు కొని కొంచెం తిరిగా వెళ్ళు. వాళ్ళే నీకు కూర్చోకు వున్న చూపిస్తారు. దివికి ఎవరినీ అని ప్రయోజనం లేదు. వేటి మన సంస్కారమే అంతి. దానికి అనుగుణంగానే మనంకూడా వది వారి. ప్రవాచాని కెదురీది ప్రయోజనంలేదు.

(గడియారం రిక్త గంటలు కొడుతుంది. జగ వ్వాసం పిచ్చిగా గడియారం చేపు చూస్తాడు. మనసులో కోటి ఆలోచనలు మొహం మీద ఆవేది. తనలోతిమ గొణుకుంటున్నట్లుగా.)

జగ : రఘూ!...ఏం చేయను? నువు సంపాదిస్తావని సంపాదిస్తూ వత్తు మొహంతో నా దగ్గరికి వచ్చి “వావా! ఇదిగోవావా! డబ్బు! డబ్బు వావా”. అంటావని కలుగున్నాను.

కాని ... కాని ... శేఖరం చేప్పింది కూడా అబద్ధం కాదే! ఏం చేయను? ఏం చేయ న్నేను! ఆయినావరే. వరులుకొను, వారఘను నానుభాన్ని కనులుకొను, కనులుకోలేను. రఘూ! రఘూ! వస్తున్నా రఘూ! నిన్ను చూచి మన చారా సంతోషించాలనిపించున్నా, వస్తున్నా.

(తివరత్వరగా లతుటికి వెళ్ళిపోతాడు, రాజ శేఖరం పిలుస్తున్న వినిపించుకోకుండా. తిరిగి సర్వత్రా నిశ్చలం వ్యాపిస్తుంది. రాజశేఖరం మొహంలో విశ్చలమైన చోహారకమైన వత్తు.)

రాజ : యిదే జనుకుతుంది ప్రాసించాను. ముందు జాగ్రత్తపడించి మంచిదే అయింది.

(మళ్ళీ పైకి వెళ్ళిపోతాడు. పీజి భారీ. కాదు ఆగిన కల్లం. మల్లికా, రఘూ ఇద్దరూ ప్రవేశిస్తారు. వెనుకనుండి ద్రౌపదిను వెళ్ళి, తెడ్డిం లోపలపెట్టి వెళ్ళిపోతాడు. మల్లికకు ఇంకా ఎరిగా రెండు దశాబ్దాలైనా నిండలేదు. పెళ్ళి కాక పిల్లలోని అందమూ, పొకుమర్యమూ అమెలో కన్పిస్తున్నాయి. ఇక రఘుపతి చూచి గానే అందమైన వాడనిపిస్తుంది. ఎట్టిని కోల మొహం. మొహంమీదికు వదులున్న కంకుల జుట్టు.)

మల్లిక : (వత్తుమీ) ఇది మా యిల్లు. ఏదో రీతివార్లం. నుల కొదివకుండా సేవనుమంచి సరాసరి ఇక్కడికి వచ్చావు. మేనీ మేనీ భాగంకన్.

రఘు : ఇదిమిటి! నువు చూపిస్తున్న ఈ ఆదరానికి, నేను నేను చాందుకున్న ఈ సత్కారానికి నేను కృతజ్ఞత చెప్పవలసిందిపోయి, నువ్వే నాకు కృతజ్ఞతలు తెలుపుకున్నావు.

మల్లిక : అంతలే బావా. ఇది చూపించి వీరిలై జీవనం. ఎరిగానీ ఇల్లంతా ఏలావుంది? ఈ పెయింటింగ్ చూకావా? నిజంగా అవమానితుగాని బావా కెంకానీవాళ్ళను ఏ ఫీల్డులోనూ, ఏవయా రీట్ అవుట్ చేయలేంనాకో.

రఘు : అంతి త్వరపడి నిర్ణయాలకు రాకు మల్లికా. నీకూ నాకూ తెలిసినదే చాలా స్వల్పం. ఆ స్వల్పజ్ఞానంతోనే, జనరలై జీవనం చేయడం చాలా ప్రమాదకరం.

మర్రిక : ఇంత సీరియస్ మనస్సిని అనుకోలేదు బావా నువ్వు—

రఘు : నీకు తెలియ మర్రికా, నా జీవితంలో సీరియస్ నెస్ థింగ్ మరేమీలేదు. కొంతకాలం అప్పుకొని, కొంతకాలం చదువుకోసం, ఇహనుంచీ ఇప్పుడు ఉద్యోగంకోసం. ఏదీ నాకు తీరిక లభించలేదు సత్యబాబీ.

మర్రిక : సత్యబాబీకూడా తీరిక కావాలా ?

రఘు : బావుంది. ఇంత అమానుసురారినా నువ్వు? ఏదేమిటాబీ, సత్యబాబీకూడా సమయా సమయాలున్నాయి. ఎప్పుడు ఏవనిచేతూలో అప్పుడు ఆసేపనిచేయాలి. నాతోటివాడికి నిరంతరం ఏదోనోక సమస్య వుండేవేళంటుంది. ఆ! ఇహ నేను చల్లగా మర్రికా, ఆక్కడ నా వాళ్ళు గారు నాకోసం ఎదురుచూస్తుంటారు. పాపం! రెండేళ్ళయింది — ఆయన్నీ చూసి. ఏలావున్నావో! నెలవుల్లోకూడా ఇంటికి వెళ్ళలేదు.

మర్రిక : ఇక్కడ కూడా నీకోసం ఎదురుచూస్తున్న వాళ్ళున్నారన్న సంగతి మర్చిపోకు బావా? (అప్పుడే రాజశేఖరం వైసుంచి క్రిందికి దిగి వస్తాడు. మర్రిక మాటలు వింటూ)

రాజ : అవును రఘూ! నీ బాగోలవకు కోరేనాకు, మీ వాళ్ళు గారితోపాటు మరికొందరుకూడా వున్నాను. అది మర్చిపోకు. మర్రిక, నాంకొకలనుంచి నువ్వొస్తానని అనుకునం ఎదురు చూస్తోంది. పిచ్చిపిల్ల! నువ్వంటే ఎంత ఆధిపావం దానికీ!! ఆ! సరేకాని మర్రికా, లోపలకు వెళ్ళి, రఘుకు భోజనానికి ఏర్పాట్లు చేయవూ! పాపం, ఎప్పుడు భోండాకోడో వచ్చుం. (మర్రిక లోపలకు వెళ్తుంది.)

రఘు : ఓహిందండి. అక్కడ నా వాళ్ళు గారు నాకోసం ఎదురుచూస్తుంటారు.

రాజ : బావుంది. ఇక్కడ మర్రిక, నీకోకలిసి భోంచేయాలని ప్రార్థనైంది మెతుకు ముటలేన, ఇంకా వస్తావు, ఇంకా వస్తావు అని ఎదురుచేస్తులు చూస్తూ.

రఘు : మరి—

రాజ : మరి లేదు సీరియస్. ఇప్పుడు నువ్వు వెళ్ళిపోవే దాని మనసు ఎంత భేదపడుతుంది! అధం శుధం తెలియని పిల్ల.

రఘు : నా వాళ్ళ గారు పాపం, చాలా బాధపడతారండి.

రాజ : అరేమిటోయ్ ఆలా అంటావు చిన్న పిల్లవాడిలాగ. మీ వాళ్ళు ఆ మాత్రం వూహించుకోవేదా? వైగా మేనుయినా సరాయివాళ్ళమా? లక్ష్మి ఏలాగూ వెళ్ళిపోయింది. మేం కూడా పోయామమమన్న రబయ్యా! ఈ పదేళ్ళలోనూ మా యింటిగడప త్రోక్కలేదు మీకు. ఏమంత పాపం చేశామయ్యా మేమూ? ఎంతచెడ్డా మేమిల్ల మామమకదా మర్రిక? నా కోసం కాకపోతే మానె, కనీసం దాన్ని చూడ్డానికి నా రావచ్చుకే. ఏం మమమలయ్యా మీకు? మీని చూచియాలా, రాళ్ళా?

రఘు : మేమూ? మీ యింటిగడప త్రోక్కండి?

రాజ : కాకపోతే మేమూ? ఈ రెండేళ్ళలోనూ, నిన్ను గూర్చి మీ వాళ్ళు అడగని క్షుణ్ణంలేదు సరే. ఆ సంగతులన్నీ ఇప్పుడెందుకు తిగాతి మాట్లాడు కొంతాంకాని లే. లే. వ్వాంపేసి భోజనం చెయ్యే. బాగా అలసిపోయావులావుంది.

మర్రిక : (లోపల్నించివచ్చి) నీకుకోదాకు నావ్వా!

రాజ : ఇంకా ఆలస్యమెందుకోయ్. లే లే. ఇప్పటికే ప్రార్థనపోయింది.

మర్రిక : పది బావా. మరి తెల్లపరిచెయకు. మొదటికే మోసమొచ్చెను.

(రఘు అయిదవంగానే లోపలకు వెళితాడు, మర్రిక, రాజశేఖరం వోకరిచేత్ర వోకరి చూసుకొంటుంటారు. వారి పెదవులపై ఎప్పుని ఎవ్వు. మర్రిక తిరిగి వెనక్కువస్తుంది. రాజశేఖరం కూడా వెనక్కువస్తూ)

రాజ : ఇంత బాగా పటిందగలవనుకోలేదు మర్రికా నువ్వు!

మర్రిక : నాకుమాత్రం తెలుసా నావ్వా! (వెళ్ళుతుంది. ఎవ్వుతూనే) నావ్వా ఆ ముసలాయనీ చూస్తుంటేమాత్రం జారికెల్లకున్నది.

రాజ! నన్ను చూసికూడా కాస్త చాలిపడు. నేనూ పెద్దవాణ్ణి చాటువానా.

(సవ్యకుండి. లోపలకు వెళ్ళింది. రాజశేఖరం ఆలోచించాడు వుండిగా) (తెలు)

రంగము: 2

* * మర్నాటికిదయం ఎనిమిది వాటింది. అదే రంగం. పెద్దమార్కేమీ లేదు. అయితే హాల్లో మాత్రం రెండు మూడు కుర్చీలు, టేబులుచుట్టూరా వేయబడి వున్నాయి. కుర్చీలకు ఒకప్రక్కగా టేపాయ్. రాజశేఖరం, మల్లిక, రఘుపతి ముగ్గురూ కూర్చుని కాఫీ తాగుతుంటారు, విపరీతంగా మధ్యలో సవ్యకుంటూ, మాట్లాడు కుంటూ—

రఘుపతి: అదండీ, అంత 'హాల్'గా గడిచేకాదు ఈ చూడేట్టు అబ్బ! రిల్యుకుంటే గుర్తాటు కలుగుతుంటుంది. ఓ పీకలగా వుంటుంది ఇదివరలో నే గడిచింది తీరింది. ఏమైతే నేం రెండి అంతా ఈ వాళ్ళకు తేగు కున్నాం. ఇహనుంచైనా అందరం తిరిగి మెలిసి ఆపందంగా వుంటే—

రాజ: అదేకదు రఘూ నేనుకూడా కోరుకు నేది. జరిగి పోయినదా జరిగిపోయింది. నూనె వుండి వున్న తిర్యాల తిప్పలుచేయకా వుండినా. నవీన వాటిని దిద్దుకోక తిప్పనూ తిప్పదు. అందుకే నే గడిచిపోయిన పంతుల వన్నింటినీ పోప్రక్కన పెట్టి, ఇహనుంచైనా ఒకరకమైన క్రొత్త తీవ్రతాన్ని, ఆపందకరమైన, ముఖప్రదమైన ఓ క్రొత్తతీవ్రతాన్ని గమనవుదాం.

రఘు: అంతకన్న వాకుమాత్రం కావలసిందేముంది. దిడిపోయిన మన రెండు కుటుంబాలు ఒక్కటైతే...

రాజ: ఎంత అమాయకుడిది రఘుపతి నవ్వు! పల్లవి వన్నీ నీళ్ళేవా? నీ అంతటి వికారమృదయం

అందరికీ ఉంటుందా? ఉ రా మా ర గ మ మీ వాన్ని గారే—

రఘు: నూ వాన్నగారా?!

రాజ: నే చెప్పేది బాగా అర్థం చేసుకో రఘూ! ఎవరిమీనా నాకు కోపం వుండినది అవసరం లేదు. ఒకరినినూరంది వోకవిధంగా చెప్పకలసి వస్తే దారిని నేను చెప్పివున్నానని అర్థంకాదు; వాకు వాకు విరోధులూ అని కాదు. మిగిలి అయినవాకు ఒక్కొక్క సమయంలో ఒక వింతపద్ధతిలో ప్రవర్తించనవ్వు అదేమింత వింత సంకతికాదు. కాని ఒకనారి చేసిన తిప్పిదా న్నీ, వువ్వెవరని చేసుకుంటూ, వువరా వులం చెసుకుంటుంటే మాత్రం అది మిదూర్నిం కాదు.

రఘు: అవరేం జరిగిందండీ? చూవాన్ని నీరు... ఎనువా...

రాజ: అయినా అయినా ముసలివాడై పోయాడు. తీరితంలో ఎక్కువ భాగం పాపం, కష్టాల తోనే గడుపుకున్నాడు. చివరికి ఆ కష్టాలు అరిచి ఎంతవరకు తీసుకు వెళ్ళిందని అంటే— ప్రతి మనిషినీ అనుమానించెంతవరకూ అది అయిన తిప్పిదంకాదు పరిస్థితుల ప్రాబాళ్యం.

రఘు: అదేమన్నానండీ?

రాజ: ఏమైనా అది వుండవచ్చు. అదంతా తిరిగి మనం చెప్పకొపడం కూడా అంత బావుండినా. నాని వలన ప్రయోజనమూవుండినా. అయితే నిషణ్ణం ఏమిటి అంటే—నవ్వు మల్లికను చేసుకోవడం ఆయనకు సులభం ఇస్తుందేమి.

రఘు: నేనా? నుల్లికను—!

(మల్లిక చూడంగా వెళ్ళి వున్నాం చదువు కున్నట్లుగా కూర్చుంటుంది. మగ్గు మగ్గులో అరిగి వేపు చూస్తూంటుంది ఎల్లబడి ముహూర్తం)

రాజ: ఏం మల్లిక అంటే నీకూ ఇషం లేదా? చెప్పకయ్యా. ఇంకాలో ముహూ కూటం పడినది అవసరం ఎవరికీ ఏమీ లేదు. ఎదురుగా అద్దం వుంది. ఎవరికెవరు కావాలో నిర్ణయించుకోవచ్చు. మీ వాన్ని గారినీ ఇదే సంకతి అడిగాను. కాదు ప్రాధేయపడ్డాను.

మొహం చిల్లించుకుని వెళ్ళిపోయాడాయన. ఇంతలోవున్నది మన ప్రేమయీ, బంధుత్వయీ. సరే. ఇప్పుడే అటు వెళ్ళిపోను. ఆలోచించుకో. ఆలోచించుకుని ఏ సంగతి వాడు చెప్పాడానికై వా ఏవాడో వివాహం చేసే ప్రయత్నం చేసింది. నీ వివాహ ఆశలు పెట్టుకుని అందరూ వున్నాను. సరే. వస్తాను.

(వెళ్ళిపోయాడు. మిగిలిన వారిద్దరిలో నిశ్శబ్దం మొదలు ఎదుగు తీరం పడచాలో సందిగ్ధంగా వుంది. మనస్సులో ఏనో ఉబలాటం చివరకు రఘుపతి, మగవాడు కనుక ధైర్యంచేసి.)

రఘు : మల్లికా!

మల్లిక : (తల యెత్తికుంటూ) అ!

రఘు : మామయ్య చెప్పింది విజమేనా!

మల్లిక : సమ్యక్ కలగడం లేదా?

రఘు : అహ. అదికాదు. చిన్నప్పటినుంచీ డబ్బుతో పయ్యల లాడుతున్న నువ్వు తిండి కూడా పరిగా పెట్టలేని వాడోటివాణ్ణి చూచి ఎందుకు మోసపోయావు అని.

మల్లిక : మోసపోలేను. కర్తవ్యాన్ని తెలుసుకున్నాను. (మెల్లిగా లేచి, అతినికి దగ్గరకు వస్తుంది) ఒక్కటి అకుశతామ రఘూ! కొడవవుకదా!

రఘు : ఇంతవరకూ కొదవలేదు.

మల్లిక : మీ వాన్నగారి కీ వివాహం ఇదండేను. నీసంగతి—

రఘు : నీకు బాగా తెలుసు.

మల్లిక : విజమేనా!

రఘు : అబద్ధం చెప్పటం వాచేతికాదు.

బయటినుంచి : అమ్మగారూ!

రఘు : ఎవరు మల్లికా? ఎక్కడికి, బయల్పడుతోంది?

మల్లిక : ఓహో! పారపోయిపోయింది. నీతో చెప్పనే లేదు. బ్రహ్మాండమైన నే. నీలుకూడా రిజర్వు చేయించాను. పది రఘూ!

రఘు : పారీ నీనిమాకు వెరా లేను.

మల్లిక : అశేషిటి! నువ్వు రాకపోలే ఇకా ఈ ప్రోగ్రాం ఎకేండ్ చేయించింది వాకోసమా? బావుంది,

రఘు : ఈసారికి ఎన్ను నీమించు.

మల్లిక : అసలేమిటి కారణం? నీనిమాలు చూడడం నీకు, అలవాటులేదా?

రఘు : (మెల్లిగా) నూ వాన్నగారిని ఇంతవరకూ చూడనేలేదు. ఇప్పుడయినా చూడకపోలే బావుండదు.

మల్లిక : (పెద్దగా నవ్వుతూ) రఘూ!... రఘూ! ఈ కాస్త దారికి, నీనిమాకు రావంటావా? ఏమింది. వెళ్ళేటవుతు, మీ యింటిమీదగానే వెళదాం. అటు నువ్వు మీ వాన్నగార్ని చూచి నట్లా అవుతుంది. ఇటు నువ్వే నీనిమాకు వెళ్ళి నట్లా అవుతుంది. ఏమంటావు... ఒప్పుకున్నా లేవా?

రఘు : అపాధ్యురారి!

(మల్లిక పెద్దగా నవ్వుతుంది. మల్లికను చూచి రఘుకూడా. పోయిందా పిరిదిరి నవ్వులే. ఇంతలో రాజశేఖరం ప్రవేశిస్తాడు. అతన్ని చూడగానే రఘు విస్మయపోతాడు. మల్లిక మళ్ళీ వో మూలకు వెళ్ళి వాక్కుంటుంది. రాజశేఖరం పరిస్థితిని అర్థంచేసు కుంటూ, నిండుగా, సంతోషిస్తాడు.)

రాజ : ఓ! రఘూ!... ఇప్పుడే చూల్లాడొస్తున్నాను. అతను లేదూ రిజర్వేషన్ కార్యాలయ, ఇక్కడ ఇంటకు చదివి, బి. ఏ. రెండు మూడు పాల్సు తిప్పి, నీ క్లాస్ మేర్ కడులయ్యా. అప్పుడే మళ్ళీపోయినావా? సుల్పారావు... అతిని కేవలం కొమ్మలు మెల్లీ ఫార్మిక్ వెల్ల వ్వాడు. అప్పుడు వా కనిపించింది నువ్వు మాత్రం ఎందుకు వెళ్ళిపోయాడో అని.

రఘు : నేనా? ఫార్మికా?

రాజ : డబ్బుకోసమే వాధియపడుతోంది. నేనున్నాను. ఏ ఆన్ ఫర్మికో, కేంరెజ్ కో వెల్లు. రిజర్వ చేయ. తిరిగిరా. అప్పుడు చూసుకో. ఇప్పుడు నువ్వు బాధపడుతున్న 'ఇన్ ఫోయారిటీ కాంప్లెక్స్' అప్పుడు 'మిగిలియారిటీ కాంప్లెక్స్' అయి చూస్తుంటుంది. నీముందుకువచ్చి భీమాగా చూల్లాడొలిగివాడుండదు.

రఘు : ఎల్లా మీకు వా కృతజ్ఞత చెప్పకోవాలో తెలి కందా వుంది.

రాజ: నే నేమీ స్వార్థ రహితుణ్ణి కాదు రఘుపతి!
నాలోనూ కొన్ని బలహీనతలున్నాయి. మర్రిక
మఖమే నాకు కావలసింది.

మర్రిక: నాన్నా—అలా బెల్లొద్దామనీ...

రాజ: ఓహో! మీ ప్రాణాంకు ధంగం కల్గివున్నామటా
వుంది! బెల్లిరా రఘూ! తిర్వాత మాట్లాడు
కుందాం.

[మర్రిక, రఘు ఇద్దరూ బెల్లిపోతారు. సిగరే
తీసి పెరించుకుని, రాజశేఖరం ఆ గజతొట్టి
దగ్గరకు వచ్చి నిలబడ్డాడు. మొహం కొంచెం
భీతంగా తియ్యబడింది.

రాజ: నీవవాడి జీవితం ఒక్కటే వున్న చేపవంటిది.
నాలుగు దిబ్బలు కంటికి కనబడగానే అదే
చేపపిల్ల—

జగ: (నిమిషంగా ప్రవేశిస్తాడు. మనిషి నిలవువా కొం
ములో వదిలిపోతున్నాడు. కళ్ళు ఎత్తగా జ్యోతిసు
ల్లాగా వున్నాయి.) రాజశేఖరం! ఇదేమివా
ధర్మంగా వుంది నీకు! ఒకరికి నీతి చెప్పవలసిన
వాడికే నువ్వు, నువ్వు చేస్తావా ఈ పని. ఇంత
మోసమా? ఇంత కపటమా? పెద్దయిదివి!

రాజ: (అతి కాంతింగా) నువ్వుకాదా పెద్దయిదివి?

జగ: మరి యేమిటి? అర్థరాత్రి అర్థరాత్రి నాకన్నా
ముందే స్వేదమును కొరు పంపించి, అబ్బాయిని
నీ యింటికి తెప్పించుకుంటావా? యింత
స్వార్థమా?

రాజ: తెప్పించుకున్నావా? మాటలు తూచి నాడు
జగన్నాథం. మాటలచేత మహిషకుల మున్నవ
లందిగవచ్చు. మరి మాటలు శర్యకున్న మామూ
హీనము.

జగ: నీచేత మర్యాదను గూర్చి చెప్పించుకో వలసివి
హీనస్థితి వాటింకా రాలేదు.

రాజ: ఎవరికి తెలుసు?

జగ: ఏమిటి? మర్రిక అను ఆ మాట! ఇదే మర్యాద
హీనులైనా వుంటావా?...అవును నాకొక్కొక్కసం
నీ యింటికి వచ్చిపప్పుడే నేను మర్యాదహీను
లైనాము. ఇందుకు ఒకరి పవిత్రతనం పతే
ముంది?

రాజ: నేనూ, నిన్నా నూట అంతయ్యేదు, జగ
న్నాథం? కానీ నేను మర్యాదను కొల్పో
దలచుకో లేదు. నాకన్నా పెద్దవాడివి.
నూతో. నూమని ఆవేశం తగ్గిం తిరువారి
కొంచెం ఆలోచనకు ఆకాశమిచ్చి నేను చేసిన
వాంట్లో తిప్పుప్పులను నిర్దియించు.

జగ: నూతోను. నీ యింట్లో ఒక్క శిశువూడా
నూళ్ళవు. నీయింటికి రావడంలో నీ ఒక పెద్ద
తిప్పుపని చేశాను. (గిరుకుడ్డం తిరిగి వీధివ్యాపం
వంకూ వెళ్లాడు. మర్రి తిరిగివచ్చి) అప్పట్లో
అబ్బాయేదీ?

రాజ: బెల్లెల్లానకాదుగా కనబడకుండా వుండడానికి.
విడుక్కొండి.

జగ: మేమిదివ వున్నాడా? (పెద్దిగా) అబ్బాయ్!
అబ్బాయ్ రఘూ! వోలయ్!

రాజ: (వెప్తుకొని) లేదు జగన్నాథం. నీనిమాకు
వోయాడు.

జగ: నీనిమాకు వోయాడా? వెంట! నేను వాడికోసం
వోళ్ళంతా కళ్ళుగా ఎగురుచూస్తుంటే, వాడు,
ఎన్నుచూడాలని చీరుకు పైవా లేకుండా నీని
మాకు వోయినాడా? నీనిమాకు!

రాజ: ఈ కాలపు కుట్రవాళ్లే అంత. భావపడు జగ
న్నాథం.

జగ: బాబో! రాత్రిల్లా వాడికోసం స్వేదన్నో నే వున్నాను
నేను వెళ్లేవరకే బండివెళ్ళి అరగంబు చాటింది.
వాడిక్కడలేదు. మర్రి బండికివస్తాడని—నీకు
తెలిదు రాజశేఖరం. వాడికోసం నావృద్ధియం
ఎంతగా అంగబాదుకున్నానో నీకు తెలిదు.
అతిర్వాత ఎవరో చెప్పాడు. ఎవరో నన్నుగా,
ఎత్తగావున్న అబ్బాయి వచ్చి వాణ్ని కాల్లో
తీసుకు వెళ్ళింది. వోనీ, ప్రాచుర్యమునావస్తాడు
కదా అని ఎదురుచూశాను. రాలేదు. నేనే
వచ్చాను. వాడు నీనిమాకు వెళ్లాడు. చూస్తాను.
ఇంకోక్క నాలుగంటలు. అప్పటికేరాడా?
ఎందుకు రాదా నారాబు!! (నిమిషంగా విని
పించుకోకుండా వెళ్లిపోతాడు)

రాజ: (జగన్నాథం వోయిన వేపేమామూ) విన్నూ,
నీ భాగను చూస్తుంటే నేను చేస్తున్నది అపాగ

యమే నేమా ననిపిస్తున్నది జగన్నాథం! కాస్త ఇలా చేయకపోతే నేను ఇవ్వాటిపట్ల శ్రమ పృథా అవుతుంది! నేను సర్వసాధన మాత్రమే వాడబ్బు అన్నాం కంటే మాకుంది. మర్రికలూ పడుతుంది. అందుకే నే— (తెలు)

రంగము: 3

* * అదేరంగం. పెద్దమార్చేమీ లేదు. గడియారం సాయంత్రం ఆరుగంటలు నూచిపోయింది. ఇంకా లైట్లు వెలుగ లేదు. రంగస్థల మంతా మనక చీకటిలో వుంది. రఘు ఓమూలనున్న కుర్చీలో కూర్చుని శూన్యంలోకి చూస్తున్నాడు; పరధ్యానంగా తనలో తను మూల్గుడుకొంటూ

రఘు: ఏం చేయను? ఇటుమర్రిక అనుకూలమూ నన్ను విదిలకుండా, కాదు, నన్ను విదిలలేకుండా వుంది. రాజశేఖరంగాను నిలేసిరి. నూయిద్దరినీ చూసి మురిసిపోయిన్నాడు. ఒక్క అరనిముషం నన్ను విదిలించ లేదు. అక్కడ వాన్న విరుగు కుంటున్నాడో! వాన్నా, ప్రాధుని నీకోసం చేసేదావును వాన్నా! కానీ మర్రికలదేవు. నీకోసం ఎలా తెలియడం?!!

రాజ: (బతుటినుంచి ప్రవేశిస్తూ) ఎవరక్కడ చీకట్లో కూచుంది - రఘూ? (లైట్లు చేస్తాడు) ఇదేమిటి రఘూ! ఎందుకొక్కడ, కంటికిగా కూచున్నావు? ఏమి బాలోచిస్తున్నావు? మర్రిక ఏదీ?

రఘు: బాయిలెట్ అవుతోంది.

రాజ: ఇటు చూడు. ఈ క్లౌడ్ ఏలా వుంది! ఇంగ్లీషు గాబిటీన్.

రఘు: ఎందుకంటే ఇవన్నీ ఇప్పుడు?

రాజ: అదేమిటి రఘూ అలా అంటావు! మానవోపమూది. రాక రాక నూ యింటికి దిద్దావు. ఎవ్వరి కన్నా కృపకు ఈ యింటికి మర్రిక కనిపించింది. మాకు మృతం ఎవరున్నాడు చెప్పి? నువ్వు, మర్రికా సంతోషంగా తిరుగుతుంటుంటే నేనా నేనైనా ఏదైనా చేయగలిగేది!

మర్రిక: (లోపలినుంచి ప్రవేశిస్తూ) పద రఘూ! ఇప్పుటికి చాలా ఆలస్యమైంది. ఓ! వాన్నా గారా?... పద బావా!

రాజ: నుంచీవచ్చా వల్లి రండి.

రఘు: వాకేమీ మనసు బాగా లేదు. మా నేర్దాం మర్రికా.

మర్రిక: ఎందుకంటే?

రాజ: ఏమిటి రఘూ— ఏమైంది? (రఘు చెప్పబోయి నిందిస్తాడు. అది గ్రహిస్తూ) మీ వాన్నా వారిని ఇంతవరకు చూడ నేలేనా?

రఘు: లేదంటి.

రాజ: ఎంత తిప్పవని చేశావు రఘూ! లోకు లేమను కొంటాడు? మేమేమో మీ తండ్రి కొడుకుల మధ్య భేదాలు పెడుతున్నా మనుకోయా?

రఘు: మీరం చెబారండి? ఇందులో మీకేమైనా సంబంధం వుంటేనా?

రాజ: ఆలా అని చెప్పి మనం ఇతిగులను మెప్పించ గలమా? వోటికి తెలివి లేదు. తెలివి వోడు లేదు.

జగన్నాథం: (బతుటినుంచి) రఘూ! ఒకేయే రఘూ!

రఘు: (ఒక్కసారిగా లేస్తూ) వాన్నా!

రాజ: చూడు రఘూ! కిథిలో నిలబడి అలా కేకలేస్తే ఏం కావుంటుంది చెప్ప. లోపలకు రమ్మయి ఇక్కడ కూర్చుని మూల్గుడుకొండి. కావుంటుంది.

రఘు: ఆలా గే. వాన్నా! ఇక్కడే వున్నాన్నాన్నా! లోపలికి రా వాన్నా!

జగ : (ఇంకా బతుటే నిలబడి) ఒకేయే! వొక్కసారి రారా. రఘూ! వొకేయే రఘూ!

రాజ: లోపలకు రా జగన్నాథం. ఇదేమైనా పరాయి యిల్లా?

రఘు: లోపలకు రా వాన్నా!

జగ : (కొంచెం కోపంగా) నువ్వు రారాదూ బతుటికి? నే లోపలికి రావాలి? బుద్ధి లేదట్రా నీకు? మనసు ఇల్లు లేదా? పిల్లిదగ్గరలా మన కుటుంబ విషయాలు మూల్గుడుకోవలసింది?

రఘు: కిక్కిమాత్రం ఎవరు వాన్నా! పరాయి వాల్లా!

జగ : (లోపలికి విసురుగా వస్తూ) ఓరి! ఓరి! అంత దాకా వచ్చిందిరా? వీళ్ళ సంగతి వాకన్నా రాగా తెలుసుకొనిపో! ఎక్కడా నీకు సహాయం చెప్పింది ఈ పది సంవత్సరాలల్నించీ.

రఘు : ఇదివరకటి సంగతులు ఇప్పుడు ఎందుకు వాన్నా? జరిగిందేదో జరిగిపోయింది. ఇహ నుంచి ఓ కొత్త జీవితం ప్రారంభిద్దాం.

జగ : కొత్త జీవితం! దిగువన వేరవ అవి. ఏదిరా కొత్త జీవితం? పోకో! వచ్చి రెండు శోకాలైవా లెండిన, కన్ను లెండిన మాడకుండా వుండవలసిన కొత్త జీవితం? ఎవరో కన్నుల చారలు! ఏదో అతి పెట్టారలు! కొత్త జీవితం ప్రారంభిస్తాడు! అప్రామ్యదా అది.

రఘు : వాన్నా!

జగ : వారేయో! వరాయివాళ్ళ ముందరలరా వాపకు వును తీసేది నువ్వు? ఇంతకన్నా చేరే పను యేయూ, స్థలమూ నీకు దొరకలేదటరా? మనింట్లో నువు ఒక అను పడతాను. ఇది కాదురా స్థలం. వీళ్ళు మనుషులు కాదురా. నిన్ను వీళ్ళ పిచ్చిచేత జలగలు.

రాజ : నుంచిది జగన్నాథం. మేము జలగలమే అయితే ఒక సంగతి నువు మర్చిపోతున్నావు. ఇతిమ నీకు కొడుకు మాత్రమే కాదు. మాకు అల్లుడు కూడా! అల్లుడి యోగక్షేమాలను కోరని మామగారక్కడైవా వుంటాడా?

జగ : అంతి వరకూ వచ్చిందా వ్యవహారం? ఏరా? ఏరా రఘూ?

రఘు : (మెల్లిగా) అ...వు...ను వాన్నా!

జగ : అవువా? ఇంతగా చెయివారిపోయిందా పరిస్థితి? (నువ్వి రాగా చెబుతన్నాడు. కోలుకోలేని చెబు. మొహంలో కలివాలుకు వెతుగు చుక్కలేదు. ఒక్క క్షణం అంతటా శ్మశాన ప్రకారంతో) శేఖరం...నువ్వు గేల్చవు. చివరకు విధిని ఇక్కడకూడా నువ్వే ఓడించావు. అయితే ఒక్క సంగతి. రఘుమ వా ప్రాణంలో ప్రాణంగా పెంచాను. వా విద నీకు అభిమానం వున్నా లేకపోయినా వాణ్ని మాత్రం అన్యాయం చెయ్యటోను. దిస్తాను.

రఘు : వాన్నా! ఇదేమిటి వాన్నా? నువ్వు వెళ్ళిపోవడం చేసికే వాన్నా? నువ్వు ఇక్కడేవుండొచ్చు వాన్నా!

జగ : ఎంత వెళ్ళిపోవలసినా వాయవా వీవు! నీతిండ్రిని ఇంతేవా నువు అర్థంచేసుకున్నది. వరుల పంచలో వాళ్ళు దయాధర్మాల వాకన్నా, నీ తిండి బ్రతికగలదా? దమ్ములేకపోవచ్చు. అప్పుం లే వచ్చిపోవచ్చు. కానీ గౌరవం లేకుండా మాత్రం, మానంలేకుండా మాత్రం నీ తిండి బ్రతికలేదు.

రఘు : వాన్నా! నేనూ, వీరోనే వస్తాను వాన్నా! నువ్వులేని నేను, వాన్నా!

రాజ : ఎక్కడికి వెళ్ళావు రఘుపతి?—మర్రికను ఏం చెప్పి?—మా గౌరవం సంగతికూడా కొంత ఆలోచించు. నిన్ను నమ్ముకుని అభిమానాన్ని పిధిలో పెట్టాం! అక్కడ నీకున్నది ఒక్క తిండి మాత్రమే. ఇక్కడ నీవిద అధారపడి వున్నది జ్ఞప్తి కుంచుకో.

మర్రిక : మామయ్యా! ఎందుకు నీకింత పంకిం? నేను నిన్ను ఆదమానం చేస్తావా? ఈదిబ్బు నీ పేరనే వుంచుకో మేనుందరం నువ్వు చెప్పింట్లు వకుస్తాం.

జగ : పిచ్చిరిరి! నేను వీధివాడుగా వుట్టాను. వీధి వాడుగా, పెరిగాను. వీధివాడిగా అభిమానం వంతుడిగా చనిపోవడమే నేను కోరుకునేది కూడా!

రఘు : వాన్నా! నిష్పాపాతం చెయ్యకు వాన్నా!

జగ : నిన్ను అన్యాయం చెయ్యవలసినా? బాలా! రఘూ! నువ్వు సుఖంగా వుండవలసినా వాకు కొవలసిందేమిటిరా? వాడా చరమాంగంలోపడ జీవితం. ఈ అరిపోయే దిపంకోసమని నిన్ను బాధిస్తున్నావని అనుకుంటున్నావా? చెర తిండి! నువ్వు పదికొలలపాలు సుఖంగా వుండు—కనీసం నువ్వైతా శేఖరం! శేఖరం బావా! ఇది చేతులుకాదు. అభింకుభం వెలియని వాడు కాదు! జాగ్రత్తి, వాణ్ణాన్యాయం చెయ్యకు. వైసి ధిగవంతుడున్నాడు. బాలా! రఘూ! (వెళ్ళిపోతాడు.)

రఘు : వా...న్నా!

రాజ : నేనున్నాను రఘూ! నేనున్నాను. నేను, ఇంకా, చనిపోలేదు.

రఘు : వా...న్నా!

(తనలో తిను వమిరిపోతూ, ద్వారం దాకా వెళ్ళి, పిధిచేత, పజల నేత్రాలతో చూస్తుండుగా)

(తెలు)

శ్రీ నాథుని రచనలో భక్తిశృంగారభావశబలత

శ్రీ చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి

క్రమము తమ రచనలను రసకజన హృదయోపాద్వయముల నొనర్చుటకు వివిధరసభావములను దమతమ ప్రతి భావసారముగ సంకలించును. విశేషములను విద్యా సంస్కారము లేకున్నను ప్రాణి సామాన్యమున కనుభవ గోచర మగుచు ప్రణయము, ఇట్టి ప్రణయము పరమేశ్వరాలంబునుగూడ భక్తియనియు, మాత్మపుత్రాశ్రయమైనచో శృంగారమనియు వ్యతిరేకపరిచయమున్నది. అటుండానందానందానందాయ యరు నీ ప్రణయము ఎను సంధానించుటకు గలిగి, అనుభవయోగ్య మొనర్చు కొనుటకు రసికునకును సముచిత చిత్రి సంస్కార మావశ్యకము. అట్టి సత్త్వియ కొందఱుకే సమకూడి యుండును. వీరభావతాది రసభావములు కొందఱుకే సముల్లాసజనకములు. హృదయోగ్యతాది తదితర రస భావములు పాఠకు లందఱును వాస్తవ యోగ్యములు గావు. వాని ననుసంధానించుకొనుటకై గురులలోఁ గొందఱుకే జరి గూడుచుండును.

శృంగారరసభావములు, తత్త్వియ లేజక స్త్రీపురుష పౌందర్యవర్జితము తిదాలంబన ప్రాకృతిక వికాస ఘను శ్లేషమును సహజముగ కని దృష్టి రసకహృదయ మును వెంటనే యావించును. కాని తిదను గుగ వస్తు సమున్మీలనము కలిగి మిక్కిలి కఠినము. తిదనుసంధాన యోగ్యుని చిత్రిసంస్కారములేని పాఠకులకు శ్రోతలకు నది యట్టిదియే. ప్రణయమునది తెలిసియో తెలియకయో, కొందఱునో గొప్పనో మానవహృదయ ముందు తత్త్వియోపాసానూపముగ మొలలేదుచుండును. కావుననే యది స్త్రీపురుష సామాన్యముగ ఎనుభవ యోగ్యమై యుపలాగుచుండును. అందును పరస ప్రేయసీ ప్రియాశ్రయమైన ప్రణయభావములు, తిదు లేజక సామగ్రియు ముత్రిమకావ్యోపనిబదమై యా పాస్తవయోగ్యములై వెలువడినపుడు, నది యాశ్రయ వయోవిభాగ నిరపేక్షముగ నందఱును సముల్లాసము గలి గించును. అట్టి శృంగారరసభావముల సాచిత్వభంగ

మనుచుండును లేకుండ రాగులకు యోగ్యులగు నొక శ్రేణి పేయముల నొనర్చివాఁడు సంస్కృతియును మహాకవి కాళిదాసు.

కాలిదాస నిరచితమైన కావ్యములలో ప్రధాన రసము శృంగార మేయియునను, తిదు శ్లేషక సామగ్రి, మానవసామాన్యములకు హృదయోహృదిగ గానవచ్చును కవితారహస్య కేంద్రీకరిత పార్వతీపరమేశ్వర భక్తి భావ సము శ్లేషక వస్తుసామగ్రిగ నే నొనరించును. అంతిమ తన కుమార సంభవకావ్యమున పార్వతీపరమేశ్వరాలం బుమైన శృంగార రసభావములను సమగ్రముగర్పించి, తద్భావావిద్యురగము వాత్మ్యభక్తి భావావిద్యురగ పర్యవసాయిగ నొనర్చియున్నాఁడు. అంద్ర వాఙ్మ యునున శ్రీనాథుని రచనయు నట్టిదియే. సంస్కృతి వాఙ్మయమునందలి పరససామగ్రిని దవరచనలో ఎను సంధానించుచు పరమేశ్వరాలంబునకు శృంగార రస భావముల సాచిత్వరీంచిన యాతిని రచనయు భక్తి భావ శరణవసాయియై యుపలాగు నొక ప్రవంతి.

శ్రీనాథుని రచనలో శృంగార రసభావము లోరిప్రాతిమై యుండునని యొక ప్రసిద్ధి. అతినిచాలు పద్యములని లోకమున వ్యాప్తిలోనున్న పద్యములను బట్టి యాతఁడొక శృంగారపుకావ్యమని కిందనంతి. ఇట్టి ప్రవాదము కాళిదాసునకు లేకపోలేదు. కాని శ్రీనాథుని రచనలని నిశ్చయముగఁ జేరిన వానిలో నొక్కనైష ధము దక్క మిగిలిన వానిలో పెక్కుతావులందు పర మేశ్వర భక్తిభావమే విపులముగ నిరూపితమైనది. ఈ తీరుగ భక్తిభావము వాచిచ్చురించు సట్టులందునైతియు శృంగారరసభావములు జరిగూడునట్లు లొంగి, తన కదిత వాస్తవయోగ్య మొనర్చుటకై శ్రీనాథుడొక ప్రత్యేక పండినంగీరించెను. ఇటులనే శృంగారరస భావసామగ్రితో భక్తి భావముల నలికించుటయు వారి వికే బట్టువడిన యొక ప్రత్యేకతగా నిరూపింపవలయు.

దేవియైనవాఁడు తానే యిత్యుత్తమును నీవీకొని ననుదానిలోఁ దన కాలమువారి జనుల యభిరుచులను

వారి మహాప్రవృత్తులను, తాత్కాలికములను చేపట్టాడు. భాషావికాసమున కర్మముగనో వాద్యముగనో ప్రతిఫలించలేదును చేయుచును. కథావృత్తులపట్ల గౌరవనీయమైన ప్రతిభతోనుగలవలెనని తెలిపివారియొద్దను వారిని జేరించుచును తనకు సమకాలికులయిన వ్యక్తుల మనోభావములను భావించి నిరూపించుచును. మానవబుద్ధి కంటెని రిచయించును వదిలి వేసి నచో, అంతెనివర్చియు గది కొలము వాటినియే యును. అతీతివచనములనుచూడఁ దియ్యెనాటలముచేఁ బ్రతిష్ఠియు చేసికొని కఠిన పాగించి వాస్తవిక వ్యాపక రచనలందుఁ దిక్క, తిక్కన కవుల రచనలలో కవి సమకాలిక విషయములే గుర్తించుచుండునని యాలంకారినిలు వాకొవియున్నాడు. ఈ దృష్టితో మనము శ్రీవాళుని రచనలను బరికించివో వారిని కొలమువాటి వ్యక్తులగుఁగల ధర్మ శృంగారభావ సామగ్రితోపాటు, వాటి వ్యక్తుల చేపట్టిన భాషావికాస భంగియు వావాటి జనుల యభిరుచులు కవి మనోభావములను తెల్లచును.

ప్రణయమతి లెలియు. దాని వాస్తవికతలయందు సరిసరి లలిత మధురభావ సమృద్ధి పైని చిత్రితమై వాతంత్యము. ఉద్రేకము ఉద్వేగముల చిత్రితముల కది యాస్వాదయోగ్యము గా నుండు. కవి హృదయము ప్రవృత్తియోగ్యమైననాడే ప్రణయసంబంధి భావముల వారించు మృదుమధురగతిని వెల్లార్పాలడు. రసికులకు భావుకులకు మాదిరి దివ్యసంధాన యోగ్యమున సంకీర్తన వృత్తినిగింపవలె యాస్వాదించి యానందింపవలెను. అందును బరమేశ్వరాలంబన ప్రణయరూపయిన ధర్మని భావించుటకు, తదావిష్కరణమునకు, తదాస్వాద జనితానందానుభవమునకు, వర్తమున చిత్రితంపాకర మెంతేని కావలయును. కావుననే కాలిదాసాదుల కఠిన పాదావ్య చిత్రితంపాకరముల వ్యక్తులకుఁ దలస్పర్శగ వాస్తవిక యోగ్యముకొందయే చెప్పవచ్చును.

వి వస్తువునందలి సౌందర్యము నయినను కవి తన మాత్మదృష్టితోఁ బరికించి, భావించి కావ్యముకయిన వెల్లార్చినపుడది సామాన్య వస్తువేయైనను విశిష్టవస్తువుగ గోచరించును. కవి కంటబడిన నీరసమగువస్తువున విశిష్టతనాటలమున రచనంధునిమే యగును. కవియొ వస్తువును లోకము నెదుటఁ బెట్టినపుడు మఱింతి మనోహరముగ

గావవచ్చును. శ్రీవాళుని తన కృతులలోఁ బ్రవర్తితమైనవైన ప్రాకృతిక సౌందర్యమును స్త్రీగుడవలెనని పాపహాగ్యమును సమతయోగ వాస్తవికముగఁ జేరించుచునే వచ్చెను. అందును స్త్రీ సౌందర్యవర్ణన ప్రవర్తితమైనవైన గొంతి యవిధానమును, ముఖ్యముగ పయోధర పరిణాపావర్ణనము నందొక ప్రత్యేకము బ్రవర్తించుచు వచ్చినాడని చెప్పవచ్చును.

సౌందర్యమునందలి స్త్రీపురుష సాధారణమే యయినను కవులువాతము స్త్రీ సౌందర్యవర్ణనమును గొంతి ప్రణానమును వహించిట్లు కవియును. పురుషులెంతటి సౌందర్యవంతులయినను వారిలోఁ సహజముగ గొంతి మోయుచుండును, స్త్రీలెంతటి యవాకాదులైనను వారిలోఁ గొంతి లాభివ్యమును గావవచ్చును. కావునఁ గవుల రచనలు స్త్రీపురుషులనే ములుమాపురూ వచ్చించి. ప్రత్యేక సౌందర్యమును జేరించిన ఘట్టములలోఁ బురుషుల సంఖ్యకంటె స్త్రీల సంఖ్యయే హెచ్చుగా గావవచ్చును. సాధారణముగఁ గవులు స్త్రీ సౌందర్యమును వర్ణించు పట్టలలో కవిభవనలెంతా భాగమును విశిష్టముగ వర్ణించుట యొక పరిపాటి. ఏ ప్రకరణమునందయినను వానిని వలకుండు చిత్రించుట శ్రీవాళుని లోక యలవాటు ఇట్టి వర్ణనము రసిక జన హృదయమున కొనపించును వికారిజన హృదయమున వుల్లాసము నొందించును. శ్రీవాళుని రచనలలో విశిష్టమైన లెవలెనె ముంతులను గాఢము వారిని నొక శృంగారకవిగా లెక్కెంతురు. కాని యతని కృతులను సాధారణ మతితోఁ బరికించినచో ధర్మభావ నిరూపమునందే యతనికిఁ బ్రణాన మేర్పడి యుండిట్లు లాఠిని కృతులు తాత్కాలికులు ఆ విషయము నిలఁ గొంతి ప్రస్తావించెను.

శ్రీ వాల్మీకి, నైషధియొఁ దరిత మహాకావ్యము నందిలి విశిష్టమగుచు ప్రస్తావించుచు పదనొకందక పర్చుచును. —

శ్లో॥ శృంగారాద్ధరితగాతయ మగాతీకాదశిస్తవ్యహా
కావ్యే వాయణే నైషధియందరితే నన్తో నిన్తో
జ్వలః.

సం. నైష. 11 పర్గ.

అని వాడు. నీరసిపట్టి శ్రీ వాల్మీకినైషధి కావ్యము శృంగారంపవారానీని తెల్లయిఁజేయు చంద్ర

శ్రీనాథుని రచనలో భక్తిశృంగార భావ శబలత

స్వరూపమని తెలియుచు పోయివ్విడి. తిమ్మలముగ నీ కావ్యమున శృంగార రసభావము లతిమాత్రములు విశాధములునని కుర్పించుచునే యున్నది. శ్రీనాథుడు తా' హంధ్రీకరించి యీ నైషధకావ్యము కుదిరి—“ధిలహర్ష మరకవీశ్వరుఁ డొసర్పక నైషధ శృంగార కావ్యప్రబంధ విశేషమున నశేషమనీషి హృదయగతులుగా శబ్దం బనుసరించియు నభిప్రాయము ను రించియు, భావం బుపలక్షించియు, రసంబు బొడిపించియు, వలంకారంబు భూషించియు, నాచిత్యం బాడించియు, వనాచిత్యంబు పరిహరించియు, మాతృకానుసారంబునఁ జెప్పఁబడి యీ భాషనైషధకావ్యంబు” అని వాకోని యున్నాఁడు. తొలిని ప్రపంగమునుబట్టియు నైషధకావ్యము శృంగార రసవారిధియనుట స్పష్టము. ఇట్టి యీ కావ్యమున శ్రీనాథుఁ డాచిత్యమును బాటించి శృంగార రస భావముల నెంతగాఁ బ్రపంచించి నెఱుఁగెనో నక్కఱలేదు. ఇట్టి శృంగార రసమునకావ్యము నందు నైతి మదిను మాదుకొని తివరుల ధిక్ భావమును వ్యక్తముచేసి యున్నాఁడు. తివ్యస్థి క్తి కరిగి వెంక విలక్షణ విషయము. ఆతీరు పరికింతు.

దమయంతీ స్వయంవరమునకు రాతా లందియును సమావిష్టులైవుడు వారివారి కులగోత్రాదికమును వివరించు వారెవరని చింతించి, భీమ భూపతి, తన కులక్షణతిరుగు శ్రీహరిని మనసార నొకమాటు స్మరించును. వెంటనే విప్రువు సరస్వతి నాపని నెఱవేర్చుదానిగా వియమించును. విప్రు వానిని సరస్వతి సభాస్థలి కవతరించును. శ్రీనాథుడు తన వాక్కులతో వాగ్దేవతా స్వరూపమును వర్ణించును. ఈయదినున శ్రీనాథుడు భీమ భూపతిచే సరస్వతీదేవిని క్షుతింపజేసియున్నాఁడు. ఆ క్షుతి ఆంధ్రభాషప్రపంగంలో కలఁగ నాదముతో నడిచిన సంస్కృతి భాషయనుమైన యొక దంపకము. దంపకమునందిలి విషయము శ్రీనాథునినైషధ శ్లోక సారరూపమే యయివను మధుర వాదాను సంధానముగ విలక్షణమై యొప్పారినది. దంపకము కుదినున్న యాక్రింది పంక్తులు తూత్రిమే శ్రీనాథ స్వకపాల కల్పితములు. అరదన యిట్లు పాగివది—

“నను నీకు నైవల్యకల్యాణసీమే
నను స్వర్వగీర్వాణ మాదామణి
శ్రేణీ శోణ ప్రభావాల బాలిత
శ్రీర పాదాంబుజాయై నమస్తే

శిరశ్యే, నను నీవశేశ్యే, ననుక్యా
రదాయై, ననూ సర్వదాయై
ననుక్యాశ్యతాయై నమోద్విశుతాయై,
నను నీ ననునీ నను:

నైష. 4. 138.

ఈ విధముగ మూలముని పర్యవర్తి వర్ణనూత్రి పరములై శ్లోకములను దంపకముగా పంకిరించి, శ్రీనాథుడు కారదాంబుజాయై దివగు గల భక్తిభావము నావిష్కరించి యున్నాడు. దంపక రివనము సామాన్యముగ నేవతానాతి ముద్దిష్టమైనది. అందు నీ దంపకమున పనుకూర్పిర పదివాలమంతయు ధిక్ భావసముద్దీపకమై యొసలారినది. అందియొక వాక్యము పరికింపుము—

“జయ జయ జయత్ర కల్యాణ సంధాత్రి,
నాంపర్య విద్యాకభావక వాళాం, త్రివేది వళిం సార
సాహిత్యసాహిత్య నిర్వర్తి త్రాల్లవిద్వ్యక్తి రంగా,
మనే కాధిరాద క్రియా హామధూమావళి మేదికా
ధర్మతాన్నాయకోహ వళిం, కల్పశిష్యాకా కల్ప
సాహిద్వ్యత్రాం నిరుకప్రియోక్తిం భుజ ద్వంద్వతా
మన్నవానేప సంకోధితం, ఛందిసా జాతి వృత్తి
ప్రళేప ప్రభిక్షేప విద్యామయ్యాం త్యాం ధిశే”

నైష. 4 138.

ఇట్లే దంపక విషయ మంతయు విద్యాస్వరూపిణి యొక శాండా ప్రసరూపము. ఈ దంపకము తిరువారె నూర్పిం విద్వ్యము శ్రీనాథుని కారదాంబిక్ యొవెగల భక్తి భావమున ముపద్ధంధికము.

కు జగతీనాథుని ముందల న్నిలిచి, సా
మౌత్కరముం బొంది యా
జగదీక ప్రవీణుకారద శిర
చ్చంద్రాతిపాలోకము
స్సొత్తుండలయొ దివ్యశేషానుచియు
స్సమ్మేళనంబొంది చె
ల్యనమందెం గలుజాపరాయణతి న
యోగ్యనాన ముగ్ధంబునన్.

నైష. 4. 140.

ఈ విధముగ చె నలుఁడు ప్రాతిస్సావముకై మిన్నటి కేగింపును అనకొకము కల్పించుకొని గంగా ధివాని విగించియున్నాఁడు. ఈ రచనయు ధిక్ భావ పరికి మైనది. దీనికి మూలములేదు.

"ఏది యిటు మహానలు జటాట వి వాటి నదతి రించి, నభోపీఠీపీఠీ భూతంబుల ప్రభువ మందలం బొంపి కొనుమ కింశుమారా కారెంబు శంకారకా మూర్తియై పవ్వళించిక పొందజవ్వగని చరణపల్ల కంబుఁ బ్రహ్మశింఘము, పాపార్కమయ మహాహాసా సంజులం బ్రహ్మించిపరి తనా పవన ముంపా సంపాతంబులం దూగెనాడు కరశృంగపృక్కు నిర్మలంబుల నాహ్వాతింపఁ దిదిప్తప లలాటికొ గిలకంబును వరక పుర గోపుర ద్వార దంతార్ధరీయును, వారాయణ చరణారవింద నుకరించ రిందునిష్ఠ్యంబులును, బుంస రీకధిక కమంసలు తీర్థధారయు నైః యమృహాపనదానీ ...యొక్క రివుం దిగి".

—నైష. 8. 28.

ఈ వచనమున క్రివాధునకు గంగానదీరుత్తియొడఁ గల భక్తిభావము ప్రవృత్తులునుండి. ఈ వచనము తిగవార నొక నీవపద్యమున నలుఁడు గావించిన ప్నావాది నిత్యకృత్యములు వర్ణింపఁబడినవి. ఆ వచనలో వారనివాటి శివధర్మకైవధార్మికుని మూర్తిరూపము. ఇదియు మూలము నుపేక్షింపక వివరింపబడినది.

నీ. అత్యంత విశుత్తిఁ బంచాంగంబు పరియుంచె
నభుమర్మణ స్నాన మాచరించె
తైవరీయుపి పితృతర్పణంబొనరించె
సంగృహారాధించె నివరింఁగలిచె
గాంగేయ బాలుకా రింగమూర్తిని విర్వి
కొందనాటములఁ బూజించె శివుని
బారీబారిక లతా పల్లవాగ్రంబులు
చిదిపి యొత్తున మేపెఁ దిదగెకరికె
గేలుజొయెత్తి యాదలఁ గిలు కొలిపి
గగన మురిరాజులైన చుక్కలకు ప్రయోక్కి
దివ్యరథ మెక్కి చేగ యేతెంచె తురల
నధిపుండల సురపది తీర్థయాత్రపరిపి.

—నైష. 8. 29.

పంచాంగము పఠించుట, అభుమర్మణ మంత్ర పఠన పూర్వకముగ స్నానమాచరించుట, స్నానాంగ ముగ తైవరీయుపి పితృతర్పణము చేయుట, సంగృహారాధన, మోక్షోపాధి నెఱపుట యను విధి క్రివాధునివాడు ధార్మికుడైన గృహస్థు నెఱపెడి యాహుత్యకృత్యములు. కావున క్రివాధుఁడు నలునిచే వానిని నెఱపించినాఁడు. క్రివాధుఁడు శివధర్మకై

కావున నలునిచే బాలుకా రింగమును నిలిపించి, కొందన పద్మములచే బూజగావించఁజేసినాఁడు. పారి బారీపల్లవములు క్రుంపి కామధేనువునకు మేఁత పెట్టుట, స పద్మలకు నమస్కారముసేయుట, యనువిధి హమయికారములు. ఈ వర్ణనలచే క్రివాధుని మూర్తిగాని, యావాటి ధార్మికుడైన శివధర్మని మూర్తిగాని మనయెదుటఁ బాపట్టును.

ఇట్లులే నలుఁడు శివప్రాజాగృహమునకుఁ జోవునప్పటి యాతిని యాకృతిమూలమును విశిష్ట వాలున నీవహించుటలో వర్ణింపఁబడినది. ఈ వచనలో క్రివాధునివాటి శివధర్మకైవధుని వేషము మనయెదుట గొవిరించును.

నీ. నీమంత మేర్పడఁ జివరభారమున ను
ర్జిప్తబంధంబుగ శిఖ యమర్చి,
గన్నేరుఁ బూచాఁయె గనుపటఁ జలుగై న
వరిల కామయశస్త్రంబుఁజేటి,
చంఁచారితములొడి సరియొక విరిపల్లఁ
బుట్ట నుత్తిరనాదముగ గరించి,
ప్రహరితములైన పదిమూలురన్నియ
కెరికంపుఁగొడుగుఁ బానాలుగొడిగి,
తైవుడెఱ బ్రాశ్వాగ్ర బ్రహ్మచారి యయ్య
హస్తమలంబవంబుఁ నిల్లననది
విశుతి మానవరంబుతో వృషతిపాశ్చ
కాంతిచిత్తుఁడై కేవలప్రాజాగృహంబు.

—నైష. 8—108.

ఇది క్రివాధుని వాటి శివప్రాజాధురంభ యుఁడు వాల్చెడి వేషముగా నోపును. కాని వాఁడు మూలములో లేని విషయ మింతిఁగఁ బ్రసరించిన వెల? కావచ్చు శివప్రాజావసరములందు క్రివాధుని మూర్తి యేని యుట్టించినోపును.

ఇట్లే మూలములో క్రివాధుఁడు నలునిచే శివ ప్రాజ చేయించుటకు దుహితారములు నాగకేసరములు ముగ్ధికుసుమములు మాత్ర మే యుపయోగింపఁగా, క్రివాధుఁడంతటితోఁ దృప్తిపొందక శివప్రీతికరములైన పత్ర పుష్పముల నన్నిటిని శివున కర్పింపఁ జేసెయున్నాఁడు.

నీ. ఖట్యాంగపాణిఁ కెంగలవృష్పంబుల
ధాలలోఁచను విల్యపల్ల వముల
నాగేంద్రకేయాను నాగకేసరముల
నారేందు కొడియఁబాటలములఁ

శ్రీనాథుని రచనలో ధర్మక్రమంగార భావ శబ్దలత

గురుమహోదండారీః సంపదర్థనములః
 గాంధవాదలచామ్రః గాంధనముల
 సంధికాహృదయేషు సన్ధితాంబుజంబుల
 దక్షిణ్యధ్వర ధ్వంసి దమసకముల
 బొండుమల్లియ విరిదంబుఖంబుపరకు
 సఖిల సురపార్యభౌము దూర్వాంకురముల
 అంతి క్రివత్సలాంధవ ప్రాణబంధు
 శివుని తేమంతి బంతిః బూజించెదలుఁడు

—వైష. 8. 107.

తూజా పుష్పముల వింతగ విపులీకరించుట శ్రీనాథు
 వకుఁ జంద్రకేళుఁడెడఁ గల ధర్మక్రమమును ప్రపం
 చించుటకే...యని విదితి ముందున్నది. ఇటులనే
 తూజోపచారాదిసమర్పణ విషయమునంగుఁడు విశేష
 ములను ప్రదర్శించియున్నాఁడు

సీ. పద్మాసనధ్వంజై భావించె మానసి
 కముల కర్మికయందుఁ గాలకంఠుఁ
 బంచామ్యుఁ డ్రెంబుల జపించె బంచబ్రహ్మ
 పంచాక్షరంబులఁ బరమనియతి
 ధీక్ష్యభోజ్యాదిక బహుపదాంతంబుల
 సతిధి క్రింగొలిచె రాజార్థమూర్తి
 రాజదీపోపచార ప్రకారంబుల
 సతిధి క్రింగొలిచె రాజార్థమూర్తి

వైష. 8. 110.

పద్మాసనా సీమంజై మానసి కములకర్మికయందుఁ
 గాలకంఠుని భావించుట, పంచామ్యుని డ్రెంబుల పంప
 బ్రహ్మ పంచాక్షరీ మంత్రములు జపించుట బహు
 పదార్థములు వియూహాశీలం పరమహంబులు, రాజ
 కేళుఁడని రాజోపచారదీపోపచారముల సతిధి క్రి
 కొలుచుట యను నవి శ్రీనాథుని నాఁటివి, యాతని
 కభిమతియైసవి యగు పరిపాటులు. అదను గుర్తించి
 వాని విదితించుటలో శ్రీనాథువకుఁ గల ధర్మక్రమము
 త్యక్తమునుచున్నది.

స్వయం వరానంతరమున పరస్వతీతవి నలువకు
 చింతామణి మంత్రము మపదేశించును. అప్పటి పర
 స్వతీతతా స్వరూపమును మూలములో లేనిదానివి
 పంజరించి యున్నాఁడు. ఈ వర్ణనము శ్రీనాథులకు
 వాణియొడఁ గల ధర్మక్రమమును త్యక్తము చేయు
 చున్నది. ఇదియొక సీసపద్యము. దీనికి మూలము
 శ్రీ హర్షకృతిలో లేదు.

సీ. కబరికా భరణులైఁ గన్న గేదగి పువ్వు
 తేనుతోఁగూడఁ కేటవించి బొదివి
 లలిత కన్యాకా తిలక ముగ్ధంబున
 సాబగాదు ముత్యలయకల్ల విరిపి
 కుదురు నిండిన విందు గుబ్బ చున్నలమోడ
 జలగు దువ్వలువఁ గంచెలయొక బొడిగి
 యచ్చ విన్నెలచాయ నవకుళింపఁగ జాలు
 విద్ధింపు చెరిపట్టు నెఱకగట్టి
 యంచ కొదములఁ బూర్విన యరది మెక్కి
 యుపవిషదీప్తిధి విహించుచున్న నన్ను
 మహిచింతామణి దివ్యమంత్ర మూర్తిఁ
 దలఁప సారస్వతిం బయల్పి యువఁ గలుగు.

—వైష. 8. 22.

ఈ పద్యమునుబట్టి శ్రీనాథుని మహాస్వయం
 కారదామూర్తి యిట్టిదిని తెలియవచ్చుచున్నది. కలితా
 మూర్తి సప్తశీంసురిణి విట్టి బ్రాహ్మీస్వరూపము
 వారిఁడు ధ్యానించునాఁడనిమాట మనకెఱుంగవచ్చును.

ఈ ప్రకరణమునందే శ్రీ హర్షుఁడు చింతామణి
 మంత్ర ప్రభావమును దెలుపుచు నొక శ్లోకమును
 రచించి యున్నాఁడు. శ్రీ హర్షుఁడు చింతామణి
 మంత్రోపాసకుఁడగుటచే వారిని భావవల్గఁ దివ్యం
 త్రము చింతితార్థస్ఫూర్తము. అది శివశక్తిశ్లేష
 భావవత్మికము; లక్ష్మీనారాయణ స్వరూపానుసంధా
 వత్మికము; మంత్ర తంత్ర స్వరూపానుసంధా
 స్వరూపమునై యున్నది. ఈ విషయ మంతయు
 నారాయణీయ వ్యాఖ్యయందు వివరింపఁబడియున్నది.
 ఆ శ్లోక మిది—

శ్లో. అవామా వామాశ్చ సకల ముధియా కార ఘటనా
 ద్విధాభూతం రూపం ధిగవిధిధేయంధివతితుత్
 తిదవై ర్మంత్రం మే స్వరూపారమయం సేంతు
 మమలం
 విరాకారం శివ్య జ్ఞప సరపతే! సిద్ధియతుసతే.

—సం. వైష. 14-88.

ఈ శ్లోకమును శ్రీనాథుఁ డిట్లు ను వ దిం చి
 యున్నాఁడు.

మ. సకలంజై హేమయక్తభౌధరణమై
 నివ్యాస సవ్యాసృ యు
 గ్యకరూపంబయి వైక మై గతి కళం
 కంతై శివంజై యుపా

పక చింతామణియై ప్రసిద్ధి భవ
స్మృతాభి భోగ రుచే
యొక మంత్రము మదియ మువ్వవదిదీ
మర్మకేతు విచ్చిరిన.
—నైమ. 6-18.

ఈ పద్యమున శ్రీనాథుని కవధి క్రమరతి వ్యక్త మగుచున్నది. మంత్రములు తిరిగిపాఠము సంప్రది కరణమున నుపాసకాభిమతియగు వివిధార్థ హృదయములై యొకటగుచుండును. కావున శ్రీనాథునికి చింతామణి మంత్రము పార్యవ్రత పరమేశ్వర స్వరూపాను సంధా వార్తికమై భావించినది.

ఈ విధమున శ్రీనాథుడు శృంగార రసవారినిధి యైన యీ యాంధ్ర ప్రపంచమువందుఁ దనకుఁ గల శివధి క్రమరతిను వ్యక్తముచేసియున్నాఁడు. ఈ తేజుఁగు పేరిలో శ్రీనాథుఁడు శృంగారి రి స భా వ ము లు వర్ణించు పల్లలందుఁ దనకుఁగల భావాభివీక్షియును వ్యక్తియు నీయకపోలేదు. శ్రీహర్షి నైషధమువందలి భావములను తెంచియుఁ గ్రుంచియు ననువాదము పాగించియున్నాఁడు. మూలముతో పరిపూర్ణి యాచిది వా విషయము వ్యక్తి మగును.

వలఁడు చివేలదాడు లోపగిది కాంబరీ విద్యా ప్రభావమున దనుయంతి యంతఃపురమునకుఁ బోయి వపుడు. అంతఃపురాంగవలు గావించిన దనుకొర ములను మూలమున వర్ణించియున్నాఁడు. ఆంధ్రదేశమున శ్రీనాథుఁడు వాని పెట్టు వివరించెనో కనుఁ గొందము. మూలమునం దంతఃపురాంగవల చేప్త లీట్లు లారంభింపఁబడినది.

శ్లో. అంతఃపురాంతి ప్ప విరోధ్య బాలాం
కాంచి త్పహలబ్ధ మసంవృతోరుమ్,
విమోలితాక్షః పరియాధిమంత్య
సంఘట్ట మాపాద్య చనుచ్చికౌర.
సం. నైమ. 6-18.

దనుయంతిదేవి యంతఃపురమున పోక బాలిక వలుగు పెట్టుకొనుటకై యవాచ్ఛాదితమైన యూరు పులు గలిగియుండుట యాచి, వలుగు కిన్నులు మూసి కొనెను. ఇంతలో పేలగఁ దిరిగెడి మఱియొక బాలిక వచ్చి రాపాడెను. కానికీ వలుఁ దబ్బురపోయెనని ఈ శ్లోకభావము. ఈ శ్లోకమునందలి “అసంవృతోరుమ్”

అను విశేషము వ్యంగ్యభంగిచే రాజు కనులు మూసి కొనుటకుఁ గలకారణమును దలిపించి, ఆ భావమున శ్రీనాథుఁడు మఱింత విరూధము చేయుచు మఱికొంత చమత్కరింపఁ జేసినాఁడు.

చ. పదిలిపిది గల సం
రించు తిలోదరి నోరుఁ గాంచి లోఁ
గదిరిన పాపభరితకై
గన్నులు మోవ్వు పోకొక్కొక్కై
యెరుగున వచ్చివచ్చి యొక
యొక్క ముద్దితు లొత్తి రవిధున్
మదిగజరాజగుంధముల
మచ్చుకొంచు కుచదవ్వుయంబునన్.
నైమ. 8-86.

రాజు కిన్నులు మూసికొనుటకుఁ గారణము వగ్నయైన స్త్రీని జూచుట వాపసుని. అట్టి వగ్నత్వ మేర్పడుటకుఁ గారణము సంస్కృతి యాలమున పోక బాల యదవ్యర్థమునకై యవాచ్ఛాది తోగునెఁ గావ దిచ్చుట. ఇంకల పదిలిపోయిన పోకనుడిని గల సం రించు. కొనుయందఁ గాఁ జూచుట తెండటమ వ్యంగ్య భంగి సమావేశము. కిన్నులు మూసికొనిన వెనుక శేర్పడిన స్త్రీ ఘర్షణమును మాత్రము శ్రీనాథుఁడు కొంచెము విశేషము చేసినాఁడు. అది ఇద్దరు ముద్దితు, శేనుఁగు కుంధ ములవంటి కుచములతో నోరులు యమవది, మఱియొక శ్లోకమునందలి భావమును జమత్కృతి విశేషమునకై యిదిట పరికించియున్నాఁడు.

శ్రీనాథుఁడు శృంగారమున స్త్రీ వర్ణనము గావించవలసి వచ్చినపుడు కుచతటమునందెదియో యొక విశేషమును గావ్వింపఁజేయుకూడఁడు.

ఈ క్రింది పద్యము పరికింతము.
ఉ. పారగంఠి మార్గమునఁ
జొచ్చిన పన్నునిగారి యొక్క యం
భోరుహపురి కేత్ర మునఁ
పొంకపుఁ జమ్ములమోడి పన్ను పుం
తీరచెలంగు వాఱుగిలఁ
జేసిన విశ్వరూపిశేక్యెం
జోరయైన ద్వైత బాపధియ
మది వివాదన చంద్రలింబునన్.
—నైమ. 8-89.

ఈ పద్యమునకు మూల మీశ్లోకము—

పశ్యన్నతిస్త్వి ప్నయతాపితన్వాన్యః
ప్రసా పరిస్త్విహి మివా తి వస్త్రో
అమౌంతి పమౌంతిన్యగాంక మాప్యం
విధార తిన్వాన్యలితం నిలయః.

—సం. నైష. 6-18.

వాయువునూచి కా యంతఃపురాంగల ప్రప
ములు తాకుటకై, యదటి వస్త్రమును కాలగింపగా
జూచి, నలుకు పిగువడి దండ్రదింబయివంటి తన
ముఖము నోరజేసికొనెనని భావము. వాయువునకు
గూచి ముప్పలగొలుపువని యా యంతరి సమయముల
వ్యక్తిమనమన్నది. కాముకులు రహస్యశ్రీపరుగ గవల
నవును దండ్రుడు మాటువడియుండుట యుక్తి మమ
విషయ మిట స్వరించుచున్నది. ఈ భావమును శ్రీవా
ధుడు తన యనువాదమున నుజ్జేరి పరస్పరము చేసివాడని
చెప్పవచ్చును. వాయువను విటుడు పొంగగండి మార్గ
మునఁజొచ్చి యంతఃపురాంగల కుచములమీఁది సన్నివి
శెలుచెఱువ వాయుగిలజేయఁగా భూతిశిల్పమువలన నలుం
డదిగాంచి, పాపభయమునఁ దపముఖము నోరజేసికొనె
నంట. ఇచట పొంగగండిమార్గమునఁ గివ్యాంతఃపురమునఁ
బ్రవేశించిది సన్నివిగారి. అది యొక యందగతై
దాంకపుంజములమీఁది సన్నివి వీరిచెఱుంగుల వాయుగిల
జేసివది. ఇట్టి యాచిలుని రహస్యశ్రీప కంటఁబడుటచే
విశ్వపాలకుడగు నలుండు పాపభీతిచే దపముఖదండ్రు
నోరజేసికొనెనంటలలో భావ మొక కొంత మధురమై
వది.

ఈవిధమైన యనువాద పరటిలో నవాచిత్య పరి
హరమునకు గా మూలములోనుండి విషయముల నె
కొన్నిటిని తదిరివేసివాడు. ఈ క్రిందిశ్లోకము వాంఛి
తరింప లేదు.

శ్లో. దౌర్యుల మాలోక్యకరం నుగుత్స
ప్రతిః కురౌ తా విమలేప యంత్యః
వా భీ ము దైవశ్లేప వాస సోమ
మిరాల దిశిం క్రమశ్చదదశిం.

—సం. నైష. 6-20.

జ్ఞులు ముడిచెయ్యకొను వామె కమిములను, మైత్రాంతి
పూసికొను వరితి కుదిములను, కట్టుబట్టిడివి యామె
వాచిజూచి, దిక్కులన్నిటినుండి చూపు మరలించి
నలుండు కన్నులు మూసికొనెనని యీ శ్లోకభావము.
పై మూడు విషయములు జానపూ కరిములని యెంచి

కాలోలు శ్రీ వాధుఁ దెవవదింపుట మానివాడు.
ఈ ప్రకరణమునందే మఱియొకనాట నాచిరివిభాటించి
మాన్యు చేసివాడు.

చ. ఉరగిడి కేగునోట నొక
యొక్కరి యెల్లె చెఱువ మేది నీ
శ్వగుని భుజా విభూషణము
వజ్రములం దివులంగఁ బాటెనన్
దిరిపెను నీవింధ మది
విష్కృతయందంగఁ దోడిభామినున్
పరిపాపం బొవర్చు బరి
పాపభయముం గంప మొందెన్.

—నైష 8-94

శ్లో. పంఘట్టయంత్య ప్ర రహస్య భూమ
హీరాంకుర ప్రాత రుహుల హీ
దిశా నితంబం పరి దాప్య తవ్యాన్య
ప్రత్యౌప సంతాప మవాప భూపః.

—సం. నైష. 8-28.

ఒక తిన్విసలని రాపాదఁగా వారిని భూషణము
వందలి వజ్రాంకురములం దాచిరిత కట్టువస్త్రము దల
ల్కొనెను. రాజామె కటితలమును దిగంబర
ముగఁజేసి, తత్పరమునకు సంతాపము వంచెను. ఈ
శ్లోకభావము ననువదింపుటలో శ్రీ వాధుఁడు కటితల
మును దిగంబరముగఁ జేయుట మానిపైచి, యామె నీ
వింధము నెవలింపఁజేసి, యాతనివ్యక్తి యాకస్మిక పంఘ
టనముచే విష్కృతమును, దోడిభామినులకుఁ బరిపాపము
చెయ్యట కవికాళియును, పాపభీతిచే నలువకుం గంప
మును, గలిగింపఁ జేసివాడు. విడిచిన ప్రయోజనము
సమానమే యయినను శ్రీవాధుఁడు గావించిన
మాన్యులో వ్యంగ్యభింగి నున్నిరిమె యెపలరినది,
ఇచట నీవింధము పదలుట వజ్రములం దొల్లె చెఱువ
దలలుట మూలమునఁ దిట్టించెను గావున రాజావక్తి
విషయమునఁ బ్రసక్తిలేదు. పాపభయమున వాతఁడు
కంపించుటవాక్రి మధికము.

నలుండు రాజహృదమునఁబడి వివాహ మందప
మున కేలవపును పొరంగవలె వెలార్చిన శృంగార
భావములను మూలమునకంటె గొంత కొంత యధికము
చేసి విమర్శించియున్నాడు. ఆయా పట్టలలో
వారిని భావాభిరివిధములి వ్యక్తిమనమన్నది.

మ. జీలుగుంబయ్యెన జీలువాటి యెడలన్
శృంగారి పత్రాంగింపరం

బులతో నొక్క చోర లోదన కుదం
బుల్ పూర్తికల్యాణ మం
గళి కుంభంబులు నూర్చి పల్లవ విధం
గ (లే సమేతంబులై
న లలిం తెన్నె పలానె నెడగ మహి
వాధావలోకంబునన్.

—నెమ. 8.67.

దీనికి మూలశ్లోక మిది.

శ్లో. అహాతీకాపి విలోచనోక్తుకా
సమీర ధూతార్థి మపి స్రవాంకుశ్చ,
కుచేన తిన్నె చలతేఽకశోక్తురః
పురాంగవా మంగళి కుంభి సంధ్యతిమ్.

—సం. నెమ. 15.74.

ఒక పౌరాంగవ వలదిజాను వేడుకలో వాయువుచే దన స్రవాంకుశము చక్రము తొలగింపఁ బడినను కనుగొనక, వరుడై వెదలు నలుని కెదురుగఁ దన కుదమును మంగళిపూర్తి కుంభముగఁ గూర్చునది శ్లోక భావము. ఇతఁ శ్రీవాధుఁడే భావమును చూపించిన తీరు పరికించియు. ఒక చోరలోదన నలమహారాజును జూడఁజొయ్యడి తొందలలో జలుగు పైట చాటిపోగా మరీరికాది పత్రాంగితి మయిన యామె కుదములు నూర్చి పల్లవములతోఁ గూడిన మంగళికలములుగా నెడలారిన వలు. మంగళికలకియొక్కటియేగామందుటకు, వానిని నూర్చి పల్లవ సమేతములుగావించుటకు, వాయువుచే ఎరిభాగమును మాత్రమే తొలగింపఁజేయక, పైటను కుదతిలము నుండి ప్రక్కకు జీరువాఱఁజేసివారు. అట్లు జీరు వాటుటకు నెడగమహి వాధావలోకమును గారణముఁ గావించివారు. ఇది యొక మధురవిన్ని తేజము.

అదియునుగాక శ్రీవాధుఁడు స్త్రీవర్ధనము చేయఁ జలనెడచ్చినపుడు కుదతిలము నెదలు వర్ధించిన నేది యొక విశేషము పరికింపకమానదు. ఈ క్రింది పద్యమును మూలము లేకుండఁగ నే సంకరించియున్నాఁడు.

శ్లో. ఎల్ల చిగురాకుజోండ్లకు నెంతి వేడ్క
యంతి వేడుక దనలోన పరికియిల్లు

నొక్క నుబ్బల కొమరలు చక్కవచ్చి
కనియె నొడలెల్లఁ గన్నులై మనుజవిభుని.

—నెమ. 6.66.

చూడవచ్చినది నుబ్బల కొమరలగుటచేఁ గాఁతలు నందిత యువకులగుఁగల వేడుక వానొక్క తెయేదాల్చి యొడలెల్లఁ గన్నులుచేసికొని, యా మనుజ విభుని జూచెనని వర్ధించియున్నాఁడు. ఇటులనే మూలములో లేని యంశములు గొన్ని జరిగూర్పు పట్టల—

“ధూ, ధవదీవేంద్రుని జూచె హేమకలశి

దైవరాజ్య సంపత్తివై
ధవసంధిక్కు ర కుంభపీఠి బులక (పారంధి హే
పారంగవ.”

అని యొక యువతికి నలుని జూచు వేడుకలో కుంభంధి పీఠమువఁబులకొంకురముల శక్తితింది యున్నాఁడు.

మతీయు సంస్కృతి నైషధమున నలుని గురుక ముతోఁ జూచెడి వరితి-విలాసముల, వానిని వివాహ యాత్రితోఁగనవచ్చిన మంగళి దివ్యములనుగా వర్ధించియుండ్ల, వానిని బ్రపంచించి క్రింతి పొగించినాఁడు శ్రీవాధుఁడు.

శ్లో. లసన్మఖా దగ్ధ ముఖాంబుజస్మితి
ప్రమాద వాణి మధుపాణిపల్లంబ్
యియాసతి ప్రసస్తి వృషస్యజల్లిరీ
ప్రకీప్త వస్త్రాని తిలక యౌవతిమ్.

—సం. నెమ. 15.76

శ్రీవాధుని సంయోజనమున యువకుల విభము లర్పియులు. ముఖములు పద్మములు. మందహాసములు పూవులు. వాక్కులు లేనెలు. పాణులు పల్లవములునై యుదుర వాయువతో సయాహమే మంగళివస్త్రసమేదము మైనది.

శ్లో. కలికి చూపులు రత్న కలికాళాపంబు

గుబ్బదన్నులు హేమకుంభిరితి

పెంజుంగుఁ జెక్కులు క్రొత్తి మించు బద్దంబులు

పాణి యంగుంబులు పల్లవములు

వెలఁది మందస్మృతింబులు కన్నులుబువ్వులు

పలుకులు వలకీ కలకలములు

పరిపాటలోచనపీఠములు లేనియతొలఁ

తిను కొంతి నొల గందింపుఁ బసుపు

గాఁగ సౌభాగ్య వివిధ మంగళి పదార్థ

వరములు గ్రంథివకుదు భావంబుతోఁచెఁ

జారకాంతలు రాజకుమార దిర్భ

నోర్చివంబున కేతెంచుచున్న యపుడు.

—నెమ. 6.68.

ఈ క్రింతి నీర్భయుగ పొగించుటకు వలయు మంగళసామగ్రిని సమకూర్చుటలో శ్రీవాధుని నాఁటి వైవాహిక పరిపాటి మనకు ద్యక్తమగుచున్నది. ఈ విధముగ శ్రీవాధుఁడీ నెడధానువాది పరిణయం దెదలుఁ గాని శృంగారరస భావముల నభివ్యక్తము చేయునపుడు శివల మూలానుసరణమున వాటింపక, త్రిదిన సామగ్రిని దిన యభిరుచి ననుసరించి, కొంతిమకొంతి విపులీకరించియో, లేక సంక్షేపించియో రచాభివివక్ష మతియై రచన పొగించియున్నాఁడు.

విషాదం పొంగి పొర్లింది

శ్రీ జనస్వామి కోదండరామశాస్త్రి

కొల్లూరి జోండుంలాటి మన్నటితల చివర నిలక జాట్లు (వేలాడుకొండగా కొంటెతనంగా గంతులు వేస్తూ ఆనందపరచుకున్నారాన్ని ఆరేళ్ళ వయసుగల చెయిల్లను చూసి సుమ్మంలో నిలబడివున్న మీనాక్షి “దురదృష్టవంతులము! తిరిగి జన్మపొందకు ఎంతో ఉపాసించుచున్నాము, మురిపెన చూపగలసి తిండిని కైవసంలోనే కొల్పోయాడు” అని మది మలో అడుగుంటూ కంట నీరెల్లకుంది. వ్యాధివాది వెంటటవంటిగా రావుకు చాలా కాలమువరకు సంతాపములేదు. భార్యభర్త తిరువులు సంతాపముకొరకు ఎంతో పరిశిష్టాన్ని ఆశీర్వాదములు, ధాన్యార్పణములు జరిపారు. చివరకు ఒక పురుష శిశువు జనించాడు, తది పితామహునిపేరు నిలపదలచి వానికి ‘చెయిల్లు’ అని వామకరణంచేసి ఎంతగానో తృప్తిపడ్డాడు సరిసింగ రావు. కాని వాడి పసితనంలోనే అతిర్చి అకాల మృత్యువు పొంద పెట్టుకున్నది. సరిసింగరావు మంచి పేరు ప్రతిష్ఠల రాజుడిగల వకీలు. అయినప్పటికీ దానినిబుద్ధిగలవాడు కావడంచేత అతను సంతాపించింది ఆస్తి అతని అంతరితము విశేషముగా నిల్పింది కాదు. సరిసింగరావును చూపించేవాడు ఒక్కరు మాత్రం ఉండినవాడనే తిలంపుతో, అతని భార్య మీనాక్షి కొన్ని బాకీలనుంచి రేటికగా తప్పించుకునే చూర్లాలను ఎంతోమంది ఎన్నోవిధాలుగా తపశ్శించినప్పటికీ వాటిని చెరిచిపెట్టుకొని ‘వాటక’ బిడ్డ యామిగిరిం ఆస్తిని అనుభవిస్తే చాలుమ’ అనుకుని నిశ్చింతగా స్థిరచరాధ్యక్షుడు కొన్నింటిని విక్రయించేసి బాకీలన్నిటిని పూర్తిగా తీర్చేసింది. ఇక ఒక చిన్న మేడ, కొద్దిగా మాగాణిభూమి మిగిలింది. ఆస్తిపోషకై ఆమెకు చింతింపలేదు. ‘మామిడిలే విడిచి కొంచెం కొంటెస్వభావంగా తోస్తోంది. ఈ ప్రపంచంలో నీకు ఎలాబ్రతికి బట్టకట్టగలుగోదో’ అని ఎవ్వరూ తిడుకున్నాడనికొరకు విచారపడుతూండేది మీనాక్షి.

చెయిల్లు తిరిగివచ్చి రెళ్ళుచేసేవాడు కాదు. ఎప్పుడూ ఏకాగ్రంగా అల్లరిచేస్తూండేవాడు. ఇరుగు పొరుగు అమ్మలక్కలు చూడబోయిని కొట్టాడనో, చూడబోయిని తిట్టాడనోయారకింగా మీనాక్షితో ఇటుకొండేవాడు. మీనాక్షి నల్లటి ఒళ్లో మాత్రం పెళ్ళికుని ఎన్నో దురదేశాలు చేస్తూండేది ఆ పేరు ఆ పసివృద్ధియంతలో పనిచేయలేదు. చివరకు ఎంతో విసుగుచేపొంది ఒక దెబ్బ చెయ్యాలని చూపుచు ఎత్తగానే తనభర్త వ్యవహారం ముగిసిన తొడకెసలాడటము, ఆ వెంటనే చూపుచు క్రిందకు దిగిపోవటము జరుగుతూండేది.

చెయిలు పాకాలలో ప్రవేశించి అరుదుపాలయింది కాని అక్కడ పోషకవటం మాత్రము పదిపాడు దినములుమాత్రమే. పంతులుగారికి జీరిం బాపకు పైకంమాత్రము ప్రతిసెలా ఒకటో తరీఖు యింకా వాలుకుర్రోజా లున్నదనగానే మీనాక్షినుండి ముట్టతొలుండేది. ‘ఎన్ను బళ్ళోని పిల్ల లందరూ ఎగతాళి చేస్తూన్నాడు. ఈ నిలకజాట్లు తీయించుకుని (కొవ్వల పెట్టించుకుంటానన్నా)’ అని అత్తదత్తకు చూరము చేస్తూండేవాడు. “అలా వల్లేదురా! ఇది మనవంకీ పాంప్రదాయం. ఇరవై సంవత్సరాలపాటు మీ తిండి వకీలుగా పనిచేసారు. వారి ప్రభావాలకి ఎన్నడూ నిలకజాట్లు అరుతెగలేదు. నీకు సరిగా అక్షిరజ్ఞానమేమో కలగలేదు. నీకు యీ నిలకజాట్లు వామోక్షిగావున్నరా? అని మీనాక్షి మందలిస్తూండేది. అసలు చెయిల్లవ్యవహారం మొదటి తిడుచూడగానే ఎవరికై వానివున్న కలిగిస్తుంది. నన్నుగా యావకజ్ఞు బద్ధతంటి కిరీరం, పిత్తుబద్ధి కొంచెంగాబంపు, పెద్దవులుదాటి ముందుకువచ్చే కొంచెం పొడుగాంటి పల్లి, మిట్టపల్లాలతో కూడి నిడువైన మన్నని శిరము, వాని వెనుక కొల్లూరి పీఠులాటి చిన్ననిలక, కొంచెం పెద్దదిగా కనిపించే బుల్లుముక్కు, కొంతవరకే అరుగుంటలపాటు ఏకధాటిగా కొకాలు పెడుతూ వీడిచేవాడి తీరు చూసి వాటిపిల్లలు వాణ్ణి తేగ వక్కిరిస్తూండే వాడు.

బడిగంట ద్వనించగానే ఆ తిలకలిలాని పిల్లలందరూ విచ్చేరినాడు. పంతులుగారు వచ్చి మర్నీలో అసీమదే పిల్లలవంక ఒకరిపైవే చేరిపోయారాచాడు. ఏదో జ్ఞాపకం వచ్చిందాగా కండ్లు పెద్దవిచేసి ఇలా ప్రశ్నించాడు: "ఒక అర్థాయితూ చెయ్యవలసిందేరా?" "వాడు కలవోట్టమీద తిరుగుతున్నాడండీ."

"అట్లాగా, ఇవ్వార్చి వాడిపంపట్టాలి" అనిపట్టు పట్టపటా కొరకుతూ మర్నీలోనుంచి రెచాడుపంతులుగారు. వెలుగున కిప్పులు ఆయనవెంటవెళ్లగా, పంతులుగారిని చూడగానే చెయ్యన ఒక మూకు పనిగల్గెడు. పంతులుగారు కూడా చేరి చేతులెత్తించుకుని వాడివెంట పరుగులెత్తెడు. తారాయ్యలాగా చెయ్యి వాయనోగో పనివు తీసున్నాడు. వాడికి కొంచెం వెనుకగా ఆయనపదిచోతూ నువోతూగా పరుగులెత్తుతున్నాడు పంతులు. పంతులు కొంచెం దగ్గరపడేసరికి చెయ్యి యింకో మూకు దారి తీశాడు. ఆ మూకుకూడా పంతులు ఎంతో క్రిమపడి ఏమీప మవుతూండేసరికి దిగిలో కీవున్న చెట్లతోపులోనికి దూరి చూచుమొనాడు. పంతులూ, ఆయన విద్యార్థులు అక్కడకుకూడా ఎగబడేసరికి అతిచీగంగా కట్టపై పరుగెత్తి కాలనలోకి ఒక్కయూకు చూచి మర్నీలో చూచుమొనాడు. పంతులుగారికి ఇండెలో అదురుతిగ ప్రాచీనం ప్రారంభించింది. ఫీటో ఆయన కిరీం ఒంటి పోయింది. జేమామంతా ముచ్చెరులు బోకాయ మరునిమమంతా చెయ్యన నీటిపైకి లేచి ఒడ్డుకు సమీపంలో యారకొడుతున్నాడు. పంతులుగారికి పిరికి తిలం ఒదిరిపోయింది. ఆయన ఇండెలో నైర్వయం కుదిరింది. విప్లవంతో, సంతోషంతో ఆయన నేతలు మెరియాయి. కాని వెంటనే పట్టలేని ఆగ్రహం పొందుకుని వచ్చింది. "అరి ఛిదవా! ఎంత పనిచేశావురా? ఒకే! నెమ్మదిగా దిగి వాణ్ణి లాక్కుని రండిరా!" అని ఆదేశించాడు సురువుగారు. వెంటనే ఒక విద్యార్థి నీళ్లలోకిదిగి చెయ్యిను కొంచెంమందుకు వెట్టాడు. పంతులుగారు వెంటనేవచ్చి చెయ్యిపట్టుకుని చెయ్యిను పడుటకు తీశాడు. చెయ్యి పట్టుబట్టే గజదొంగ లాగా నలుగురుపిల్లలమృగవా నిలబడ్డారు. వాడినున్నది తలపై వెలుగును వాలుకు మొట్టికాయలు మోగించారు. అటుకు పంతులుగారు ఓపి

చేసుకుని పెద్దపులుకట్టిగా దిగించి చేతులెత్తాన్ని వాడి ఒంటపై వేసగా ప్రయోగించబం ప్రారంభించాడు. అపరిమిత ప్రాచీనాల్లో మురిగివున్న అరుదులేవు వారికి ఆ తొలుని భూరిరిలాపము అనుమాత్రమేవా దివిపించలేదు. కొంతసేపై తిరుపరి చేతులెత్తమున అంటిం అగగ వర్ణమును చూచుసరికి ఆయనకు కొంచెం కొంచెం విసుకొడింది. వాని అంచెరిపలుచి దిక్కుం అతుకునుంచి రక్తం పొందుకుని వస్తోంది. ఈ క్షిచాలక కాలేలు పాకకాలకు దిగి వాక యంకా కొన్ని మురిలు క్షిలకకూడా సురిచేశాడు. చెయ్యిను పాక కాలనుంచి విడుదల కాగానే ఒక్కపగులు ఇంటికి వచ్చి భూరింగా ఏడుస్తూ తిరిమెపెను చేతుల్లో పెనేసుకున్నాడు. మీవాక్కి అదిరిపోయింది. ఆమె ఇండెలో ఉపెత్తటింది. "ఏమిటా చెప్తున్నా? ప్రశ్నికు జవాబుకుంపెను. సుండెలు పగిలేలాలు ఏడుస్తూన్నాడు. కొంతసేపు గడిచింది తిరుపరి ఎట్టగా వాచి ఓపిప్రకృత పగిలి రక్తం ప్రవహిస్తూన్న అరచేరిని చూపించాడు. మీవాక్కి కిరీంకొవో ప్రకంకా వూగి వామొన్నది. చెక్కెనై ఆ ప్రకృత వాచం వాగుతోంది. మమమలో ఆస్తికంగా అగ్నివ్యాలలు రగులున్నాయి.

"ఎవరురా యాపని చేసింది?"

"పంతులుగారు....." ఇక మరి చెప్పలేక పోయాడు.

వెంటనే పంతులుగారి కొజకు పనిమనిషిని పంపింది మీవాక్కి. పది నిమిషాల్లో పంతులుగారు వచ్చాడు. మీవాక్కి సుమ్మంలోపల తిలుపు చెక్కచాలున నిలబడి పంతులుగారిని ఆడిగింది:

"ఏమండీ! మీరు తిట్టా పాపా గలవారుకదా? యాపని ఎందుకుచేశారు?"

ఆ ప్రశ్నలోగల గంభీరత, తోడు వేళెము జవాబు చెప్పేందుకు పంతులుగారి కంఠస్వరమును పెలనిచ్చిపనికావు. ఏమని జవాబుచెప్పాలో ఆయనకు తోచలేదు. నెండు నిమిషాలు నిశ్చలంగా గడిచిపిమ్మట మరల అందుకుంది మీవాక్కి.

"చూడండి! మేడారూ, మీ హృదయంలో పితృత్వం ఎగించి పోయిందనుకుంటాను. ఇటువంటి ప్రేరణితోభోరణిలో సురుత్వం పోగిస్తే విద్యార్థిలోకం దెద్దిర్చిపోవండీ? ప్రపంచాన్ని సురించి ఎన్నో విష

యాన్ని తెలుసుకోవాలని ఆశురతయాపే పసిహృద యాన్ని ప్రభువుదళాలోనే ఇటువంటి సింహాస్వప్నా లలో కల్లోలపర్వలకు మీదు చేస్తున్న విద్యా విధానమా?" పంతులు గారు ప్రశ్నిస్తున్నారే మానసికంగా నిలబడివున్నాడు.

"మా కొండుపల్లివాణ్ణి మీ పాఠశాలకు పంపి తమకు ఇంకాదట ఎక్కువ శ్రమకల్పించటం వాకు ఇష్టంలేదు." పంతులు గారు మానుపల్కటండా వచ్చినవారివే జగ్గణ.

కాలచక్రపు సంభరచలములో కండు వసంతాలు కల్లుతూనీవని. లేటి గాతిగిహగలదమకున్న స్వల్పజ్వరమే క్రమేణా విషమించి మోహాక్షిని ప్రాణాపాయస్థితి లోకి దించింది. అంత్యకాలంలో తన అల్లారు ముడు విడ్డ విడ్డ సంతాపము ఆయన చెయ్యడమే చూసి వాని మానసును తన అన్నగారిదేతిలో వుంచి ఆఖరి పల్కులుగా ఇలా అన్నది: "విడ్డో వృద్ధిలో! తీసుకునివచ్చే వాగ్యుతి నీపెత్తుంచి నిర్మలంగా ప్రాణాలు ఒగులు తున్నాను. నీ చెల్లెలి యీ కడపవారి కొరికను నీహస్తమును ఎంత చంపుకుని ఆయనా పిద్దినచేయగలదు కంటాను." "నువ్వేమీ అర్దుర్తా చెందవనిపరంలేదు చెల్లీ. చెయినను నా పన్నుండో సంతాపంగా చూసు కంటాను. వాడి అభ్యుదయముకై వాకిత్తీ సామర్థ్యములన్నీటిని ధారపోస్తాను." అని అంటూ ఆ మాత్రు హృదయానికి నూట యిచ్చాడు యీ పెద్దమనిషి.

మోహాక్షి ప్రార్థనలకు పూర్తిఅయిన తిరుపతి ఇల్లు ఆదైకుయిచ్చి చెయ్యడమే తీసుకుని స్వగ్రామం చేరుకున్నాడు ఆమె అన్నగారు. దినములు గొల్ల పోయిన కొలది వైస్ల బాల్యహృదయంలో అంభ రిమన్సులు వ్యాపిస్తున్నాయి. వివాహంగా మానవునికి బాహ్యకర్మలో అర్థిరపరిమేష మాతృత్వపు అన్యూతి వర్షము, వాత్సల్యవిశేషమన ఆదరిం ప్రేమ పూరితమన వాక్కు, అపరిమితమన మన్నన, బాల్య చెడ్డలను క్రీడలను చూచి మురిసిపోయేవారి ఆనందము వాడికి పూర్తిగా ఆ మేషమను ఇంట అలర్థిమైనది. వ్యేచ్ఛా సంతోషములను పూర్తిగా కోల్పోయి అపరిమిత విగు త్పానా వాతావరణంలో మేషమను ఇంట మునులుతున్నాడు. కాలచక్రపు కదలికలోని అనుక్షణము ఏదో ఒక అవకాశంతో వాడి మును బాధ ప్రకటనా శివుని. మేషమను ఇంటికి రిచ్చిన మొదటి

కోటనే ఆయన పవిత్రంకుమంది సంతాపము చెయ్యడ ముట్టాడెరి "నీ బోడిగుండుచాలాబాధన్నదిరా! పిలక బావా" అని అంటూ వాడితలపై తిలా ఒక ముట్టికానూ ఇచ్చుకున్నాడు. ఇక అదే మొదలు, ఆ యింట్లో ఏన్ను నుండి పెద్దవరకూ వాణ్ని వాడి పేరుతో పిలిచేవారే లేరు. 'పిలక బావ' అనేది వాడికోక మాత్రు నామధేయమే పోయింది. ఇతరు పొదురువాడు కూడా ఆ పేరి లంకించుకున్నాడు చివరకు పాఠశాలలోని ఉపాధ్యాయుకుమడా ఆ పదిమే వాడుతున్నాడు. పిల్లతో, బాధతో వాని లేత హృదయం నిరంతరమా కుమిలి పోతున్నది. భోజనపనులూకూడా వాడికే బాధ తీవ్రంలేదు. మేషమను సంతాపంలో కొంచెం వియమవచ్చిన విలురుగానా, మిగిలిన ఏకురుగా ఏక పనులూ భోజనానికి హాసపుకంటాను. వడ్డింపు విషయంలోకూడా పక్షిపాతిం చూపబకుమోనే వుంటుంది. ఆ ఏకురుని చివర వైములు మాకోచ్చరినీ వుండేది. కూర, పులుసు మొదలైన ఆదినపులు ఆ ఏకురుకి నిరిపోయిన తినుపరి ఏమైనా మిగిలే చెయ్య నకు వడ్డించటం, లేకపోలే ఇన్ని పచ్చడి మెతుకుల తోనే వాడి తిడి పూర్తి. ఒక చిన్న జర్నల్ పిల్వర్ గిన్నా వాడి భోజనపూర్తి, 'నా వెండికంఠం ఏమైంది?' అని ఒకరోజున అడిగిండుకు మేషమను వలన వాడికి చావాచికి తిన్నులు తగిలాయి అకలి మంటలు జ్వలించిపోతున్న కడుపుతో ఆ గిన్నా ముందు పెట్టుకుని కూర్చోటం, తన పిల్లలకు వడ్డించగా మిగిలింది కొంచెం మా గొచ్చు మేషమను భార్య ఆ గిన్నాలో పోలిపోవడమూ జరుగు తుండేది. ఇక భోజనంచేస్తూన్నది మొదలు మేషమను విడ్డలో ఒకడు 'ఒరేయ్, పిలకబావకు అదకాయ ముక్కంటే చాలా యిచ్చంరా!' అని అంటూ ఎగిలి ముక్కను వాడి గిన్నాలోకి విసురు గుంటాడు మరొకడు మజ్జగన్నం చూకిస్తాడు. ఇంకొకడు పులుసులోని ముక్కలు విసురుతుంటాడు. ఇంకొకడు వెనుకనుండి పిలకబావ లాగుతుంటాడు. తింటూ వుండేసేపూ వెక్కిరింపు చేశా కోలాల్లోగకు న్నూంటుంది. తన విడ్డలయొక్క యీ ప్రయోజకత్వ వుండేయమే మేషమను భార్య సంతోషిస్తూంటుంది. అన్నపుగిన్నా ముందు కూర్చున్నప్పటి నుంచి గిరించిన దినాలు వాడికి గురుకొస్తావుంటాయి. వెండికంఠంలో చేడి అన్నం వడ్డించి పెరుగుముంతి, మిగిలగిన్నా

ప్రక్కపెట్టించి, చిన్న చిన్న ముద్దలుగాచేసి చేతిలో పెనుకూ భోజనంపూర్తి అయ్యేవరకు కొంచెకొమాక్షి కథలు చెప్తూంటే తిపితిల్లి మీ వాళ్ళున్న... ఆ వాళ్ళిల్లం ఆ గారాబం..... నీకు నిండిన శ్రేణిలో తలవొందుకుని ఏమిటో ఆలోచిస్తూంటాడు వాడు.

‘ఒకేమే ఏడుగుర్నాడుకోయ్’ అని ఒకడూ ‘వాడికల బాగా పోగుతుకు నేండుకు ఆమృతజీ అని చింతిస్తున్నాడు లేరా’ అని మరొకడూ ‘యారోగి మోహాన్ని మానుకుని అవిధి ఎంత పొంగిపోయేదనుకున్నా గారా?’ అని మేడమాను భార్య యారిధింగా ఎంతకీతో చివ ప్రకారం వాళ్ళు మాట్లాడుకుంటూనే వాడు.

తెయ్యిను మేడమాను పంజరంలో వుంచి తిమయింట ఒక రానుచిలుకను పెండుతున్నాడు. ఆ చిలుకకు చిన్న చిన్న మాటలుకూడా నేర్పాడు. అది మానవ భాషలో నెండుక్షరాల మాటలను బ్రూతం లేటిగా ఉచ్చరింపగలదు. తెయ్యిను కనిపించగానే అది ‘బాబా’ అని పలుకుకుంటుంది. అంత మర్యాదగా వాడి ఆ ఇంట్లో ఎవరూపిలకను. ఆ పిలుపులోని పొడవత్వం వాడిచెందేను కొంచెంగా తల్లబడుతుంటుంది. ఒకరోజు తెయ్యిను తిపితిల్లిమాట బ్రూతం వచ్చినందున కన్నీటి కణుములు గాలుస్తూ అరుపుపై కూర్చున్నాడు. ఎదురుగా వరండాలో ప్రేలాడుకుంటుండే పంజరములోని పక్షి ‘బాబా’ అని పిలిచింది. ఆ అనుషయకంబస్వరం వాని దీపవృద్ధును ముకు కొంచెం కొంతని చేకూర్చింది. ఆ ప్రభువులు నిండిన శ్రేణులను నలుపుకుంటూ పంజరమునద్దకు వెల్లి విలబడ్డాడు. ఏకాగ్రంగా చిలుకనంక చ్చిస్తే సారించాడు. ఈ పరివృద్ధయం ఆ పక్షి వృద్ధయం ఒక నిమిషకాలం ఏదో సంబంధమును విన్నవెప్పుకున్నది. పరిస్పరింగా సానుభూతి చూపుకున్నాయి. తెయ్యిను మునుకు ఏదో సంబంధంలేరిగింది. ఏదేదో భావాలు ముడితిరుగుకున్నాయి. కంబస్వరంబద్ధికమై పోతూండగా వాడి మండి యీ మాటలు విలువడియ్య. “గారిలో పోయిగా తిగుకుంటుండే రానుచిలుకా, నీకు యీ గతి ఎందుకుపట్టింది? నీకుకూడా మీ వాన్న చచ్చిపోయినాడా?”

“యవ్. యవ్. యవ్...” అని అంటూ మొహం విచారంగా ఒంచి పలికింది రానుచిలుక.

వారిరువురి మధ్య వాలుగునిమిషకాలం నిశ్శబ్దంగా గడిచింది. తిగుచిలి తెయ్యిను పెదవులు దీపంగా కదిలాయి. “ఈ ఇంట్లో నీ స్థితి వాస్తవిక ఒకటే. మన ఇరువురికీ ఏమీభేదం లేదు. నీవు యీ పంజరంలో బందీవి. నేను యీ వాలుగు గోడల్లోనూ బందీవి. నువ్వు యీ పంజరంలోనుంచి బయటపడలేవు నేను యీ ఇంట్లోనుంచి తొలిగి పోలేను...” వాడి చుండెలు దుఃఖభారంతో ఒగుకుతున్నాయి. ఇక మరి మాట్లాడలేకపోయాడు. అది మొదలు తెయ్యినుకు పంజరబద్ధమైన రానుచిలుకతో అర్థింతి సంబంధం ఏర్పడింది. ఆ పక్షి తీరి వాడి లేచుండేలో అనురాగస్థానమును ఆక్రమించింది. ఆ ఇంట్లో ప్రాణం నిల్చుకోగలంబులకు మాత్రమే చాలివంతగా తిపితిల్లింగా ఆరోం లభ్యమవుతున్నారో, ఆ చిలుకకు కూడా అంతమాత్రముగానే జగురుకొన్నదని తెయ్యిను తెలుసుకున్నాడు. నీరసపడిపోతూండే తిపితిల్లింబాదిగానే ఆ గోడకొక్కొక్క గడిచింకోలది ఆ పక్షికూడా దుర్బలమై కొంతసేపై పోతున్నది. వానిని ఆ నిధింగా వాడి పోనీకుకూడదని వాడు మనసులో ద్విధాప్రతిష్ట చేసుకున్నాడు. వారి ప్రేమాదంబులు మారగో చేవాలు గాని తిరిగి వాటిని వాడియందు చూపేవాలుగాని ఆ ఇంట్లో ఎవరూలేనా, ఆ పక్షితీరి ఒక్కటితప్ప! దిండుకు కనీసం వాలుగుతిపితిల్లివా పంజరంవిగిరకు వెళ్ళి ఆ చిలుకతో సంభాషణ జగువు తొంటాడు. తిపి గొడవలు వానితో నెమ్మదిగా చెప్పుకుంటాడు. ఆ తంకంటింకంబుకుల ద్వారానే వాని వృద్ధియా చేపి తెలుసుకుంటూంటాడు. ఇతిరుల భాగలను సుర్తింపగ ఉదాత్తిమైన ఆత్మికతీరి వుంటే, భాష సంబంధమైన ఇబ్బంది ఒక పెద్ద అడ్డంకి కాదుకదా! ప్రసించే వృద్ధయం లేనివాడియందు ఎంతపడలాతిక్యమును ప్రతిహింపచేసినా వ్యర్థమే! తిపి వీ ఆపారకునువు లభించినా అందుకోలేదు చాలా కొద్దిమాత్రమే స్వీకరించి మిగిలినదాన్ని ధిడంగా తీసుకునివెళ్ళి ఎవరూ చూడకుండా ఆ చిలుకకు పెనుకూంటాడు. ‘రాగిణి’ అని తిపి పక్షి ముఠాదికి ముద్దుపేరు పెట్టుకున్నాడు. చేతి చేర్చును పంజరపు సంబంధంలా లోపలకు పోనిచ్చి రాగిణి తిరుము సానుషయంగా నిమిషమూ ‘రాగిణి’ నేను ప్రతికేళింబిగా నీకేమీ ధియంలేదు. నూ వాన్న చని పోకమునుకే నీవు వాకు కన్పించివుంటే ఎంత సౌఖ్య

పడితే దానితో..." అని అంటూంటాడు చెయ్యి అప్పుడప్పుడు. దానిని కోరికల్లో ఒక కోరికను మాత్రమే వాడు ఎంతో కాలంనుంచి అంగీకరించలేక పోయాడు. "ఆ పనిమాత్రం వానికే కాదు. నన్ను మామయ్య దంపేస్తాడు" అని నిష్కర్షగా అనుకున్నాడు. కానీ దానిదైనా వైఖరి వాని మృదుచిత్రిత కలిగిపోయింది.

పాఠశాలలో పేద విద్యార్థులకు పలకలు పుస్తకములు ఉచితంగా పంపిస్తున్నారు. ఉపాధ్యాయుడు నిలుపే పద్ధతిపట్టిక చదువుకున్నాడు. ఇన్ స్పెక్టర్ నుండి ఒక్కరోక్కలే ఆరి అందుకుంటున్నాడు. పట్టికలో చదివినపేర్ల ప్రకారం చెయ్యి పేదమాయ విద్వలు ముగ్గురు పలకాపుస్తకాలు తీసుకున్నాడు. చెయ్యికు యీ విషయం వివరించి విషయమును కలిగించింది. ఆ కోణాన వాళ్ళు చిరిగిపోయిన గుచ్చలు గురించి బడికి రావడానికిగల కారణం. వాడు తేలికగా గ్రహించాడు. ఇంతలో ఉపాధ్యాయుడు వాడి పేరే చదివాడు. కర్త పుటముల్లో అగ్నికణములు మారిపోయినా బాధపడుతున్నాడు. లేచి నిలబడ్డాడు గాని ముందుకు కదలేదు. ఉపాధ్యాయుడు కళ్ళెత్తలేసి 'కదిలవేరామందికోడి బెగవా' అని అరిచాడు. చెయ్యి కాళ్ళు ముందుకు పాగటం లేదు. ఏదో రకమైన భీతితో వాడివృద్ధుడు ఉడికిపోతున్నది. మానవత్వం బాధకు ఒక విగ్రహమైన వ్యయంకీర్తి వాడి కాళ్ళు పట్టిపుంతుతున్నది. క్రైస్తవమత గర్వానికి హావతో మృదుతరమై ఉన్న ఇన్ స్పెక్టర్ వృద్ధుడును వాడి అమానుకపు మాపులు వేర్రిగా ఆకర్షించాయి. ఆ బాలకుని విరాకరణకు ఏదో గూఢ కారణ ముండగలదని ఆమె తెలచింది. 'మీరు పూకు కొండి మేస్తూ' అని చెప్పి ఉపాధ్యాయుడి చిక్కకును పద్ధతిగాలు చేస్తూ ఏదో మార్పు విషయాన్ని తెలుసుకోవాలనే వాంఛను వెల్లడిచేసి ప్రిన్సిప్ తో ఈ విషయపు తీసుకోవటం మీకు ఇష్టం లేదా నాయనా? అని వాత్సల్యంగా ప్రశ్నించింది.

"మీరు అన్నది నిజం. నాకు ఇష్టంలేదు." వాడి కంఠస్వరం లోహపు గంటలకే ఖంఠం గవ్వించింది. చెయ్యి నిర్భయంగా చేతులు కట్టుకుని నిలబడి దైన్యంగా ముసులోల భావాన్ని వ్యవంగా చెప్పాడు.

"ఎందుకల్లా...?" ఇన్ స్పెక్టర్ అధరమునై ముందవీకర పుచ్చులు కెక్కలు విప్పుకుంటున్నాయి.

"నేను బీదవాణ్ణి కాదు గనుక..." యుద్ధ రంగమునందలి ప్రథమశ్రేణిలోని సైనికుని వృద్ధ యుల్లో మాత్రమే అటువంటి విగ్రహతగాంచ గలుగుతున్నావా?

ఇన్ స్పెక్టర్ ఆశ్చర్యంగా ప్రశ్నార్థకంగా ఉపాధ్యాయుని వైపు చూసింది. ఆయన తగిన జవాబు లేక వెదికిపోయిన మాపుల్లో ఏదో అలోచిస్తూ నిలబడ్డాడు. నైపు ద్విగుణీకృత ప్రేమ నిర్బరంతో మరల యీ విధంగా అన్నాడు. "ఇది సత్యం. నేను నిలుపేవల విద్వలు కాను. మావాన్ని పట్టుకునేసి బోలెడు సంపాదించాడు. నాకు తెలివితో మేడ, మాగాణి భూములూ వున్నాయి."

క్రైస్తవోభివృద్ధులకు సంబంధించిన ఒక యధార్థ దృశ్యమును ప్రత్యక్షంగా ఆమె చూడగలుగుతున్నది. ఆమె వృద్ధులకు సంకోచంగా సగర్వంగా క్రైస్తవ జీవునికి జోహాద్లు సమర్పించుకుంది. 'బాల్యవృద్ధులకు' అని ఆమె భక్తిచూడడంతో ఏమి జీవుకు ముందవీకర వదనంతో అమృతవాక్కులు విరజల్లుతున్నాడు.

"మీకు యీ విషయ మంతా ఎవరు చెప్పారు నాయనా?"

"మా అమ్మ చెప్పింది. అదేకాదు. పత్రికవాక్కు మానవునికి రక్షణ కవచముగా ఉపయోగపడగలదని చెబుతుండేది. అందుచేతనే నేను ఇప్పుడు అబద్ధం ఆపడమొకే లేదు.

"అనుభవతల్లి ఇప్పుడు ఎక్కడవున్నది నాయనా?"

ఈ ప్రశ్న వినివలంతులే చెయ్యిన సేత్రాలలో నీరు నిండింది. ఎదురుగావున్న ఉపాధ్యాయుడు 'ఈలోకంలో లేదు' అని జవాబు చెప్పాడు. దుఃఖము కొంచెం సద్గుణాలు లేకుండు చెయ్యి యిలా అన్నాడు: 'నేనేకాదు, మామయ్య విద్వలు కూడా ఏ మాత్రం బీద వాళ్ళు కాదు. వాళ్ళు పెద్దపెద్ద మేడలు నాలుగున్నాయి. మామయ్య చెల్లుకొండ ప్రిన్సిపల్ పనిలో బోలెడు సంపాదిస్తున్నాడు. వెంటనే ఉపాధ్యాయుడుకు వ్యవించుకుని' అనుట నాకు తెలుసును. కానీ, పాపం ఆ ప్రావృణుడు 'అధికసంతాన

వంతుడే. ఈ సహజం చేసి పెట్టవలసింది అంటూ నిన్న సాయంకాలం వెళ్తున్నప్పుడైంది. అందు వల్ల బారి కలిగి రాత్రే ఆ చేస్తున్న బాధితలో చేర్చాడు," అన్నాడు. "దామిల్! ఏమి పని యిది? అటువంటి దొబ్బుపై బాధేమిటి? ఎవరో కొద్దిమంది వ్యక్తుల్ని సంతోషపర్చగలండులకు పాపకూడంలా దూకుతావా? ఎవరో ఆమధరించవలసినవారని మరి ఇంకెవరికో కట్టపెట్టమాడటం భావ్యమా? ఆ ముగ్గురి వద్దనుంచి పలకలూ పుస్తకాలూ తీసికొండి."

చైన్ల మేనమామ బిడ్డలు ముగ్గురూ వాటిని ఇచ్చి వేయక తప్పిందికాదు. ఈ సమాచారం చైన్ల మేన మామకు అందుటకు ఎంతో సేపు పట్టలేదు. కొద్ది వేళపకనై ఆయన చైన్ల రాకకు ఎదురుమాడ్కున్నాడు. చైన్లు విచారగ్రస్తమన వదలంతో తొలిబాటూ, ఫీలితో ఒడికిబాటూ లోపలకు వచ్చాడు.

"ఒరేయ్, పిలకావా ఇటురా" అని భయంకర నాదంతో ఒక పారికేక. వాడి క్షీణతలూ గజగజ లాడుతూ నీడవలె వెల్లువలా జరుగుతూ ముందుకు వచ్చింది. "కొంపానికారితో ఏమని చెప్పావ్" చైన్లనుండి జవాబులేదు. కేసరిమండు నిలబడివున్న మేకబిల్లవలె ఫీలితో అదిరిపోతున్నాడు.

"హల్లాదిమేమి? నేను ఒక భాగ్యవంతుడననీ, అంతకంటే సీవోక జమిందారువనీ చెప్పకున్నావా?"

చైన్లు యీ తిడవకూడా మావాళ్ళే అవలం దించాడు. వాడి బుజములు పిలుకుతున్నాయిగాని ఆ పెదవుల దిగింపులో చాలా కొద్దిమందిలో మాత్రమే మాడగలిగింది అత్యంతై కాపకు ఒక ఉప్పుతలపీఠం దొగ్గరికావుతున్నది.

"ఎంత విద్వంసంకై గలవాడివిరా?" ఒక్క గంతు లో మీడకురికాడు. తిడచేతులు నొప్పి పుట్టవంతి వరకూ వాణ్ణి కొట్టి తిడువరి ఆ అల్పజీవన్నీ క్రిందికు నెట్టి కాలతో తిప్పటం ప్రారంభించాడు. తిమ్మ తిమ్మకీ ఆ ఎముకలగూడు భూమిపై భూలిలో గాలి లోని కౌగిలిపు ముక్కవలె అరి కేసుముగా దొర్లు తోంది.

"వా యింటికీ నీవు ఒక కవిగనా మెవావు. వాలుగల్గే వయసుకే తిండ్రిని చంపావు. ఆరవయేట తల్లిని పొట్టపెట్టకున్నావు. ఇప్పుడు ఎమ్మ చంపాలని వా ఇంటికీ చేరావు. కొని నిన్ను నేను..." వారుగమైన

వికృతిగ్ధుని, దానివెంట అమిత నాదావూరితమన మూలుగు వినిపించింది. ఈ భూరదృశ్యానికి కొంచెం దూరంలో నిలబడివున్న ఇంటి యిల్లారి హృదయంలో మాతృత్వం, మానవత్వం తలతెల్లినవి. దంకలోని రిక్షకు క్రిందిమడించి ఒక అంగలో ఆయనచేతికి అడ్డవచ్చి యిలా అన్నది. "ఆ అర్థకుడి కీర్తన ఇంకాకటి చెల్ల లకీ విరిగిపోయి వుండాలి. ఇక పూజకొండే. వదిలెను తిల్యకునెనా మీగోపం చంపుకొండి. పాపం! ఆరిపి వీడిపై ఎక్కో ఆకలి నిలవుకుని ప్రాణం విడిచింది."

"నువ్వు అవతిలకు చెళ్ళు. దాని త్యాగప్రతి పెంపకమే యీ భూతాన్ని ఇంతవరకూ తీసుకొని వచ్చింది. అధికారుల ముందు యీ నీమకు వా సగువు తీసికాడు." అని అంటూ భార్యను వెనుకకు నెట్టి మరొకరివలె ఆ క్షీణతతోన్ని బలంగా ప్రొక్కుతూ ముట్టగించాడు.

"అబ్బా... అమ్మా?... నేడవావూరితమన విలాపవ్యం. ఇంటి నుజువానుకారీలందరూ దివదది లాడినై. ఆమె దొక్కల్లో ఒక ప్రక్కన మంట లేచింది. "పసితివంలో నీ మాతాపితలు దూరమైపోయిన ఆ దివెల్ని యివ్వార్చి యీ లోకానికికూడా దూరం చేస్తారా? మీకు నమస్కరించి చెప్పకుంటున్నాను. పదిరెండై ఆవరిసీంగరావు పాత్రను మీరు అమాను డంగా వరిపెయ్యకండి..." అని రెండు చేతులతోను తిడ ముఖాన్ని కప్పవని ఏకున్నా ఒక మూలం కూం బడింది. చివటకు ఎంతో పేపటికి ఆయనకు కోపావేశం లిగింది. కొని చెయిల్లకు ఆ రోజంతా దూషణ తిర ప్కారములుమాత్రం తిప్పలేదు.

ఆ సాయంకాలపనుయన కంటుకుంటూ నెమ్మదిగా మెట్టుఎక్కి దారామీదకు వెళ్ళాడు. ఆ తిడ యాన మేనమామ కొట్టిన చెబ్బలబాపకు బాధ, నొప్పిలూ ఇంకా పూర్తిగా తగ్గలేదు. వానిని చీకాకు పయ్యటకుగాని వెక్కిరించుటకుగాని అక్కడ ఎవరూ లేదు. నిశ్శబ్దత నిరాటంకంగా పరిపాలన జరుపు తున్నది. చైన్లు దీక్షగా కూర్చుని ఏకాగ్రతగా ఆలో చిస్తున్నాడు. వాని స్వల్పవిషభమున తల్లియుఖలింబం నృత్యించెబ్బోంది. ఆ తేలిగుండె తిడ బాధల్ని వెళ్లిలోను కుంటూంటే, ఆమె శ్రేణిములమండి రక్తగములు రాలురూపుచి. కరుణ ఒలికీ ఆమెదృష్టులు వాని పీడిత హృదయమును ఆదిరిస్తూన్నవి. సంగ్రహ చీకట్లు

అలమటుంటున్నాయి. ఉజ్జ్వలకొంతుల్ని కోల్పోయి ఓడదీలో ప్రవేశించి కృష్ణవర్మ వంశుడు ఆకాశ మార్గాన పిల్లినడక ప్రారంభించాడు. యుగయుగాలుగా యీ లోకపు దుఃఖపంపుటవలకు పాక్షిగూత ములుగా వుంటూ వచ్చిన తారలు మాత్రం ఎప్పటి మాదిరిగానే మిలుకు మిలుకు మంటూన్నాయి.

తెయ్యిన్న ఎడవిలో వర్షంపడేది దుఃఖప్రవాహం ఒక్క రిడతగా పొంగి పొలింది. ఆ దుఃఖావేగమును గుండెల్లో అణచుకోలేక పోయినాడు. ఆకాశంలో అనేక రీతిని దృష్టిని పారీస్తున్నాడు. వాడికి తెలియకుండానే వాని పెదవులు కడులుకున్నాయి. “అమ్మా, ఎప్పుడు వస్తావమ్మా? అపలు ఎన్నటికీ తిరిగి రానే రావా? పోనీ నన్ను కూడా వెంటరీసుకుని వెళ్లకపోయి నావా? యీ మామయ్య ఇంట్లో యీ నేను వుండలే నమ్మా. అమ్మా!...అమ్మా!...యీ మాకాలింది గామం ఎంత మంటగా వున్నదో తెలుసా? ప్రాద్దున మామయ్యతో కొంచెం నెమ్మదిగా కొట్టుకుని చెప్పక పోయినావా? ఒళ్లంతో తీపుగా వున్నది. ఈ యింట్లోని మనుష్యుల్ని చూస్తూంటే నే నా కేమిలో భయంగా వున్నదిమ్మా! ఆ లోకం మన ప్రాణాన్ని పంతులుగాది, అయిన్న అంత జోరుగా చివాల్లు పెట్టావే? మరి యివ్వార్ల అంతకు నాలుగురెల్లు అధికంగా చాచి పెడిసి యీ మామయ్యను నీవు వచ్చి ఎంగుకు కొట్టేసిని గట్టిగా అడిగి కూడదా అమ్మా? మీ అమ్మయ్య కదా అనే ప్రేమతో వ్రాసుకున్నావా?.....అమ్మా! నీవు ఎక్కడ వున్నావమ్మా? ఒక వెన్నెలరాత్రివుకు నీ పక్కలో నన్ను పడుకోబెట్టుకుని కామక్క కథ చెపుతూ ఆకాశం అవతల యింకోక లోకం వున్నదని చెబితే? నీవు యిప్పుడు ఆలోకంలో వున్నావా? నన్ను చూసి ఎట్లా వుంటుంది. మామయ్యతో ఇంతగట్టిగా కొట్టడం చెప్పినట్లా వుంటుంది. నువ్వుఒకరినక వచ్చిపోకుండా అమ్మా?...నకుములోని పెద్ద ఎముక జిత్తుక లాగుతూ వున్నదిమ్మా. ప్రాద్దున మామయ్య ఎంతో ఎత్తునంచి కిందకు పడేసివుకు రాయికి తగిలి ఆ ఎముక ఎంత మోత అయిందినకున్నావే? అలాంటి పనుయంలో నేనా నువ్వు వచ్చి నన్ను రక్షించకుండా అమ్మా? పోనీ నీకు రాకుండానే నీలు చిక్కకపోతే యింత దాగా కొట్టడం మామయ్యకు ఒక్క వుత్తరమేనా

రావనమ్మా! ఇక నేను యీ బెబ్బలు తివలేను. నువ్వు వెయ్యి మాటలు చెప్పినావరే యీ బెబ్బలు తివటం ఇక నా చేతికొని పని...పోనీ నన్ను కూడా నీవగ్గిరే తీసు వెళ్ళుకుందా? నేను కూడా అక్కడే వుండునుగా... ..యీ చివరి మాటలు పలుకుతూన్నప్పుడు, వాటికి వివాధానంగా వాని మాతృదేవత సందేశము చేదై నా మోసుకోవ్వించా అమెట్లుగా, వాయుమార్గాన అతి వేగంగా ఎగిరిపోతున్న ఒక పక్షి వంకంటింకరగా అరుస్తూ ముందుకు పోగింది.

ప్రతికా చివరికాలోన పొంగుకు పుల్లి పోయేముందు ఒకరినక పంజరమువిద్దకు పోయి రాగిణిని పరామర్శచేసి రావడం తెయిన్నకు అలవాటు. ఆ అల వాటుప్రకారమే ఆలోకా వుదగున పంజరమువిద్దకు వెళ్ళాడు. తెయిన్న మోడగానే మామూలు పద్ధతిగా రాగిణి సంతోష ద్వానములతో ఆహ్వానింపలేదు. తల ఒందుకుని దిగులుగా వివాదంగా పంజరంలో పడి వున్నది.

“అలా విచారంగావున్నా కేమి రాగిణి?” అని అడిగాడు తెయిన్న. రాగిణి నెమ్మదిగా వేగములు విప్పి అన్నది “నావా?”

“ఏమిటి రాగిణి, యివ్వార్ల యీలా వున్నావే? నీకింత విచారంచేసి? నా ముద్దుల నీచిత్తి తాగిపడ జోకు.” చిలక అరిచింది.

“నేను.....”

“ఐ నీవ్రా...”

“వచ్చి.....”

“అయ్యో! నీవు వచ్చిపోతాంటున్నావా? అయితే నేను మాత్రం ఎంగుకు ప్రతికటం? నా వెళ్లి తిల్లి, అంతవని చెయ్యబోకు నీవు మంచిదానివికదమ్మా! చెడ్డవాళ్ళు అటువంటి పనులు చేస్తాడుగాని మంచి వాళ్ళు చెయ్యరు. ఏం రాగిణి, అలా మాట్లాడుకుడకు నుమా!.....”

రాగిణి కండ్లగొలుకులనుండి నీటిబొట్లు రాలు న్నట్లున్నాయి. ఆ దీపవృక్కుల్లోని వేదవాగ్ని వాని హృదయాన్ని ద్రవంపచేసింది.

“అయ్యో? ఏడుస్తున్నావా రాగిణి? ఏడవకు, నీకు ఏంకావాలో చెప్పు. నా ప్రాణం యిచ్చి

అయినా తెచ్చిపెడతా." అని మహాయోధునివలె
వీరప్రతిజ్ఞగా పలికాడు చెయ్యడు. రాగిణి తనకొక్కడ
రెంటిసి నోడించి చెయ్యనకు నమస్కారం చేసివట్టు
కనబడింది. దాని నుండెల్లోని బాధను వాడు స్పష్టంగా
తెలుసుకున్నాడు.

"ఏమో లేదుగాని ఆ పనిచేసి యీ యింట్లో
బ్రతకలవా అని..." ఒక నిమిషకాలం శిరము
పైకెత్తి ఆలోచించాడు. వాడికి మిలిమిరిన మనోధైర్యం
కుదిరింది. "ఏమైనానో కానియే. నేను నీకు మాట
ఇచ్చాను గనుక నీకోరికను నేను తప్పకుండా నెరవేర్చి
తీర్చాను. కష్టం వున్నవారికి సహాయంచేయటం తప్ప
పడేమీకాదు..." బంధుబాధామండి ఏ జీవితైవసా
నిముక్తి పొందినదటం మహా పుణ్యకార్యమని ఏదో
గగనశిక్షి చేయకంతాలతో చాటుతూన్నది. నూతనో
ల్లాసంతో, అమూల్యవాహనంతో చెయ్యిస్తు వెంటనే
పంజరంమీదకు చూస్తూను పోనిచ్చి అడ్డంగావున్న
చువ్వలలో రెండింటిని పలుకుక్కువ విరిచాడు.

రాగిణి ప్లాకెట్‌పైకివెళ్లిపోయింది పంత్‌దంతో
పుచ్చాంగిపోతూ వాయుపథంలో ఒక్క గంటలో పరు
గిడింది. గాలిలో స్వేచ్ఛగా ఎరుగుతూవున్న ఆ పక్షిజీవిని
తెప్పయిత్వంతో పరికిస్తున్నాడు చెయ్యడు.

"ఏమిటా చూస్తున్నావీ?...అని వెనుకవైపు
నుంచి మేనమామ వచ్చాడు. వెంటనే ఆయన దృష్టి
పంజరంపై చాటింది. "చిలక ఏదీ?" అని గాండ్రింపు.

వెంటనే తలపైకెత్తి చూచేసరికి ఎంతో కాలమైన
మీదట దాస్యబంధువాలనుండి తప్పించుకున్న ఆ పక్షి
జీవి స్వేచ్ఛగానం నల్లుతూ ఆకాశవిధిలో వీరనివారం
నల్లుతూన్నది. జరిగిన కథంతా వెంటనే గ్రహించాడు
ఆయన. పట్టపగ్గాలులేని అహంకారంతో చెయ్యిస్తు
ఎత్తి కుదేశాడు. శిరవేగంగా ఆ ఊడదేహంపై దెబ్బలు
తెన్నులు పడుతున్నాయి.

"అబ్బు.....అబ్బుబ్బు.....అమ్మ....."

"నోర్యయ్....(పాతం తీసేస్తాను. నా ఇంటి
ప్రతిదూ మంటకల్లుకున్నావీ. రాక్షసుడివి. నిన్నివ్వారే
విధించేస్తాను....." ఆయన నోటినుండి మాటలు
స్పష్టంగా వెలువడటంలేదు. కించిత్తు ఆటంకంకూడా
లేకుండా నిర్ణయంగా ఆ అర్బుకేతువుపై బలప్రయోగం
జరిగింది. తన నిశ్శక్తిత్వాన్ని బుజావుపర్చుకోవగి

వాతావరణం యీ లోకంలో లేక దాదాపు హింసా
కాండకు తన సహాన్ని తప్పించి పూరుకున్నాడు
చెయ్యిస్తు. పాపపుణ్యాలెరుగని ఆ అమాత్యక జీవి బావ్య
ప్రవాహ జరితమకు ఉచ్చశిక్షి నూనకస్పృహయం తూట్లు
పడదా? "అయ్యయ్యా, ఇవ్వాల్లా వాడి(పాతం తీసేయ్యి
కండి. అన్నివిధాలా వాడు దురదృష్టుడు." అని అంటూ
లబలబలాడి ఏడుమా ఆయన సతీమణి లోపల్పించి
వచ్చింది. ఊడకానికీ ఆ హింసాపాతమని మన
సులో తోపతీరిత హెచ్చుపుతూ వున్న కొద్దీ ఆయన
అవయవాల శిక్షి తగిలొత్తూన్నది, ఆయన చూస్తూ
ములు చెచ్చెపడి తిను ఆశిక్తతను చెల్లడించుకుంటు
న్నాయి. చూడండి, మనము మాత్రం దిద్దలు

కలవాల్సి కామా? ఎంతవరకులేన శిరారకుడు
కూడా యిటువంటి పనికి పూనుకోవే! ఆ ప్రవహి
స్తాన్న రక్తం మనకొంపను కాల్చేయడటండీ? ఇక
వైనా పూరుకోండి." అని సతీమణి బ్రతిమాలింది.
ఆయన అహంకారం అంతటితో తృప్తిచెందలేదు.
అర్థజీవంతో ఘోరబాధతో డిపిరి పీల్చుకుంటూన్న
ఆ ఆభాశ్యుణ్ణి నెమ్మదిగా నేలనుండి లేపతీసి వానిచే
గొడగుర్రీ వేయించి ఇలా కిరీసంగా కాంచాడు.
"కాన్సూ చెటుటా కదిలించావాటంలే అని వాచేతిలో
ముక్కలై బొగలపు. బాగ్గతి!" భార్యధర్మ రిదు
పుయా భోజననిమిత్తం లోపల కల్పిపోయాడు. తాల
భానుని అడగ కాంతుల్లో ఆ బాధితి తాలకుని వివాద
తననం మిలమిలమెరుస్తూన్నది. కాలచక్రంపడినిమిడాల
ముందుకు జరిగింది చెయ్యిస్తేరం ఆపరిమితబాధకు
తూన్నది. దాని చిత్రితభమున గలించిన స్వల్పజీవిత
విశేషాలు దృశ్యరూపంలో తాం దివిస్తున్నాయి.
మోకాళ్ళలో నొప్పి అతితీవ్రంగా వ్యాపిస్తోంది.
నడుములోని నరాలు బలమైన సుత్తి దెబ్బల బాధను
కలిగిస్తూన్నవి. నిమిషములు గడిచినకొద్దీ అవయవములు
పటుత్వహీనములై ఘోరతాపముతో అలనుటింప
చేస్తూన్నాయి. తలలోని నరాలు తెగిపోయేటంత
వేగంగా కదులున్నాయి. స్వేదబిందుప్రవాహం శిశి
రాన్ని తడిముద్దిగా చేస్తోంది.

"అమ్మ?....." అని తీవ్రావేదనగా ఒక
రిధివ ఆక్రందించి శేక్రిములు తూసుకున్నాడు
చెయ్యిస్తు. ఆకండ్లమూలలలో తిరి వానిని ఆదరితగా
పలకరిస్తోంది. నిరు తిరిగిన శేత్రాల్లో ఓదారుస్తోంది.

“వాయవా రా! వాయవా రా! నిన్ను యీ విధంగా హింసించే వాళ్ళెవరూ ఇక్కడ వుండరు. కరుణవ్యాధి యమే కరుణైవ ఆలోకంతో నీరక పవిత్రేను...”

“తప్పుకుండా వస్తానమ్మా. ఇక నేను ఇవట వుండలేను.”

“హింసాప్రవృత్తులు, బాధలూ నీని లోకంలో స్థానం చూపిస్తాను. త్వరగా రా వాయవా.”

“వస్తున్నాను. అమ్మా వస్తున్నాను.”

అఖిరమాపు యీ దాడులలోకం పైకి విడిచి, అక్షిణకాయం నీరసంగా క్రిందకు జారిపోతున్నది. భూజీవి వికార హృదయ భాగమునుండి ఒక పన్నుని వేదనావ్యర్థం వెలువడింది. మావలలోకపు హింసా కోండ్లకు చెందిన మారిగహోమంగా ఆలోచన మరొక అమాలుకీటి దగ్ధం కొనింపబడారు.

గోడమీద వంకర టింకరి అక్షురాలతో కొంచెం అప్పడంగా ఇలా వ్రాయబడివున్నది “నేను చెసింది

తప్పుపదికొడు. మఱు ఎప్పుడూ రాగిటిని తెచ్చి పంజరంలో బంధించకండి.”

ఇట్లు

‘వకీలు నరసింహారావు కుమారుడు యశ్వేంద్రుర చెయిస్తు.’ సమీపంలో ఇంటి కప్పుపై రాగిటి నిలబడి బట్టిగా అగుస్తూ నిలచిపోయింది. ఆ దీని వాదములోని భావం ఈ విధంగా అయివుండాలి “బావా! నీవు ఎంత త్యాగజీవిని! నా స్వేచ్ఛ నీ ప్రాణాన్ని బలికొన్నది. నీవు నీ ప్రతిజ్ఞను నిలబెట్టుకున్నావు. కాని నేను నీ ఋణం ఎలా తీర్చుకోగలను?...!” బారి అసోపి యేషన్ భివసంతో ప్రఖ్యాతి వ్యాధివాది నరసిం గరావు జ్ఞాపకార్థం ప్రతిష్ఠింపబడిన ఆయన చిత్రపటం సరిగా ఆ సమయానికి గోడమీద నుండి అకస్మికంగా క్రిందకు జారిపడి పటాపంచలుగా పగిలిపోయింది. ఆ కిందిచిత్రం గాజాముక్కలన్నీ విడువబడడమై ఏరి ప్రాగు పెడుతున్నాడు ఆ భివసపుకొవలానునిషి.

విషాదం పొంగి పొర్లింది

ప్రపంచంలోకెల్ల
ఎక్కువగా
అమ్ముడు
పోతున్న
పైకిల్స్

రాతె

రాబిన్ హుడ్

ప్రతి నిమిషంలోను, కాలింజగళ్లుకూడా, ప్రపంచం మొత్తంలో ఎక్కడో ఒక చోట రెండు రాలె బైసికిల్స్ అమ్ముడు పోతునేవుంటాయి. ఈరకంలో బహుళ ప్రకస్తి పొందినవి రాతె, రాబిన్ హుడ్లు— అందంగా వుంటాయి; మెత్తగా పోతాయి; బద్దు అతి తక్కువ.

వాల్మీకి కోకిల

శ్రీ శనగన నరసింహస్వామి

భారత వర్ష గౌరవ న
భా భవజమైన మహర్ష భర్మ వి
స్తార వియోధి రత్న గుణ
సారము గంటములోన దాచు నం
స్కార దశావతార రస
కారణ వాణి, తదంతరార్థ నం
స్మారక శేఖయై కొనలు
సాగుత మా మధుమాస వేళలన్

జానకీ జగదేక చారు చారిత్రము
తలచి మోదాశుల దడియువాడు;
రామాక్షర ద్వయారాధనా ఫలముగ
నభినవా మృతేధార లందువాడు;
సాదర్య సంపూర్ణ సామరస్యములోన
గల రహస్యము చూడ గలుగువాడు;
వాయు సంతాన సేవాధర్మ కర్మము
వెలగట్ట తుదముట్ట వలచువాడు;

సార వాఙ్మయ సంసార చక్రమునకు
అదిమూర్తి ప్రజాపతి యయినవాడు;
కావ్యముఖమున సర్వజగద్ధితమి
మా శగుత మార్గదర్శి వాల్మీకి చూచి

కళి మండలమునుండి బాటి క్రిగిన సుధా
కళ యని చూడ నాకాంక్ష పడమొ;
కలశవార్షిధినుండి కలగి చిందిన కమ్మ
మీగడ యని చూడ మేలు పడమొ;
అభ్రవాహినినుండి అలలరాయిడి తుల్లు
వార్షిందులని చూడ వాంఛ పడమొ;
వ్యర్థశాఖకనుండి బాలువారిస పుష్ప
రసమని చూడ సంరక్తి పడమొ;

అది శ్రవఃపేయమో నయనైక వేద్య
మో వచింపగ రాదు నమ్మోహజనక
మా మనోహర మధుర శయ్యాపథమ్ము
వాగగోచర మది అర్థవశ్యవాణి

వర్ణవీధికి ముందు నివాళిపట్టు
మాపురా భారతీయుల మధ్య రసిక
రాజ్య మేలిన, మధురిమారాగియైన
మా కవనరాగి నోయి కళాతపస్వి !

తెలుగు కన్నడసాహిత్యాల బాంధవ్యం

శ్రీ కె. సుబ్బరామప్ప

తెలుగులు, కన్నడిగుల సంబంధ భావనలు చాలా ప్రాచీనమైనవి. ఆచార వ్యవహారాలలో కూడా ఉభయాలూ వ్యత్యాసాలు లేవు. ఒకరు ఏ యేపండుగ వచ్చాను ఆచరిస్తావో యింకొకరూ అదే ఆచరిస్తారు. వృషభుండు 9 వ శతాబ్దంలో “కవిరాజనూరంలో” “కావేరి యింద గోదావరి విరిగి” అని కన్నడ దేశ విస్తారాన్ని గూర్చి చెప్పకొన్నాడు. దీన్నిబట్టి మాస్త్రీ 9 వ శతాబ్దం నాటికి యానాడు అర్చి తెలుగు దేశమైన గోదావరి తీరప్రాంతానికి కన్నడభాష వ్యాపించి వుండిందని తెలుస్తుంది.

భాషా సాహిత్య విషయాలలో తిరిగి చూస్తే తెలుగువారికి ఒక నిర్దిష్టమైన రీతి, సాహిత్యమూ, రాక పూర్వమే కన్నడిగులకు అది యేర్పడి ఉండినాయని తెలుస్తుంది. అంటే 9 వ శతాబ్దంలో వృషభుండు రచితమైన లక్షిగుంఢం “కవిరాజనూరం” మూలాన అంతకు పూర్వమే కన్నడ భాషలో కొంఠగు గ్రంథాలు ప్రాచారవి తెలుస్తుంది. “ప్రయోగ కిరణం వ్యాకరణం” కూడా తెలుగువారిలో చూస్తే 11 వ శతాబ్దంలో నన్నయభట్టు భారతి వచ్చేవరకు కావ్యాలు లేవు. ఇక తెలుగువారి తొలి కావ్యం. అనాటికి తెలుగువారు కేవలం “కాపట బీషమే” చదువుకొని ‘గాథలు త్రివ్యూహా’ వుండేవారట. 11 వ శతాబ్దికి పూర్వం తెలుగువారి సాహిత్యం అంతా జపపద సాహిత్యం అయిన స్త్రీల పాటలు, జోలపాటలు, ఊళ్ళుపాటలు మొదలైన గేయాల రూపంలో వుండేది. కన్నడంలో కావ్యరచన తెలుగు వారికంటే నుంచే జరగడం చేతనకు, వారికి ఒక నిర్దిష్టమైన రీతి వుంటూ వచ్చి వుండటంచేతనకు, తెలుగు రీతికి కన్నడ రీతికి అట్టే వ్యత్యాసాలు లేకపోవడం చేతనూ తెలుగువారుకూడా కన్నడిగుల రీతిని సాహిత్య క్షేత్రాలనూ అనుకరించారని చెప్పవలసి వస్తుంది. దీనికి కారణాలున్నాయి. ఈ మాట వేమ అంటే తెలుగు వారు తిక్కుత అనీ కన్నడిగులు ఎక్కువ అనీ ప్రతిపా

దిస్తున్నావని తెలుగు భాంగవులు నన్ను ఆక్షేపణ చేయవచ్చును.

కన్నడ తెలుగు సాహిత్యాలలో ఇచ్చి వున్న కోవలం అనాదిగా యేలా జరిగిందో మనవి చేస్తాను.

కన్నడిగులకు పంప, రన్న, పొన్న అనే రత్న త్రియం ప్రాచీనపులలో వున్నట్లు తెలుగువారికి నన్నయభట్టు, తిక్కన పోతులూరి, ఎత్తాపెగ్గడ అనే కవిత్రియం వున్నారు తెలుగువారికి నన్నయ్య అడిగింది. కన్నడిగులకు వృషభుండు అడిగింది అయినా అతడు లక్షిగుంఢం ప్రాయశఃచేత పంపనే అడిగింది అయినాడు. పంపకవి ప్రాసింది నన్నయ్య ప్రాసింది భారతిమే. పంపవికాలం 10 వ శతాబ్దం. నన్నయ్యది 11 వ శతాబ్దం. ఉభయాలూ చాళుక్యరాజుల ఆధిపత్యానికి ఉండినవారు. పంపకు పశ్చిమ చాళుక్యులను ఆశ్రయించాడు. నన్నయ్యభట్టు పూర్వచాళుక్యులను చేరాడు. చాళుక్యులు కన్నడిగులని డా. వేలూరి వేంకటరమణయ్యగారు పేర్కొన్నారు. పంపకవి నన్నయ్య విభిన్నమతాల కోవలం సాహిత్యాన్ని ప్రచార సాధనంగా వ్రుపయోగించాడు. ఒకరు వై నమతం ఇంకొకరు వైదికమతం అవలంబించి కావ్యరచన సాగించారు.

పూర్వకాలంలో మతము నాశ్రయించుకొని సాహిత్యం ఆభివృద్ధి చెందింది అనే అంశం మనం మఱచి పోకూడు. కన్నడ సాహిత్యంలో చూడండి! వై నయగమనీ, వీరవై నయగమనీ, బ్రాహ్మణ యగమనీ, సాహిత్యయగ విభజన చేసుకున్నారు. కన్నడ రత్న త్రియం వై నమతావలంబులై ఆ మతప్రచారకోవలం సాహిత్యరచన చేశారు.

పంపకు తొలుత ఆంగ్రజేశం అయిన వేంగి మండలంలోని వేంగిపల్లెలో నుండినవాడు. అనాడు అక్కడ మతంలో ఒక విభవం బయలుదేరింది. వై న వాద్విమతాలను అనుగంటింపచేసి వైదికమతాన్ని

తెలుగు కన్నడ సాహిత్యాల బాంధవ్యం

భాషించాలని ప్రయత్నాలు జరిగివాయి. ఆ సందర్భంలో పంపకు పశ్చిమ చాళుక్యరాజైన అరిశేషరి యొక్క ఆఫ్ఘానానికి వచ్చి రాజును చేడకాడువాడో గానా వుంటూ, రాజుతో యుద్ధరంగాలకు కూడా పోయి అదిపురాణాన్నీ విశ్రవాణ్ణులరిజయం చేసుకో భాంతాన్నీ వ్రాశాడు. అదిపురాణంలో వున్నంత జైవమరిప్రచారతీవరి భారతంలో లేదు. భారతం అలాగేమకుని కావడానికి వీలుకొలేదు. ఎందుకంటే దానికి మూలం సంస్కృతిభారతం. వేదవిహితంగా మూలగ్రంథం రచించబడివుంది. కాని పంపకు అక్కడిక్కడ కొన్ని మార్పులు చేసుకున్నాడు. తన భాంతానికి అరుదుడు వాయుకుడు. ధర్మరాజుకాదు. ప్రౌఢుడికి అయిదు మంది ధర్మిలులేరు. అర్జునుని భార్య మాత్రమే ఆమె. శ్రీకృష్ణునికి పంపభారతంలో ప్రాధాన్యంలేదు. ఆవాడు ఇంకొక విశేషం ఏమిటంటే కన్నడికలూ తెలుగువాయాకూడా సంస్కృతి భావను వూర్తిగా ఆశ్రయించి ఉపయోగించుకున్నారు. సంస్కృతానికి యీ భావలైనయెంత ప్రభావంవుందో చూడండి. కన్నడి, తెలుగు వ్యాకరణ గ్రంథాలను సంస్కృతిభావలో వ్రాశారు అప్పటికివుం. వాగవిర్య “కర్ణాటక భాషాధ్యాపనం,” ధిల్లకశేకుడు “శిఖామకాసనం” వన్నయధిల్లు “అంధ్రకల్ప చింతామణి” సంస్కృతంలో వ్రాశారు. సంస్కృతంలో వాటి మూతలు. వీనికి ఆయా భావల్లో యితిరులు వ్యాఖ్యానం వ్రాసుకోవలసి వచ్చింది తిర్యగ్రి.

పంపభారతం 10 వ శతాబ్దంలో వచ్చే చేకరు తెలుగుదేశంలోకూడా అది చాలవలకు వ్యాప్తివచ్చింది చెప్పవచ్చు. కన్నడప్రాంతంలో వుండి కన్నడ కవి వారాయణధిల్లు అనే వైదికవి అక్కడ చెలరేకుతావున్న జైవమరిం గట్టి ప్రార్థి చాళుక్యరాజ్యమైన గోదావరీతీరస్థమైన రాజులపాండ్రుకరానికి వచ్చి రాజరాజసరేంద్రుని ఆఫ్ఘానం చేసుకున్నాడు. 11 వ శతాబ్దంలో వన్నయ్య వ్రాసిన తెలుగు భారతి కచనలో “రింకివైకుడు సహాధ్యాయకును” అయిన వారాయణధిల్లు ‘అభిమతిరుగ తోడయి’, ‘భారతి ఘోరరణంబు నందు వారాయణుపట్టు’ సహాయం చేశాడని వన్నయ్య గ్రంథాదిలో చెప్పబడ్డాయి. ఇంతటి గొప్పసహాయం కన్నడి కవి తనకేమి చేసివుంటాడు? తిప్పకుండా పంపభారతాన్ని అద్యంతాలు దిదిని వినిపించి పంపకుని

రచనావిధానాన్నీ, రీతిరీతులనూ వివరించి వుంటాడు. అందువల్ల వే పంపభారతంలోని ధంకానుకరణాలు, మృతా సన్ని చేశాలూ, రచనారీతులూ, కొన్ని తెలుగు భారతంలోనికి వచ్చినాయి. పంపకు తిపకు పోవకు దైవ అరిశేషరికి అంకితం చేసినట్లే వన్నయ్య తనకు పోవకుదైవ రాజరాజసరేంద్రునికి తపగ్రంథం అంకితం చేశాడు. కృతిపతిని వర్ణించడంలో ఉభయాల రచనలలోను పోలికలున్నాయి. అశ్వాపాదులలో పద్యం వెంటనే గద్యం రెండు గ్రంథాలలోను వుంది. అశ్వా సాంత్వ్యగద్యాలూ అంతే. మధ్యాక్కర, మధురా క్కర మొదలైన క్రొత్తివృత్తులను పంపనిరచనలనుంటే వన్నయ్య గ్రహించాడు. “లలితపదం,” ప్రసన్న కథా కవిత్వార్థం,” “అక్షర రమ్యత” — ఇవి పంపకు ఉపయోగించుకొన్నవి అలాగే వన్నయ్య అనుకరించాడు. గ్రంథాదిని నవతామరికూడా పంపకు చేసినట్లే చేశాడు. కన్నడపదాలు ప్రత్యేకుభేదాలతో కొన్ని వన్నయ్య భారతంలో ప్రవేశించినాయి. ఉదాహరణకు : అరణ్యపర్యం, కి అశ్వాపం 380 వ గద్యంలో “కెలనమునకు మెచ్చి” అని వుంది. (కెలన=పరి) పంపభారతంలో పాంకురాజు దర్శించిన కెలికొంగ పర్యుతి వర్ణననూ, అచ్చటి మువ్యాక్రిమంలో వైరివర్గానికి చేసిన జంకుజాలం అన్యోన్యంగా వుంటూ వున్న పరిస్థితిరీ, చేదాలను చదువుతూవుండే చిలుకలూ మొదలైన వర్ణన అంతో వన్నయ్యధిల్లు గుచ్చుంకుకు ప్రవేశించిన కెడాక్రిమంలో వర్ణులు ఒక నీప పద్యంలో వర్ణించాడు. (నీ! “కెవగులుఖంబుగా పాకుగానంబులు దిదివెడి కుకములు చదువు దిగిరి” మొ! అది. 4 వ అశ్వాపం. కేవలతలోపాఖ్యానం.)

“తోన్యంపట్టు” అని పంపకుముగిస్తే వన్నయ్య “తోన్యమంది” అని యీ వర్ణన ముగించాడు. విధిక్తి పల్లటాలలోకూడా పంపని అనుసరించిన పట్టులు తిలకించండి : —

“వారవ పేర్లు” (6.21) “వైరియనూడివ” (8.90), తిన్ననుడివి (12.190), వరకాంతకంనుడి వరేంద్రం (12.128) వీనిని తెలుగుచేస్తే, అదిరకమైన విధిక్తిపల్లవాలు వన్నయ్య అనేకతొల్ల వాడివాడని తెలుస్తుంది. వారనునిచెప్పిన, వైరిచేసిన, తనచెప్పిన, వరకాంతకుని వరేంద్రుడు పలికెను. —ఈలాగే, పంపభారతంలో ఆఖరున అర్జునునికి పట్టాభిషేకం చేసే

సందర్భంలో వడిజులు, పడుదజులు, దేవేంద్ర లోకంలోని పువ్వులా తెచ్చి అభిషేకించినారని వర్ణించిన వాలుగారు పద్యాలను బోలెడ పద్యాలు సన్నయధిల్లగా వ్రాశాడు. పంపని సంస్కృతి సహాధి యువమైన పద్యాలలోని కన్నడప్రతియాలను బదులు తెలుగు ప్రతియాల చేర్చితే సన్నయ పద్యా లనే కింక కలుగుతాయి.

కన్నడదేశంలో వీరకైవసులెం బసవయ్య వరచాల ద్వారా వ్యాప్తికెచ్చిన వైదిం చూచి యీ మతవ లంది అయిన పాల్కురికి సోమనాథుడు తెలుగు దేశంలో యీ మతాన్ని వ్యాపకం చేయడానికి దేశ విధాత రచనకు దిగి బసవయ్య వరచాలనుదిరి జవహితు త్వానికి రాగర్చిన ద్విపదధంధస్సులో “బసవపురాణం” “సండితారాధ్యచరిత్ర”లను వ్రాసి వీరకైవసులివ్యాప్తి కోల్పిస్తాడు. ఈ తెలుగు గ్రంథాల బహుళవ్యాప్తిని కన్నడదేశంలో గుర్తించుకుని 14 శతాబ్దంలో భీమకవి బసవపురాణాన్ని కన్నడంలోనికి అనువాదం చేశాడు. పాల్కురికి సోమనాథుడు తిలకు ర్యస్సుంలో కవివించి బసవపురాణాన్ని కన్నడీకరించుచు చెప్పినాడని భీమ కవి గ్రంథాదిలో చెప్పినాడు. సోమనాథుని “సండితారాధ్యచరిత్ర”లోని “గురుధర్మ క్రియాండాలు చరిత్ర”ను 1650 లో ప్రాసభూషణ పెమ్మకెట్టి అనే కవి వాఙ్మక వట్టుగులలో కన్నడీకరించాడు. ఇది యింకా అచ్చుకాలేదు. దీని మూడు తాటాకు ప్రతులు మైసూరు పీఠియంబల్ లైబ్రరీలో వున్నాయి. ఇతడు గ్రంథాదిలో యిలా వ్రాసుకొన్నాడు: “పాల్కురికి సోమనాథుని తిలకభాష యల్లిబరెన ద్విపది ఆరాధ్య చరిత్ర తెను గురుధర్మ క్రియాండాలు చరిత్రయు కంపిడి” (అవగ పాల్కురికి సోమనాథుడు తిల తిండిభాషలో వ్రాసిన ద్విపద ఆరాధ్యచరిత్రలోని గురుధర్మ క్రియాండాలుచరిత్రనుకన్నడంలో అనువదించుచున్నాను అని.) తిండిభాష తెలుగైసప్తకు తాయభాష (హత్విభాష)కన్నడం అయివుండినరేకదా! మూడు తాటాకుప్రతులలోను యిలా గేవుంది. పాల్కురికిసోమ నాథుడేగూర్చి కన్నడదేశంలో మూడు12మందికిపైగా వీరకైవకపులు తమ గ్రంథాదులలో పేర్కొన్నారు. సోమనాథుడు కన్నడంలో “శిలసంపాదనె,” “పద్గురుగతె,” “చెన్నబసవస్తోత్ర,” “శిరణు బసవ రగతె” వ్రాశాడని తెలుగుకవిచరిత్రలే చెప్ప

కున్నాయి. కన్నడదేశంలో జవహితుత్వం అందిన “హరహరా త్రి చెన్నసోమేశ్వరా!” అనే మకు లంతో వ్రాయబడిన “సోమేశ్వర శతకము” తొలిదా వ్రాసినదే. కన్నడ సాహిత్య పరిచక్షువాడు దీన్ని ప్రక టించాడు. వారు ప్రకటించిన పీఠికలో పాల్కురికి సోమనాథుడే వ్రాసినట్లు శింకించారు. కన్నడదేశంలో యింతటి ప్రసిద్ధిచెందిన ఇతని ప్యప్తలం మైసూరు సంస్థానానికి చేరిన తుంకూరుజిల్లాలోని యావాటి హొల్కురికి అని కొందరు విమర్శకుల అభిప్రాయం. డి. శ్రీ దాక్షిణ చిటూరి వారాయణరావుగారుకూడా సండితారాధ్య చరిత్రకు పీఠిక వ్రాస్తూ యిదే అభి ప్రాయోన్నచ్చారు. ఇప్పటి హొల్కురికి సోమనాథుని కాలానికి (12 శతాబ్దం) పాల్కురికిగానే వుండేది. 10 నుండి 14 శతాబ్దంవరకు కన్నడంలో “ప”కారంతో ఆరంభించుయ్య పదాలు “స”కారంగానే వుండేవి. అవి యీవాడు సాకారంగా మారిపోయి నాయి. పంప భారతంలో “శోగిలె పాడున,” “యెద్ది మల్లపహితగ పుట్టి,” 14 వ శతాబ్దంలో వ్రాసిన కన్నడ బసవపురాణంలో “పక్కెగగు గగనక్కెనెగ దెవు”అనే ప్రయోగాలున్నాయి. ఆ పదాలు యీవాడు సాకారాదిగా ఉచ్చారణ చేస్తారు. పాడున—చాడున అనీ, పుట్టి—హుట్టి, పక్కె—హాక్కె, అలాగేమరికొన్ని చూపించి: పత్తి—హత్తి; పల్ల—హల్ల; పగలు— హగలు; పల్లి—హల్లి; పంపయ్య-హంపయ్య; పాము- హావు అనేదిగానే పాలు—హాలు అని మారివుండి తీరాలి. తెలుగు దేశంలో పాల“పుర్తి” వుండి కాని పాటకురికిగాని పాలకుర్కిగాని లేదు. “కురికి” లేక “కుర్కి”తో ఆఖరు అయ్యే గ్రామాలకేదు కన్నడ దేశంలో వున్నాయిగానీ తెలుగుదేశంలో లేవు. ఉదా: కోలాదుజిల్లాలో కుండలకుర్కి, ఆగలకుర్కి అనే గ్రామాలున్నాయి. కాబట్టి సోమనాథుని వివాద స్థానం అయిన పాల్కురికి మైసూరు సంస్థానంలోని తుంకూరు జిల్లాలోనిదే అయివుండాలి. ఇదిగాక శివ కవులు తిమ్మగూర్చిగానీ, భివులను గూర్చిగానీ, తమ గ్రంథాలలో పొగడుకొనే ఆచారం లేదు. సోమ నాథుడు “బసవనిపుత్రుంప, బసవని గోత్రుంప” అని చెప్పుకున్నాడేకాని తిల తల్లిదండ్రులను గూర్చి కూడా యెక్కువగా చెప్పకొలేదు. అందుకనే వీరి కాలనూ వివాదస్థలాలు మొదలైనవి విమర్శకులు ఉపాచేసుకోవడానికి అప్పడం అయినాయి.

తెలుగు కన్నడ సాహిత్యాల బాంధవ్యం

తెలుగులోని యింటికి విద్యాయకుడు కన్నడ జీవితమునకు, కన్నడం మాతృభాషలవాడు అని చెప్పడం సామాన్యం కాదు అని అవకాశం. ఇది సాధ్యమని యుజువు చెయ్యవచ్చు. కన్నడ సాహిత్యంలో అపారంగా నేడచేసే వేరు ప్రతిష్ఠలు గడించినవారిలో అనేకులు అచ్చ కన్నడిగులు కాదు. వారి మాతృభాషలు వేరు. మొట్టమొదట కల్లూరిక కవిచరిత్ర వ్రాసిన టీ. శ్రీనివాసాచార్యులు గారు, వీరవభారతిం (వ్రాసిన శ్రీ అలసిన గాచాడ్యులు గారు, శ్రీ మాన్ది వేంకటేశయ్యులు గారు, టి. పి. కైలాసం (సుప్రసిద్ధి వాలక రచయిత) కె. వి. అయ్యర్ (ఈతని నవల "కాంతలా" ను ఢిల్లీ సాహిత్య అకాడమీ వారు 18 భాషల్లోకి అనువాదం చెయించడానికి తీసుకున్నారు) వీరిది తిమిళం. కన్నడిగుల అస్థానకవి గొప్పది పై గారిది కొంతగా భాష, సుప్రసిద్ధి కలిగి ఉంది. ర. తేంద్ర గారిది మరాఠీ కన్నడ ప్రాసెస్ టీ. శ్రీ వేంకటయ్య, ప్రసిద్ధి విశాలరచయితలు, తి. రా. కుబ్జరావు "(తి.రా.మ)", వీరకేసరి, సీతారామకృష్ణ, కవులు వీరవభారతీ-వీరిది తెలుగు. ఇంకెందఱు అచ్చ తెలుగువాడైన శ్రీ శాస్త్రివల్లి అంజలికృష్ణకృష్ణగారు మైసూరు చెరిపి తిర్యుతి కన్నడం చేయకుని కన్నడంలో వ్రాసిన "సాహిత్యమును తీసుకలె" అనే పుస్తకం యీ సంవత్సరం (1958) కన్నడ వి.వి., (అనయ్య) తిరగతికి పాఠ్యగ్రంథం.

ఇది ఒక వివాదాస్పదమైన పాఠ్యగ్రంథమైనది. విమర్శకులు, పరిశోధకులు పరిశీలించగలిగిన విషయం.

విడి యెల్లున్నా వీరకైవసులవ్యాప్తిలో పరం తెలుగు కన్నడ కవులు ఏకమైనారు. ఒకరిని యింకొకరు అనుకరించారు. కన్నడకవి చామరను వ్రాసిన "ప్రభు లింగలిల"ను అనుసరించి తెలుగులో పిడుపర్తి బసవన గ్రంథం వ్రాశారు. అచ్చుఅయి యీవాడు తెలుగు సాహిత్యంలో ప్రచారంలో వుంది.

కన్నడసామ్రాట్టు అయిన మక్కరాజుని ఆస్థానంలో వాదనసాముడు "ఉత్తర హరిదంశం" అనే గ్రంథం వ్రాసి తెలుగుసాహిత్యంలో అపారమైన సేవ చేశాడు. ప్రాథమికరాజుని ఆస్థానంలో కవిపాఠ్య భాషయైన శ్రీవాళుడు గొప్ప డిండిమధ్యుడు ఓడించి అతని శంకుభక్తుడు పురుగొట్టించి ప్రాథమికరాజుల చేతి ముత్యాలమంటపంలో కనకాభిషేకం చెయించు

కున్నాడు. శ్రీవాళునికి కన్నడభాషగూడా రాగా తెలుగు. ఎవ్వరేమనుకున్నాను నిజముగా తాను కర్ణాట భాషను అడుగున్నానని అన్నాడు.

పిమ్మట కృష్ణదేవరాయనికాలం వస్తుంది. ఈ కాలాన్ని తెలుగు సాహిత్యంలో స్వర్ణయుగమని అంటారు. కన్నడ సామ్రాట్టు అయిన యాతని ఆస్థానంలో అధికారాలు అనే యెనిమిదిగుంది తెలుగు కవులు ఉండేవారు. తెలుగుకవిని యెక్కువభాగం యేరివవాడినవంకేరి, తెలుగుభాష చేయకుని తెలుగుభాషామాధుర్యాన్ని మెచ్చుకుని "దేశభాషలందు తెలుగు లెస్స" అని తాను తెలుగులో వ్రాసిన "ఆము కహల్యది" లో పేర్కొన్నాడు. ఇది యితరు వ్రాయలేదని చెప్పి వ్రాసి ఆతనిపేరు పెట్టాడని ఒక విమర్శ బయలుపరి యిప్పుడు అంగీకరించింది. "దేశభాషలందు తెలుగులెస్స" అనే మాటలు తెలుగు వారు సగర్వంగా చెప్పుకుంటారు. పరాయివాడు అన్నాడు కాబట్టే ముంకిరి గర్వకారణం. ఈతని ఆస్థానంలో కన్నడకవులు, తిమిళకవులుగూడా వుండే వారు. కన్నడ భారతిం వ్రాసిన కుమారవ్యాసుడు, తిమ్మణ్ణకవి యాతని ఆస్థానంలోనివారే. రాయల ఆజ్ఞ ప్రకారం తిమ్మణ్ణకవి వ్రాసిన భారతాన్ని అనుకరించి కన్నడంలో కుమారవ్యాసుడు వ్రాసిన కవిని ఎనిమిది పద్యాలను తిమ్మణ్ణకవి పూర్తిచేశాడు. ఈ విషయం తిమ్మణ్ణ భారతిం గ్రంథాదిలో వుంది. మన ముక్కుతిమ్మన (నంది తిమ్మన) పారిజాతపహరణ ప్రబంధం వ్రాసి కృష్ణరాజులకు అంకితం చేశాడు కాదా! దీనికి మూలం ఒక కన్నడకవి వ్రాసిన కావ్యం. 18 వ శతాబ్దంలోని కన్నడకవి రుద్రధట్టు "జగన్నాథ విజయం"లో కృష్ణపారిజాత కథను 200 పద్యాలలో వర్ణించాడు. ఆ కథాభాగాన్ని ముక్కుతిమ్మన 109 పద్యాలగువెంచి గొప్ప ప్రబంధంగా రచించాడు. రుద్రధట్టు వ్రాసిన ప్రకారం వారదామనం, వార దుడు పారిజాతపుష్పాన్ని శ్రీకృష్ణుని బుద్ధిగా యింటిలో వుండగా యివ్వడం, పారిజాతపుష్ప మహిమ వర్ణనలన్నిటిని భాషానికొకటిగా అంగీకరించి, కృష్ణుడు అలకతీర్పడం, (కలికభాషా కాలికిన్ను మాత్రం ముక్కు తిమ్మన స్పృశి. ఇది ఆ కాలంవాటి రసకేత్యాన్ని సూచిస్తుంది.) పారిజాతపుష్పాన్ని తెచ్చి పెరటిలో వాడించడం-ఇవన్నీ యథాక్రమంగా ముక్కుతిమ్మన అనుసరించాడు. ఒకటి రెండు కన్నడ పద్యాలకు పరి

దైవభావం వచ్చే తెలుపదవ్యాలు యవ్వబడినాయి చూడండి :

జగన్నాథ విజయం" నుండి :

"బగవంత్ సాబగీ మహాత్మ్యేచితం, ప్రభుగన్నవంశేష్ట, పెద్దగవం పెత్తి, మహాత్మ్య దగ్ర మహిషి సంపత్తియిం తాల్గిదకగ, లక్ష్మీ దనితాతరగమతుం, మిక్కొంగవాప్పిందము ఈర్వగ్గిం మాట్టిర, సర్వభామ తిదేదో పాభాగ్య మాత్పిర్యమం."

ముక్కుతిమ్మన :

ఉ. అందరిలోన పెద్ద మహిమా

స్వతి రుక్మిణీగాన పూవు గో

విందుడు దానికిచ్చె తగ

జేయని లక్ష్మీగ యోర్వె పెచ్చె గా

లింది కిమించె భద్ర యపు

లెమ్మని యూరదీరెక సుదంతి లో

ఉండుల మానె జాంబవతి

కోప మనంచె ముక్తివిందయుం.

జగన్నాథ విజయం :

౧. తడవే పుచ్చెగ దివ్యం

బడివం రుక్మిణీ యొక్కెడిది హరిమెరిదుం

గడ సర్వభామ గజంగ

ముడిక్కిద వార్వర తిక్కొం సభియో.

౨. అబలు యోకో ముయ్యాంపకో

సాబగింగా సర్వభామ తేదెంతెనెగా

సాబగీ ఆలరం ముడిదర

సాబగీ కచ్చురమాయు భీష్మకనుతెయా.

ముక్కుతిమ్మన :

౧. ఇన్ని దివంబులక పవతు లిందరలో (1-85)

౨. దక్కనిదాన వంతు తెలజవ్వని వంతు (1-86)

అనే పద్యాలలో చెప్పివాడు.

పారిబాతీపువ్వరెన్దలో జగన్నాథ విజయం లోని వర్ణన చే ముక్కుతిమ్మన అనుసరించాడు.

౧. అలివీలాలక, ౨. అడిగినియంతిలోన, ౩. జేపది చలవయు ఈ పద్యాలకు తగిన కన్నడ పద్యా లున్నాయి.

అల్లసాని పెద్దన "నిరుపహతిస్థలంబు రమణీప్రియ దూరిక తెచ్చియిచ్చు కప్పరవిడెము" ఈ పద్యం

రాయల ఆస్థానంలో నిర్మోహమాటంగా చెప్పి సెబాన్ అనినిండుకొన్నది పెద్దన్నకు మహారు మున్నురెండ్లకు ముందుండి కన్నడకవి మల్లిఖార్జునది: ఈ కన్నడ పద్యమును లిలకించండి :

"నిరుపహతిస్థలం, మృదు కరాదన, మెగుడి సింపు దింబులం

వరదీద పుచ్చకప్రతి, లేఖక వాదక సంగ్రహం నిరం రిం గృహపావ్యరిసితి,దివారక సంగతి, సత్కీర్తి పా దరిలియు నుల్లి సత్కవియు మీసునిదాగదె కావ్య వార్ధియుం."

కృష్ణరెవరాణుని సామంతిరాజైన యలహంక ప్రభువు, బెంగులూరు నిక్కాతి, కంపేగౌడ తెలుగులో "గంగాగోరీ విలాసం" అనే యక్షగానం వ్రాశాడు. బ్రాహ్మదేవ వ్రాయించి పెట్టివుంటే దీని వ్రాతప్రతి యిప్పుడు మద్రాసు ఓరీయంబల్ లైబ్రరీలో వుంది. (నెం. నూచిక ౮ యక్షగానములు సం. ౧౮౬౪ పుట ౨౦౯-౨౧౦.)

తిరువారి కన్నడ - తెలుగు సాహిత్యాలలో సంబంధం కలిగిన ప్రధానమైన వ్యక్తులు జేమన- సర్వజ్ఞ కనిపిస్తారు. వీరిరువు సమకాలీకులై వుధియుటా భేటి అయి సంభాషించుకొన్నట్లు తెలుస్తావుంది. "సర్వజ్ఞ- జేమన సంవాదం" అనే ఒక పుస్తకం మైసూరు ఓరి యంబల్ లైబ్రరీలో వుంది. ఇందులో సర్వజ్ఞ వదనా లకు సర్వదా భావం వచ్చే జేమనపద్యాలు కన్నడ లిపిలో ప్రకటింపబడి వున్నాయి. ఉధియుల జీవి తాలలోను సామరస్యం వుంది. ఇవియూ మొదలు సంసారబంధంలో వుండి కష్టసుఖాలను అనుభవించి సంసారింధాలను క్రెంచుకొని విరక్తులై సవ్యాసులై జీవాలనం చేశారు. సంఘాన్ని, దురాచారాలను విమ ర్శిస్తూ, వదనాలను పద్యాలను చెప్పారు. ఉధియులూ లోహాలను బంగారు తియారు చేయడంలో ప్రయ త్నించి విఫలమైవారు చూడండి :

సర్వజ్ఞ: "పీక బాగయవారు, కాగ మోరెయ గడ్డ వాగరవిసక్తు వొడగూడెలు
జేమన అగలే అన్న సర్వజ్ఞ.

జేమన :

1. చెట్టుమీద కాయ గట్టుమీద మమ్మ పుట్టలోని వాని బతుకు దడుగ గట్టిగా యామాడు కవలంబు తానయా .విశ్వ

తెలుగు కన్నడ సాహిత్యాల బాంధవ్యం

2. ఇంగ్లీషు మహిమ సామెతలేరక

చిత్రపటము వ్రాసి తెలుదివారు
బొందజేయుదుపాల బొంగింప చేరరు .విశ్వ.

పర్యవ్వా : “ఎత్తుగానవ వలెత్తు సుత్రిబంధ రయేమి?

చిత్రిచరి శివవెనెయద దేశవసు

సుత్రి ఫలవేను పర్యవ్వా.

వేమన :

అత్మలోని లింగ మదియను గానక

శ్రీవాసులందు తిరుగువారు

గంగంబు మోసిన గార్పిఠంబులు గార .విశ్వ.

పర్యవ్వా పదనాలు మూడు పాదాలు— వేమన పద్యాల
మూడు పాదాలు.

మొనాగును ఎరిప రాజులుకూడా తెలుగు సాహిత్య
వినికి బోవమలై వారు. చిక్కదేశరాయని కాల
ముగా (1720) ఆతని చిక్కవాయి కళవై వీరరాజు
తెలుగు పదన భారతం వ్రాశాడు. ఇదే తెలుగులో
మొదటి పదనకావ్యం. తెలుగు సాహిత్యంలో యీ
పదనకావ్యం బయలుదేరిన పిమ్మట ప్రగ్నేకముగా
పదనగ్రంథాలు బయలుదేరినాయి.

ఈతని తండ్రి కళవై సంజరాజు తెలుగులో
“హాలాద్రి మాహాత్మ్యం” అనే గ్రంథం వ్రాశాడు.
మొనాగురాజు కంకిరవ పరపరాజు (మూకరసు) తెలు
గులో యక్షగాతలు వ్రాశాడు. కొన్ని యిప్పుడు మది
రాసు ఓరియంటల్ లైబ్రరీలో వున్నాయి. ముమ్మడి
కృష్ణరాాయని ఆస్థానకవిగా వుండిన మండలమర్రి
చంద్రకవి “కృష్ణభూపాలీయం” అనే పద్యకావ్యం
వ్రాశాడు. దీనిని మొనాగు పక్కాడువారు అచ్చు
వేశారు. రార్లపల్లిఅనంతకృష్ణకర్మగారు పీఠిక వ్రాశారు.
నన్నయ్యగట్టు వ్రాసిన “ఆంగ్రికెద్ద చిత్రామణి” కి

తెలుగు భాషాంధికరణ మది. ఇది గాక
భాషాసాహిత్య విషయంలో ఆరావప్రదానాలు
యీవాటికి జరుగుతూవున్నాయి. ఫిల్లీ సాహిత్య అకా
డమీవారి ఆశ్రయం కింద కన్నడగ్రంథాలు తెలుగు
లోనికి తెలుగుగ్రంథాలు కన్నడంలోనికి పరివర్తనం
అవుతున్నాయి. ఈ గ్రంథాలేగాక ఉత్తమమైన
కన్నడ తెలుగు గ్రంథాలు అనేకం యీ రీతిగా ఒక
భాషలోనుండి ఇంకొకభాషకు మార్చింది అనేకం
వున్నాయి. ఆంగ్ల సాహిత్య అకాడమీవారు, కన్నడ
సాహిత్య పరిషత్తువారు యీ పనికి పూనుకోవలెనని
కోరుతున్నాను.

ఏ క లి పి ఆ వ శ్య క ర

తెలుగు కన్నడిగులయొక్క మధుర బాంధవ్యాలు
మరింత వికటంగా పెంపొందాలంటే ఉధియులకూ
ఒకే లిపి వుంటే యిది సిద్ధిస్తుందని నా ఆశయం. ఈ
సంగతిని నేను అనేక కన్నడిగుల సమావేశాల్లోనూ,
తెలుగువారి సమావేశాల్లోనూ వివరించాను. ఇటీవల
కర్ణాటకంలో సంచారంచెన్నా ఆచార్య విశ్వేశ్వరాభావే
కూడా దీన్ని సమర్థిస్తూ ఉధియ భావలవారు ఈ
కృషికి ప్రయత్నించాలని హుచ్చీలో కన్నడ సాహితీ
వేలెలను కోరారు. రెండుభాషల లిపిలోను అచ్చే
త్యక్త్యాపాలులేవు. నే నిప్పుడు కన్నడ ఆవర్ణ్యవారికి
తెలుగు అనుబంధవిషయంగా బోధిస్తూ తెలుగు లిపి
గుఱువుగా వారికి వేర్పిస్తున్నాను. పర్యవ్వలలోను,
త్యంజనాలలోను చిన్నమాణ్వులు చేసుకుంటే ఇది
స్వాభువుతుంది. బ్రెక్ రైటర్, లిప్ బ్రెక్ మొదలైన
వానిని దృష్టిలో పెట్టుకుని రెండుభాషల ప్రదివిధులు
చేరి ఒక విధియానికివస్తే ఉధియులకూ సన్నిహితిత్వం
మరింత బాగుపడుతుంది.

కలగూరగంప

విజయవాడ: ఉండవల్లి

గుహాలయాలు

శ్రీ శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తి

విష్ణుకుండినుల కాలము వాటిని మొదలు ప్రాచీన పరిశోధకుడు జనాయి దూర్నియల్ అన్నాడు. లాంగ్లరుడ్లు అవి పల్లవుల గుహాలయాలు అన్నాడు. నిజాన్ని నురించి ఇంకా కొందరికి సంతోషముగానే వుంది. భావరాజ కృష్ణారావు గారు అవి విష్ణుకుండినుల కాలము వాటి అని అన్నాడు. ఈ కనుమ అంగ్రాప్రెజిడెంట్ నే ఎటర్ అవి విష్ణుకుండినుల వాటి అని నొక్కి చాచాడు.

అయితే దొరికి పాత్రము మాత్రము వాటిని పల్లవుల కాలానివి అని అనుకుంటున్నాడు. ఉండవల్లి సీమంధి.

విష్ణుకుండినుల చిన్నాము—సింహము—ఉండవల్లి గుహాలయాలలో కనిపించుచున్నవి, అంగురల్ల ఎవి విష్ణుకుండినుల వాటి అని నానానా కొరాలు దూర్నియల్ వాదము. సింహము మాత్రమే కాదు, ఏనుగుల కూడా అక్కలి ఫలకాలలో — ఆ సింహాలలో పాటు — కనిపించుచున్నాయి ఉండవల్లిలో. సింహాలకు ప్రత్యేకత యేమిట లేదు. గుహా ప్రాంతాలముందు ఒక అంతస్తువీధి సింహాల తొమ్మిది నిండు శిల్పాలున్నాయి. ఈ సింహాల అర్ధశిల్ప సింహాలను పోలివున్నాయి; ఎల్లా రా గుహలలోని దుమ్మరేవా గుహలముందు కూడా పరిగ్గా ఇలాటి సింహాలే ఉన్నాయి. కనుక ఈ సింహాల అర్ధశిల్ప ఉన్నవి కావు, ఆ గుహల కాలక్రమ విర్యాగములో తీరినవి అంటున్నాను. ఈ వాటి ఋషుల గోమృతము కూడా ఉన్నాయి ఈ సింహాల పక్కన. అవి ఈ వాటి 'ధిక్షుల' విర్యాగములు.

విష్ణుకుండినుల శిల్పములు విరివిగా లేనేలేవు. కాని శ్రీ పర్వతేశ్వరము పొదిపడ్డా రాధకులూ, శైవులూను. ఉండవల్లిలోని శైవశిల్పాలు—ఇటీవలి వారు ఎంత సిమెంటు దిద్దుబాటు చేసివా, పర్వతేశ్వర శిల్పాలవలె కదిలికవి నూచి నూచే వున్నాయి గాని పల్లవ శిల్పాలవలె రాక్షసగట్టి నిటాకుగా నిలచివున్నాయి. ఈ శిల్పాలు తూర్పురాకుమ్యల వాటినిగాని అంతకిముందుని కొంటున్నాయి. కొరివాహనులూ, ఇక్ష్వాకులూ మెల్ల నైన దిబ్బరాలలో తీర్చించి శిల్పాలనివారే ఘంటసాలలో తీర్చి ఇదిగో శిల్పాలు సరస్వతీ, కుమారస్వామి ప్రతిష్ఠాపితాలు. వాడుక తర్వాత కొంత విలక్షణమైన పాలించినవారు విష్ణుకుండినులు. ఇక్ష్వాకుల వాడు అణగారినవారివైన వైవము వీరి ప్రాపువల్ల మల్ల ప్రచారములోనికి వచ్చింది. అయితే వలరాళా, మహిష మర్దినీ వీరి కాలములో కాక, బాహుళి చాళుక్యుల ప్రాధిమ్యముతో రూపొందినవి అంటున్నాను. చెజవాడ ద్వారపాలును—ఈ వాడు మద్రాసు మ్యూజియములో ఉన్నవాడు—ఎర్రరాతి కీరమువాడు, బాహుళి చాళుక్యకాలానికి చెందిన తూర్పు చాళుక్యుల వాటి వాడు కాని, భావరాజ వారన్నట్లు విష్ణుకుండినుల కాలమువాడు కాదు. విరూపాక్షియూ, మాలా అన్నీ బాహుళి చాళుక్యుల ద్వారపాలన పోలికలే దూపుతున్నాయి. ఈ పోలికలు కల్యాణి చాళుక్యుల అలంపుర శిల్పాలలో కూడా కనిపించుచున్నాయి. ఏలూనా, విష్ణుకుండినుల శిల్పము నుండి వదిలిపెరి లక్షణములతో రూపొందినవి అంటున్నాను. కనుక ఉండవల్లిలోని విగ్రహశిల్పము విష్ణుకుండినుల కాలానికి కొంటున్నాను.

ఉండవల్లిలోని ఆవంతి కాయన విగ్రహమూ, పాప పాపమూ, ఫణములూ, ఎక్కిరే కుంభాంకులూ మహానిపురపు అవంతి కాయన పోలికలు విరివిగా పెంచుకున్నవి కనుక పల్లవుల విర్యాగములే అంటున్నాను. మహా

బలిపురములో వలె నే ఈ అవంతికి నునుకు సునాయొక్క పక్కగోడలో రూపొందినాడు చూచింది అంటున్నాను. ఉండెదెల్లిలోని ప్రంభాలమీది అడ్డుముక్క (Capital) పల్లవుల ప్రంభాలమీది అడ్డుముక్క వలె ముందు పరకీ ఋజురేఖలతోనూ, తర్వాతి రూపకీ కర్రలు పేర్చెలు బిరుదు లేఖల అందుతోనూ ఉన్నది చూచింది. ఉండెదెల్లిలోనిది చెల్లు చెల్లుగా చూడబోగలిగి ఎర్రరాయి. పల్లవ బొగ్గము ప్రాంతంలో ఉండి చేజెల్లిలోనూ ఉండెదెల్లిలోనూ అనుమదొరికిపప్పుకు పాలపల్లెపై పల్లవులు తమ శిల్ప సమయాలన్నిటిని ఒక్కచూరు పెంచుకోలేదు, అందుచేతనే ప్రంభాలను దిగువ పింహలు తయారుకావేనూ అంటున్నాను. అయితే మరి పల్లవ శిల్పపు బాధికలు ఏ కొంతమైనా ఉన్నాయా అంటే పెంచెప్పక వాటికిందో మరెందు మరవి చేస్తాను. చిత్రించడంబంటున్నాను.

కృష్ణరాటి విజయవాడ ప్రవేశించి, శుల్లేశ్వర స్వామి కొండకు నేడునున్నప్పుడు ఉన్న సుహలయాలు గమనించండి. ఒకదానికి—కృష్ణవైపు తిరిగి విలబడితే కపటతేటలుగా ఒక ద్వారపాలుడి బొమ్మ వున్నది. చాలామటుకు శిథిలమైపోయిందిగాని కిరీటయా, దానికి ఇరువైపులా తిర్రులపు పక్కరించునూ కపటకు తున్నాయి. మొగలరాజపురపు సహకు ఇటూ అటూ వున్న ద్వారపాలరక్షానూ ఇలాంటి కొమ్ముల కిరీటము కలదు. భైరవకొండ ద్వారపాలరక్షా యిది ఉన్నది. మహాబలిపురపు సుహలకు ద్వారపాలరక్ష నూదా ఈ కొమ్ముల కిరీటమున్నది. జరితుక్రిమే గదు. అర్జునరథములో వుండిన పరపంకావర్మ

బొమ్మనూ, గణేశరథము మీది శిల్పముఖానికి, దాని దిగువ అర్చిలో ఉన్న అర్చిశిల్పానికి ఈ కొమ్ముల కిరీటమున్నది. 'మొహంతోదాలో' పశు పది కిరీటానికి తర్వాత పల్లవ శిల్పమువరకూ ఈ కొమ్ముల కిరీటము ఏ రాజవంశము వారికీ లేదు. వారి తరువాతి కూడా లేదు. ఇది పల్లవుల స్వంతము. సంకెత్తిగాను చెప్పిన ఏనుగు తిలకిరీటము ఈరూపానికి మారించా అని వాకు పండితముగా ఉన్నది. ఈ కొమ్ములు దంతాలూ, పైకి విక్రమించిచి మూపము, తొండనూ కాచుచివా?

దాన్ని అక్కడితో వదిలేద్దాము. పల్లవుల ప్రధాన చిహ్నము—కొమ్ముల కిరీటము—ఉన్న విగ్రహాలు పల్లవులనే కావాలిగా? మొగలరాజపుర, విజయవాటిక సుహలయాలు పల్లవులవేనన్న మాట అక్కడి ప్రంభాలు ఉండెదెల్లి ప్రంభాలవలెనే వున్నాయి. ఇంకొక్క వాక్యము—తిరుగులేనిది—కువరి చేస్తున్నాను. మొగలరాజపురం సుహలముందు చూడు మీద గూర్కొ, ఆ గూర్కొలో ముఖాలూ ఉన్నాయి ఈ గూర్కొలో ముఖాలూ చెక్కడము పల్లవులూ, వారి తర్వాత తూర్పు చాళుక్యులూ చేశారు. ఈ ముఖాల్లో ఒకటి సగ్గా మహాబలిపురపు గంగావీరరం చిత్రియలో దిగువ, కుంభము భుజముమీద పెట్టుకున్న మునిముఖము లాగ ఉన్నది. అశిర్వ ఇక్కడ ఇది చెక్కివాడవ వచ్చును. మొగలరాజపుర సుహల పల్లవుల నిర్మాణమే. తెజవాడ సుహలూ ఉండెదెల్లి సుహలూ కూడాను. అంతటా పల్లవుల శిల్పాలున్నాయి.

గ్రంథ విమర్శనము

ద్రావిడభాషా పరిశీలనము

ప్రథమ ద్వితీయ సంపుటములు.

గ్రంథకర్త : కళాప్రభుర్తి శ్రీ విద్యుల చివసీతా రామస్వామికాస్త్రి, ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్ ప్రచురణ. ధర: 16.00 (మొదటి సంపుటము), 16.00 (రెండవ సంపుటము).

ఇది ప్రథమ ద్వితీయ సంపుటములు ధర 1052 పుటల మహా గ్రంథము. ఇందులో విషయానుక్రమణికయే 60 పుటలకుం దైచుచింది. ఈ విషయము రాశియంతయు బ్రధానముగ చేతు ప్రకరణములుగ విభజింపబడి యున్నది. అవి: ద్వైవిధకరణము, ధాతుప్రకరణము, వాచప్రకరణము, సంఖ్యావాచక ప్రకరణము, సర్వ వాచ ప్రకరణము, క్రియాప్రకరణము, శబ్దసామ్య ప్రకరణము ననునవి. విషయము-ద్రావిడ భాషలనుబట్టి తమిళ, కర్ణాటాంధ్ర మళయాళముల సరిస్థిర సామ్య పరిశీలనము. ఈ సామ్యము, స్వర, ధాతు, వాచ, సంఖ్యా వాచక, సర్వ వాచ, క్రియా, సమ్యక్ శబ్ద, పరిశీలనములనుబట్టి చరిత్రబడినది. ప్రయోజనము ఏకం విధ సామ్యమునుబట్టి ప్రాచీన మూల ద్రావిడ భాషా తత్త్వమునానము. అట్టి మూల ద్రావిడ భాష యిప్పుడు లేదు. కొన్ని వేల సంవత్సరములకుం దూరముండి యుండు నది ప్రకృత ద్రావిడ భాషలయందుం గనవచ్చు బహువిధ సామ్యములచే ననుమానింపబడుచున్నది. ప్రథమానుసారి, కౌత్సలు పండితుడు, అరికు కిందిటి శిశిర్లో

దీనినిఁ బ్రతిష్ఠాపించుచు నొక గ్రంథమును రచించెను. అది మూలగ్రంథముగా, శీతాద్వితి గ్రంథ పారం పర్యముచే నొక క్రొత్తకాస్త్రియు పెనుచున్నది. అది శబ్దకాస్త్రియు కాదు. శబ్ద తిత్తికాస్త్రియు. శబ్ద కాస్త్రియు లార్చి సంప్రదాయము లోనిది. బహుభార్య వ్యాప్తికల సంక్షిప్తమూర్తి స్వరూపముకలిగి ధారణా యోగ్యములగుట వాని స్వభావము. సంకీర్ణము వాని యందు నగుచే. శబ్ద తిత్తికాస్త్రియులు ప్రతీద్య మునీ ప్రతి రీతియులు. విస్తరితము, నిర్దియమున కనువు పదివి సంజీవోద్భవమైన బహుముఖాది, నీవి స్వభావము. నీవి, శ్రేయశుభకము. అంతర్నిత భాషాతత్త్వ విహాపకాత్మకము లగుటచేఁ బ్రయోజనమును మిక్కిలి పరిమితము. దీని నొక ప్రత్యేక కాస్త్రియుగ న్రహించి తీరితియనంతయు విచ్చింపఁ దలఁచినవారి బుద్ధి చె కెద్యమునకు మాత్రము పయోగించింది.

ఇట్లుంట యీ పరిశ్రమయు విషయవాదిరముచలనఁ గాదు. ఈ వస్తువులో శ్రీ కామ్యులవాణ ప్రదిర్మించి అగాథమైన శ్రేయ సహిష్ణుతను ఒకోక్షియుగఁ గొండాడుటయే. పగోక్షిప్రియా ఇ విహి దేవా! శ్రీ కామ్యుల వారంతికుఁబూర్వము చింతమునే విషయ పరిశోధనము, ఆంధ్ర చైయాకరణ పారిశాతము ఆంధ్ర వ్యాకరణ సంహితా సర్వస్వము నను మహా గ్రంథములను, లేమఁగు వ్యాకరణమునకు భాష్య ప్రాయములైన వానిని విర్మించి యాంధ్ర వ్యాకరణకు సమర్పించి యున్నాను. కాని ద్రావిడభాషా పరిస్థిర సంబంధ విశ్లికరణ దక్ష శబ్ద తిత్తికాస్త్రిపు లేమి యాంధ్ర సర్వస్వతీ చైభమునొక కొంతరి యయ్యె ననియు, గలితిపారమున వాయులిలో వాకొంతరితీర్వఁ గల శ్రేయ సహిష్ణులకు సమర్థుల యభావమును బర్యా లోచించియు, తమ చేరిమాడుగ నే దానినిఁదీర్చుటకై యీ మహాగ్రంథ రచన కుప్రకమించి తూర్తి

ఆధునికసరిక్రొత్తసాంకేతిక గ్రంథములు

శిష్టరసాయనము, విద్యుత్, ఇంజనీరింగు వగైరాల పై ప్రశస్తిమైన గ్రంథములుమాత్రమ గలవు. పట్టిక చిరిము. ఇంగ్లీషులో వ్రాయండి.

N. K. Paul & Sons,
Post Box No. 12202, Calcutta-5.

చేసి పూర్ణకౌముదైరి. ఏతిద్దొంథ రచనావశ్యకత—
మూల ద్రావిడభాషా సిద్ధాంత గ్రంథమును
రచించిన కౌల్లెల్లు పండితులకుఁ దర్జిద్దాంత దృఢ
ప్రతిపాపకోపయోగియును తమిళ, కర్ణాట, మలయాళ,
ప్రాచీన వ్యాకరణ వాఙ్మయ పరిశ్రమము చాలమిది
ఆయా భాషలయందలి ఆర్యాచీన వ్యాకరణ వాఙ్మయ
ముల నే యాధారముగఁ దీసికొని సిద్ధాంతమును నిర్మింపఁ
బ్రయత్నించుటచేఁ బెక్కు స్థానిత్యములును, స్వతంత్ర
వ్యాఖ్యాతములు నొదవినవలయును,— స్వతంత్రముగ
నా యా భాషలయందలి ప్రాచీన వ్యాకరణ వాఙ్మయ
ములయందుఁ దగినంత పరిశ్రమములేని నేటి ద్రావిడ
భాషా తత్త్వ పరిశోధకులు, గతాను గతికముగ దోష
భూయిష్టమును కౌల్లెల్లు మార్గము నీ పటితత్త్వమునకు
దూరస్థును దుండుటనుబట్టి సిద్ధాంత దృఢ ప్రతిష్ఠకై
యాలోపములను సంస్కరింపవలసి వచ్చుటయే యేతి
ద్దొంథరచనకు మూలహేతువని శ్రీ శాస్త్రిలవాడు తమ
'విజ్ఞప్తి' లోఁ దెలిపియున్నాడు.

ఏతిద్దొంథ రచనాధికార ఫలితమైన తమ భూయః
పరిశ్రమమును వివరించు పట్టున శ్రీ శాస్త్రిలవాడు ఆ యా
భాషలయందలి ప్రాచీన వ్యాకరణ వాఙ్మయభ్యాస
మునఁ దమకు గుఱువులైన వారినిఁ శృతిజ్ఞతతో సంస్కరించి
యున్నాడు. ప్రాచీన విద్వత్పరం పండిది, యపా
ధరిణమైన భూషణము.

శ్రీ శాస్త్రిలవాడు తమ జీవితము నంతయు
వెచ్చించి సంపాదించినది యేతిద్దొంథ రచనాధి
కారము. ఈగ్రంథమునందలి విషయముల తత్త్వమును
బ్రహ్మణీకరించుటకు వలయు సమగ్ర విజ్ఞాన సముపార్జి
నకు నొకజీవితము చాలవని చెప్పటకన్న యీ గ్రంథ
ప్రాశస్త్యమునుగూర్చి చెప్పట యుండదు.

రామకృష్ణుని రచనావైఖరి

[శ్రీ పుట్టపర్తి వారాయణాచార్యులు. ప్రకాశ
కులు: ఉస్మావియా కళాశాల, తెలుగు భాషాసమితి,
కర్నూలు. ప్రతులకు: బాలసరస్వతి బుక్ డిపో,
కర్నూలు. వెల: రెండురూపాయలు.

కర్నూలు ఉస్మావియా కళాశాల తెలుగు భాషా
సమితి ఆధ్వర్యంలో రామకృష్ణుని రచనా వైఖరిపై
తామిచ్చిన ప్రసంగాలు శ్రీ పుట్టపర్తి వారాయణా
చార్యులుగారి గ్రంథరూపంలో వెలయించారు.

ప్రసంగ ప్రారంభంలో శ్రీ వారాయణా
చార్యులుగారు తెనాలి రామకృష్ణునివరకు పాగిన
ప్రాచీనాంధ్ర కవిత్వాపరిణితి సంగ్రహంగా పుష్కరిం
చారు.

'రామకృష్ణుని రచనావైఖరి' అని ఈ గ్రంథానికి
పేరు. అయినా దీనిలో తెనాలి కవి పాండురంగ
మాహాత్మ్యగీరచనావైఖరి మీద నే ఎక్కువగా పర్యా
లోచన పాగింది.

ఆయా ఘట్టాలలో వీరు రామకృష్ణుని రచనా
రీతులలో విశిష్టత చక్కగా వివరించారు. ఇంతేకాక
రామకృష్ణుని కథాకథననైపుణిపూడా పోదాహరణంగా
నిరూపించారు.

రామకృష్ణుడు వర్ణ్య వస్తుస్వభావ వర్ణనలోను,
సంక్షిప్తరూపంలో పాత్రస్వభావాన్వీలనలోను గట్టి
డిట. శ్రీ వారాయణాచార్యులుగారు ఈ గ్రంథంలో
ఆయా ఘట్టాలలో ఈ విషయంగా ఇచ్చిన ఉదాహర
ణలు ఈ విషయంలో చక్కని తార్కాణాలు.

వేటూరి—

సుందరశాస్త్రిగారి

సుందర రసము

సర్వమేహములకు సంజీవి.

గుణము ప్రత్యేకము

అనుభవసిద్ధము. ఇంతెక్కు అవసరం

లేదు. ఎటువంటి నవామేహాలైనా

కుదుర్చును.

50 మాత్రలు రు. 5.

ఆర్ధరసాయనశాల, ముక్త్యాల.

అయితే మీరు చేసిన ఈ క్రింది పద్ధతిని వ్యాఖ్యానం సరిగాలేదు.

‘కలిపి కంటి రవాతుక నఖ మ్మితి జరక్కరి శిర మ్మక్తి శార్కరిల తలము.’

ఈ పద్ధతి వ్యాఖ్యానిస్తూ మీరు ‘జరక్కరిల శిరములను మ్మక్తిలతో బోల్పుటక యుక్తావస్థ స్యాతిత్రియమ’ అన్నాడు. అయితే కని ఇక్కడ జరక్కరిల శిరములు మ్మక్తిలతో సరిపోల్పలేదు. ఏమిట? కుంభస్థలాలలో ముత్యాలన్నట్లు వర్తింపడం ప్రాచీన కవి సమయం. ఈ సంప్రదాయం అందరికీ తెలిసినదే. కని ఇక్కడ సింహాసనభాషాతాలచే విభిన్నమైన ఏమిట? కుంభస్థలాలనుండి రాలిన ముత్యాలతో ఆ వన ప్రదేశం తంత ‘శార్కరిల’నుయివదిని మాత్రమే వర్ణించాడు. అంటే సేగాని ఏమిట? శిరస్సులే ముత్యాలతో సరిపోల్పలేదు.

రామకృష్ణుని హాస్యము

ఇక రామకృష్ణుని హాస్యాన్ని మరించి గ్రంథ కర్త ప్రత్యేకంగా ఒక ప్రకరణంలో వివరించాడు.

జీవాటదేమిటామాట!

సంతానం కుల్లి కృషిస్తూ ఉంటే

తల్లికి వోభకాదూ?

**భారతీ-భారతాంబ బొల్లి,
సమస్త చర్మవ్యాధులచేపిడింప
బడుచున్న తన సంతానం!
కోసం ఎంత విచారిస్తూఉందో?**

(స్థాపితము 1920 సం॥రం)

ఇదుగో మా విరకం ఆనుభవంతో
ఇమో ఉన్న అరియం.

మాకు నేడే వ్రాయండి

రెడ్డి అండ్ కో.,

గోపాలపురం. (మ.గ.జి)

కొందరు కొందరు కవులు వ్యక్తి జీవితంలో హాస్యవతులు, చమత్కారప్రియులు కావచ్చును. కాని వారి రచనలలో అది ప్రతిఫలింపక పోవచ్చును. రామకృష్ణుని పేరట ఆంగ్రజీలో అనుభవంగా వివస్తున్న కథలనుబట్టి, చాటువులనుబట్టి అతడొక హాస్యవతుడు, చమత్కార మణిలుడు అయిన వ్యక్తి లాగే మనకు సాక్షాత్కరిస్తాడు. బహుశః రామకృష్ణుడు వ్యక్తిగతంగా హాస్యప్రసంగ చతురుడయిన వ్యక్తి కావచ్చును. అంతిమాత్రంచేత అతని కావ్యాలలో హాస్యం ఆవిర్భవాలన్న వియమమేమీ లేదు. ముఖ్యంగా పాండురంగమహాత్మ్యంలో హాస్యరస, స్పృహక మైన కథలుగాని, ఘట్టాలుగాని ఎక్కడా కనబడవు. అయితే అక్కడక్కడ కొంతవక్రత్వం, కొంత చమత్కృతి, అవశేష మత్రమే - కనిపిస్తాయి. అంటేగాని పరిపుష్టమైన హాస్యరసం రామకృష్ణుని కావ్యాలలో తీతాపి పాండురంగమహాత్మ్యంలో ఎక్కడా కనబడదు. (శ్రీ వారాయణాచార్యులుగారి ప్రకరణంలో ఎంత ప్రయత్నించినా—రామకృష్ణుని కావ్యంలో పరిపుష్టమయిన హాస్యమున్నదని స్ఫురించడం లేదు.

మన ప్రాచీనాంధ్ర పాహిత్యంపై చాలావరకున్న వన్నీ గతానుగతక మైన విమర్శనలు. (శ్రీ పుట పర్తి వారాయణాచార్యులుగారి గ్రంథంలో నూతన దృక్పథంతో కొన్నిచోట కొంత లోతయిన విమర్శ చేశారు. రామకృష్ణుని రచనలైఖరి విశిష్టంగా ఆకాశాన చేసుకోవలసినవారికి ఈ గ్రంథం కొంతవరకు తోడ్పడుతుంది.

‘కామ్రీ’

శృంగార తరంగిణి

(శ్రీ అక్కిరాజు శంకరేశ్వరశర్మ, ప్రతులకు అక్కిరాజు శంకరేశ్వరశర్మ, పండితులు, ఎ. సి. కాలేజి, గుంటూరు. వెల : రూపాయి పావలా.

అమరుక శిలకం సంస్కృతి వాఙ్మయంలో సుప్రసిద్ధమైన శృంగార శిలకం. సుప్రసిద్ధులయిన అలంకారికులంతా ఈ శిలకంలోనుంచి ఉదాహరించారు. అమరుక శిలకంలోని ‘నిశ్చేషయ్యతి చందనం’ అనే శ్లోకం జగన్నాథ పండిత రాయలకు

అప్పుడుగీతీకుని పాండిత్య విశేషమై ప్రసిద్ధి పొందింది.

గ్రంథకర్త తానుచేసిన అమరుక శిలక పద్యానువాదానికి 'శ్రీంగార తరంగిణి' అని కొత్త పేరు పెట్టాడు. గ్రంథం చివర సంస్కృతమునకు శిలకం కూడా యథావిధంగా ముద్రించాడు. ఇందువల్ల ఆంధ్రానువాదం చదివేవారికి అది మూల రచనతో సరిపోల్చి చూచే అవకాశం కలిగింది. ప్రాచీన కాలం నుంచి దీనికి ఏదేనివిధి ఆంధ్రానువాదాలు బహుళం జేరాయి.

కవికి అనువదించడం స్వకః గుడ్డకరం. అందుచేత, ప్రాచీనులేమి, అనువాదమలేమి తమ రచనలు చాలావరకు ఛాయానువాదాలుగా సంతరించుకొన్నారు.

ఈ కవి అమరుకానువాదంలో కొన్నిపట్ల యథావిధంగా ఆంధ్రీకరణ చేశాడు. కొన్ని కొన్ని ఘట్టాలలో కేవలం ఛాయానువాదాలతోనే సంతృప్తి పడ్డాడు. కేవలం యథావిధంగా మూలానువాదం చెయ్యాలని ప్రయత్నించగా, కొన్ని ఘట్టాలలో మూల మాధుర్యం అనువాదంలోనికి సరిగా జాలువారలేదు. ఉదాహరణకు 'విశ్వేషద్యుతి చందనం' అనే సుప్రసిద్ధ శ్లోకానువాదమే తీసుకుందాము. దీనికి వీరి ఆంధ్రానువాదం ఇది :

“ప్రస తిల చందనా లరలే

సర్వముమోచి విమృష్టరాగ, మీ

కమలకుచోయేపాంతముగ

కజ్జలమున, బులకంచె తిప్పి నీ

తినువిది. కాచికేగిరిచి

తానుమూడిగదూతి! బంధుశీ

దమ గవలేచె ఆ యౌము!

దాయపుగాత! యసత్యవాదినీ!

ఈ అనువాదంలో మూడవ పాదాలెంతవరకు అనువాదం సరసంగానే కొనలు పొగింది. అయితే చాలుగవవాదం మాత్రం తేలిపోయినట్లయింది.

అయితే కొన్ని కొన్నిచోట్ల యథామూలకీ కొంత కొరవడినా అనువాదాలు తాలా మృద్యంగా పొగాయి. ఈ క్రిందిపద్యం దీనికి తార్కాణం.

“సరగున గంకజాల్ గదలే

సంతతి మశ్రువులున్ గమించె నే

పరచిడ ఛేద్య మొక్క కుటి,

బర్హిడె జిత్తిముముంచె నా మనో

మాగును ప్రగూలమైన తిరి

పన్నియుదోడనె మాడనేగ, నొం

టకిలియ నిర్భివాస! అకటా!

షణ్ములన్ విడిమొంది నీరహా!”

ఆంధ్రానువాదాల్లో కవి సముచితమయిన కవి తావేళము, పాండితి, శిక్షికలవారు. వీరి అనువాదం సహృదయ పరికిలవార్తము.

‘శాస్త్రీ’

ని వే ద న ము

శ్రీ కందుకూరి రామభద్రరావు. ప్రతులకు : కందుకూరి భువనకృషికుడు. ఎమ్. ఎస్. సి., ఎస్. కె. డి. ఆర్. కాశీజీ, అమలాపురం, తూర్పుగోదావరిజిల్లా. వెల : ఒక రూపాయి.

శ్రీ కందుకూరి రామభద్రరావు గారింకను పూర్వంలో విరిమొగ్గ మొదలయిన అయిదారు ఖండకావ్య సంపుటలు ప్రచురించాడు. ఇది ఆశ్చర్యకర తరవాతి వెలువడిన రచన. కవికే దీనిలో క్రమిక మయిన పరిణతి స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది.

విజానికేది ఒక శిలకంబులేది. కాని దీనిలో ఒక మకుటంలేదు. కవి తన జీవితానుభూతులు, ముఖ

ప్రముఖవక్రీతలు, ప్రఖ్యాతసాహితీపదలు ప్రకంపించిన

ఉత్తమ కథల సంపుటలు

1. సంజుప్రణయం : పదికథలు, గర్భికలు.

రచన: పూజా: వెల 0-50 ప. పై.

2. పారిజాతం : నేటి ప్రఖ్యాత కథకుల పదకొండు కథలు. వెల రు 1-25 ప. పై.

(త్వరలో) ఐదు ఉత్తమ నాటికలు : కుక్కప్పిల్లి దొరికింది (రావికొండలరావు); దొంగ (పోతుమాచి పాంజివరావు); తెల్లవారింది (హితశ్రీ); తెరుమడుగు వీడలు (కొండముది శ్రీరామచంద్రమూర్తి); ప్రీతి ప్రత్యేకం (అంగర మూర్తారావు).

కోదా ప్రచురణలు. విజయనగరం ఏటి.

దుఃఖాలు పరమేశ్వరునికి నివేదించుకుంటాడు. అయితే ఆ ఈశ్వర స్వరూపం ఇదిమిథింగా ఎక్కడా సుప్రసన్నంకాదు. కవికి ఈశ్వరుడు పుత్రతావులలో కేవలము ప్రభువు మాత్రమే. ఒక్కొక్కచోట 'ప్రభూ!' అనే సంబోధనకూడా కనిపిస్తాడు.

శ్రీ రామభద్రరావుగారు తమ హృదయ భావాలు సహజంగా సరిగ్గా వ్యక్తీకరించడానికి ప్రయత్నిస్తాడుగాని తెచ్చి తెచ్చికోలు భావాల కెగతాకదు. కవికే వీరి కవితలో అంతలా ఒక విషమయం పర్యేతి, స్వచ్ఛత కనిపిస్తుంటుంది. కొన్ని చోట్ల వీరి రచన ఉదాత్తమయిన గంభీరతతో సాగిపోతూ హృదయం జల్లుమరిపిస్తుంది. ఈ క్రింది రచన వీరి ఉదాత్త కవితాకృత పరిణతికొక చక్కని ఉదాహరణ:

ఒక పరివాస పెంజడి,

మరొక్క తిరిగి జరుచిమ్మ జల్లు, జే

రొకయెడ నెండపొల్పు, మరియొక్క

మహూర్తము మందరశ్శబ్దో

రకరకముల్ గదా! బ్రదుకు రక్ష్యమ

నా పయవంపుదిగు చి

త్రి కమల కాంత్యి కాంతులు,

తిథాగతిమల్ సుఖదుఃఖ భోగముల్."

ఈ కావ్యానికి అవసర నెవేద్యము రచించిన శ్రీ కాటూరి వెంకటేశ్వర రావుగారి వాక్యాలిది:

"ఈ నివేదనమునందు ఆరుగడుగుల గ్రంథకర్త చిత్రపరిణతి, విశాలమైన విశ్వప్రేమభావము, మానవత్వమందలి రక్త మనకు గోచరించి హృదయావర్తక ముచున్నది. కావ్యమునుండి మనకు కాంక్షింపదగినంతకంటె ఇతిరము ఉండునుకదా!"

పై వాక్యాలలో పీఠికా కర్తరి కావ్యస్వభావం పసుచిరింగా రూపొందించారు.

‘శాస్త్రీ’

స్వీకారము

దండమదేవి. గేయకథ: విద్వాన్, సి. రామకృష్ణ రావు బి. ఎ. వి. ఇడి, డేవర్. కైపింద్ నెంకెవరీ మ్మార్, మచిలీపట్నము. వెల: పావలా.

శ్రీ సీతారామ లక్ష్మణాంబికాంగ కావ్యము: పండిత శ్రీ మురుగూ చిట్టలాలు పంతులు. ప్రతులకు: గ్రంథకర్త: రామదండపురము, తూర్పుగోదావరిజిల్లా, వెల: ఒక రూపాయి. ఇది కేరళం అంతలా గోచరించే హృదయిక లక్షణాలనుబట్టి మానవుల స్వభావాలు, అదృష్టాలు మొదలయినవి నిర్ణయించినదయ్యవని విరూపిం చే పుస్తకం.

శ్రీ సాయినాథ పూజాస్తవములు: రచయిత రాపట్ల హనుమంతరావు, చిన్ని గంజాము, వెల: రి అణాలు.

మహాభి నిష్క్రమణము: ఖండకావ్యము. రచన రాచమల్ల వీలకంఠారెడ్డి. ప్రతులకు: గ్రంథకర్త. పైడి పాలెమ్ పి. ఓ. నయా కొండాపురం, కవిపట్టణ. వెల: 6 అణాలు.

సామ్యవాద ప్రకాశిక: డి. యస్. రెడ్డి. ప్రకాశకులు: పల్లెటూ ప్రజాసోషలిస్టుపార్టీ, హిందూపురము. వెల: 50 పయాపైసలు.

కృష్ణవేణి: కృష్ణ వేణింది మాహాత్మ్యము. జన్మస్థానములు వర్ణించే చిన్ని కావ్యము. రచయిత: ముడిగొండ సుబ్రహ్మణ్య కవి, తేనాలి. వెల: అర్ధరూపాయి.

దయామయి: ఖండకావ్య సంపుటి. రచయిత: 'మధురస్వరాల సరాలు' వెల: నాలుగణాలు. ప్రతులకు కవితా సంస్థానం. వింజరాజుపల్లె.

శ్రీ యాదగిరి లక్ష్మీవృషింహస్వామి గుడిగంటలు: మడిపడిగ బలరామారావు, ప్రమరణ. ఆరుణ శ్రీ గంథమాల. 1870-1 జనరల్ బహు, పికింగ్రాబాదు. వెల: 30 పయాపైసలు.